

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GEIJER-STUDIER

AKADEMISK AFHANDLING

SOM MED VEDERBÖRLIGT TILLSTÅND KOMMER
ATT FÖR VINNANDE AF FILOSOFISK DOKTORSGRAD
FRAMSTÄLLAS TILL OFFENTLIG GRANSKNING
Å GÖTEBORGS HÖGSKOLAS STORA HÖRSAL
ONSDAGEN DEN 30 MAJ KL. 10 F. M.

AF

ADRIAN MOLIN
FILOSOFIE LICENTIAT

GEIJER-STUDIÉR

AKADEMISK AFHANDLING

SOM MED VEDERBÖRLIGT TILLSTÅND KOMMER
ATT FÖR VINNANDE AF FILOSOFISK DOKTORSGRAD
FRAMSTÄLLAS TILL OFFENTLIG GRANSKNING
Å GÖTEBORGS HÖGSKOLAS STORA HÖRSAL
ONSDAGEN DEN 30 MAJ KL. 10 F. M.

AF

ADRIAN MOLIN
FILOSOFIE LICENTIAT

Med föreliggande »Geijerstudier» (jämte ett par tidigare tryckta uppsatser till Geijers biografi: Erik Gustaf Geijer och Anna Lisa Lilljebjörn, Ord och Bild 1903, och Erik Gustaf Geijer och Amalia von Helvig, Nordisk Tidskrift 1904) har jag sökt ge en i någon mån fullständig teckning af Geijers ungdom och hans ungdoms arbete, Geijers lif intill år 1817. År 1816 fick Geijer ett hem i Upsala, 1817 nådde han den post han skulle fylla nästan till sin död och den yttre förutsättningen för sitt lifs mest betydelsefulla arbete. Åren 1816 och 1817 beteckna afslutningen af en period i Geijers lif och början till en ny: hans mannaålders. Den förra är väsentligen af intresse för litteraturhistorien, i inskränkt mening, den senare för den filosofiska forskningens och häfdateckningens historia — härvid bortsedt från Geijers allmänna betydelse för den nationella svenska odlingen. Men upptakter till den senare periodens arbete föreligga naturligtvis redan i den förra, särskildt i de mera strängt historiska och filosofiska afhandlingar, hvilka jag i det följande sparar, och med hvilka jag ansett en framställning af häfdatecknaren, tänkaren och politikern Geijer lämpligen böra öppnas.

Jag anmärker här ytterligare, att de föreliggande studierna dels på grund af yttre omständigheter, dels af orsaker sammanhängande med den vidsträckta uppgiftens egen art tillkommit på olika tider, hvarmed en lätt märkbar ojämnhet i arbetet är förklarad om än icke försvarad.

Göteborg i maj 1906.

ADRIAN MOLIN.

INNEHÅLL:

	sid.
Geijers barndom och tidigaste ungdom	1
Geijers första studentår	7
Åren 1804—1809	34
Geijer i England	51
Prisskriften af år 1810	63
Geijer och Götiska Förbundet	99
Geijer och fosforisterna. Hans psalmer och senare diktning	160
Geijers lif åren 1811—1817	180
Geijer och folkvisan	207
Om de nordiska myterna och skön konst. Efterskörd	244

Åberopad litteratur:

De viktigaste tryckta skrifter, som för afhandlingen anlitas, och till hvilka upprepade gånger hänvisas, äro:

Erik Gustaf Geijers Samlade skrifter, Stockholm 1875 (Geijer).

Benj. C. H. Höijers Samlade skrifter (Höijer).

Svenska vitterhetens häfder efter Gustaf III:s död af Gustaf Ljunggren (Sv. V:s H.).

Bref rörande Nya Skolans historia utgifna af Gudmund Frunck (Frunck).

Johann Gottfried von Herder's sämtliche Werke, Stuttgart und Tübingen 1826—1828 (Herder).

Schillers sämtliche Werke, Reclam (Schiller).

Fried. v. Schlegel's sämtliche Werke, Wien 1846 (Fr. Schlegel).

August Wilhelm von Schlegel's sämtliche Werke, Leipzig 1846 (A. W. Schlegel).

Die romantische Schule von R. Haym (Haym).

---

och som jag i det följande på ett par ställen användt. Väsentligen på dessa grunda sig också de i förordet omtalade biografiska uppsatserna i Ord och Bild och Nordisk Tidskrift.

Kongl. Bibliotekets Geijer-bref (K. B.) återfinnas dels i en liten samling Geijer-autografer, dels i en samling Erik G. Geijers släktbref, de flesta af dessa bref redan tryckta i Samlade skrifter eller hos Schück, och gäller em dem hvad ofvan yttrades om de tryckta Upsala-brefven; dels slutligen i en viktig samling otryckta bref rörande utgifningen af Geijers och Afzelius' folkvisesamling (jfr kap. "Geijer och folkvisan.")

Diverse notiser äro slutligen hämtade från Upsala universitetsbibliotek (Geijer: Litterära anteckningar, V. 250 a—c; Geijer: Tal och uppsatser, V. 250 cc), Kongl. Biblioteket i Stockholm (den stora Hammarsköldska brefsamlingen), Hamiltonska samlingen och Karlstads läroverksarkiv.

Bibliotekshänvisning förekommer i afhandlingen endast vid hitills otryckta eller endast ofullständigt tryckta bref. Vid hvarje bref angifves så vidt möjligt datum, men däremot blott undantagsvis af särskild anledning vid utdrag ur tryckta bref hänvisning till sida i någon af samlingarna.

Otryckta källor:

Af otryckta bref, acta etc., hvilka i denna afhandling åberopas, återfinnas de flesta i Upsala, i Universitetsbiblioteket (U. B.) och i en privat samling Geijerska familjebref, tillhörig Grefve Knut Hamilton (H. S.).

En stor del i Universitetsbiblioteket befintliga bref, som röra Geijers ungdom (Brefsaml. G. 85 a o. b, G. 263 d), äro redan tryckta i Geijers Samlade skrifter och i "Ur Geijers brefväxling. Familjebref af Erik Gustaf Geijer", utgifna af Henrik Schüek (Svenska memoarer och bref VII). Äfven dessa har jag dock i allmänhet själf excerperat, hvaraf kunna förklaras mindre betydande olikheter mellan min breftext och den, som återfinnes i Geijers Samlade skrifter eller i Schüecks samling. Hithörande bref, som jag icke själf excerperat, har jag i regel citerat efter Samlade skrifter, som bjuda en text, som visserligen ofta är starkt sammandragen men därför också lämplig att användas för saknotiser till en biografisk framställning. Oriktigheter (dateringsfel o. d.) ha dock ändrats i enlighet med Schüecks samling eller egna anteckningar.

Hittills otryckta Geijer-bref i Upsala universitetsbibliotek, som jag använt, äro väsentligen bref från Geijer till prof. E. M. Fant (Brefsaml. G. 70), som röra Geijers anställning som docent i historia, hans historiska studier m. m.

De ojämförligt viktigaste hittills otryckta bref jag använt tillhöra den ofvan nämnda Hamiltonska samlingen. På denna är t. ex. hela kapitlet "Geijers lif åren 1811—1817" i allt väsentligt byggd. Till denna samling höra också fru Anna Lisa Geijers på ålderdomen nedskrifna memoarer, som äro af stor betydelse för Geijers biografi,

Geijers barndom och tidigaste ungdom.

Erik Gustaf Geijer föddes den 12 januari 1783 — sina föräldrars förste — och döptes efter gammalt kyrkligt bruk redan följande dagen.

Fadern var bergsbruksidkaren Bengt Gustaf Geijer af en gammal österrikisk adelssläkt, som på Gustaf II Adolfs tid (omkring 1620) med bröderna Kristoffer och Karl Geijer inkommit i Sverige.¹ Modern, Ulrika Magdalena Geisler, var dotter till en markscheider vid Falu grufva Erik Geisler, likaledes af tysk härkomst. Sålunda stammade Geijer både på fäderne och möderne från tyska släkter, af hvilka likväl den Geijerska haft tid att växa sig svensk under fyra generationer.

Det tyska blodet förnekar sig icke hos Geijer, vare sig det nu strömmat starkast från moderns eller faderns sida. Han har föga af det sant svenska, tviflande och svårmodiga sollynnnet, vida mera af det fast och jämnt harmoniska, det barnsligt glada, trygga och tröstefulla i den tyska anden. Mer än någon jag vet minner han härutinnan om äktyskhetens främste målsman Luther. Han gör det i många fall äfven i begåfningens läggning. Det är inte fråga om en jämförelse i proportioner: Luther var en långt *väldigare* ande än Geijer. Men denna underbara enhet af lyrisk och rent musikalisk åder, hvar utom hos Luther finner man den *så* som hos Geijer? Det är inte en Boströms klara, kalla skärpa och systematiserande kraft, inte heller hans sublimes höjd, det är Luthers innerliga religiositet vi känna igen i Geijers tänkande. Hos Geijer som hos Luther spårar man detta drag af bred och sund mänsklighet, denna djupa känsla för lifvets bärande sedliga och religiösa makter, som af den ene skapade häfdatecknaren, af den andre reformatorn. Och samma tvingande stridslustnad, närd af ansvars-känsla inför sanningen, som dref fram de fem och nittio teserna mot

---

¹ Till den förstnämnde var Bengt Gustaf Geijer sonsons sonson.

den påfviska kyrkan, densamma behärskar också Geijer från hans ungdoms käck förlöpfungar genom "affallet" in i sena ålderdomen. Luthers "här står jag, jag kan icke annat" kunde ha varit Geijers valspråk.

Det är inte min mening att bestrida Geijers svenskhet. Släktens blod, arvet, är bara *en* faktor för personlighetens grunddaning; den andra är uppfostran och barndomens intryck af hembygden och dess odling.

I olikhet mot de flesta af vårt lands store män utgick Geijer från ett på samma gång godt och *välmående* hem. Hans vagga stod på det vackra Ransäter, en egendom 5 mil norr om Karlstad. Om sina föräldrar, sitt hem och sin hemtrakt har han själf isina "Minnen" berättat med värme och erkänsla.

Hemmets inre förhållanden voro gifna väsentligen genom fadern, en mäktig personlighet på det plan, där han hade sin uppgift i lifvet. Han var som husbonde och familjefader på samma gång kräfvande och sträng, rättvis, god och öm. Den uppfostran han gaf sina barn var kärf och enkel i enlighet med gamla svenska föreställningar, ännu helt och hållet oberörda af tidens rousseauanism eller gryende individualism. Han ville bilda sina söner till dugliga, arbetsamma medborgare, lära dem älska Gud och lyda öfverheten. En uppriktig, innerlig gudsfuktan var ett af det Geijerska hemmets grunddrag. De frön till en varm religiositet, som af fader och moder nedlades i den unge Erik Gustafs sinne, grodde också, spirade och buro frukt, som blef till välsignelse i ett helt lifs gärning.

Med ett ord *religiös*, och religiös i bästa mening, synes den uppfostran Geijer i hemmet erhöill ha varit på samma gång i enskildhet sällsynt omsorgsfull och förståndig. Knappast torde man finna hos honom ett enda anlag, som blifvit vanvårdadt eller förkväfdt — och om huru många kan det med sanning sägas? Att det kan sägas om Geijer är äfven ur den synpunkten anmärkningsvärdt nog, att man med kännedom om faderns till familjedespotism nära gränsande själfrådighet snarast kunnat vänta sig motsatsen.

Från barndomen och sina föräldrar medförde också Geijer utslutande soliga minnen. Längtan till hemmet, som är kan man säga omkvädet i hvarje hans bref under studieåren, verkar rörande; så också den vördnad och tacksamhet han i ofta rent öfversvallande ordalag uttrycker. Och detta gäller inte bara hans ungdom. Mer än en gång

sedan han blifvit man och fått ett eget hem, när hans tankar gå tillbaka till det kära gamla Ransäter, uttalar han, hur han alltjämt känner sig stå i en outplånlig tacksamhetsskuld till sina föräldrar för deras kärlek och för den grundriktning de genom föredöme och uppfostran gifvit åt hans lif. Och i den lifsåskådning hans ande skapar, där bli kärlek och vördnad för föräldrar, hem och hembygd hörnstenar.

Det var under oroliga tider Geijers så sällsynt lyckliga barndom förflöt. Själf skrifver han också: "Det är besynnerligt att blott föra med sig det grundligaste intryck af lycka från 80- och 90-talen i förra seklet, då världen skakades i sina grundfästen, så att den bäfvar än." Borta i Vermland kände man däraf intet, eller man "betraktade skådespelet såsom jag eldkvastarne ur smedjeskorstenen". — "Krig och hvälfningar på vederbörligt afstånd låta njuta sig som en efterrätt vid en middag. — — — De vackra talen i Franska Nationalförsamlingen, så mycket som däraf genljöd långt bort i skogen, gjorde oss ett oändligt nöje. På blodscenerna trodde vi ej stort, emedan de alldeles ej passade till orden." — — — "Då kom öfver oss såsom ett åkslag ur klar himmel Gustaf III:s mord." Geijer omtalar, hvilket intryck underrettelsen om detta illdåd gjorde i den lugna familjekretsen på Ransäter. Men det bleknade småningom bort, och man fick i Sverige ännu ett tiotal år njuta af fred och god tid. Det var under de åren Geijer växte upp från gosse till yngling. Från den tiden äro också hans lifligaste intryck. Han skildrar i sina "Minnen" det glada, friska lifvet bland ungdomen sommar och vinter, de njutningsrika stunderna i det bildade lugna hemmet i godt sällskap med klavéren och de gamla klasiska skalderna.

Geijers far hade vid denna tid återupprättat sitt fädernehus efter en svårare finansiell brytning — en sådan som då inte var allt för ovanlig särskildt i Vermland; man var där mindre hänvisad till det säkrare jordbruket som förvärfskälla än till grufdrift och järnhandtering och stod därmed för afsättningen af sina produkter i beroende af den genom krigen för ständiga rubbningar utsatta världshandeln. Det rådde välstånd om också ej öfverflöd i hemmet, skrifver Geijer. Och han fortsätter:

"Det fanns ej en gästfriare boning än min barndoms hem. — — — Jag är uppfödd vid dans och musik. — — — Det var ingen själlös glädje. Jag har sett världen, och jag tänker nu med beundran tillbaka på den sant mänskliga bildning, som lefde i denna landtliga krets. Våra äldre goda författare höllos där i utomordentlig vördning. Ingen fläkt hade ännu kommit vid glansen af deras ära. Jag har, ännu

som barn, hört Gyllenborgs förträffliga fabler, Creutz' Atis och Camilla, Oxenstiernas Skördar och Dagens stunder, Kellgrens och Leopolds bästa stycken mer än en gång föreläsas, njutas, beundras. En gammal vän af huset, som ofta besökte oss, var därvid vanligen föreläsare. Densamme har jag hört ur boken öfversatta Marmontels och fru Genlis' Conter. — De främmande nyare språken blefvo oss ej obekanta, under det för gossarne latin och grekiska hemma och i skolan gick sin vanliga gång. Mina systor och deras unga väninnor hade aldrig bjudit till att pladdra ett ord fransyska. Men de läste fransyska böcker. Senare kom tyskan in, ej utan någon opposition. Men hvad skulle man göra — sedan en äldre vän och släktinge, far till döttrar, hvilkas besök hörde till husets högtider, själf, såsom *man*, lärde sig språket och däri innan kort bragte det så långt, att han föreläste oss sin egen öfversättning af Schillers' Don Carlos. Jag minnes med hvilken förtjusning jag åhörde honom. Han blef sedan min svärfar. Han spelte tillika violoncell såsom ingen i Sverige: en af de rikast begåfvade naturer, som jag någonsin lärt känna.”

”Skulle jag ej säga ännu ett ord om all den musik, som klingar till mig från min barndom? — Tag då emot i grafven min första tacksägelse, du min goda, gamla, halft döfva, älskade moster, hvars kärleksfulla nit redan satte mina fingrar vid sex års ålder på klavéret och ej förtröttades, ehuru det i början ej smakade mig bättre, än att jag vid speltimmen tog min flykt ut genom fönstret. Hvad har jag dig ej att tacka för! Hvilken välgärning är större än meddelandet af en ädel konst, källa af rik njutning för lifvet! Haf tack också du, bortgångne välgörare,¹ hvilken jag är skyldig ej blott bekantskapen med fosterlandets skald, hvilkas dikter jag så ofta hörde af din röst, utan ock, att mina första lärospån i tonkonsten ej blefvo fruktlösa! Ännu tycker jag mig se dig komma åkande i den långa gatan från kyrkan, med din grå hatt, och i schäsen ett helt skrin med musikalier. — — — Hvilken mängd saker har jag ej med honom under årtal genomspelt! Från Schobert och Boccherini till Haydn och Mozart! — Det fanns dessutom på den tiden en mängd musikaliska hus i provinsen, uti hvilka denne vän på sina årliga färder förde mig in. Gossen knöt genom musik vänskapsförbindelser, som hållit ut genom lifvet. — — — Så hade jag vid sexton års ålder ej lämnat min födelsebygd och ägde dock en verklig musikalisk bildning. Jag drefs redan då att försöka mig i komposition, utan att känna dess regler.”

Jag har nyligen understrukit, att Geijer genom sitt hem fått sin lifsriktning i det stora hela bestämd. Af den hans egen framställning, som senast blifvit utförligt återgifven, finner man, huru han i hemmet mottagit äfven intryck, som varit af utomordentlig betydelse för hans verksamhet inom flera de särskilda områden, där hans mogna snille skulle göra sig gällande. Framför allt ha dessa intryck gifvit väckelse och näring åt hans vittra och musikaliska anlag. Troligt är också, att äreminnet öfver Sten Sture icke var Geijers första lärospån: han hade nog redan som gosse både i hemmet och särskildt under gymnasisttiden i Karlstad pröfvat “vittra försök”.² Och att inte när Geijer en gång

¹ Kapten Bengt Gustaf v. Rappolt, en vän och släkting i Geijers hem.

² Jag har vid Karlstads läroverk sökt spår efter någon litterär gymnasistförening från den tiden, i hvilken Geijer kunnat vara medlem, dock utan resultat. Proto-

framträdde inför allmänheten med sina götiska dikter dessa voro de första alstren af hans sångmö, det synes mig kunna tagas för alldeles gifvet. Men härom veta vi ingenting bestämdt. Ingen rad af någon vitter ungdomsproduktion före äreminnet finnes mig veterligt bevarad, och jag har ingenstädes kunnat finna något yttrande i bref e. d., som härutinnan gifvit upplysning.

Ett drag från den vermländska hembygden som inte får glömmas är dess ungdomskäcka idrottslif. Det halp Geijer att under de långa, ansträngande studierna bevara en sund själ i en frisk kropp. Men än mer. Det förde honom bort från stugknuten, som så många aldrig komma förbi, ut i den härliga vermländska naturen. Lifvet i det gamla ursvenska land, där Klarelfven brusade fram genom djupa oröjda skogar, har kanske mer än något annat bidragit att ge Geijer hans äkta svenska drag. Odalbonden har Geijer lärt känna, honom har han sett bryta mark i den vermländska skogsbygden; där är Vikingen hemma, Geijer själf, ynglingen med den brännande längtan ut i världen till bragder och äfventyr. Där steg Bergsmannen fram ur jordens innandöme, där föddes också Kolargossen borta i hultet vid den natt dunkla tjärnen; där slutligen närdes i ödemarken och i de tysta, djupa skogarne den mystik, som redan låg Geijer i blodet.

Hembygden har gifvit grundtonen åt Geijers diktning, och på samma gång åt hans musik. I den lefver Vermland, det land, där glädjen sjunger och arbetet och sorgen. Hembygden har också med sin gammaldags och konservativa karaktär, som den tack vare sitt afskilda läge kunnat bevara, gifvit en afgjord riktning åt Geijers politiska och sociala åskådning. I hemmet slutligen — jag framhåller det än en gång — lades grunden till den religiositet, som skulle bli den röda tråden i hans lif och hela verksamhet. Sannerligen, man kan knappast nog högt skatta den betydelse hem och hembygd haft för Geijers utveckling.

* * *

De yttre konturerna af Geijers lif före Upsalatiden äro lätt tecknade. — I hemmet åtnjöt han till och med det trettonde året enskild handledning tillsammans med sin yngre broder Carl Fredrik.¹ Med

koll och samlingar från litterära föreningar vid läroverket synas ej gå längre tillbaka än till 1850-talet.

¹ Som informator nämner sonen Knut i sin lefnadsteckning en student vid namn Nykvist, som sedermera blef präst och dog som komminister i Väse härad af Karlstadsstift.

honom sändes han hösten 1795 till Karlstads läroverk. Där inackorderades han hos lektorn i historia Axel Fryxell.¹ Hvilket inflytande denne kan ha utöfvat på den tolfårige gossen är omöjligt att säga. Men det är ju inte osannolikt, att Geijer genom honom fått sin blick riktad på historien eller fått stöd för en kanske redan lefvande böjelse.²

Om Geijers skolår i Karlstad är i öfrigt inte mycket känt. Men sannolikt voro de för honom i mycket en hård tid. Han längtar efter syskonen, det varma hemmet och den härliga hembygden.³ Nu födes och växer i saknaden hans kärlek till musiken. Troligen börjar han också nu att syssla med litterära studier och vitter verksamhet. Från hemmet van vid ordning och arbete, uppförde sig Geijer vid läroverket på berömvärdt sätt. Sonen skrifer i sin minnesteckning, att han gjorde sig "bland lärare och kamrater fördelaktigt känd för sin flit och fattningsförmåga, och hans studier sköttes med den framgång, att han redan vid 16 års ålder, försedd med ett af gymnasii dåvarande rektor, — — — lektor Fryxell, utfärdadt särdeles smickrande vitsord, lämnade stiftets läroverk för att vid universitetet fortsätta sina studier".⁴

Hösten 1799 kom Geijer till Upsala.

¹ En farbroder till Anders Fryxell.

² Att någon af läroverkets andra lärare skulle på Geijers tidigare utveckling öfvat något särskildt inflytande, har jag ingen anledning att tro.

³ Efter allt att döma lefde nog de båda gossarne Geijer långt ifrån kräsligen hos lektor Fryxell. Härpå tyder ett bref från Geijer skrifvet under Upsalattiden som svar på en förfrågan, huru han funnit sin Karlstadsinackordering. Det heter:

"Det kan jag utan partiskhet försäkra, att *utom ibland under det första året, har jag aldrig i lektor Fryxells hus lidit nöd*; de som annat föregifva hafva både till kropp och själ tagit skada af vällefnad."

Orden skola, som man ser, utgöra ett försvar — som emellertid knappt kan anses vidare entusiastiskt.

⁴ Protokoll öfver afgangspröfningen, i Karlstads läroverks arkiv, berättar härom:

Den 3 juni 1799 "vardt Concilium gymnasticum hållet och examen anställd med gymnasisterna Lars Hammarén, Erik Gustaf Geijer och Olof Bergius, hvilka med Efori minne hade anmält sig att resa till Akademien". — "Rector examinerade dem i *Historia universalis* och *filosofien* — — — samt Geijer och Bergius i *den nyare Historia litteraria*. — Herr Lector Eurén examinerade Hammarén i *Novum Testamentum* och Geijer i *Homeri Iliad*. Bergius hade icke läst grekiska och ingen af dem alla tre hebreiska. Herr Lector Bjurbäck examinerade Hammarén i *Virgilius*, Geijer och Bergius i *Taciti annaler*." — Vidare förhöordes ynglingarna i matematik och teologi.

"Sedan Collegium tagit deras examina i öfvervägande, beslöts att lämna dem alla tillstånd att resa, med antecknande i protokollet af *admittitur* för Hammarén, *laudatur* för Geijer och *cum laude approbatur* för Bergius."

Geijers första studentår.

”Det roar mig oändligt att bese hyttorna och grufvan. Jag hade nog lust att vinnlägga mig om de vetenskaper, som angå detta: kemi och mineralogi. Huru många planer drömmer jag ej om mitt framtida yrke! Men allt stannar i ovisshet: än synes mig det ena bättre, än det andra, och jag ville så gärna lära allt. Men säkert skall det blifva något praktiskt studium, hvarpå jag vill använda det lilla mig är gifvet af krafter och förmåga. Något praktiskt, sade jag, eller ock något, hvars tillämpning på våra första och viktigaste behof är gen och säker. Visst är det skönt och oändligen dyrbart för hvarje upplysningens vän att se ljus utbredas öfver de spekulativa och abstrakta vetenskaperna, men att gifva detta ljus är blott förbehållet sådana snillen, som naturen sällan lät födas. De äro ett sällsynt undantag från den regel, enligt hvilken alla andra äro förbundna att uppoffra sin förmåga på ämnen, som med vår lycksalighet hafva, om ej större, dock närmare och genare samband.”

Så skrifer den unge Geijer till sina föräldrar från Falun i slutet af januari 1800, strax efter det han fyllt sitt sjuttonde år. Brevet röjer onekligen allvar och mognad. Det framgår, att Geijer vid denna tid hade tankar på att ägna sig åt något praktiskt yrke. Han vågade inte förutsätta, att han hörde till dem, som fått snille att breda ljus öfver de teoretiska vetenskaperna, sådana ”som naturen sällan lät födas“. Och naturligtvis blef det då bergsmannayrket, som närmast lekte honom i hågen. Blodet och barndomsintrycken ville ta ut sin rätt.

Det enda Geijer tycks vara fullt på det klara med är emellertid, att han ”ville så gärna lära allt“. Förmodligen var det detta, som förmått patron Geijer att sända sin son till Upsala. Han kände Erik Gustafs vetgirighet och goda hufvud; på samma gång märkte han och förstod hans oförmåga att ännu så länge välja studieriktning eller lefnadsbana. Och det syntes honom bäst, att han fick någon tid på sig i Upsala att tillfredsställa sin läslust och mogna. Geijer var ju endast sexton år; det var ingen brådska, och kunskaperna blefve ju alltid till nytta. Som ett möjligt mål stod vinnandet af magistergraden.¹ Så kom Geijer, såsom redan berättats, till universitetet hösten 1799. Och därmed börjar hans jäsande utvecklingstid.

Sina studentprof genomgår han väl och utan svårighet. Professor Tingstadius, berättar han, var hans examinerator, en af de älskligaste och humanaste människor han någonsin sett. Förhöret räckte tre

¹ Geijers far hade själf innan han slog in på den praktiska bergsmannabanan tillbragt någon tid vid Upsala akademi.

kvart och skaffade Geijer ett approbatur cum laude. Han fick aflägga sin studented och var därmed välbeställd civis academicus. Eden gjorde honom emellertid bekymmer. "Tyvärr, för första gången i mitt lif", skrifver han, "svor jag på saker, som jag ej känner och således ej kan hålla. De där långa symboliska böckerna, hvilka jag svor att tro och hålla, gifva mig ännu en rysning öfver ryggen. Det är grymt och okristligt att låta en yngling begynna sitt inträde i världen med en mened."

Dessa ord äro i hög grad karaktäristiska; de röja Geijers vakna samvete och bottenärliga själ. Vi känna den stränga, allvarliga uppfostran han åtnjutit. En lögn syntes honom en omöjlig sak, därför att den var omöjlig i hans hem; uppriktighet, sanning under alla omständigheter både mot sig själf och andra var i hans medvetande ett omutligt kraf och förblef det under hela hans lif. Så var han inte blott genom sina kunskaper utan framför allt genom sin karaktär väl rustad att börja brottas med lifvet sådant det bjöd sig åt ett vaknandesnille.

"Guds fruktan är vishetens begynnelse" och "bed och arbeta": dessa voro tvenne hufvudbud, som för Geijer aldrig miste sin djupa betydelse. Men de inneburo icke blott en lag, de utgjorde också en källa till hopp och förtröstan. På samma gång de böjde och stämde ner hans unga, trotsiga själ, gáfvo de styrka och förvissning om hjälp, när han kämpat sig trött och missmodig i tankens eller det praktiska lifvets strider. Så nåddes nog Geijer af tvifvel som hvarje annan, men icke af förtviflan. Så adlades också till hjältemod och lugn segervissheit i kampen för höga idéer och mål det öfvermod och den öfverlägsna själfkänsla, som mången gång i ungdomen stötte och sårade.

"Bed och arbeta." Geijer kunde också arbeta. Vål hade han ärft inte så litet af böjelse för drömmar och själfbetraktelsens grubbel, en böjelse, som hade haft tillfälle nog att finna näring bland hembygdens folk, i den vermländska naturen med dess fjättrande drag af mystik och fantastisk sagostämning. Men denna böjelse fick aldrig ensam makt i Geijers själ. Hans hem och hela hans hembygd, där kampen för tillvaron stod hård och hårdande, var också ett säte för strängt och troget arbete. Hvarje längtan att få sjunka hän i sysslolös drömande ro vägdes upp af tvånget att arbeta, att verka den långa sollysta dagens verk. Så också hos Geijer. Han blef aldrig en verklighetsfientlig egoistisk drömmare, en lekboll för stämningarnas ysterhet eller melan-

koli, utan en lycklig och harmonisk man, skickad för lifvets arbete och strid. Och äfven för dess sanna, starka, ur pliktuppfyllelse födda glädje. I Geijers hembygd är ju också glädjen hemma, den friska och obekymrade, barnligt uppslupna glädje, som är de sjuka stämmnigarnas svurne fiende, som har vemod, men aldrig svårmod till följeslage. Glädjen följde Geijer genom lifvet, förmäld med hans ärfda innerliga tyska gemüth, med det hjärtliga vermländska draget i hans väsen. Vemodet följde honom också, det fann en god jordmån i hans veka lätttrörda sinne; det bryter fram i hans innerliga ofta gripande längtan — från det främmande lektorshuset i Karlstad, från det mörka studentrummet och professorstidens tunga arbete hän till hembygd, hem, föräldrar och syskon, till barndomen, till sol och blommor och blå himmel i Guds fria natur. —

“Lycklig att jag ej som många i Upsala får för första gången lära mig hvad flit och arbetsamhet är“, skrifver Geijer i ett af sina första bref till föräldrarna från Upsala. I ett följande meddelar han sitt schema, som är väl fyllt. Det heter:

”— — — Kl. $\frac{1}{2}$ 6 stiger jag upp och läser grekiska till kl. 8; vi äta då vår mjölkskål till frukost; kl. 9 går jag och afhör professor Neikter, som föreläser *människans fysiska och moraliska historia*; kl. 10 läser jag tyska privat för språkmästar Strömberg; kl. 11 ritar jag; emellan 12 och 1 har jag intet visst göromål. Kl. 1 ätes middag; emellan kl. 2 och 4 skrifver jag kollegier och det franska tema, som jag kl. 4 bär bort till fransosen Le Roy. — Sedan talar jag latin i kvällningen för Arosenius. Vidare läses Livius till kvällsmåltiden.”

Såsom af schemat synes var det till en början språk, historia och filosofi, med ett ord humaniora, som voro föremål för Geijers studium. För graden tillkommo sedan äfven naturvetenskapliga ämnen, som emellertid af flere yttranden att döma inte öfverdrifvet intresserade honom.

Med öppna ögon och öron iakttog han lifvet vid universitetet. Härom vittna en hel del intressanta anmärkningar han gör om ställningar och förhållanden i bref till de sina. Med disputationerna, som på den tiden utgjorde en synnerligen viktig ingrediens i det akademiska lifvet, hade han hunnit bli bekant redan efter tre veckors vistelse i lärdomsstaden och uttalar sig om dem försmädligt och träffande:

”Onsdagar och lördagar är nu här alltid disputationer; mitt ovana och af fördomar ej skämda öra kan aldrig vänja sig vid det löjligen i dessa uppträden. Den dödade monotonien, de dumma oppositionerna och framför allt de vämjeliga titlarne och orationerna vittna om ett barbari, som ännu skall bli ämne till åtlöje för kommande sekel.”

Om en del af sina kamrater och deras sätt att idka studier och om examensväsendet yttrar han sig i ett bref af något senare datum — dräpande. Det heter:

”I allmänhet äga *de* få grundliga kunskaper, som komma hit endast för att i största hast fullgöra en examen, hvilken är nödvändig för den okunnige för att få en skylt, som visar hvad innanföre — icke finnes, och för den upplyste att få sina kunskaper stämplade i en viss form, utan hvilken de skulle gälla för kontraband. De läsa för att för ögonblicket kunna och ej för att sedermera därpå draga nytta. För att få berömliga videtur läser den brådskande kandidaten utantill allt hvad som i hvarje vetenskap är svårast, hoppar öfver det, som skulle föregå, och sedan han läst upp sin läxa för filosofiska fakulteten, glömmar han den. Därifrån den oräkneliga hjorden af examinerade och approberade akademici, hvilka äro de största idioter i allt hvad som äger nytta och tillämpning, som är angelägnast för hvarjom och enom.”

Utom dessa och andra anmärkningar, hvilka, skarpa och träffande, visa hän på den blifvande hänsynslöse och orädd kämpen, innehålla brefven från denna tid ständigt upprepade uttryck för Geijers längtan till hemmet och för den tacksamhet, vördnad och kärlek han hyste för sina föräldrar. Flera af dessa bref äro härigenom för kändedomen om Geijers karaktär och personlighet af synnerlig vikt. Så skrifver han t. ex. i ett bref från jultiden 1799:

”För första gången saknar jag nu den glädjen att få önska mina goda föräldrar muntligen ett godt nytt år. — Jag minnes så lifligt och med saknad alla de gånger jag med bröder och systrar i procession hälsat söta far och mor med ett: *lycka till ett godt nytt år!* — Jag minnes ännu så lifligt, med hvad glädje vi emottogo den vanliga ömma välsignelsen och tackade så innerligen den gode Guden, som bevarat vår söta far och mor, oss och alla goda människor. Nu för första gången saknar jag dessa stilla uppträden af huslig glädje, dessa den barnsliga ömhetens fester. I processionen skall jag fattas; bland mina syskons önskningar skall väl min röst fattas; men säkerligen blir *min* välsignelse lika varm, och den bön jag här fjärran ifrån uppsänder skall säkert med mina syskons inträda och begära bönhörelse inför honom, för hvilken det barnsliga hjärtats bön mycket gäller, skall där för det kommande århundradet nedkalla välsignelse öfver mina ömt älskade föräldrar och öfver min barndoms lugna, fredliga boning.”

När detta bref skrefs, var Geijers första termin i Upsala till ända. Om hans lif och studier under denna tid är föga bekant; ingenting mer än han berättar i brefven till hemmet, ur hvilka också det viktigaste blifvit meddeladt. I studentlifvet deltog han säkert obetydligt, inskränkande sitt umgänge till några af vermländingarne, som han kände från hemorten. Med akademiens lärare har han knappast vid denna tid hunnit komma i närmare beröring. Hans studier under hela det första året och ännu längre rörde sig nog i det stora hela kring examensämnena. Han hade arbetssättet från Karlstadsgymnasiet i krop-

pen, och han visste, att man väntade, att han med det snaraste skulle ta examen. Troligt är emellertid, att han också studerat litteratur, i samband med språkstudierna. Härom nämner han dock intet.

Under vårterminen 1800 ägnade Geijer en del af sin tid åt privat undervisning. Det understöd han erhöll från hemmet räckte till nätt och jämt det nödvändigaste, men torde lika fullt mången gång ha varit nog så betungande för fadern. Också mottar Geijer ständiga förmaningar till sparsamhet. I april kan han emellertid i bref till föräldrarna omtala, att han ser sig i stånd att själf bidra till sitt uppehälle. Han hade nämligen fått en discipel.

Sommaren, som innerligt efterlängtd följde på denna termin, tillbragte Geijer hos de sina. Hans första år i Upsala hade nog inte haft mycket af ljus och glädje att bjuda. Det hade varit en tid af arbete och missräkningar, af pliktuppfyllelse och försakelse, säkert också af begynnande inre strider. Tanken på hemmet hade styrkt hans veka, känsliga hjärta; den hade hulptit honom igenom; några vekkors ro och hvila i kretsen af föräldrar, syskon och barndomsminnen kunde också göra allting godt. —

När Geijer om hösten kom tillbaka till Upsala, var det redan på allvar fråga om hans disputation pro exercitio. Fadern sökte på allt sätt påskynda honom, och som en lydig son ville han bjuda till och göra sitt bästa. Till en början förstod han knappt själf, att man kräde det orimliga af honom. Detta klarnar emellertid så småningom. I november skrifver han:

”Den korta tiden och förtröstan att med mera tid vinna flere insikter i det ämne jag valt har gjort, att jag för denna termin uppskjutit min disputation. Omogen och ofullkomlig framträder den alltid; jag vill åtminstone efter min förmåga söka rätta, hvad jag vid nogare granskning kan finna orätt. — Jag äger ganska liten kännedom af all slags filosofi; minst af den form i hvilken den nu skall stöpas. Mitt ämne fordrar i flere afseenden en sådan kunskap som jag efter förmåga vill söka att förskaffa mig. — Nästa termin hoppas jag att bättre fullgöra, hvad jag nu uppskjutit, och äger den öfvertygelse, att mina goda föräldrar ej misstänka, att för detta uppskof min tid hädanefters onyttigt användes.”

Det framgår af detta bref, att Geijer varit sysselsatt med filosofiska studier och hade företagit ett filosofiskt ämne till behandling. Hvilket detta kan ha varit är inte bekant och är också utan betydelse. Med sin disputation blir han emellertid inte heller den följande vårterminen färdig. I början på maj måste han åter för fadern tillstå sin oförmåga. Brevet gör ett trött och vemodigt intryck:

”Långt därifrån, att min gode far någonsin gifvit mig förebråelser. Det är icke så som jag känner söta far. Just därför är min farhåga så mycket större att ej genom nog hushållning och nog flit vara söta fars godhet värdig. — För vårdslöshet i förra fallet har jag ofta själf förebrått mig, och jag synes ge all anledning att tvifla på den senare, då jag uppskjuter ännu längre min disputation. — Kännedomen af ämnet, som snart sagdt blott tjänat att visa huru underlägsen jag är detsamma, fruktan för oblidare omdömen, då jag inför lärde uppträder i ett sådant ämne som författare, och den öfvertygelsen, att om jag ock hinner att skriva den färdig, likväl ej tid nog blir öfrig för genomläsning för min præses, för tryckningen m. m., har bevekt mig till detta uppskof — och jag vet mig ganska säkert genom detta uppskof ingenting förlora utan snarare vinna. — — — Terminen skrider med stora steg till sitt slut. Gud må veta, hvar denna tid tagit vägen. Jag tänker ofta därpå, och så flyr åter en dag och åter en, och jag är lika klok.”

Härefter är det nära ett år helt tyst med frågan om disputation och examen. Från höstterminen 1801 är ingenting af betydelse att anteckna. Men från vårterminen 1802 (22 februari) är det utomordentligt intressanta bref, hvori Geijer meddelar fadern sina framtidsplaner, och som säkerligen utgöra svar på någon otålig undran denne uttalat rörande sonens examen.¹

Brefvet röjer i sanning nittonåringens mognad, om man nu också vägar förutsätta en smula själfbedrägeri och förmoda, att han nog i grunden var vida mera öfvertygad om *nöjet* än *nyttan* i de resor han ville företaga. — ”Jag känner litet, ibland annat mig själf litet nog“, säger Geijer. Man är nästan hågad att jäfva honom. Han synes klart ha fattat den medfödda, af barndomsintrycken närda motsättningen i sitt väsen. Inbillningskraften är den härskande af hans förmögenheter; hans hjärta är godt men säkert svagt; han är i många afseenden en dåre. Han ser tydligt och i rätt riktning, om han också öfverdrifver. Han behöfver omdöme och stadga och fermeté i karaktären för att icke bli en svärmare, hvilkens blick söker ett tomtsynmåli en idealisk värld, ett af dessa mellanting af människor, hvilkas handlingar äro ständiga fragment af svaghet, dårskap och inbillningskraft. Geijer skulle bli intet af allt detta. Hansåg faran och hade krafter nog att kämpa emot den. Därmed var också räddningen gifven.

Hvad vidkommer det praktiska ser Geijer därutinnan ganska klart. Han känner, att han har mest lust för akademien: därhän skulle också hans väg gå. Att dessutom, såsom han anade, det skulle bli af den största betydelse för honom att få resa besannades, om också

¹ Geijer VIII:519.

inte förr än 1809. Och då kom den engelska resan säkert i den behagliga tiden. Så värst mycket tidigare torde den nog i hvart fall inte ha fått inträffa. Inbillningskraften var den härskande af Geijers förmögenheter, men när det gäller att icke drunkna i intryckens växlande mångfald, kräfvdes det framförallt "fermeté i karaktären", både den teoretiska och moraliska. Hvad slutligen beträffar den närmast påträngande frågan om examen var otvifvelaktigt Geijers uppfattning den riktiga. Det visar, som vi skola se, de följande årens utveckling.

Brefvets inte minst intressanta del är den sista. Geijer anklagar sig själf för att inte ha ådagalagt nog ihärdig flit. Han hade inte orkat hålla sig snällt inom den första terminens snävt utstakade schema. Hvad han säger om sina anlag, och hvad han underförstår om sin begåfning, när han skrifver, att han inte frågar efter att bli primus, att han inte kan bli det¹, men att när han skall stå på en plats vill han stå där helt och hållet, inte halft eller fjärdels, det visar mer än något, hur väl han verkligen kände sig själf och sina krafter. Geijer hade inte Tegnér's gnistrande, sprudlande allsnille; hans begåfning låg mindre på bredden än på djupet.

Hos de gamla på Ransäter kom aktstycket af den 22 Februarius som en bomb nedslående och förvirrande. Hvad hade flugit i pojken? Visst var man van vid, att han var en smula besynnerlig ibland. Men hvad var nu detta? Man förstod honom inte. Långa undersökningar och många anklagelser och resa och resa — och ingen examen förrän 1806. Familjerådet sammanträdde, "där fadern presiderade och gamle kapten Rappolt var bisittare". Hvad där sades vet ingen. Men beslutet var, att Geijer skulle bli magister 1803. Han underrättades om domen och svarade ödmjukt och undergifvet:

"Jag är ej mera oviss; efter min bäste far så vill, och kapten Rappolt så vill, blir jag, om arbete och ett oryggligt beslut skola något förmå, magister till 1803. — Min gode far råder mig därtill, och kapten Rappolt, hvars råd för mig alltid varit lyckliga, har gjort mig föreställningar, hvilkas sanning jag känner, som jag förtjänt och ej mera vill och skall förtjäna. Jag bör ej mera vara oviss. Om mig är det således afgjort."

Man läser utan svårighet trötthet och kanske också grämlelse mellan raderna.

Vårterminen 1802 gick och äfven höstterminen, och det blef allt mer klart både för Geijer själf och föräldrarna, att han inte kunde hinna

¹ Männe Geijer vid nedskrifvandet af dessa ord tänkt på en annan vermländing, Tegnér, som ungefär vid denna tid i Lund var primus bland magistrarna?

bli färdig till 1803 års promotion; detta så mycket mindre, som han läsåret 1802—03 måste ägna icke obetydligt af sin tid åt tvenne yngre bröders handledning. Det fanns ingen annan råd än att såsom Geijer själf föreslagit vänta till 1806.¹ På Ransäter funderade man emellertid ut, att var tiden för knapp till 1803 borde den däremot till 1806 bekvämligen ge öfverskott — kanske ett par tre terminer. Och på förslag af kapten Rappolt beslöts det, att man skulle söka skaffa Erik Gustaf plats en tid såsom lärare i något förnämt hem. Det trodde man skulle ge ynglingen erfarenhet, världsvana och måhända också välbehöflig stadga. Kapten Rappolt åtog sig att vara medlare. Han skref till en af sina ungdomsvänner, riksrådet friherre Malte Ramel, och anbefalldes hos honom varmt den unge Geijer till erhållande af någon enskild lärebefattning. Svaret blef förkrossande både för Geijer och hans närmaste. "Hela behaget af dess sköna skrifart", säger Geijer, "förmörkades i mina ögon genom det besked, att inhämtade underrättelser från universitetet, där jag studerade, mer vittnade om min ungdoms flyktighet än stadga."

"Jag var tjugu år och kom hem från akademien", skrifver Geijer, när han i sina "Minnen" berättar om denna händelse. Den bör alltså ha ägt rum sommaren 1803. Man har all anledning antaga, att den följande tiden varit svår och tung för Geijer. Han hade inte hunnit med sin examen, det var redan illa nog, men skulle inte i och för sig ha ådragit honom något misshag från föräldrarnes sida; man ville ju tro att Erik Gustaf gjort sitt bästa. Den tron slog det Ramelska brevet i kras. Hvilket intryck det bör ha gjort på den stränge fadern är lätt att tänka. Det var inte hans natur att brusa ut i förebråelser och hårda ord; men sonen kände säkert tungt nog trycket af hans missnöje — och hans sorg.

¹ Mot slutet af vårterminen 1802 disputerade emellertid Geijer pro exercitio. Den 2 maj skrifver han till fadern:

"Ännu på ungefär tre veckor kommer jag ej att disputera. Jag skrifver icke själf. Jag bedrager däri min bäste fars hopp, men jag bedrager icke mindre mitt eget. Mitt ämne var mig för svårt. Min föresats att skriva själf var ock grundad på den hemliga tanke, att jag kanske kunde komma att dröja med min examen till 1804 eller 1805. Jag är ledsen öfver att ha använt så mycken tid på ett arbete, som till en så nära förestående examen är fruktlöst."

De sista orden syfta tydligen på det ofvan omtalade filosofiska arbetet Geijer företagit sig. — Disputationen ägde rum den 9 juni under Boëthius' presidium. Ämnet var: De jure Naturæ ab Ethica separando (i en serie Quæstiones in Jure Naturæ).

I Geijers sinne sjöd det af grämselse och harm. Han visste sig vara orättvist behandlad, och det gällde att få upprättelse först och främst inför föräldrarna. "Det var min första erfarenhet af hvad namn och rykte ville säga", skrifver han. "Jag tyckte mig utpekad för hela världen. Mitt hela väsende kom i uppror för att afskudda den oför-tänkta namnkunnigheten genom förvärfvandets af en bättre. Så grep jag till pennan och skref äreminnet öfver Sten Sture den äldre."

I sina "Minnen" berättar Geijer, hur han, när tanken på att täfla i Sv. akademien först uppstod hos honom, inte ens kände de till täfling utsatta ämnena. Rädd och med största försiktighet går han till verket. I ett exemplar af Post- och Inrikes-Tidningarne, som han lyckas komma öfver i prästgården, finner han emellertid akademiens kungörelser och får sålunda veta hvad hans afhandling skall gälla. Källstudier gör han under ångest och suckan i Dalins Svenska Historia. "Hemligen och olofligen" nödgas han tillgripa det papper han behöfver, och så kommer nedskrifvandet. Ark efter ark döljer han manuskriptet i ett gammalt klockfoder. Han lyckas bevara sin hemlighet. En vacker afton kan han "med darrande hand och klappande hjärta" för sista gången sänka sitt arbete "renskrifvet och häftadt, omslaget och för-segladt" ner i "den dunkla gömma, hvarur det med nästa morgonrodnad skulle afgå per posto till parnassens höjder". Hemma kan han emel-lertid inte utan att väcka uppmärksamhet få sitt bref inskrifvet i post-boken. Tidigt följande morgon ror han därför öfver Klarelfven till närmaste postställe och får där sitt bref inskrifvet och afsändt. Det stora företaget var lyckligen utfördt. Det återstod att lära känna resultatet.

Hösten och vintern tillbragte Geijer hemma. Det var ej annat att göra. Planen att bli informator hade misslyckats. Fadern hade inte råd och efter hvad senast timat — en sådan gissning är knappast för djärf — inte heller lust att bekosta Erik Gustafs vistelse i Upsala. I hvart fall inte mer än det nödvändigaste. Tiden går. Geijer lefver i väntan och spänning. Men då kom äntligen upplösningen, såsom han själf berättat liffullt och karaktäristiskt i sina "Minnen".¹

¹ Om förloppet i akademien berättar Ljunggren (Sv. V:s H., III: 73 ff.): "Man fann tankarna sanna och filosofiska, ofta nya och djupa, Sveriges ställning under den tidpunkt, som beskrives, väl sedd, omdömena riktiga samt utmärkta af rättvisa och måtta. Förf. ansågs hafva ådagalagt en lycklig bildningsgåfva, flera drag af snille och en verklig talang för värtalighet. Men senare delen väckte betänkligheter, där

Molnet som stått tungt mellan far och son var borta. Allt var godt igen. Geijer hade vunnit hvad han velat, återvunnit sina föräldrars aktning och förtroende, så mycket han däraf hade förlorat.

På samma gång hade han också vunnit sin första litterära triumf. Äreminnet, på hvars mark han uppträdt, var ju en af den pompösa gustavianska tidens mest omtyckta vitterhetsöfningar. Ursprungligen hemma i Frankrike hade det omplanterats till Sverige och med kärlek odlats i den akademiska örtagården. Jordmånen hade varit lämplig: den svenska historiens stolta skepnader bjödo sig till tacksam behandling, och det svenska lynnet tilltalades af äreminnets stela, högtidliga hållning. Efter Gustaf III:s eget föredöme idkades det också flitigt af de vittra storheterna från hans tid. Som dess främste målsman ansågs Lehnberg. Det är närmast efter de mönster denne gifvit, främst i Gyllenhjelm, som Geijer bildat sin Sture.

Man har ofta fordrat af äreminnet, hvad det aldrig velat och aldrig kunnat ge: saklighet, historisk hållning o. s. v., och glömt, att det

---

hade förf. fallit in uti en blott berättande ton samt vårdslösat stilen, hvilket senare dock ansågs härröra mera af brist på tid än på förmåga. De flesta voro ense därom, att, om man icke kunde gifva pris åt denna skrift, så kunde icke heller någon annan belönas. Rosenstein ville gärna gifva stora priset, men tvekade. Silfverstolpe föreslog, att akademien skulle med mindre priset utmärka någon af de öfriga samt tillkännagifva att en skrift inkommit, som förtjänat stora priset, men som i vissa delar vore ofullkomlig, hvarföre förf. borde ändra densamma. Lehnberg var icke heller belåten. Adlerbeth erinrade därom, att akademien hade att uppmuntra lofvande snillen och icke borde för mycket hålla på fullkomligheten i ett stycke; här vore en talang, som akademien borde söka att lära känna och till vidare framsteg upplifva. Slutligen yttrade sig Leopold. Man hade rätt, sade han, att ställa stränga fordringar på högsta priset, men dessa fordringar borde mera afse graden af talang, än en öfver allt hållen fullkomlighet i delarne af arbetet, akademien ägde ej rätt att lämna en skrift som denna obelönad, mindre priset vore för litet, alltså måste det stora tillerkännas den. Detta yttrande bestämde utgången. Rosensteins tvekan försvann. Oxenstierna, Fleming och Murbeck förenade sig med Leopold; Sjöberg röstade för mindre priset. Nordin och Lehnberg ville icke gifva något pris, då de icke tilltrorde sig att gifva det högsta. Silfverstolpe vidhöll sitt förslag. Flertalet hade sålunda röstat för stora priset.”

Den senare delen af Geijers äreminne, som väckt akademiens betänkligheter, blef före tryckningen omarbetad, på samma gång hela äreminnet undergick en formell bearbetning, som att döma af yttranden i Geijers bref företagits i flera omgångar. För att få en föreställning om, hur pass omfattande denna bearbetning varit, har jag hos Sv. akademiens sekreterare efterfrågat Geijers ursprungliga manuskript, men utan resultat.

kan ha och också någon gång — visserligen sällan — har haft värde genom känslans värme, genom fosterländskt och sedligt patos. Hvad beträffar Geijers äreminne öfver Sten Sture d. ä. synes det äfven härutinnan vara förtjänt af hågkomst. Som alltid har Geijer haft sitt varma svenska hjärta med i hvad han skrifvit. Hans äreminne gäller Sten Sture, men på samma gång är hans hjälte den svenska allmogen, det svenska folket. Det känner man mer än en gång, såsom när man hör honom tala med en klart förnimbar underström af den djupaste känsla om den folkets karaktär, det heligaste på jorden, som i Sverige höll på att bli skämd under unionstidens elände och förnedring — eller om Sveriges menighet, dess kraft och kärna, som, sedan urminnes tider sig själf rådande, hade gifvit sitt land ett namn bland nationerna och värjt dess ära och oafhängighet och sin egen frihet och rätt under de häftigaste brytningar, genom Guds hjälp och sin egen ståndaktighet. Mer än en gång tycker man sig också ana den blifvande historikern inte blott i en och annan belysande tanke, jämförelse eller öfverblick, utan i det som skulle bli dennes styrka: öga för det historiska sammanhanget och de på djupet verkande krafterna.¹

Jag anförde nyss hans djupa ord om Kalmarunionens faror för det svenska folkets karaktär. Den lefde på folkets svaghet och splittning. Man märke också, hur Geijer söker ge Kalmarunionen en plats i den allmänt-europeiska utvecklingen: den öfverensstämda "med tidens allmänna skick och dess tysta lutning till enväldets befrämjande", "ehuru af tillfälliga orsaker tidigt frambragt, olika förberedd och af olika följder". Eller man höre honom tala om, "huru lätt människan förväxlar ett stort ändamål, länge buret inom hennes bröst, med hvad

¹ Ljunggren skrifver också om Geijers äreminne (Sv. V:s H., III: 73): "Det rör sig visserligen inom de fastställda formerna, är utrustadt med apostroferingar, patetiska utbrott, framställandet af författarens egna känslor, m. m., men en fläkt af historisk anda går omisskänneligt genom detta verk af den 20-årige ynglingen. Man upptäcker en blick för sammanhanget i historien. Händelsernas anledningar sökas icke i tillfälliga orsaker, utan i samhällets egna verkande krafter, samtliga episoder äro historiska betraktelser eller sammanträngda teckningar af historiska perioder gjorda med några få raska och träffande drag. Hvad som för den tiden förväns är att framställningen hålles fri från de moraliska reflexioner och nyttighetslärdomar, hvilka då ansågos så nödvändiga. Äreminnets form är i viss mening sprängd och genom remnorna skymtar den blifvande historikern fram." — Det kan nämnas, att frånavarom af de didaktiska tillämpningarna bland annat anmärktes af akademien som en brist.

som är det högsta ändamål i lifvet; huru allt lånar därifrån sitt ljus, och hur man slutligen för *ensidigheten* i sitt omdöme ej märker *brottsligheten* i sina medel“. Naturligtvis behöfva dessa tankar ej vara Geijers egna och originella. Det är redan mycket, om 20-åringen så förstått göra till sina andras tankar.

Så visar, som Ljunggren anmärker, Sten Sture äreminnet på öfvergång till historisk framställning. Detta gäller, särskildt i den senare delen¹, äfven stilen, som ofta minner mera om den lugnare och sakliga historiska framställningen än om äreminnet. Trots Geijers samvetsgranna fasthållande vid sina förebilder är den heller icke utan sitt personliga tycke: något kärft och tvärhugget, ett äkta Geijerskt drag, som bryter igenom “amplifikationerna“. Midt uppe i antiteserna, frågorna och utropen möter man också någon gång en bild, i sin djärfhet långt ifrån akademisk, såsom när det heter om Karl Knutsson, att “hans bortgång var en jagad skys, som i aftonens dunkla blodfärgade sken sjunker bakom horisonten, förebåd till nya stormar“.

Gjuten helt efter den akademiska schablonen är stilen i hvart fall ej. Ställvis förefaller den krystad och tung och är måhända i fråga om “korrekthet“ snarare under än öfver genomsnittet af de akademiska pristagarnes opus. Men hvad som därutinnan brister, vinner den i lif och färg, när Geijer ibland gripen af sin känsla glömmet bort retorikens grejor.

Man kan fråga, om Geijers litterära studier afsatt några spår i hans äreminne. Att de så gjort är gifvet, äfven om dessa icke äro särskildt i ögonen fallande. Äreminnet har ju ingen bestämd tendens, det kämpar icke som Geijers senare mindre uppsatser för de nya idéerna. Och det låg i dess natur, att det karaktäristiska så i innehåll som form fick stå tillbaka. De moderna tendenserna röja sig emellertid i hela stämningen. Om Geijers senare äreminne öfver Axel Oxenstierna skref Tegnér, att Schillers stora ande sväfvade däröfver. Det gäller i någon mån redan äreminnet öfver Sten Sture. Dess historiska hållning är utan tvifvel en frukt af Geijers historiska Schiller-studier. Redan som gosse hade också Geijer hört och läst Schillers ungdomsdramer, särskildt Don Carlos. De ha inte lämnat honom oberörd, deras entusiastiska frihetsstämning ligger nog bakom hans teckning af Sten Sture och öfver honom något af de Schillerska dramernas ideala skimmer.

¹ Man jämföre akademiens omdöme!

Man märker lätt nog, att det är folkhjälten med i viss mening modern färgläggning, icke upplysningens dygdeideal Geijer tecknar. Han afstår också från den äkta akademiska "tillämpningen" i didaktisk riktning — något som akademien mycket riktigt anmärkte som en brist. Men först och sist röjer sig den nya tiden i det nationella patos som behärskar Geijers äreminne, i den gryende djupare uppfattningen af det folkligas betydelse och af de sedliga makter som arbeta i historien.¹

Emellertid är den litterära betydelsen af Geijers vittra förstlingsverk långt mindre än den praktiska. "Man bör ha lefvat under denna epok", skrifver långt senare hans hustru, "för att förstå hvad mycket ett pris i Svenska akademien gällde, inte i guld eller silfver utan i ett allmänt värderadt och för den tidens fordringar grundadt anseende. Geijers pris för äreminnet öfver Sten Sture den äldre väckte ett omätligt uppseende — — —." I samma riktning går det bekanta uttalandet af Tegnér i bref till professor G. Rosén i Göteborg. En af Geijers minnestecknare (Hellstenius) slutligen yttrar:

"Än en gång bekräftades det gamla: *facit indignatio versus*. — — — Det Ramelska brefvet hade varit ett hårdt slag för den unge — desto hårdare när det för visso ej var välförtjänt; men det blef ett lyckligt slag till sina verkningar — det blef för Geijer, mänskligt att se, vändpunkten in på hans lysande framtidsbana."

Häri måste man till fullo instämma. Intill den vändpunkt, som alltså betecknas af äreminnet, har jag hittills sökt teckna företrädesvis de yttre dragen af Geijers lif. Vi vilja nu rikta blicken på det rika *inre* lifvet under hans första studieår i Upsala.

Af det ofvan åberopade Tegnériska brefvet framgår, att Geijer var känd för djupgående kunskaper särskildt i "all elegantare litteratur". Såsom redan förut antydts, hade det inte länge lyckats honom att hålla sig inom det trånga schema han i ett bref till föräldrarna meddelat från

¹ Jag hoppas kunna närmare återkomma till Geijers äreminne — i sammanhang med hans akademiska historiafhandlingar — i inledningen till en blifvande framställning af Geijers historiska arbeten. Emellertid har jag i viss mening blifvit förekommen genom fil. kand. A. Blancks förtjänstfulla uppsats "Geijers äreminne öfver Sten Sture d. ä." i festskriften till prof. Schüek 1905, af hvilken jag fick del, när denna afhandling redan förelåg färdig att för införande i Göteborgs K. Vetenskaps- och Vitterhetssamhälles Handlingar inlämnas till samhällets granskningskomitérade. — Som af det föregående synes, är jag dock i fråga om det historiska i äreminnet af annan åsikt än kand. Blanck. —

Jag anmärker i detta sammanhang, att fil. lic. Hilma Borelius' afhandling "Geijer och Schiller" (Sammlaren 1905) nådde mig samtidigt med kand. Blancks, hvadan min kommande framställning af Schillers betydelse för Geijer är fullt oberoende af lic. Borelius' forskning.

sin första termin vid akademien. Hans hjärtas böjelser hade tagit ut sin rätt äfven i arbetet, och tidens sköna litteratur hade jämte filosofien blifvit hans käraste studium.

Vi minnas, hur Geijer i sina "Minnen" omtalar det intresserade sysslandet med vitterhet som ett af de framträdande dragen i hans barndoms och första ungdoms hemlif. Det var de gamla svenska klassikerna som i främsta rummet lästes och studerades. Han nämner Gyllenborg, Creutz och Oxenstierna, Kellgren och Leopold. Äfven en och annan fransk författare hörde till repertoaren. Slutligen hade också de tyska författarne eröfrat en plats i det Geijerska hemmet, särskildt Lessing och Schiller — i Lilljebjörns öfversättning. Så funno Geijers vittra intressen och anlag tidigt väckelse och näring, utan att man likväl kan säga, att de rent litterära intryck han mottog i sitt hem varit af någon djupgående eller afgörande betydelse. De gäfvo honom smak för vitterheten, men denna smak förmådde de icke ge någon bestämd riktning. Först under Upsalaåren blef det för Geijer fråga om ett verkligt litterärt studium. Först då gör han bekantskap — åtminstone en närmare sådan — med Rousseau, Voltaire och deras samtida, med Lessing, Schiller och Goethe och med den engelska litteraturen.

Bland de författare, som lästes i Geijers hem och som han själf omtalar, förekomma ett par franska af mindre betydelse. Frankrikes stora skriftställare vid adertonde århundradets midt, Voltaire, Rousseau och encyklopedisterna, hade, med undantag för Rousseau, ännu inte hunnit upp till den vermländska skogsbygden. Hvad de senare vidkommer är ju detta helt naturligt; deras verksamhet och många deras samtidas var ju mera filosofiskt-vetenskaplig än strängt skönlitterär och följaktligen mindre ägnad att ådraga sig uppmärksamhet utom en jämförelsevis trång krets. Deras samhällliga, religiösa och politiska åskådningar skulle nog för öfrigt inte — och detta gäller hela den egentliga franska upplysningslitteraturen, först och främst dess ypperste målsman Voltaire — i Vermland ha mötts med någon öfversvallande entusiasm. Där lefde man under det gustavianska enväldets dagar, och man var god rojalist inte blott i allmänhet utan äfven af personliga skäl. Få svenska konungar ha varit mera populära än Gustaf III. I Vermland mindes man dessutom godt, hur han efter olyckorna i Finland, när riket hotades af danskarne, drog genom bygderna, talande och manande folket till fosterjordens försvar. Men man var inte blott rojalist, vermländingens konservativa läggning har redan förut påpekats. I den vermländska bygden höllos gamla

steder, bruk och minnen i helgd; den gamla lutherska religiositeten lefde där stark, oberörd af fritänkeri och sektväsen; föreställningarna om stat och samhälle voro desamma som för århundraden tillbaka, färgade af den patriarkaliska familjeuppfattningen. En sådan jordmån var inte mycket lämplig för de revolutionära världsförbättrarnes idéer. Detta djupare sedt. Men nog kunde man, såsom Geijer själf berättar, njuta af de vackra abstrakta talen från franska nationalförsamlingen, man kunde också, när man kommit i stämning, tömma en bägare för friheten — till och med för jämlikheten och broderskapet; men det var alltsammans inte illa ment.

Hos en af de nämnda författarne, Rousseau, fanns det emellertid en sida, som var ägnad att slå an på vermländingen. Hos Rousseau kunde man stryka öfver alla politiska teorier, alla revolutionära reformplaner och fästa sig vid det man kunde förstå, det som också var den mannen mest eget, hans stora, varma hjärta och dess kraf, hans kärlek till naturen, till enkla och sunda förhållanden i lifvet. Af allt att döma var också Rousseau redan under Geijers barndom känd och skattad på många håll i Vermland. För gubben Rappolt, Geijers faderlige vän, var han en halfgud. Genom denne blir han, som så många andra storheter på diktens och tonkonstens område, bekant för Geijer.

Geijer tog Rousseau-studiet på allvar. Mångt och mycket i rousseauanismen enades utan svårighet med hans förutsättningar, hans barndoms intryck från Vermland, hans ärfda tyska gemüth. Man känner Geijers innerliga, barnsligt veka natur. Man vet hur han som en mogen *man* så lätt rördes eller hänfördes till tårar, att han klagar och blygs däröfver; och man förstår hur Rousseau skulle verka på den svärmiske *ynglingen*, drömmaren och trotsaren. Man märker också på Geijers bref från ungdomsåren — och äfven långt senare — att Rousseau gått fram genom hans själ. Äfven hans äreminne öfver Sten Sture synes i någon mån vittna härom. Rousseauanskt klinga hans ord i rader som dessa — på samma gång förebud för göten som komma skulle:

”Det var en tid, då Sverige inneslöt inom sina skogar och klippor ett fritt och storsint släkte, naturens vilda kraftfulla söner. De regerades af ärftliga konungar. Härnader voro deras nöjen, svärdet deras egendom och Oden deras Gud. Vilden, naturens fosterbarn, bär ofta i sin karaktär detta uttryck af enkel storhet; men odlingens första gnista tändes hos honom en brand af stridande krafter. Han riffer sig lös ifrån den hulda hand, af hvilken han leddes, äger ej styrka nog att fästa sig vid det stöd, som af det nya ljuset honom visas, och faller i djupet. Barbariet är mänsklighetens första steg — — —.”

Särskildt breffven till föräldrarne och systemen Jeanne-Marie, senare breffven till fästmon, sprungna, jag är öfvertygad därom, ur den san- naste och djupaste känsla, äro emellertid ofta till den grad stormigt öfversvallande, att de knappast förfela att locka den nutida läsarens halft misstrognas leende. Ju längre tiden går, från de första studentåren, växer denna Geijers af Rousseau — snart nog också af Werther — närda känslfullhet, tills den når sin kulmen vid tiden för den engelska resan, under förälskelsens Sturm und Drang. — I England börjar småningom reaktionen.

När vi kommit fram till 1808, 1809 blir jag i tillfälle att påpeka flera af Geijers mest typiska ungdomsbref. Redan från den tid, med hvilken vi nu syssla, är emellertid ett och annat anmärkningsvärdt. Man läse t. ex. följande (oktober 1801):

”Hvad är som icke är mig kärt från min hembygd, denna bygd, i hvilken jag andas, lefver, hvar jag ock är, som jag för med mig hvar jag går, ty jag flyttar den med mig i min kammare. Där till höger äro söta mor och far, till venster farmor, i vrån där vid piskan och eldgaffeln är skolkammaren; jag går här omgifven af bröder och systrar och vänner och har så roligt i denna inbillade värld just därför, att hon så alldeles är *min*, på min vink framträder och försvinner. Jag framtrollar här hvilket uppträde ur vårt husliga lif som jag behagar; jag spelar med Jeanne-Marie och leker med lillbror.”

Ännu är det bara det goda, längtande barnet Erik Gustaf som talat; men han fortsätter:

”Nu har jag åter skrivit någonting bra löjligt, bra barnsligt. Andra må gärna skratta åt mig, som jag så ofta gör själf. — Hvad är att vara barnslig! Man missbrukar så ofta detta ord. — ’Min Gud, upphör då en gång att vara barnslig, kära herre!’ säger den kloke, erfarna mannen åt den häftige ynglingen; så säger han och kalkylerar, huru man *klokast* väljer sina medel, då man vill huggas med en titel. Hvarför fördöma den andre, då han i verkligheten kanske sökte finna någonting som blott fanns i inbillningen? Hvem var mest barnslig, den kloke mannen eller ynglingen? De hade ju bara bytt leksaker! — Barnslig är man ej mer, antingen då man förlorat sina föräldrar, eller då man förtjänat att förlora dem, högst olyckligt i begge fallen, eller ock då ens hjärta är tillslutet för hvarje glädje, blott för att den är oskyldig och enkel. Jag älskar så mycket de människor, som glädja sig öfver allt fröjdefullt här på jorden, utan att därvid begära lof af ett visst antaget mode, som följa sin känsla utan att förut fråga: ’männ’ det är passande att visa mig glad häröfver? Männ’ det väl är brukligt?’

Bruket är en tyrann, som tar ifrån oss ett naturligt gladt ansikte och räcker oss en masque i stället. Hvarför skall man låta det lära sig hvad man kallar belevnhet? Har man i hjärtat verklig välvilja och mänsklighet, så är man visserligen den mest belevade varelse under solen. Min hulde far har icke genom studium erhållit den förekommande höflighet, som förbinder honom så säkert alla; det är den alltomfattande, alltupplifvande välvilja, som bor i hans hjärta, som ger hans seder detta behag.”

Så talar knappast 1801 en yngling, om han inte läst Rousseau. I samma anda skriver han ett år senare till systemen Jeanne-Marie:

”Mycket kan man lära, ser du, filosofi, matematik, historia, dogmatik och hvad det allt mer heter: det kan man lära; men föräldrakärlek, men syskonkärlek, men välvilja, trohet och mänsklighet — det lär man ej vid någon akademi i världen, det lär man vid en systems, vid en fars eller mors bröst bättre; och den som ej har lärt mer än att ha ett hjärta som älskar människorna, tror du ej hans vetenskap är mer värd än den som hämtas ur alla föreläsningar och böcker? Nej, hjärtat är den rätta, enda grunden för all vetenskap. Hvad hjälper att studera för lifvet, om ej lifvet äger ett värde? Och äger lifvet ett värde? Svar på denna fråga kan blott hvar och en söka i sitt eget bröst.”

Man får emellertid icke öfverskatta Rousseaus betydelse för Geijers utveckling. Han har närt och förmedlat uttryck åt många de dunkla stämningar, känslor och famlande tankar den unge studenten bar inom sig. Han har också haft mycket att lära honom. Men på bildningen af hans lifsåskådning i det hela har han icke utöfvat något afgörande inflytande. Detta är lätt att inse. Geijer och Rousseau voro två nära befryndade men på samma gång mycket motsatta naturer. Känslans bjudande styrka var hos båda densamma, om också icke dess färg; inbillningskraftens expansion var också hos båda en gifven makt; men under det Geijer, hulpen af det stål i sitt väsen, hvar till Rosseau icke ägde något motsvarande, och af en gedigen härdande uppfostran bildades till både karaktär och personlighet, kom Rousseau aldrig öfver den konturlösa, sönderflytande individualismen. Därför kunde Rousseau aldrig djupare sedt bli Geijers lärofader.

Men Geijer, liksom andra tidens romantiker, kände sig i släkt med honom redan på grund af hans käcka, bestämda opposition mot upplysningstidens ytliga, anspråksfulla intellektualism; han tilltalades af hans naivitet, af hans svärmiska religiositet, af hans varma tro och glödande hänförelse; han kunde stämma in i hans djärfva proklamation af hjärtats rätt gent emot bondförståndets lumpenhet och torra kyla; han kunde följa honom i hans strid för sedlighet och plikt, för äkten-skapets och hemmets helgd; och han kunde slutligen rent konstnärligt sedt förstå och njuta af den naturskildring han skapat, af den rörande idylliska realismen i hans verk.

I politiska och i allmänhet i sociala frågor stå Rousseau och Geijer, såsom vi redan kunna ana och framdeles också skola finna bekräftadt, i afgjord motsats till hvarandra. Likväl har Geijer äfven på ett och annat hithörande område rönt inverkan af Rousseau. Så t. ex.

i uppfostringsfrågan, hvarom Geijer själf vittnar i sin prisskrift om inbillningsgåfvans förhållande till uppfostran af år 1810.

Geijer älskar Rousseau, säger han själf. Och vi förstå honom. Han kände sig i mycket dragen till Rousseau, denna underliga själ med dess rikedom och djup och alla dess fängslande motsatser, men säkert på samma gång af mycket stött tillbaka, och det mera ju äldre och mognare han blef. Geijer stöttes tillbaka, utom af det ofullgångna och ofta hållningslösa hos personen Rousseau, framför allt af det myckna osunda i hans läror, som han inte kunde undgå att känna tvärs igenom allt predikandet emot onatur och förfall. Allteftersom hans filosofiska studier skredo framåt, lärde han sig också inse rousseauanismens brist på enhet och konsekvens i djupare mening, det heterogena eller motsägande i dess principer och det otillfredsställande i dess teoretiska resning.

Betecknande för Geijers förhållande till Rousseau och hur litet han länge själf var på det klara med dess art, betecknande också för hans växlande uppfattning om honom, är en episod, hvarom man erhåller upplysning genom Geijers brefväxling. I ett bref till kapten Rappolt har han på grund af någon tillfällig misstämning i förhastande råkat kalla Rousseau en däre. Rappolt, upprörd i sin själs innersta, affordrar sin unge frände en förklaring och denne svarar:

”Har jag kallat Rousseau en däre, min bästa farbror? Om farbrors postscriptum säger sant, så erkänner jag mig skyldig till crimen læsæ majestatis och underkastar mig allt det straff, som farbror vill ålägga. Olycker och oro förstörde hans sköna själ och bragte honom till slut liksom utom sig. Var *det* dårskap, så har jag menat detta (sic!). Man har kanske kallat det så. — Jag vill fråga tillbaka: hvad är vishet? — Snillet är mångom en galenskap; och till dem, som döma Rousseau, hans lif och hans sista dagar, ville jag väl säga, hvad han själf sagt om sin Héloïse: 'Gens du monde, qu' il vous importe?' Jag har läst honom litet, allt för litet; men allt skönt kan förenas, ty det är ju i själfva verket ett. Och jag hoppas, att jag och farbror själf skola kunna på en gång anse Goethe för gudomlig, beundra Schiller och älska Rousseau. All jämförelse duger sällan. Snillen äro *omätliga* storheter, säger Kellgren.”

Förklaringen *låter* onekligen rätt bra, men är inte för thy ett duktigt nonsens, ämnadt att slå blå dunster i ögonen på gubben Rappolt. Geijer tar tydligen dårskap i dubbel betydelse och gör sig sålunda medvetet skyldig till en liten vulpecula.

Ingen fransk författare har på Geijer utöfvat ett inflytande jämförligt med Rousseaus. Allt talar likväl för, att han redan tidigt, under de första Upsalaåren, tagit grundligt del af hela den äldre franska

klassiska vitterheten. Härtill hade han ju godt tillfälle i samband med sina språkstudier — han behöfde knappast gå utanför sitt schemas ramar. Troligt är också, att Geijer ännu i hemmet lärt känna ett och annat vid sidan af "Marmontels och fru Genlis' Conter". Vare härmed hur som helst: några befruktande intryck har Geijer svårligen mottagit af den franska litteraturen. Denna förmår ju öfverhufvud sällan ge en äkta german någon *reell* behållning. Geijer gaf hon kanske mindre än andra. Ställd i motsats mot gallern är ju germanen af födelsen romantiker; Geijer är det mer än de flesta, om han också aldrig kom att egentligen tillhöra någon skola. Men för den sanna romantiken var och blir det mesta af den franska dikten som en ljudande malm och en klingande bjällra, en förstenad skog, där suset dött i grenarne.

I Geijers bref och skrifter ser man nästan heller aldrig en fransk författare — med undantag naturligtvis för Rousseau och jämte honom Fénelon, Pascal och några andra — ens nämnas. Några rader i ett bref till fästmon från 1810 äro hart när enastående; det heter: "Du skrifer, att du läser Racine. Jag läste hans tragedier för länge sedan och minnes numera ej mycket till dem. Jag önskade få påminnas af dig. Af Voltaire's var Alzire min favorite."

Knappast har dock Voltaire varit någon Geijers favoritförfattare. För romantiken var han den franska litteraturens Mefisto — som man måste undvika, eller bekämpa; det förra var kanske det säkraste. Geijer har studerat honom, kanske beundrat honom — men säkert förblifvit i grunden oberörd. Man förstår att Geijer skulle stötas bort af det hätska tvifvel, den förgiftade satir och den frivolitet, som ymnigt flödar i Voltaires skrifter. När Geijer under sin resa i Tyskland 1825 varit i tillfälle att få se Voltaires rum på Sans-Souci, berättar han därom i bref till sin hustru i följande tvetydiga men likafullt betecknande rader: "De många bläckfläckarna på det grönklädda bordet ha gulnat af ålder och göra ett intryck, som såge man spilld galla." Ur dessa rader talar då i hvart fall ingen entusiasm.

Vi flytta vår uppmärksamhet öfver till den tyska litteraturen. Vi erinra oss efter Geijers berättelse isina "Minnen", hur denna inte utan opposition fick hemortsrätt på Ransäter. Det var Lilljebjörn på Odenstad, Geijers blifvande svärfar, som genom sina originella öfversättningar förmedlade det Geijerska hemmets bekantskap med de tyska skalderna. Lessing och Schiller var det i främsta rummet han öfversatte — tankefrihetens och humanitetens förkunnare i Tyskland. Re-

dan tidigt var Geijer i tillfälle att med dem stifta bekantskap. Med förtjusning hörde han Lilljebjörn på svenska föredraga Nathan den vise, Rövvarne och Don Carlos. Sedermera när Geijer vid universitetet på allvar började sina litteraturstudier blefvo också Lessing och Schiller bland de skalder han tidigast och närmast lärde känna.

Lessings käcka, ihärdiga strid för andlig frigörelse och den sedliga styrka, som lät honom för sin öfvertygelse offra lycka och frid, kunde icke fela att hänföra den unge Geijer. Säkert har också Lessing, mannen, som framför att äga sanningen valde att söka henne, för honom stått som ett stolt föredöme, när han vid denna tid kämpade sin kamp för klarhet i kunskap och lif.

Af långt större betydelse för Geijer än Lessing blef emellertid Schiller, den andre af de båda skalder, som hade frestat Lilljebjörns öfversättaretalang.

Någon har träffande yttrat, att Rousseau, Schiller och Schelling beteckna milstolpar i den unge Geijers utveckling. Särskildt gäller detta om Schiller.¹ Hvad Geijer kunde mottaga af Rousseau, det hade i det stora hela Schiller mottagit och gjort sig till godo. I Schiller fann därför Geijer så att säga en mätare på, hur långt han kunde följa den store fransmannen. Därförutan hade han kanske af honom låtit sig föras för långt och hade under en framtid måst tänka på återtag. Rousseau hade hört till Schillers käraste ungdomsstudium. I sina ungdomsdramer rycker Schiller in i striden för samma ideal som Rousseau, desamma som började gripa folken, slungar ut sin krigsförklaring mot despotismen med alla dess skrankor, mot konvensans och hyckleri. Redan genom sin ungdomsdiktning öppnade också Schiller nya stora vidder för Geijers ande, talade till honom stolta ord om frihet och humanitet, ledde till honom friska strömmar af ungdomlig hänförelse och frigjord känsla.

Men Schiller hade inte stannat hos Rousseau. Han hade studerat också samtidens andra diktare och tänkare — framför allt Kant — och den klassiska litteraturen. Det studiet hade hjälpt honom förbi Rousseau, hjälpt honom öfver dennes subjektivitet och ensidiga

¹ Att Geijer redan tidigt rönt påverkan af Schiller, visar, som jag ofvan framhållit, hans äreminne öfver Sten Sture. Och än tidigare kan man finna ett och annat spår af Schiller i Geijers bref. Så t. ex. i den sid. 10 återgifna vidräkningen med brödstudierna i Upsala, som synes mig afgjort påminna om Schillers program "Was heisst und zu welchem Ende studiert man Universalgeschichte?", Schiller X: 200 f.

individualism i lära och lif. Samtidigt kom Schiller utöfver den ensidigt estetiska ståndpunkten; han blef i likhet med Geijer på samma gång som skald också historiker och filosof. Som både det ena och det andra har han varit Geijers lärare.

Hvad och huru Geijer lärt af Schiller kan inte på en gång anges i ett samladt kapitel. Därför har Schillers inflytande på Geijer varit både för bredt och djupt. Men vid en följande granskning af Geijers ungdomsskrifter skall jag bli i tillfälle att i enskilda fall påvisa Schillers betydelse för bildandet af Geijers åskådning. Med det föregående har jag endast velat antyda frändskapen mellan två stora andar.¹ —

”Jag hoppas, att jag och farbror själf skola kunna på en gång anse Goethe för gudomlig, beundra Schiller och älska Rousseau“, skref Geijer i sitt försvarsbref till gubben Rappolt, när han kallat Rousseau för dåre. Hans och Schillers inflytande på Geijers utveckling har jag i det föregående sökt antyda; den tredje återstår — Goethe.

Goethe, Schiller, Rousseau — man frågar sig, om Geijer vill antyda rangordning eller klimax. Kanske intetdera. Är det fråga blott om deras betydelse för Geijer, tillkommer emellertid det sista rummet afgjort den förste; åtminstone så länge fråga är om Geijers ungdom. I sina ”Minnen“ skrifver Geijer, säkert inte utan något af den öfverdrift, som hos honom är långt ifrån ovanlig:

”Drager jag facit af min vidsträckta läsning i afseende på hvad jag inhämtat i vitterhet och konst, så stannar jag i synnerhet vid fyra författare, som på mig öfvat en stor och evärdlig inflytelse: Rousseau och Schiller — Shakespeare och Goethe: de förra under den tidigare perioden af mina läroår, de sista under den senare — det vill säga till min dödsdag. I synnerhet har den sistnämndes verkan på mig varit omätlig och med skäl kan jag säga, att jag af ingen människa lärt mer.”

För Geijer är Goethe den gudomlige. Men på Geijers utveckling under den tid, hvarom nu är fråga, har Goethe icke öfvat något djupare inflytande. Detta redan därför att Geijer efter all sannolikhet inte lärt känna honom förr än rätt sent — senare än Rousseau och Schiller — och troligen inte i hemmet utan först vid akademien.² Och då är det helt naturligt Goethes ungdomsdiktning, som först sysselsätter honom:

¹ Man kan jämföra ”Geijers förhållande till Rousseau och Schiller” af A. L. Molin, Nordisk Tidskrift 1903, sid. 185.

² Mycket talar rent af för, att Geijers egentliga Goestudium faller först under hans mannaålder, ungefär vid tiden för ”Minnenas” affattande. Så förklaras också den entusiasm, med hvilken Geijer i de ofvan ur ”Minnena” hämtade raderna talar om Goethe. Geijer är alltid mest entusiastisk för det som senast gripit honom.

Götz och Werther. Den går ypperligt samman med hans studier af Schiller och Rousseau: "Sturm und Drang". Hos Goethe finner han alltså till en början inklädt i strängare konstnärliga former samma eller i det stora hela samma tankeinhåll, som han redan kände och t. ex. hos Rousseau sett framlagdt helt naket eller i tendensdiktens torftigare dräkt.

Senare lär han känna Goethes mannaåldersdiktning, i hvart fall är det först senare denna börjar öfva något varaktigt inflytande på honom. Goethes ungdomsdiktning är en dikt för ungdomen, icke så den senare. Den har icke samma förmåga att entusiasmera som det mesta af Schillers diktning. I sin ofta kyliga skönhet med sitt mogna och afklarnade idéinhåll är den en dikt för dem, som redan ha något af livvets djupaste erfarenhet bakom sig. När den tiden var inne för Geijer, då fick också Goethes dikt för honom den stora betydelse, om hvilken han i sina "Minnen" talar.

Lessing, Schiller och Goethe: det skulle återstå oss att tala om Geijer och den tyska litteraturens *du minores*. Så grundligt som Geijer tog sina litterära studier, är det all anledning antaga, att han icke stannat vid de nämnda tre stormännen; liksom den franska har han säkert ingående studerat också den tyska vitterheten. Diktare sådana som Herder, Klopstock, Wieland m. fl. har han otvifvelaktigt lärt känna. Men härom är ingenting närmare med visshet bekant och några spår efter dem i Geijers åskådning och verksamhet kunna näppeligen påvisas.¹ Den tyska romantiken slutligen, som skulle öfva ett så stort inflytande på Geijers utveckling och lifsuppgift, når honom först under ett senare skede af hans lif. Så också den engelska litteraturen.

Ännu en bildningskälla, som utan att ha varit för Geijer af någon afgörande vikt likväl inte får förgätas, är den klassiska litteraturen. Denna hade han haft utmärkt tillfälle att lära känna, under hela studenttiden voro de klassiska språken ett af hans förnämsta studier. Antikens skalder, inte så mycket de romerska, men de grekiska, främst Homeros, hörde också till hans käraste studium långt fram under mannaåldern. Därom vittna bland annat en del anmärkningar i "Blå boken" från 1830-talet, då Geijer förmodligen tagit sig för att upplifva gamla bekantskaper från skoltiden och studentåren.

¹ Ett betydande undantag gör Herder, hvarom mera framdeles. Själf skrifer Geijer på ett ställe i "Människans historia" (Suppl. B. II: 38), att Herders skrifter varit en af hans tidigaste lektyrer.

Homeros — man förstår, hvarigenom han skulle särskildt tilltala Geijer. Vi minnas från Rousseau, det som drog Geijer till honom var inte minst hans ensamma strid för familjen, för hemmets vara och helgd. Och hos Goethe är det framför allt Herman och Dorothea — familjeidyllen — som intresserar och griper honom. Geijers känsla för hemmet och dess betydelse sammanhåller hela hans åskådning, går som en röd tråd genom hans lif och verksamhet, den verkar också afgjordt bestämmande på hans litterära sympatier och uppfattning.

Från Homeros och antiken till den klassiska svenska litteraturen — ett långt steg. Jag påminner ännu en gång om de skalder och författare Geijer nämner i sina "Minnen" som för honom väl bekanta sedan barndomen: Gyllenborg, Creutz och Oxenstierna, Kellgren och Leopold. Bland de äldre kände han säkert Dalin — åtminstone hans historia, den enda källa han ägde för sitt äreminne. Af den gustavianska tidens "vilda sångfåglar" är Bellman förmodligen den ende, som under Geijers barndom kan ha nått till Vermland. Där om någonstädes borde han ha utsikter att bli populär. Men någon närmare bekantskap med honom har Geijer troligen inte stiftat förrän i Upsala. År 1804, i det flera gånger nämnda brevet till kapten Rappolt, läser man: "Snillen äro omätliga storheter, säger Kellgren". Geijer tycks ha studerat företalet till Fredmans epistlar, och väl då också epistlarne. Lidner och Thorild slutligen, rousseauanismens märkesmän i Sverige, har säkert Geijer lärt känna redan tidigt, under de första Upsalaåren. Åtminstone ligger ju det antagandet nära till hands, att han sökt upp bland de svenska skalderna dem, som stodo den store mästaren närmast.

Till Geijers käraste ungdomsstudium hörde utom den sköna litteraturen också filosofien. "Henne endast", säger han i sina "Minnen", "har jag studerat af *behof*; allt annat af föresats eller nöje." Då filosofien dessutom var för Geijer ett viktigt examensämne¹, har man skäl till den förmodan, att hans studium varit åtminstone i någon mån systematiskt. Så har han säkerligen lärt känna både de grekiska tänkarne och 1600-talets idealistiska filosofi i Europa, om också till en början den engelska och franska empirismen, tidens modefilosofi, hvilken så godt som ensam hade säte och stämma vid akademien, synes i främsta rummet ha sysselsatt honom.

¹ Han talar redan 1801 och 1802 om filosofiska afhandlingar, tilltänkta eller under arbete — Jfr sid. 11 ff.

År 1802 återkom emellertid Höijer från sin långa utländska resa och började sin verksamhet i Upsala. När Geijer först kommit i närmare personlig beröring med honom är ovisst — troligen inte förr än 1804 eller 1805. Från den tiden spårar man nämligen en ny riktning i Geijers filosofiska studier. Genom Höijer infördes han i den moderna tyska filosofien, som skulle bli af afgörande betydelse för hela hans tankelif; han stiftade bekantskap med Kant, Fichte och Schelling. — En närmare redogörelse för Geijers filosofiska studier och deras återverkan på hans egen filosofi kan emellertid lämpligen gifvas endast i sammanhang med en analys af hans skrifter, hvadan den också uppskjutes till dess vi i afhandlingen om Thorild af år 1820 för första gången möta Geijer på — i sträng mening — filosofisk mark.

Innan jag fortsätter teckningen af Geijers yttre och inre lif, vill jag söka att i några korta drag framställa den tid, under hvilken hans första ungdom förflöt. 1783 var Geijers födelseår; 1789 utbröt den stora franska revolutionen. 1792 inträffade Gustaf III:s mord. Vi komma ihåg från Geijers "Minnen", huru underrättelsen därom kom "som ett åskslag ur klar himmel" öfver det lugna hemmet på Ransäter. "Jag erinrar mig det", skrifver han, "som vore det igår, hur den förskräckliga nyheten träffade oss vid bordet, hur första fasan gjorde rum för tårar, hur vi gråtande trängde oss omkring vår förträfflige faders knän, och hur hans ögon och händer upplyftades mot himmelen. Ännu tycker jag mig höra den dagliga dödsringningen." Samtidigt eller något senare kommo slag i slag underrättelserna om den franska revolutionens gräsligheter. Man ville knappast tro dem: blodscenerna passade så illa samman med de vackra fraserna och talen. Ännu några år, och de krig voro i full låga, hvilka under mer än 20 år skakade Europa och äfven nådde Sverige med de viktigaste tilldragelser i sitt följe.

Stora stormiga tider föda store män. De starka, ofta ärelystna och hänsynslösa viljorna finna uppgifter på statsmannens och krigarens fält. De skapa historien. Men den historia, som sålunda skrives under människornas ögon i händelsernas eget språk, som på några korta år för sekler afgör hvad som under sekler förberedts, den kan inte undgå att sporra en mera passiv, tänkande ande till att åtminstone söka — för att använda Geijers egna ord — klargöra hvad som sker i historien: meningen med de väldiga taflor han ser upprullas och kraften som innerst rör dem. Så födes häfdatecknaren. Otvifvelaktigt ha också de stora tilldragelser som fylla tiden för Geijers ungdom mer än

åratals historiska studier bidragit att skärpa hans blick och fördjupa hans uppfattning — bidragit med ett ord att dana historikern Geijer.

1799, århundradets sista år, kom Geijer till Upsala. Hela 1790-talet hade där varit en tid af oro och jäsning, som vid sekelskiftet nådde sin kulmen. Det var 1809-års-männens Sturm und Drang. De idéer, som förkroppsligats i den franska revolutionen, hade trots alla portförbud spridit sig öfver Europa — med vinden genom luften. I Upsala kände man dem väl. Man kände både Rousseau och Montesquieu, både Esprit des lois och Contrat social. Den Reuterholmska regimen hade inledts med Tryckfrihetsförordningen af juli 1792, mottagen med jubel och hänförelse. Redan i december samma år kom emellertid underrättelsen om den första inskränkningen i dess välsignelser. Bestörtningen och harmen var allmän, inte minst i Upsala. Den "jakobinska" ungdomen anlade sorg och firade tryckfrihetens begrafning. Samtidigt inrättades konventen, men väckte de styrandes skuggrädsla och blefvo följande år 1793 på det strängaste förbjudna. I stället bildades då "Juntan" med Höijer, Järta och Gustaf Abraham Silfverstolpe som ledande krafter, såsom enskildt sällskap oåtkomligt för vederbörandes *direkta* sprängningsförsök.

På indirekt väg nåddes emellertid slutligen det eftersträfvade målet. År 1800 inträffade de båda ryktbara "skandalerna", som stodo i samband med kronprinsens födelse och konungens kröning. Den förra resulterade i Gustaf IV Adolfs högst personliga besök i Upsala med thy åtföljande strafftal och nedläggande af kansleriatet, den senare i den riksbekanta musikprocessen. Silfverstolpe lämnade Upsala och med honom flera af bröderna i Juntan. "Lugnet" var återställt.

Utan att något nämnvärdt deltaga i tidens studentlif tycks emellertid Geijer ha med öppna ögon följt händelsernas gång. En och annan reflexion i brefven till hemmet röjer hans uppfattning och ståndpunkt. Så skrifver han t. ex. i oktober 1801 och berättar ironiskt såsom ett "à propos af glädje eller snarare af barnsligheter" de festtillställningar man väntade sig vid "deras majestäters, hans majestät konungen och hennes majestät drottningen och deras högheters, hans höghet arfprinsen af Baden med sin höga gemål och de höga barnens förväntade ankomst". Och han anmärker slutligen spydigt, att "om professorerna vore omtänkta på de höga personernas nöje, så kunde

de väl låta uppföra komedien af Silfverstolpeska processen såsom *svenskt original*.¹

Som redan förut antydts, har nog Geijer under sina första student-år lefvat mycket ensamt och indraget, i harmoni med både sin lust och — sin kassa. I sina bref till hemmet nämner han sällan några kamrater. Någon närmare vän eller förtrogen synes han heller icke ha ägt.² Tiden utfylldes med tråget arbete; han hade sina egna studier att tänka på och dessutom ibland någon discipel att handleda. Året 1802—1803 använde han, som vi veta, mycken tid till undervisning af sin yngre bror Carl Fredrik. 1804 kom ännu en broder upp till Upsala, Emanuel. I dem hade han då på samma gång sällskap, det käraste han kunde få, någon från hemmet. De, som vi om några år finna höra till Geijers intima umgänge, eller åtminstone till hans bekanta, hade med få undantag ännu inte hunnit till akademien, eller hade han ännu inte lärt känna dem. Fosforisterna kommo senare, Atterbom först 1805. Hammarsköld var i Upsala redan 1801, men med honom har Geijer inte ännu på länge kommit i beröring. Af göterna ha emellertid flere redan så tidigt som 1802 eller 1803 hört till den lilla krets af verm-
ländingar i Upsala, med hvilka Geijer umgicks.³

När Geijer i början af år 1804 återkommer till universitetet, bli

---

¹ En litteraturhistorisk författare nämner Geijers sympatier för de frisinnade elementen och rörelserna i Upsala som medverkande till det fatala Ramelska omdömet, "att han hade rykte om sig mera för ungdomens flyktighet än stadga". Troligen har väl dock detta omdöme förorsakats snarare af Geijers sätt att sköta sina studier än af hans politiska åsikter eller sympatier, som säkert voro föga kända.

² I Geijers anteckningar från senare år har jag funnit en plan för en tilltänkt andra del af "Minna", som tyvärr aldrig blifvit utarbetad. Den skulle ha omfattat tre afdelningar: 1) fäderne- och mödernesläkt, 2) lärare och 3) vänner. Vid den sista afdelningen har Geijer antecknat endast: Ekmarckarne. Hvilka Geijer åsyftat kan jag inte med full visshet afgöra. Men sannolikt har det varit bröderna Christopher och Fredrik Ekmarck, söner till prosten Anders Ekmarck. Båda dogo unga. Särskildt den äldre, Christopher (Mag. Doc. i Upsala, död 1808) var en begåfvad och fint bildad man, särskildt lifligt litterärt intresserad. Han har ingenting producerat, men har öfvat inflytande på Hammarsköld, Livijn, Atterbom, m. fl. af sina samtida. — Möjligen har Geijer syftat äfven på Jon Ulrik Ekmarck (Histor. Docens i Upsala, död 1830), en kusin till de förut nämnda bröderna (son till domprosten i Strängnäs Lars Ekmarck), äfven han en litterärt intresserad man, som efterlämnat vittra skrifter.

³ Så Olof Erik Bergius, kamraten från Karlstad, Geijers kusin Göran Gustaf Uggla och Ludvig Heijkensköld.

emellertid förhållandena annorlunda. Då kommer han som den redan ryktbare prisvinnaren i Svenska akademien. Han blir eftersökt, främst inom de vittra och musikaliska studentkretsarna, och han har nu också själf mera lust att komma utanför studerkammaren och ifrån sig själf än tidigare.

Åren 1804—1809.

När det led mot vårterminen 1804, beredde sig Geijer att återvända till Upsala. Det mötte icke nu längre några hinder för honom att vinna faderns bifall och understöd. På vägen stannade han i Stockholm för att uppvakta några af akademiens medlemmar och få sin medalj. "Jag såg Rosenstein, Leopold, Lehnberg, hans excellens frih. Ramel", säger han i sina "Minnen". Lehnberg gjorde på Geijer starkt intryck. I ett bref till föräldrarne uttalar han sig om honom rent af entusiastiskt.¹ Och att inte Geijers sympati för Lehnberg var blott en flyktig stämning, närd af stoltheten öfver det akademiska priset, visar hvad han långt senare skrifer i sina "Minnen".

Med naturlig och förlåtlig stolthet uppvaktade Geijer också frih. Ramel, som ovetande hade föranledt hans första litterära bragd, och som han en gång skulle efterträda i Svenska akademien. Äfven Leopold besökte han, men nämner därom ingenting närmare. "I allmänhet", skrifer han, "odlade jag ej dessa för mig så smickrande bekantskaper. Endast med Rosenstein förblef ett närmare förhållande." Rosenstein synes genast ha fattat en alldeles särskild välvilja för Geijer. Denna kom han också, efter hvad vi framdeles skola erfara, att i handling visa vid mer än ett tillfälle.

Under den närmast följande tiden stod Geijer i förbindelse med Rosenstein för angelägenheter, som rörde hans äreminne. Det gällde tryckningen och dessförinnan en del rättelser och ändringar enligt akademiens anmärkningar, som emellertid voro "hvarken många eller rätt betydliga".² Geijer skrifer till kapten Rappolt:

¹ Jfr Geijer VIII: 523. — Lehnberg hade, som vi veta, hört till den minoritet inom akademien, som icke velat prisbelöna Geijers skrift. Han fann den vara snarare ett utkast till ett äreminne än ett äreminne, dess senare del syntes honom världslosad o. s. v. Härom visste emellertid Geijer ingenting.

² Jfr Rosensteins bref af den 26 mars 1804: Geijer VIII: 524, noten.

”Jag hade tänkt att genom dem åtminstone få en anledning till upplösning af den frågan: hvad är ett äreminne? Hvilka äro således dess regler? — Men jag har bedragit mig. De angå ord, tvetydiga konstruktioner, att jag har glömt att nog oratoriskt omtala Viborgska smällen, att ge boktryckerikonsten likaledes en oratorisk amplifikation o. s. v. Min bästa farbror skall själf en gång få se. — En amplifikation! Det är ju alldeles som att späda ut en buljong till vattensoppa. Aek, det är just den där amplifikationen, det är just *den*, som är arfsynden i äreminnet.”

I samma bref som Rosenstein meddelade Geijer akademiens anmärkningar öfver Sten Sture, uppmanade han honom att arbeta på ett nytt äreminne öfver Axel Oxenstierna, något som redan tidigare varit på tal, förmodligen under Geijers vistelse i Stockholm. Denna uppmaning underströks ytterligare af den store kanslerns ättling, skalden och akademikern. Såsom af ett par redan återgifna uttalanden framgår, var emellertid Geijer långt ifrån någon älskare af den vederbörligt erkända akademiska äreminnesgenren. Han klagar öfver “amplifikations“-raseriet, och han förklarar sig hellre läsa en biografi, skrifven med Schillers penna, än ett äreminne, vore det också af Thomas. När han på allvar tar i tu med att skrifva om Oxenstierna, blir det inte heller längre Lehnberg, som är hans föredöme, utan Schiller. Till 1804 års täfling blef Geijer inte färdig. Mot slutet af året skrifer han till grefve Oxenstierna, att det hade inte varit bemödande som felats, det var missnöjet med hans eget arbete, som hindrat honom att underställa det akademiens pröfning. År 1805 insände emellertid Geijer sitt äreminne till akademien. Tegnér, som varit i tillfälle att se det, skrifer: “Ett vackert stycke täflar i år i Svenska akademien, och det är Geijers äreminne öfver Oxenstierna. Något sådant har jag icke läst på vårt språk, Gyllenhjelm kanske undantagen. Möjligt likväl, att dess belöning möter svårigheter, efter det alldeles icke är i franska enda saliggörande smaken. Schillers stora ande sväfvat öfver hela stycket, som fordom Roms örn öfver ett segerfält.”¹ — Hvad Tegnér fruktat besannades: äreminnet blef icke prisbelönt. Geijer uppmanades flera gånger att underkasta det en bearbetning. Ännu 1807 skrifer Rosenstein till honom i den frågan.² Men Geijer var inte mycket entusiastisk för saken. Redan i okt. 1806 hade han skrifvit till grefve Oxenstierna

¹ Något spår af Geijers äreminne öfver Oxenstierna har jag inte funnit. Det synes som skulle Geijer själf ha förstört manuskriptet till sitt misslyckade arbete. I tanke att det möjligen hamnat i Sv. akademiens arkiv har jag efterfrågat det hos akademiens sekreterare, men utan att kunna erhålla något besked.

² Geijer VIII: 537.

ett bref, hvars försiktigt djärfva ord, ställda till Axel Oxenstiernas afkomling, låta oss ana, att Geijer utom sin allmänna — säkert öfverkomliga — motvilja mot vidare sysslande med äreminnesgenren, i detta fall hade alldeles särskilda skäl att lämna utan afseende de smickrande och gång på gång förnyade uppmaningar man ställde till honom.¹ I ett bref till fadern (april 1808) uttalar han sig tydligare — så tydligt man kan begära. Det heter:

”Min gode far påminner mig om Axel Oxenstierna. Och huru stora skäl att undandraga mig bör jag ej ha, om ej min bäste fars önskan skulle förmå mig till ett arbete, hvartill jag dessutom har så många för mig smickrande uppmaningar? Och likväl — kan jag ej företaga det. Det är ej ledsnaden öfver ett fullbordadt men misslyckadt försök, ej ledsnaden öfver ett annat, som stannat på halfva vägen, som därtill är orsak. Men frukten af dessa försök är, att jag blifvit för nära bekant med Oxenstierna, och denna bekantskap inviterar mig ej att göra det tredje. Jag har länge nog arbetat på att förena i hans karaktär motsägelser, som ej låta förena sig, och att finna igen den store man, hvars namn figurerar så mycket i våra vanliga historier. Men jag har ej funnit honom och tänker slutligen: hvarför skall jag söka mer det jag ej kan finna? — Och ägde jag ej visshet, så finner min älskade far, att blott denna *misstanke*, att den store mannen i själfva verket var en *egennyttig människa med mycken duglighet*, att blott denna misstanke, som är outrotlig och måste uppkomma hos hvar och en, som närmare känner hans historia, att den är nog att afskräcka hvarje loftalare, för hvilken det ej är likgiltigt att berömma hvad han ogillar. — Jag förebrår mig ej detta omdöme om den berömde mannen. Jag har nog arbetat för att kunna finna honom annorlunda — jag kan det ej.”²

Geijer har sålunda bestämdt uppgifvit hvarje tanke på ett äreminne öfver Oxenstierna. Huruvida han därigenom förlorat några af de sympatier han tidigare förvärfvat på inflytelserikt håll, särskildt bland akademiens medlemmar, är ovisst men icke otroligt. Rosensteins välvilja har han i hvart fall bevarat. —

I februari 1804 är alltså Geijer åter i Upsala. Om våren 1803 hade han lämnat lärdomsstaden utan tillfredsställelsen att ha motsvarat de sinas önskan och förväntningar. Sommaren hörde knappast till de härliga minnen, vid hvilka Geijer ännu under sin ålderdom så gärna dröjde. Men han hade lyckats; det *var* en stor bedrift han utfört; han hade återvunnit sina föräldrars aktning och förtroende; han återkom till universitetet som akademisk pristagare — som en “liten stor man”. Till en början har också Geijer säkert njutit triumfens glädje. Men inte

¹ Geijer VIII: 536.

² Det bör måhända påpekas, att den uppfattning af Axel Oxenstierna Geijer här uttalar icke är hans slutgiltiga dom öfver den store kanslern.

länge — därtill var han för djup. I ett bref från 1824 skrifer han om sin framgång:

”Jag var ännu ung; akademiens uppmuntran gladde mig ofantligt — mer än något slags belöning sedermera gjort. Jag hade ock då far och mor att glädja. Såsom en lycka får jag likväl anse, att jag ej blef så nöjd med mig själf, som många andra voro med mig, den tid jag var 19 år.”

Och i “Minnena“ heter det:

”Min framgång syntes stor, i den tiden ännu mer än nu. Sådant hade gjort personers lycka. Mig förvirrade den ännu mer än den smickrade. Man talade om tidig, förundransvärd mognad. Min Gud! jag var, eller rättare (ty jag vill aldeles icke neka det förledande af ögonblickets bifall), jag *blef* allt mera tröstlös öfver min omognad. Ingenting är att misstro så som tidiga framgångar. Man borde bli rädd för dem.”

Och han fortsätter:

”Man talar om *ungdomens* lycka. Och ej vill jag förneka en känsla, så allmän och naturlig, som den för vårens fågring och morgonrodnans prakt. Men finge jag omleva någon del af min listid, jag toge den tidigare eller senare. Af ungdomens lycka har jag föga att säga. Ej såsom ägde jag att klaga öfver yttre olyckor; jag hade i afseende på min ställning intet att önska, ej heller öfver ovanligt svåra förvillelser; jag har genomgått lidelsernas stormar, ej utan stora faror, men utan skeppsbrott. Men väl minnes jag hvad som under hela denna tid var föremål för min *afund*, en känsla, som eljest är mig främmande. Det var deras lott, som af naturen äro utrustade med bestämda anlag, hvilkas utveckling, de må vara stora eller små, fortgår i jämn ordning. För dem lägger dag efter dag en liten summa till lifvets facit: det är ett fredligt, stilla förvärf, som växer tillika med deras inre lycka och sprider lycka omkring sig. Jag tyckte mig sakna allt sådant. Ingen har varit så utan själföförtroende. Det enda, hvaraf jag hade medvetande, var en oändlig förmåga att emottaga, en receptivitet utan gräns, men så utan själfbestånd och liksom utan personlighet, att det ofta var mig, som om en skugga skulle kunnat undantränga mig och taga min plats. En tysk har skrifvit en roman om en, som sökte sin förlorade skugga; jag skulle kunna skriva en verklig historia om en, som sökte sitt *själf*. Ett slags nöje af att subordinera, en böjelse att draga mig undan, snarare än att tränga mig fram, har för lifvet blifvit kvar af denna, sedermera mildrade känsla. Åger jag någon själfständighet, så är den långsamt och dyrt förvärfvad; och skall jag döma af den tid, som det kostat mig att få någon reda på deras sammanhang och medelpunkt, så sträcka sig mitt väsendes trådar vidt. Jag har blottat det innersta af en sinnesstämning, som följde mig under flera år, åt ingen förtrodd, och i ensamma stunder gränsande till förtviflan.” — — —

I dessa ord har Geijer med djup uppfattning tecknat det skede af sitt lif, med hvilket vi nu sysselsätta oss. Han har ingenting att säga om ungdomens lycka. Striden stod för hård och gällde för mycket. Den gällde inte för honom, som för de flesta, bara utkomst i lifvet och nödtorftig moralisk hållning, den gällde karaktär i djupaste mening:

personlighet. Bort öfver både de hvardagliga medelvärdenas och den ostydda, själföfrslitande individualismens marker in på den sanna personlighetens väg. Enhet, sanning och klarhet i kunskap och lif.¹

Det tycks som om äreminnet öfver Sten Sture blifvit för Geijer af genombrytande betydelse äfven i inre, rent personligt afseende. Ärlig och sträng mot sig själf, mången gång ända till öfverdrift, och med en djup och fin andes sensibilitet, kunde han inte undgå att känna och fatta motsatsen mellan hvad han visste sig vara och den ytliga yttervärldens uppfattning af honom, och att därmed också drifvas till själfpröfning. Man talade om tidig, förundransvärd mognad! Han kände bäst själf, huru mycket som just därutinnan brast honom. På samma gång förstod han, hur lätt man ger ytligheten illusion af mognad och djup, och det föddes bitterhet och förakt i hans sinne.

Sålunda faller Geijers egentliga "Sturm und Drang", hans djupaste personliga kamp, först efter 1804 och hans utmärkelse i akademien. Dessförinnan hade det varit mera de yttre små bekymren och omsorgerna, som tryckt honom. Vi minnas, huru man från hemmet, närmast på grund af bristande tillgångar att underhålla honom i Upsala, på allt sätt sökte påskynda hans examen. Kollisionerna mellan hans natur och intressen å ena sidan, och föräldrarnes kraf på honom och därmed i ytligare mening hans "plikt" å den andra, förorsakade honom svåra slitningar. Äfven hans egna bekymmer för framtiden tryckte honom. Det kan vara nog att påminna om det bref af år 1802, i hvilket han meddelar fadern sina framtidsplaner — speciellt sina resplaner — och som på samma gång låter oss ana de konflikter som väntade honom. Då hade de emellertid ännu inte träffat honom i allt sitt

¹ "Rikt utrustade ynglingar", anmärker fint och träffande Ljunggren, "som ställde i hårda lefnadsvillkor, endast med ansträngning bryta sig en bana och vid hvarje steg hafva att kämpa mot hinder, finna lättare 'sitt själf'; de nå det på praktisk väg, ty de blifva snart medvetna om de krafter, hvilka de dagligen använda. Det var Geijers lott att på teoretisk väg finna sig till rätta. I yttre hänseende var hans lif lugnt och sorgfritt och hans enda motgång vände sig genast i triumf. Denna motgång eggade honom visserligen till en kraftansträngning, men denna var af så öfvergående art, och följderna kommo så öfverraskande, att det hela syntes honom nästan såsom en dröm. En sådan kris, som den Geijer dessa år genomgick, inträffar endast hos djupare naturer. Sökandet förutsätter ett lifligt känt behof af det saknade, och det är icke hos den vanliga hvardagsmänniskan denna saknad, detta behof, att lära känna och komma till rätta med sig själf, uppträder så starkt, att det blir den drivande kraften i hela hennes utveckling." (Sv. V:s H., III: 529.)

allvar, dessa stora frågor som växa fram inifrån, ur individens djup. Ännu lefde han i den af Rousseau närda, elegiska stämningens tecken. Han var ännu samma älskligt goda barn, som drömde och längtade och svärmade i sina minnen från hemmet; han hade ännu inte blifvit den tyste allvarsamme, en smula spotske magistern, som man inte kunde förstå, därför att man inte såg, hur bakom den kalla, stelt behärskade ytan arbetade de krafter, genom hvilka skulle smältas fram ur den råa malmen karaktärens och personlighetens stål. Ännu hade han inte förlorat sin harmoni; han visste ännu inte, hvad det ville säga att vara nära förtviflan. Den tiden kom, då han skulle erfara det.

Geijer var dock, som jag tidigare framhållit, väl rustad att upptaga den strid, som nu väntade honom. Det sunnda förtroende till sin begåfning, som han i stort sedt alltid lyckades bevara, hindrade honom att mer än tillfälligt sjunka hän i missmod och intresselöshet; det hindrade honom också att något nämnvärdt skatta åt den geniextravaganta tidens inbilska själfdyrkan. Hans själs veka innerlighet hjälpte honom lyckligt undan romantikens egoistiska utsväfningar i känslans och fantasiens lockande rymder — ja, gjorde honom mången gång snarare för tam än tvärtom. I sin kärlek till hem och hembygd slutligen hade han ett ankare utsatt på säker grund, och i sin religiösa öfvertygelse en ledstjärna, som utan tvifvel aldrig svikit honom.

“Jag har öfverallt måst begynna med ett icke-jag för att komma till ett jag“, säger Geijer om sitt filosofiska tänkande. Dessa ord gälla på sätt och vis äfven hans utveckling i dess helhet. Han har knappast börjat sin andes bildningskamp inifrån individens innersta och genom sig själf. Han har rört sig från punkter på periferien inåt — sporrad af yttervärldens beröring och retning. Intill hans väsens kärna, hans gudstro och hvad den närmast bestämde, nådde dock striden aldrig. Så blef den trots sin djupa betydelse i viss mening ändå blott en strid på ytan.

Det som först och mest oroar honom är frågan om hans begåfning och hans möjligheter att göra den fruktbärande. Han afundas dem, som af naturen äro utrustade med bestämda anlag, hvilkas utveckling fortgår i jämn ordning. Han är nära förtviflan. Han känner sitt gryende snilles vanmakt. Hans krafter tränga, korsa hvarandra, arbeta emot hvarandra, finna inte riktning och uppgift. Han känner att han saknar styrsel på sina förmögenheter, och det hindrar honom också att hysa något förtroende till dem. “Ingen har varit så utan själförtro-

ende.“ De kunna mottaga — han äger en receptivitet utan gräns — men den enhet — das geistige Band — som kräfves för att inte hans lif och gärning skola sprängas i småstycken, den söker han länge förgäfvos. Orsaken är klar. Geijer antyder den på sätt och vis själf: hans väsens trådar sträckte sig vidt och åt skilda håll. Det tog tid att samla dem, men också *kraft*. Och någon kraftnatur var Geijer icke. Hans styrka var den lugna fasta reflexionen, den varma innerliga känslan och fantasiens rikedom och säkerhet snarare än dess djärfva flykt. Något öfverflöd på vilja ägde han däremot knappast i hvardagslag — ja, man kan rent af utan orätt påbörda honom en nog så långt gående indolens. Geijer hade svårt att komma sig för, såväl i de praktiska bestyren som då det gällde hans andliga lif. Kanske hade också hans natur härutinnan underhjälpits i någon mån af en uppfostran, som stundom skattade för mycket åt föräldramyndighetens principer och tog för litet hänsyn till individen. Han talar själf om “ett slags nöje af att subordinera, en böjelse att draga sig undan, snarare än att tränga sig fram“; beroende — inget “själfbestånd“ och ingen själfständighet. Nog af, Geijer kände hvad som brast honom, men han förmådde inte göra slag i saken. En operation skulle ha förkortat plågan för honom — han föredrog att låta det onda långsamt värka ut. Personlighetens frågehärfvor kunna inte alltid lösas, de måste stundom beslutamt klippas af. Erfarenhet och reflexion äro tvenne goda ting; intuition är ett tredje inte mindre värdefullt och nödvändigt. Geijer ägde det i sin vetenskap — i sitt lif, handlingens intuition, näppeligen. Så fick han också lida.

Under dessa de senare studieårens själsstrider har Geijer ägt en källa till tröst och vederkvickelse, hvares värde för honom knappast kan öfverskattas: musiken. Hans bref från denna tid börja allt oftare afhandla musikaliska spörsmål, berätta om hans musikaliska sysselsättningar och planer, om den musik han varit i tillfälle att höra o. s. v. Det tycks som om musiken i någon mån öfvergår till att bli för honom hvad minnets och fantasiens bilder från hemmet och barndomen hade varit. Geijer trufdes aldrig i det gråa, tråkiga Upsala — i hvart fall inte förr än han sent omsider där fick ett eget hem. “Han kände sig“, säger en minnestecknare, “åtminstone till att börja med, som om han utvandrat till ett nytt land med nya och underliga förhållanden. Man kunde nästan kalla honom ett naturbarn, som plötsligt förflyttats midt upp i civilisationens onatur, bland klippta häckar och friserade

idegranar.“ Vi veta, hur Geijer, när ledsnad och längtan grepo honom, gärna drömde sig bort från den kalla verkligheten till hemmets värme och frid. Kanske tog han också ett stycke papper och försökte skriva ned hvad han kände eller drömde för de sina, de kära föräldrarne, systemern Jeanne-Marie eller den gamle farbror Rappolt. Så heter det i februari 1804:

”Jag är åter i det gamla Upsala, jag är åter i mitt lugn, och de glänsande tafflorna från Stockholm sjunka redan tillbaka i mitt minne och lämna rum för den, som ej är så glänsande, men så ljuf och så älskad af mitt hjärta: taflan af mitt stilla hem och dess invånare. Huru gärna uppehåller jag mig ej vid den! Huru kär är mig ej den timme, som jag använder på ett bref, om hvilket jag kan säga: det skall snart läsas af dem!”

I november samma år, återkommen till akademien efter en sommar i hemmet, skrifver han:

”Upsala — i detta lilla ordet ligger mycket: alla ledsamma dagar härifrån till midsommar fästa sig i min inbillning därvid; hela mitt halfva års ledsamma öde ligger i det ordet, ämnet för alla mina bref under den tiden; — och då ämnet är dåligt, hvem får undra, att ej brefven bli roliga?”

Han berättar vidare om sin bostad i Upsala:

— ljus och treflig, utsikten öfver torget och staden god. Men jag har ingen vacker horisont, inga blå berg, bakom hvilka man kan tänka och önska sig så mycket, och mot hvilka jag längtande kan lyfta mitt öga, då jag är ledsen att läsa eller att från mitt höga fönster se människornas väsen, språng och lefverne inunder mig. Ett stort tegeltak skymmer min utsikt åt Vermland, och bakom ett tegeltak kan man alldeles ej så bra låta fantasien spela som bakom horisontens dunkla kullar. — — — Klavéret har jag återfunnit jämte många andra goda vänner här i Upsala. Ingen sträng har gått af, men det är mycket ostämdt. Hela min musik här blir också blott ett förstämdt svagt eko af hvad jag förr hört och njutit.”

Geijers musik — det var om den vi skulle tala. Tidigare hade det varit, som jag sade, sina minnen och fantasier Geijer haft att lita till, när det blef honom för tungt i Upsala: han hade ännu inte något klavér. Ett sådant fick han först om våren 1804, och då kom det i den behagliga tiden. Det skulle bli under tolf långa arbetets, stridens och väntans år hans käraste vän och förtrogne, hans bästa hvila och tröst. I tonerna får han uttryck för sin längtan och sina drömmar — långt bättre än någonsin i ord, gällde det också söta mor eller far. Geijers allt starkare musikaliska intresse röjer sig också, som nämnts, i hans korrespondens från dessa år, särskildt i brefven till systemern Jeanne-Marie och till kapten Rappolt. Med den senare har han långa lärda musikaliska meningsutbyten. Vid ett tillfälle gäller det t. ex. frågan om komposition och virtuositet i deras ställning till hvarandra. Början

af brefvet, som är ovanligt spirituellt — Geijer var annars knappast någon brefskrifvare — är af särskildt intresse, då det visar det varma vänskapsförhållande, som rådde mellan Geijer och farbror Rappolt. Geijer har tydligen i något föregående bref kommit med något fränt utlåtande eller någon djärf paradox, som inte särdeles behagat den gamle kaptenen. Han har gifvit svar på tal; det heter nämligen:

”Min bästa farbror är dock sträng. I Upsala, som i Karlstad, som på Ransäter, är farbror öfver mig med sin straffande hand, och flyr jag ända upp på parnasen, så är farbror mig där lika nära, som då farbror stod bredvid mig vid klavéret, och jag första gången spelte salig Schobert. Jag har under farbrors ögon vandrat en tämligen lång väg. Mången gång stannade jag under vägen och byggde mig en liten tron och satte mig på tronen och förnöjde mig öfver, att jag var en vis man, och sade: sat sapienti! Farbror har alltid på ett eller annat sätt kommit min visdom på skam, och jag har måst vandra vidare. Jag får väl vandra nu ock. Jag ser det. Men denna gången vill jag åtminstone försvara min post.”¹

Vid denna tid börjar också Geijer få kamrater och vänner bland den akademiska ungdomen. Umgänget verkar befriande och skingrande på hans sinne, så mycket mer som det förbinder sig med musiken: ty den är medlare och föreningsband. Han nämner i sina bref flera musikaliska ynglingar — och äfven äldre personer — med hvilka han står i närmare förbindelse: Hedengren, Höijer, Silfverstolpe och andra.² Han lyckas få tillsammans ett helt litet slutet sällskap af musikälskare, som ha täta sammankomster, stundom hos honom själf. I ett bref till systemen (okt. 1806) skrifer han:

”Vårt egna musikaliska sällskap är nu i gång. I afton äro vi tillhoppa för första gången. Vi äro inalles ej mer än 8 à 9 stycken och nog många för att ha roligt. Jag kan således hoppas att också någon gång få en kvartett hos mig. Du kan ej tro, hvad jag är glad däröfver.”

Ett halft år senare heter det i ett bref till fastern, fru Geijerstam:

”Här lefver jag ej utan musik: det vill säga att jag lefver. Jag hör åtminstone en gång i veckan en kvartett, som stundom är rätt väl besatt. Till mina förra musikaliska bekantskaper har jag gjort en ny, som jag mycket värderar. Det är en magister Ekmarck, som själf ej spelar, men känner teorien, förstår musik och är en intagande och aktningvärd människa.”³

Och till systemen skrifer han:

¹ Jag fäster uppmärksamheten vid det gryende romantiska draget i den följande framställningen. Jfr också de öfriga i Samlade Skrifter återgifna musikbrefven.

² Olof Hedengren, f. 1781, student 1793, död som brukspatron 1830. Höijer är den ofta omtalte Josef Höijer, broder till Benjamin och sedan professor i grekiska. Silfverstolpe är den kände Gustaf Abraham.

³ Sannolikt den ofvan omtalte Christopher Ekmarck.

”Musik hör jag åtminstone en gång i veckan, då vi ha vår vanliga kvartett. — — I förgår voro mina vanliga musikvänner här. Jag spelte och hörde Mozarts kvartetter, hade en ganska rolig afton och kom i håg alla mina sommarnöjen och alla mina frånvarande vänner. Jag vet, att de också stundom tänka på mig. Gud göre dessa stunder så lyckliga för dem, som de äro för mig! — Det är en obeskrifligt ljuf känsla att veta sig vara afhållen; och jag äger denna lycka långt mer än jag förtjänar.”

Äfven utanför studentkretsarna var af allt att döma intresset för musik vid denna tid i Upsala starkt och lefvande. I ett bref kan Geijer omtala, att det varit “mycken musik, det vill säga, på något öfver 14 dagar fem konserter“. Men en annan gång tillägger han om Upsala-konserterna, att det i allmänhet “är dålig musik, och jag går ej dit“. För sin del nöjde sig Geijer icke med hvad Upsala kunde bjuda i musikaliskt afseende. Inte så sällan gör han ett besök som hastigast i Stockholm, när det där finns någonting att njuta af.

I ett bref till systemen berättar han, att han varit i Stockholm och hört Mozarts Requiem. Han är i fjärde himlen, för att använda kaptan Rappolts ord vid ett tillfälle om fru Geijerstam, till hvilken han också skrifver ett långt hänfördt bref om sin lycka.¹ En annan gång har Geijer varit i Stockholm och hört Haydns Skapelse och skrifver därom till kaptan Rappolt en lång, lärd och detaljerad “musikalisk sermon“. Det är nästan rörande att se, hur Geijer alltid, när han varit i tillfälle att höra någon betydande musik, skyndar att dela med sin lycka åt denne sin gamle vän och välgörare. Den varmaste tillgifvenhet hyste Geijer för den åldrige kaptanen. I ett bref till fru Geijerstam af år 1807 har han rest honom en enkel minnesvård.²

Härmed måste vi tillsvidare lämna Geijers musik. Att närmare redogöra för hans musikaliska studier och dessas — så väl som andra faktorerers — betydelse för hans framtida musikaliska produktion är en uppgift för sig. —

I sitt första bref till hemmet under höstterminen 1804 (5 nov.) skrifver Geijer:

---

¹ I brefvet till systemen (Geijer VIII: 529) förekommer en intressant passus. Geijer förtviflar om, säger han, att han någonsin varit ämnad till konstnär. Jag fäster uppmärksamhet vid dessa ord. Tyda de på planer och drömmar från denna tid, hvarom vi för öfrigt ingenting veta?

² Geijer VIII: 543.

”Alla människor undra och fråga, hvarför jag kommer så sent, och jag har lust att fråga mig själf, hvarför jag kommer så bittida. Det blir allt sämre med Upsala. Adjunkten Benj. Höijer har ej kunnat läsa, af brist på åhörare. Han läser likvisst så intressant. — Ett bevis, att man blott springer och lyss och läser öfver för dem, som kunna ge ej blott kunskaper utan äfven (hvad bättre är) ett betyg, som verkar i en examen. Och efter examen? — en syssla, full mage och goda dagar, och så döden och den eviga hvilan.”

Med Höijer börjar Geijer vid denna tid bli närmare bekant, en bekantskap, som troligen till dels förmedlats af Josef Höijer, musikern, Geijers gode vän, broder till filosofen, sedermera professor i grekiska. Geijers bekantskap med Benj. Höijer öfvergår snart till vänskap. Jag har i det föregående anmärkt det inflytande Höijer öfvat på Geijer genom att rikta hans uppmärksamhet på den moderna tyska filosofien — något som visserligen redan Boëthius i någon mån hade gjort —; af än större betydelse har han emellertid varit för honom genom sin rent personliga påverkan.

I Höijers person kom till Geijer, kan man säga, hela det dåtida Europas bildning. Geijer kände den nog förut — åtminstone dess viktigaste drag —; allt det nya hade mött honom intensivt och sjudande redan hos Rousseau och Schiller, men *så* hade det aldrig kunnat träffa honom genom böckernas förmedling, som under den personliga samvaron med Höijer — “den utmärktaste mannen i sitt land och sitt tidsvarf“.

Höijer hade tillbragt lång tid i utlandet. På resor vistades han 1799 i Tyskland, åren 1800—1802 i Tyskland och Frankrike. Härunder hade han inte blott grundligt lärt känna sin egen vetenskap, filosofien — han hade stått i nära personlig beröring med Reinhold, Fichte, Schelling och andra — utan äfven tidens bildning i öfrigt. Flera Tysklands främste skalder — Klopstock, Tieck — voro hans vänner. Estetikens teorier hade han studerat, särskildt hos Kant och Schiller, och hade, en af de förste, ordnat dem till ett fullständigt estetiskt system. I Sverige blef Höijer banbrytare för den nya kritiska filosofien och på samma gång grundläggare af den filosofiska idealism, som i Geijer fann en utmärkt representant och genom Boström nådde sin högsta fulländning.

Känner man Höijers filosofiska åskådning, anar man lätt hans ståndpunkt i de allmänna stora tidsfrågorna. 1802 hemkommen till Sverige, ställde han sig genast i de nya idéernas tjänst. Vi finna honom som en af hufvudmännen i Juntan och därmed såsom medelpunkt för en del af den frisinnade upsaliensiska ungdomen. Framstående

både som vetenskapsman och personlighet står han också jämte Leopold, den gamla tidens man, som den svenska odlingens mest betydande bärare under åren från Gustaf III:s död till statshvälfnigen.

Denne man är det, om hvilken Geijer själf — visserligen öfverdrifvet — yttrar, att han har honom att tacka för hela sin vetenskapliga bildning. Man frågar sig måhända huru Höijer, som man alltid ser framställas som en stolt och högdragen, rent af spotsk och hård natur, kunde förstå att binda vid sig i verklig vänskap sina lärjungar så som han gjorde. Svaret torde vara, att han förmådde det genom sitt snille och ännu mera genom sin ärlighet och troheten mot sin öfvertygelse, för hvilken han också fick lida, och genom sin obetvingliga sanningsträngtan — allt egenskaper, som de ynglingar visste skatta, hvilka ett par årtionden senare skulle räknas bland Sveriges främste män.

Härmed har jag endast velat antyda Höijers betydelse för Geijers utveckling. Vid en blifvande granskning af Geijers skrifter skola vi mer än en gång få tillfälle att återvända till honom, då vi känna igen frukterna af de tankefrön han nedlagt hos sin unge lärjunge.¹

¹ I den ofvan (sid. 32) omtalade planen till en fortsättning af "Minnena" nämner Geijer under rubriken "lärare" namnen på fyra af universitetets män, som på honom öfvat särskildt inflytande — utom Höijer och Boëthius, kantianismens förste representant i Sverige, *Neikter* och *Dahl*. — Jakob Fredrik Neikter var Skytteansk professor, med sina intressen företrädesvis på det historiska och filosofiska området; han föreläste bl. a. om "människans historia", så som långt senare hans lärjunge Geijer. — Professorn i grekiska Christopher Dahl var en vittert intresserad man med grundlig bildning i både antik och modern litteratur. Han var på samma gång latinsk skald, vältalare och psalmist och synes ha hört till dem af tidens män, som sträfvade att i lära och lif förena det bästa i antik och modern bildning. Af allt att döma har han förstått att genom sin undervisning och personlighet knyta sina lärjungar till sig. Därom vittna hjärtliga och aktningfulla uttalanden bl. a. af hans minnestecknare Biberg och af Wallin. Den senare skrifer om honom på ett ställe bl. a.: Han föreläste så, "att själen höjdes och hjärtat värmdes, under det att omdömet på samma gång skärptes och stadgades. Känslan för det sköna och känslan för det goda hade hos honom sammansmultit i ett klart och lifligt medvetande af deras i grunden samma väsende, och han förstod att i läraktiga sinnen utveckla samma medvetande till klarhet och liflighet. — — — Han stod på sin tids höjd af lärdom, af vetenskaplig odling, af djuptänkt forskningsanda; likväl var det han sade så enkelt, hjärtligt, naturligt, att det begreps af alla och gjorde intryck på alla", o. s. v. — Man kan endast beklaga, att Geijers tilltänkta framställning om dessa hans lärare och deras betydelse för honom aldrig blef verklighet, fastän de naturligtvis icke spelat någon afgörande roll i hans ungdoms utveckling.

Under Höijers ledning fortsatte Geijer sina filosofiska studier. Litteraturen försummade han inte heller. Men i första rummet var det, detta gäller åren 1804—1806, två stora intressen, som afgjordt upptogo honom: musiken och — examensläsningen. Musiken ha vi redan talat om: den var glädjen, allt det ljusa och tröstefulla i Geijers lif under dessa år. Examensläsningen var väl närmast något tvärtom. Men den var nödvändig. Till 1806 års promotion *skulle* han vara färdig. Därifrån fanns ingen dispens. Hur tungt arbetet för examen tryckte honom framgår emellertid noggsamt af hans brevväxling. Till Tegnér, som han träffat samman med hemma i Vermland sensommaren 1804,¹ skrifver han (nov. 1805):

”Hvad jag gör? Du vet hvad man gör till examen. Jag frestar, eller rättare, jag blir frestad dagelig af den onde anden i professors skepelse och åthäfvor, finner det naturligtvis ej roligt och har ofta lust ge dem igen frågan i bibeln: hur skola dessa stenar varda bröd? Nyss läste jag hebreiska i hela sex dar. Jag hann ej komma väl underfund med innanläsningen — men läste öfver min läxa, som då jag var i tredje klassen i världen. Före jul blir ingen examen. Ej långt efter jul, hoppas jag. Jag längtar efter magisternamnet, för att sedan med allvar få bli lärjunge.”

I februari 1806 aflägger Geijer sin gradualexamen. Sonen Knut berättar i sin lefnadsteckning, att “han undfick högsta videtur i latiniska och grekiska språken. I sin tentamen i estetiken och litterär-historien för professor P. F. Aurivillius blef han första gången underkänd, men efter en till ett förnyadt förhör vunnen insikt i den af professorn oundgängligen fordrade Eschenburgs handbok i litteraturens historia blef han vederbörligen approberad. I historien tilldelades honom vitsordet: med beröm godkända insikter.”

Den 17 febr. är examen klar, och Geijer skrifver till sina föräldrar:

”Det är nu öfver. Jag är en välbeställd kandidat, som så gärna använder sin förvärfvade ledighet att tänka på hem och de hemmavarande, hvilkas kärlek är hans enda oförgångliga krans. — Hvad jag gör? Jag lefver ett sällt lif, mina goda föräldrar, läser hvad jag vill, roar mig, när jag kan, och min läsning är ej annat än ett oafbrutet nöje. Farväl astronomi och fysik och hebreiska! Min ceremonivisit är slut. Jag återvänder till mitt land, och mina första vänner och skalder och snillen föra mig i en högre och sällare rymd än någon parnass ligger. Snart får jag likväl lof att tänka på min disputation. Jag har funderat på att skriva den själf, och förmådde mig ej mitt beslut därtill, så drefve mig nöden. Professorerna äro karga med sina disputationer denna gången. De hafva köpt sig oxar, tagit sig hustru, gått att ligga och

¹ I sin minnesteckning öfver Tegnér skildrar Geijer målande detta första sammanträffande. Geijer VII: 260.

så vidare. — Min examen har gått rätt bra. Onsdagen i förra veckan, den 12, var den stora dagen. Huru stora mina protokoll äro, vet jag ej ännu, har ej heller frågat stort därefter. Hedersrum får jag ej; om ej hedersrum vill säga hvar och ett rum, som man med heder innehar, och söta far förlorar sin bål, om jag minnes rätt. Mätte min bästa far aldrig på mig göra någon förlust, på hvilken jag med mindre samvetskval tänker.”

Den närmaste tidens omsorg blef disputationen. I april skrifer Geijer till systemen:

”Jag har nu brådtom med min disputation. Vårvarmen har ännu ej yttrat något särdeles inflytande på denna lärda växt. Den ligger i sin linda. Hvad har jag gjort hittills? torde du fråga. Ganska mycket, som jag skulle kunna berätta för dig, och som ändå ej vore annat än andra namn på konsten att slå dank. Jag tror en tysk poet — Schlegel, om jag minnes rätt — kallar det en gudomlig konst. Jag besitter den af naturen.”

Afhandlingen utkom på trycket under loppet af vårterminen med titeln: “De ingenio politico medii ævi”.¹ Den 16 juni² promoverades Geijer. — I det senast anförda brevet till systemen hade han skrivit:

”Vi ha vår. Men poeterna må väl kalla våren *himmelsk*; ty här på jorden duger han ännu ej. Vatten och smuts äro dess jordiska följeslagare, som följa mig, om jag någon gång vill se en ren himmel och höra lärkan. Nu är dagen utsatt till promotionen. Den blir den 16 Juni. Vore du här, du skulle få fläta min krans. — Jag ber, att du ej må göra dig ett för poetiskt begrepp om en magisters krans och promotion. Lagern växer här i drifhus, parnassen är af goda furubräder, och sånggudinnorna ha peruker.”

Och i ett bref till densamma tre dagar före promotionen heter det:

”Jag skyndar snart till far, mor, syskon, vänner, midsommar och musik: där har du all jordens glädje i få ord. Ty klavéren må nu vara sådana de vilja. Emot mitt instrument, som står här två steg ifrån mig, måste de dock låta som änglarnes harpor i höjden. — Ej ett ord mer. Intet akademiskt nytt. All min håg och lust ha redan lämnat Upsala. — Den 16 blir promotion. Vet du, hvad det vill säga? En professor, som kallas promotor, stiger upp i stadsens domkyrka och säger till dem där stå omkring honom: ’I män, såsom Gud skapat himmel och jord utaf intet, så skapar jag ock eder, utaf den makt och myndighet mig gifven är, till magistrar!’ — Denna gången gå femtiotre apostlar ut att lära omkring all världen.”

Vi återfinna denna Geijers spotska ironi tjugu år senare hos hans skyddsling Vitalis.

¹ Disputationen ägde rum under Historiarum Professor Fants præsidium den 10 juni. Afhandlingen, som är författad af Geijer själf, är tillägnad kapten Rappolt och lektor Fryxell i Karlstad. Den har ingen betydelse för Geijers utvecklingsgång, hvidan den här förbigås. I sammanhang med Geijers andra tidigare historiska afhandlingar torde jag återkomma till den.

² Sonen Knut i sin lefnadsteckning uppger den 14 juni som dagen för promotionen — säkert felaktigt.

Sommaren 1806 tillbragte Geijer hemma på Ransäter, helt säkert för honom en härlig tid. Tanken på examen tryckte inte längre hans sinne; framtiden låg ljus och hoppfull för hans blick — åtminstone så länge sommarsolen lyste och hemmets frid och glädje värmde honom. —

Om de följande tre åren af Geijers lif intill den engelska resan är inte mycket att säga. Det var en tid af fortsatta studier och fortsatta strider. Som förr var det historia, filosofi och litteratur som sysselsatte honom. Han ville försöka åstadkomma någonting. "Hvad jag gör?" säger han i ett bref till systemen (9 mars 1807):

"Jag skulle skriva. Annu är litet gjort. För en tid sedan begynte jag på. Jag har sedan ej hunnit med mer än att stryka ut det igen. Jag tänker därpå hvar dag, oroar mig väl också ibland rätt allvarsamt däröfver, att mitt arbete går så långsamt och illa. Men det är så med allt hvad jag skall göra. Det blir ej af, förrän tanken därpå och ovissheten om utgången plågat mig nog länge."

Man läser utan svårighet vemod och trötthet mellan raderna. I sina "Minnen" berättar Geijer själf vidare om denna tid af sin ungdom:

"Lagerkransen, hvilken jag vederbörligen erhöi som magister, föreföll mig som en grym ironi. Jag var fullkomligt ofruktbar, och på sånggudinnornas gunst var icke att tänka. Grep jag till pennan, så korsade sig för mig alla möjliga manér och stilar ur förrådet af en vidsträckt läsning."

Det blef inte heller ännu på länge för Geijer fråga om något verkligt författarskap. Det enda i denna väg att anteckna före 1810 är en disputation, med hvilken han var sysselsatt under året 1808: "De stilo historico apud Romanos."¹ Geijers afsikt var att dokumentera sig för en docentur. Närmast tänkte han nu på latin.² Men historien var honom heller inte främmande. Och i ett bref från 1807 finner man några ord, som synas hänvisa på ännu andra planer i detta afseende. Han skrifver nämligen: "Skytteanus har för det närvarande tvenne docenter, och emellan dem får jag ej rum. Af Aurivillius³ har

¹ Disputationen ägde rum den 10 dec. 1808. Det samma jag ofvan yttrade om gradualafhandlingen gäller om denna.

² Till föräldrarne skrifver han i april 1808: "Jag läser nu latinska historieskrifvare af alla krafter och finner mig oändligen intresserad däraf. Jag ämnade disputerare om Cäsar; men hans studium har gjort mig så snål, att jag önskade också omfatta de andra romerska historici, och då hinner jag ej ifrån mig denna termin. Jag har vändt mig häråt i afsikt att kunna bli kallad till docens af professorn i latinet Göthlin. Bli det af, så kan det ej ske förrän nästa termin, och min disputation kommer då tids nog i början af hösten."

³ Samme man, som ej ville approbera honom i litteraturhistorien.

jag fått korgen, som ej stort bekymrar mig. För det närvarande har jag ingenting mer att säga om mina utsikter.“ Det skulle dröja ännu ett par år, innan Geijer nådde den efterlängtdade docenturen. — År 1808 blef han emellertid antagen till extra ordinarie kanslist i riksarkivet. Samtidigt mottog han ett uppdrag som informator åt kommerserådet von Schinkels son¹, i hopp om att framdeles få åtfölja denne på en utrikes resa, hvilket hopp också ett år senare blef förverkligadt.

Stockholmstiden tycks ha varit för Geijer på samma gång rik, som i det stora hela behaglig. Brevven under detta år röja också, synes det mig, en lättare och rent af gladare stämning än förut. I december 1808 skrifer han till föräldrarne:

”Här sitter jag — och önskar allt godt öfver mitt älskade hem, och vänder ofta mitt hufvud vester ut åt den trakt, dit jag tycker att solen och glädjen hvar afton skynda sig. Gud välsigne er alla, vänner, föräldrar, syskon! Så önskar jag hvar dag. Så önskar jag vid det gamla årets slut, som gått så fort, att det för mig ej hunnit bli gammalt; och vid det nyas början vet jag ej heller någon bättre önskan. — — — Jag väntar hvar dag att få draga hädan till mitt residens på Söder, där den unga prinsen bor. (Geijer syftar på unga Schinkel.) Men ännu lär ej allt vara i ordning för Herr Gouvernörens mottagande. Och min flyttning sker väl ej förrän slutet af veckan.

Geijer hade hoppats att få tillbringa en del af våren i Upsala, dels för sina studiers skull och dels för att få sin lärjunge en tid från hemmet och därmed lättare kunna handtera honom. I februari meddelar han emellertid de hemmavarande, att unga Schinkels förmyndare inte velat gå in på Upsalaresan. Han hade då förbehållit sig att få resa upp till akademien “på en liten tid ensam för att få presidera för fortsättningen af sin disputation“.

Om sitt lif i Stockholm skrifer han:

”Hur jag lefver här? — frågar mig min älskade mor. Väl lefver jag i alla afseenden, gjorde ej Schinkel mig ofta förtret med sin lättsinnighet och lättja. — — — Se här min diet i lekamlig och andlig måtto! Jag stiger upp merendels emellan 6 och 7 om morgonen, då jag får eld och en stund därefter kaffe. Tiden till kl. 9 har jag att använda för mig själf; frukost får jag när jag begär och äter ensam eller i sällskap

¹ Sedermera kammarherren J. F. von Schinkel. — Ekonomien var allt fortfarande för Geijer ett benigt kapitel. De dåliga tiderna hade gjort det svårare för hemmet att understödja honom i Upsala. Geijer hade också sökt göra sitt bästa för att genom informationer lätta bördan för sin far. Någon hjälp synes han dessutom ha haft genom stipendier. Så skrifer han t. ex. i ett brev af april 1808: ”Till stipendium blir jag ensam sökande och är följaktligen säker om att få det. Då det förliden termin var obesatt, så får jag nu lyfta det på en gång för hela året. Och med dessa 50 riksdalers tillökning tror jag mig kunna undgå att denna termin besvara min älskade far.”

som mig behagar. Ifrån kl. $\frac{1}{2}$ 11 till 12 läser jag historien med Herr Schinkel — så ofta han ej springer ut innan dess, utan att säga mig till, som ej sällan händer. Jag förebrår honom då försummelsen — han lofvar bättring och glömmer sitt löfte säkert så snart en dag är öfver.”

Kl. 2 eller $\frac{1}{2}$ 3 ätes middag; eftermiddagen ägnas åt sällskapslivet o. s. v. — Och Geijer fortsätter:

”Öfver beslutet att bli kvar med Schinkel i Stockholm, vet jag ej, om jag skall beklaga mig. — — Jag profiterar här mycket i synnerhet i språk och musik. Jag engagerar mig i arkivet — det hörer till historien och ligger ej ur min väg. Likväl har det blott skett på Landshöfdingens¹ tillstyrkan. Ty akademien har jag alldeles ej slagit ur hågen.”

I ett följande bref (april 1809) heter det vidare:

”Med min kamrat härstädes uträttar jag — lika mycket som förr och längtar för hans skull hjärtligen hädan. Stundom förfriskar jag mig med musik, skrifer psalmer för den hederlige gubben Frigel², och låter honom tala visdom för mig i musikalisk och annor måtto. Det är en man till själ och hjärta lika bildad som välmenande.”

Geijer önskade sig bort, och han fick snart se sin önskan uppfylld. Den utländska resa han skulle företaga med Schinkel bestämdes till slutet af sommaren 1809. Innan dess gjorde han ett besök i hemmet för att säga farväl till de sina — och för att taga ett steg, som skulle bli af den största betydelse för hela hans kommande lif.³

”Nu skickar jag till syster Lotta ‘En vandringsman, som vilse gick’. Det är *min* visa. Jag är också en vandringsman — blir det kanske ännu mer. Hoppet är också *min* ledstjärna. Och när skall jag hitta hem?” — — — Så säger Geijer i ett bref från början af 1809. Han var då redan nära att ha hittat hem.

¹ Landshöfding Låstbom, en aflägsen släkting till Geijer, bror till Geijers mor. — I ett bref skrifer Geijer om honom: ”Hos landshöfding Låstbom har jag varit flera gånger. Han tycks taga mycken del i hvad mig rör, och visar mig verkligen en godhet, som hos mig väcker tacksamma känslor.”

Det förefaller som om landshöfdingen velat råda Geijer att söka anställning för framtiden i riksarkivet. Men Geijer har alldeles icke slagit akademien ur hågen.

² I ett annat bref heter det: ”Silfverstolpen har gjort mig bekant med Frigel, musikaliska akademiens sekreterare, en gammal hedersman, full af förnuft och musik och godhet. Han har lofvat mig att få gå till honom ibland och hämta vishet.”

³ Sommaren 1809 ingick Geijer trolofning med sin släkting Anna Lisa Lilljebjörn. Jfr min uppsats ”Erik Gustaf Geijer och Anna Lisa Lilljebjörn” i Ord och Bild 1903, sid. 561. — Anna Lisa Lilljebjörn var dotter till Knut Lilljebjörn på Odenstad. Tvenne gånger gift, första gången 1788 med Elisabeth Johanna Troili, andra gången 1811 med Stina Lisa Althar, hade han i hvardera äktenskapet 4 barn, 2 söner och 2 döttrar. En af sönerna i första giftet var kaptenen vid Vermlands fältjägare, Henrik Lilljebjörn, den kände författaren till ”Hågkomster från ungdomen”. Knut Lilljebjörn dog 1838, 73 år gammal.

Geijer i England.

“Midt i den dunkla, ofruktbara obestämdheten af mitt väsende på denna tid strömmade in en flod af ny åskådning“, skrifver Geijer själf om sin engelska resa. De orden må stå som motto öfver en kort redogörelse för dess skiften.

En af de sista dagarna i juli lämnade Geijer Ransäter, stannade öfver en dag på det närbelägna Odenstad för att begära Anna Lisa Lilljebjörns hand, och någon af de första dagarna i augusti hann han till Göteborg, där han fick vänta en vecka på “den engelska pakettens“ afgång. Han använder sin tid till att se på staden — och för resten att skrifva bref till sin Anna Lisa. Han skildrar hvad han sett under färden till Göteborg, de bygder han genomrest. Det har för honom varit nytt land, och han har känt dess härliga natur värma sitt hjärta. “Det är först du“, säger han, “som gjort fosterlandet för mig rätt dyrbart.“ Förut var han trots allt en vagabond. “Du, du Anna Lisa, skall göra mig till människa och medborgare. Du skall lifva mina krafter att i detta land, bland detta folk, som jag älskar, förvärfva mig ett rum, om ej stort, dock vunnet med ära, och en hydda tillräcklig nog för dig och mig och vår kärlek.“ — Från väntedagarna i Göteborg är också det högintressanta bref till fästmon, som man kallat Geijers trosbekännelse och jämfört med den Faust aflägger inför Margareta¹, och i hvilket vi finna igen något af romantikens vanliga poetiska, filosofiskt religiösa panteism.² Närmare komma vi i tillfälle att lära känna Geijers religiösa ståndpunkt, när vi möta hans lilla afhandling “Om falsk och sann upplysning med afseende på religionen“.

¹ Valdemar Vedel: Svensk Romantik, sid. 275.

² Geijer VIII: 548.

Den 6 augusti, en härlig morgon, lämnar Geijer Göteborg. Det friska sorlande lifvet i hamnen, arbetet vid kajerna och ombord på de talrika fartygen, allt är nytt och väcker hans intresse. Åsynen af skärgården och hafvet hänför honom. "Jag är glad att ha sett hafvet", skrifver han till sin fästmo. "Det är någonting stort och ursprungligt."

Den 12 augusti har det fartyg Geijer med sin unge lärjunge åtföljde hunnit öfver till England, vinddrifvet till den lilla staden Yarmouth, som Geijer i sina bref målande beskrifvit. Vistelsen i Yarmouth räckte till omkring den 20 augusti. Därifrån styrdes kosan till London, där de båda resenärerna dröjde öfver två månader till sista dagarna af oktober. Under november och större delen af december finna vi dem i Stoke Newington, en liten by eller stad en half svensk mil från London. Större delen af januari tillbragtes i Bath, februari och mars i Windsor och Bristol, våren och försommaren väsentligen i Sidmouth. I juli äro Geijer och Schinkel tillbaka i Sverige. —

Om Geijers studier och sysselsättningar under resan skrifver en af hans minnestecknare: "Mindre på boksalarna och i de lärdes gillen än i naturen och folklifvet, vid skådespelen och bland konstens mästerverk, finna vi här vår unge landsman, studerande hvardagslifvets djupa allvar och det praktiska förståndets sanna värden." — Dessa ord äro träffande. Jag vill styrka och belysa dem med några utdrag ur Geijers bref från England.

Naturen och folklifvet intressera honom inte minst. Redan de första brefven från Yarmouth innehålla präktiga skildringar. "Första anblicken af engelska kusten här var intagande", skrifver han. "Inga svenska klippor mer; man ser en strimma af hvit sand och strax ofvanför den härligaste grönska. Sakta och jämt höjer sig denna välsignade ö ur hafvets sköte som ur en moders barm, omgifven, så långt ögat når, af skepp, det stolta Albions rikedom och murar." Han berättar om engelsmännens bostäder och trädgårdstäppor, om engelskornas klädsel och barnens vård — allt i en vefva. Beundrande uttalar han sig om den enkelhet, ordning och snygghet han öfver allt möter, om den allmänna trefnaden och välmågan: han har inte sett en enda tiggare.

Under resan från Yarmouth till London blir Geijer i tillfälle att se den engelska landsbygden och i någon mån vinna kunskap om dess förhållanden. I sitt första bref till hemmet skrifver han härom rent af entusiastiskt.

I London mötte honom en annan tafla: storstadseländet och stor-

stadsprakten tätt inpå hvarandra. Han far förbi S:t Pauls katedral, "en hög kolossal gestalt, som med harm tyckes se ned på det krämar-släkte, som köper och byter vid dess murar."¹ Yr i hufvudet befinner han sig slutligen i sitt rum på ett hotell, och tycker sig "instängd i en värld af tegelsten och ensam bland en million människor". — "Jag har aldrig", säger han, "haft lifligare begrepp om en ödemark, än den stund jag först befann mig midt i den folkrikaste stad i Europa. Jag erfor för första gången rätt lifligt känslan af att vara *främling*."

Geijer söker lära känna London. Han vandrar omkring vid hamnar och dockor; på någon af Londonbörsens balkonger kan han stå hela timmar, blicka ut öfver det brusande lifvet och höra det förvirrade sorlet af röster och fordon, starkt som bullret af ett vattenfall. Han studerar folkkaraktären:

"Engelsmännen äro visserligen", skrifver han till fästmon, "ett af de förständigaste folk på jorden. Det är min fulla öfvertygelse; och att jag efter ett så kort vistande ibland dem kunnat finna det, skulle ej vara en ringa artighet åt mitt förstånd, ifall jag ej på ditt leende såge din mening, att *jag* möjligen upptäcker *förståndet* såsom vissa djur sina *fiender* — genom instinkten."

När man läser dessa Geijers ord känner man lust att citera den gamla frasen: reflexionerna göra sig själfva. Men han fortsätter:

"Må vara! Jag sätter i allmänhet kanske för mycket värde på första intrycket; ehuru här intrycket af Englands *historia* verkar med. Men med själfva saken har det utan tvifvel sin riktighet. Du ser här en förundransvärd tafla af en lycklig och ihärdig idoghet, som bragt till sin höjd allt hvad till lifvets ordning och bekvämlighet hörer. Du finner köpmän utan prål och rangsjuka, rika och mäktiga som furstar och liberalare; — öfverallt mer innehåll än yta; prakt endast i allmänna barmhärtighetsanstalter. Du finner i umgänge och lefnadssätt känslan af *ömsesidiga* rättigheter, och din dräng uppför sig som om han hade fordringar på din höflighet. Ändtligen märker du den högsta frihet och otvungenhet i seder, förenad med en nästan pedantisk vördnad för allt hvad som är lag och äfven häfd. Detta folk har så länge varit fritt att lagen ej behöfver låna anseende af yttre höghet och makt. Den har sitt eget majestät för den äkta engelsmannens känsla och förstånd. Du ser, att jag för min ringa person ej är nidsk i loford; och ännu mer, de gå af hjärtat. Mer än på något annat ställe synes detta land erbjuda bilden af ett väl ordnadt samhälle. Och jag vill ej lägga det till last, att det ej är för främlingen *behagligt*. Så förhåller det sig öfverallt, där ursprunglighet i seder och författning fastare tillknutit samhällsbanden. Samhället är ej gjordt för främlingens nöje. — Sedan jag nu idkat rättvisa, kan jag ock med godt samvete yppa min klagan. Detta folk, som i så hög grad äger och värderar hvad man kallar det reella, det solida i lifvet, förstår ej att *pryda* det. Ja — ut med det hårda ordet! — det är ett folk utan *skönhetssinne*, utan *smak*. Denna

¹ På ett annat ställe skrifver han, att endast tvenne föremål i London på honom gjort ett skönt och högt intryck: S:t Pauls-katedralen och hospitalet i Greenwich.

öfvertygelse har öfverallt trängt sig på mig, och jag skulle kunna fullfölja den med bevis ifrån deras hufvudstads byggnader intill deras klädsel. Allting är här så ordentligt, väl uträknadt och nyttigt, att det föraktar allt offer åt utseendet; och smaken som duger till intet, utträngd af nyttan, vårdslösad af förståndet, här har ej en gång unnit fristad hos dårskapen. Ej därför att *den* ej finnes, men den är här helt simpelt orimlig och går lika naken som klokheten och gagnet. — Lämna mig undantagen! Sådana förstås öfverallt af sig själfva. — Jag har känt människor med ännu obildad smak; här synes den egna, finare organen därför i allmänhet saknas, och den härskande råheten i detta afseende sticker strängt af mot en för öfrigt hög bildning. Likväl värdera de den sköna konsten och uppväga den med guld — det är en tradition ibland dem, att sådant ock har värde eller *får* ett genom dyrbarheten — liksom de hysa en nästan afgudisk vördnad för sina gamla stora snillen. De anse dem för det gamla Englands *egendom*. Och all egendom är här helig.”

Man måste beundra den skarpa blick för en nations karaktär, som i dessa ord röjer sig; redan här spårar man också den blifvande historikern och folkpsykologen. Detsamma gäller många andra af brefven. Geijer skrifver om engelsmännens bordseder och hemseder, om deras höflighet och sällskapslif, om “gentlemen” och “fashion”, om societet och nöjen — träffande, humoristiskt, spirituellt. Stundom ger han sig också in på frågor af djup samhällelig innebörd. “Här finnes för mycket penningar”, säger han i ett bref, “och då guld cirkulerar i kroppen af staten i stället för lif och blod, så är den sjuklig.” Han inser klart industrialismens förbannelse — vida klarare nu än långt senare på sin ålderdom.

Lifligt intressera också Geijer politiska förhållanden. Mars-revolutionen i Sverige hade försiggått under Geijers vistelse i Stockholm. Den nya svenska konstitutionen kände han. Den var i mycket byggd på förebilder han nu var i tillfälle att på nära håll studera både till principerna — och konsekvenserna. Så skrifver han:

”Friheten behöfver litet prydnad af själfsväld för att vara behaglig för hopen, och den som känner Englands stora väsentliga företräden af sin konstitution förlåter en synbar (?)¹ oordning. — Men ju mer ett folk fördärfvas, exempel af alla fria stater visar det, ju mer förblandar det denna oordning, detta tillfälliga onda i deras frihet med friheten själf. De ansågo den en gång för ett tecken däraf, snart anse de den för själfva väsendet, och, lika barn, märka ej, att man stänger in dem, om man lämnat dem deras leksaker. Så kommer också den dag, jag borde säga den natt, för England, och har redan begynt inbryta, då af dess frihet allt är borta utom formaliteterna, då engelsmän skola förlåta² en regering sitt förtryck, om de få fritt hämnas på den i avisor och karrikatyrer, tåla hvar och en minister, åt hvilken de fritt få hvissla, inbilla sig ha frihetens anda för det man lämnat dem själfsväldets språk och vara nöjda

¹ Brevet svårläst. Möjligen bör här stå *skenbar* i st. för *synbar*.

att friheten spelar en harlekens roll, hvars putslustigheter gemenligen frambringas på teatern för att dölja uselheten och osammanhanget af pjesen."

En förutsägelse för 100 år sedan om den parlamentarismens degeneration, som våra dagars flesta konstitutionella stater redan bevittnat.

Nära till hands för en resande bland främmande folk ligger ju alltid att göra jämförelser mellan det nya han lär känna och sitt hemlands förhållanden. Geijer har också i sina bref och anteckningar under vistelsen i England uppdragit mer än en träffande parallell. Man läse t. ex. rader som dessa:

"Att studera den äkta engelska karaktären i sin rena, skall jag säga — sin råa oförståddhet och uppriktighet är för en svensk en kur, om ej ett nöje. Att vara patient är i intet afseende roligt. Det är i synnerhet en kur mot tvenne odygder, hvilka hvar och en, som känner de kultiverade stånden i Sverige, måste kalla svenska, ehuru de äro så stridande mot den gamla götiska ärligheten, att vårt eget språk för dem ej har några namn. Således på fransyska! De heta *charlataneri* och *malice*, och äro egentligen blott en enda odygd: småaktighet och själens omanlighet, på hvilken sjukdom, för att tala sanningen, tyvärr all slags kur är bortkastad. Det är en sjukdom, hvars symptomter äro att fråssa i formaliteter utan att tänka på verkligheten, att förena inbilskhet med den löjligaste okunnighet, fattigdom med skryt och prål med elände; en sjuklighet, som ej en gång den mest trängande nödvändighet kan uppmana till något bemödande, som handterar revolutioner som tidsfördrif, allmänna öfverläggningar som ett tidsfördrif och beständigt för Sveriges själfständighet och förfäders ära i munnen, för hvilken dessa efterkommande ej ha nog blygd att rodna. Se *Svenska Riksdagen*. — *Malice* är ingen riktigt stor ondska — gubevars —; den har hvarken vilja eller kanske styrka till brott; det är en liten oskyldig ondska som handlar i minut — den yttrar sig i små intriger, i en småaktig fåfänga, i en liten afundsjuka, i små örgiftiga vinkar, i små elaka infall — den regerar i sinnen, som ifrigt blanda sig i allmänna affärer, så länge de där kunna finna sin lilla ro, och då allmän olycka kommer, med själfförnöjdhet leende säga att sådant ha de sett förut — ha nog liten mänsklighet att därpå öfva sin lilla kvickhet och tro att ingen skall märka det de äro de föraktligaste narrarne för det att de äro de första att säga: det är alltsammans narri — kom låtom oss gå hvar och en till sitt och ta dagen, som han kommer. Se också *Svenska Riksdagen*. — Sådän är frukten af vår så kallade förfining och vår berömda fransyska kultur. Vi ha tagit fransosernas fel och löjligheter utan någon af deras stora egenskaper. Denna förunderliga nation är på jordklotet den enda som i så många afseenden kan förena småaktighet med sinnesstyrka, hvars karaktär genom kärleken för bagateller ej förslöas för viktiga företag, som evinnerligen charlataniserar i smått och stort och likväl alltid gör underverk. Innan revolutionen hade de fördärfvat sina egna och Europas seder, vecklighetens gift tärde hos deras efterapare till mårgen — hos fransosen gick det blott till ytan, eller skadade honom åtminstone ej, antingen därför, att hans natur var bättre, eller också närmare släkt med det onda. Han badade sig lustigt vaken (?) i sitt eget och sina fienders blod, och de vekliga *monsieurerna*, som John Bull med förakt kallade dem, blefvo så många hjältar som underkufvade världen." —

Äfven det engelska skolskicket har Geijer studerat. Han klagar upprepade gånger öfver den dåliga folkundervisningen. Och han påpekar hur opraktiskt och antikveradt de högre skolorna och universitetet äro inrättade. Den enda undervisning de lämna gällar grekiska, latin och teologi. "Likväl", anmärker han, "är det utur undervisningsanstalter, så skilda från allt praktiskt intresse, som de största statsmän i Europa utgått."

"En engelsk ädling", skriver Geijer, "om han inte kan något annat, kan merendels sin Homeros nästan utantill och känner sina klassiska auktorer på fingrarna. — I parlamentet hör man ofta under talen citationer ur latinska classici. — Englands exempel bevisar, att gamla litteraturen, om den också ej duger i något ett enda näringsafseende, eller, för att tala med många dess föraktare, om den är fullkomligt onyttig — så duger den likväl rätt bra för att bilda hjärta och hufvud."

I dessa ord finna vi ett af fröna till den uppfattning Geijer några månader senare framlägger i afhandlingen om inbillningsgåfvan och uppfostran.

Hvilka intryck har då Geijer haft af konst, musik och litteratur under sin vistelse i England?

"Jag har här varit omkring tämligen mycket för en okänd främling i mitt slag. Jag har sett exhibitioner och samlingar och vågat besök hos artister, hvarvid jag blifvit med välvilja bemött", säger Geijer i ett af sina bref. Han berättar om några porträtt af Joshua Reynolds som han varit i tillfälle att se, "fulla af lif och med en blomstrande, kolorit", om Flaxmans modell till en staty öfver Nelson, om Hampton Court och British Museum med Rafaels kartonger och de talrika antika konstverken. — På teatrarna var han en flitig gäst. I december skriver han från London, att han sett Hamlet, Kembles spel: "Om det odödliga mästestycket intet ord. Det synes mig för *helt* att kunna sönderdelas af förståndet." En annan gång har han sett den berömda Cooke i *The Merchant of Venice* och *The Roman father*.

Och så är det musiken. Geijer har hört Händels Messias — "utan jämförelse det högsta tonkonstens verk, som nått mitt öra och gladt min själ", säger han. Han hör sedan oftare Händel "i konserterna på Coventgarden". På italienska operan uppträder Catalani. "Gud ske lof", utbrister han, när han fått höra henne, "jag har ändtligen ett begrepp om italiensk sång!"

Hvad åter vidkommer Geijers litterära studier i England är det svårt att om dem bilda sig någon uppfattning. I sina bref och anteckningar från resan nämner han så godt som ingenting. Walter Scott är den ende engelske skald han omtalar. "Jag spelar piano, kompo-

nerar, läser“, skrifver han. “Walter Scott är nu den populäraste poet i England. Nyss läste jag hans Marmion och Lay of the last Minstrel — den senare i tionde upplagan. De behaga mig mindre än jag väntade. Det är en arabeskpoesi.“ — Walter Scott var ännu ej de frejdade romanernas skald. Geijer skulle komma att modifiera sitt omdöme både om honom och hans poesi. Om *The Lay of the last Minstrel* uttalar han sig 1839 i en liten teckning helt annorlunda än trettio år tidigare. Geijer hade inte glömt den flyktiga bekantskap han stiftat med Walter Scott under sin vistelse i England. Han hade senare lärt närmare känna honom och fått honom kär. “Hvem har läst honom“, yttrar han, “och ej tackat honom för det renaste nöje. Hvilken monark kan berömma sig af en så stor, så mild, så välgörande inflytelse?”

Äfven tidehvarfvets öfriga mera betydande engelska skalder har Geijer troligen under sin resa — om inte förr — lärt känna. Huruvida han åter ägnat något mera ingående studium åt den äldre engelska litteraturen är svårt att veta. Så mycket kan man dock säga med visshet, att Shakespeare sysselsatt honom; och när han 1812 grep sig an med öfversättningen af *Macbeth*, hade han säkert bakom sig flera års studier af Shakespeares dramer. — — —

Under vistelsen i England glömde inte Geijer de praktiska omsorgerna för sin framtid. På akademien ställer han sitt hopp om bärning, skrifver han i ett bref från denna tid, och med sina vänner i Upsala står han under hela resan i förbindelse och får af dem meddelande, så snart några möjligheter till befordran för honom yppa sig. Vi minnas Geijers planer att söka erhålla en docentur, än i estetik, än i latin. Dessa hade misslyckats, och det är sedan närmast filosofien och historien han tänker på — den senare fältet för hans äldsta förhoppningar och de enda i denna väg, som skulle realiseras.

I ett postscriptum till ett bref af den 5 sept. 1809 säger Geijer: “Mitt litterära arbete och hoppet att på den vägen vinna bärning öfverger jag aldrig. — — — Jag skrifver i dag till Upsala.“ — Det kan svårligen ha varit till någon annan än sin vän adjunkten Löwenhjelm Geijer ämnade skrifva — om inte till Höijer. Af befintliga svarsskrifvelser från såväl Löwenhjelm som Höijer framgår nämligen, att Geijer meddelat sig med båda om sina planer på akademien, och efter allt att döma tidigast med den förre. Hvad Geijer skrifvit till Löwenhjelm, och om han gifvit honom något bestämdt uppdrag är inte känt. Det förefaller mig troligast, att han endast underrättat honom om sin för-

lofning, framställt sitt nu mer än förr tvingande behof af någon syssla och i allmänhet bedt honom söka bevaka hans intressen. Löwenhjelm svar synes mig också ge stöd åt ett dylikt antagande. Det lyder (Upsala 5 nov. 1809. — U. B.):

”Flera orsaker ha hindrat mig från att besvara ditt bref, men hufvudsakligast den, att jag ville meddela dig någon upplysning om framgången af de docentiska spe- kulationerna. Jag har flera gånger talt med öfverdirektören¹ och ytterligare² sagt honom, hvad jag funnit för tillfället lämpligt; ty du torde icke känna att Lundvall, Svedelius och Tranér blifvit e. o. adjunkter. Ledigheter är här således nog, och man kan ännu hoppas det bästa. — Öfverdirektören har åter försökt Göthlin, och enligt öfverenskommelse gick jag sedan till honom för att höra hur saken aflupit. Afzelius svarade, att han ännu icke vore nöjd med Göthlins svar; ingenting är afgjort, men Afzelius höll icke saken omöjlig. Jag frågade om du icke borde skriva till Göthlin, men han sade, att om det går, så gör det ändå ingenting till saken. Jag har med flit gjort Afzelius mest uppmärksam på docenturen under Göthlin eller Fanten; ty blefve du af någondera af dem kallad, så kan du snart, och frånvarande och utan nytt specimen utnännas till docent. Dessutom hvad som med dem skall göras måste göras snart; ty du vet huru många sökande här springa och framför allt, då det är ordentliga ledigheter. — Jag har sökt tillfälle att tala med Höijer och höra hans tankar, men det har aldrig kommit rätt lämpligt. Att dessutom tala med så många på en gång tycker jag icke är värdt. Man måste höra, huru det går med dem, med hvilka man först entamerat. Höijer sade för någon tid sedan, att han skulle skriva dig till, och jag förmodar däraf, att du nu äger de upplysningar du önskat. Jag tviflar, att Höijer får kalla två docenter, och sin Grubbe torde han ännu länge få behålla. I det hela vore du sålunda ändå icke rätt betjänt med hans godhet. Har emellertid Höijer gjort dig denna offert, men du i alla fall prefererar att genast komma in vid akademien, om Göthlin eller Fanten vilja kalla dig, så antag icke Höijers tillbud förr än jag sagt dig ett ultimatum af mina negociationer. Så snart jag får ett bestämdt svar, antingen till godo eller ondo, skall jag dig det genast meddela. — Man förmodar, att Grenander blir adjunkt³, det är ock troligt. Han har gynnare och är också just lagom åt gynnare.”

I Löwenhjelm's bref är det sista gången man hör något talas om den latinska docenturen för Göthlin. Däraf blef — af hvilka orsaker är okänt — alltjämt ingenting. Och man kan väl tillägga: lyckligt nog för Geijer. Ty till språkman var han näppeligen skapt. — Frågan om en docentur för Höijer åter har sin särskilda historia. Det är naturligt nog, att Geijer skulle hysa planer i den vägen. Filosofien var kanske hans käraste ämne, och Höijer var hans gode vän. Efter förlofningen gällde det ju dessutom för honom att energiskt fresta hvarje

¹ Vermlands nations inspektör, sedermera arkiatern och kommandören m. m. Pehr von Afzelius.

² Ytterligare = utom hvad Geijer bedt L. föra fram?
I filosofi.

möjlighet. Så skrifver han, som redan omtalats, troligen någon gång i september 1809, och frågar Høijer om utsikterna i filosofien. Høijers svar, dateradt Upsala den 5 dec. 1809, är intressant och upplysande: kärnpunkten är att Høijer vill göra sitt bästa att hjälpa Geijer till en docentur i filosofi.¹

En månad innan Geijer erhöi detta Høijers svar, torde emellertid Löwenhjelm's bref ha nått honom. Af det fick han veta, att docenten i historia, Svedelius, blifvit e. o. adjunkt i ämnet — för Geijer en underrättelse af den största betydelse. Hans beslut var fattadt: att skrifva till prof. Fant och rent ut anhålla att få bli hans docent. Brefvet (dateradt London den 30 november 1809) lyder:

”För vågsamheten att göra mig af Herr Doctorn ihågkommen, därför ursäktar mig minnet af den ynnest, som Herr Doctorn så ofta behagat visa mig under hela den tid jag tillbragt vid det lärosäte, som i Herr Doctorn vördar en lärare. Att påminna om min erkänsla är att tillika påminna Herr Doctorn om sin egen godhet. Och jag behöfver att göra det, på det den måtte hos mig ursäktas en större djärfhet: den att vilja förvärfva rätt att gifva nya tacksägelse. — Jag har i mina egna ögon ingen större förtjänst därtill än att en gång ha funnits värdig Herr Doctorns välvilja, den jag hoppas mig ej ha förlorat. Jag har inga bättre anspråk på den godhet jag begär än den jag hämtar från den godhet jag redan njutit. — Herr Doctorn torde påminna sig en gammal anhållan ifrån mig, framställd den tiden Herr Doctorn kallade Magister Vinberg till docent. Jag sökte då samma förmån. Han hade redan Herr Doctorns löfte, och jag tröstade mig därmed, att det var lämnadt till den värdigare. Nu då genom Herr Magister J. Svedelii befordran den ene af Herr Doctorns docenter lämnat sin plats, skulle Herr Doctorn tilllåta mig att förnya min bön, som förr en gång bemötts, om ej med bifall, dock med godhet? Skulle jag nu kunna hoppas att vinna ett bifall, för hvilket jag ej kan uttrycka huru mycket jag skulle känna mig tacksam? — Om min skicklighet bör jag ej ha någonting att säga till min lärare. Jag önskar, att Herr Doctorn måtte finna mitt påbegynta specimen så tillfredsställande, att det kan gälla för en sökande af en historisk docentur, och har för öfrigt om mig själf ingenting mer att i detta afseende tillägga än att historien ej har upphört att vara det studium jag framför allt älskar och idkar, och att det förnämligast gör min närvarande resa intressant. Hume och Robertson få ny betydelse på den jord, som är scenen för deras berättelse, och historien fattas ej mera blott af förståndet: den lefver för ögat. — Resan är ämnad att härifrån nästa sommar fortsättas till Frankrike, och varar troligen tillsammans taget ej öfver tvenne år. Men svårare hade skilsmässan från akademien varit mig, om jag ej lifvats af det hopp, att dit en gång få återkomma, att där en gång bli fästad med band, som gjorde de yrken som varit mina nöjen tillika till min plikt. — Uppfyllandet af denna önskan är för min framtid af mycken vikt. Och om jag till detta — — — vördnadsfullt anhåller om Herr Doctorns bistånd, så säger mig mitt hopp, att jag vändt mig till den, som kan, och erfarenheten af en fordom visad godhet, ifall jag vågar tro den, att jag vändt mig till den, som vill vara mig nyttig.” (U. B.)

¹ Jfr Geijer VIII: 549, noten.

I ett postscriptum anhåller Geijer ytterligare, att prof. Fant ville meddela sig med honom, om inte direkt, så genom adjunkten Löwenhjelm.¹

Innan ännu Geijer fått svar från prof. Fant, skrifer han till föräldrarne (14 jan. 1810):

”Till professor Höijer skref jag strax efter sedan min gode far berättade mig om hans besök på Ransäter.² Jag har nu erhållit svar från honom.”

För detta redogör han³ — och fortsätter sedan:

”I ovissheten om Höijers svar skref jag till doctor Fant i november månad, emedan jag blef underrättad att en af hans docenter blifvit befördad. Jag skref äfven till landshöfding Rosenstein och anhöll om den rekommendation, som han förr en gång i samma angelägenhet haft godheten att gifva mig. Jag har härför ej ännu erhållit något svar. Blir det gynnande, så antar jag detta tillbud framför Höijers.”

Mot slutet af mars 1810 erhåller Geijer genom Löwenhjelm prof. Fants svar: Geijer är kallad till docent i historien. Han skynnar att meddela föräldrarne den glada nyheten:

”Brevet (till Fant med anhållan att bli docent) sände jag till Löwenhjelm, som på ett par månader ej kunde öfverlämna det, emedan han väntade på utgången af en äldre ansökning på ett annat håll.⁴ Nu skrifer han, det min anhållan blifvit framförd, af d:r Fant utan svårighet beviljad, så framt man kunde försäkra honom om kanslerns bifall: att detta bifall blifvit gifvet⁵, och att jag vid nästa sammanträde af fakulteten skulle bli utnämnd. — Detta är glada underrättelser, mina goda föräldrar. Det är ej mycket för det närvarande, men viktigt för min framtid. Det gör mig till kompetent sökande till vidare befördan vid läroverken. Jag är åtminstone på något ställe fästad och äger en plats, hvarifrån jag har fri utsikt för att se hvart jag skall ta vägen. Jag är åtminstone fästad genom någonting annat vid världen än

¹ Till honom sänder också Geijer sitt bref med uppdrag att vid lägligt tillfälle framlämna det till adressaten — och i öfrigt efter bästa förmåga verka för hans sak.

² Jfr Höijers bref.

³ Denna Geijers redogörelse torde ha blifvit på något sätt missförstådd. I ett senare bref till fadern skrifer nämligen Geijer: ”Med prof. Höijer har min far orätt att vara missnöjd, och blott ett missförstånd af min berättelse om hans anbud har kunnat ge anledning därtill. Hans tillbud att kalla mig utan att upphäfva konkurrensen för den skickligaste af flere sökande innefattade allt hvad han med billighet för mig kunde göra. Han har dock sedermera låtit säga mig, att om ingen annan kallade mig till docent, skulle han göra det. Men det är allt bättre som det är.” — De sista orden syfta på prof. Fants kallelse.

⁴ Syftar antagligen på frågan om docenturen i latin.

⁵ Troligen inte utan Rosensteins bedrifvande. Jfr Geijers bref till föräldrarne af den 14 jan. 1810. — Rosensteins rekommendation gällde naturligtvis kanslern; hos Fant var den väl knappast hvarken nödig eller lämplig.

vänskap och kärlek, som, om de ge mycket för himlen, ej äro nog för jorden. — D:r Fant förtjänar min hela uppriktiga tacksamhet och skall ha den så länge jag lefver, såväl för hvad han gifvit som för den beredvillighet hvarmed han gifvit det. Jag har ej genom enträgenhet behöft afdraga någonting i värdet af godhetens frivilliga skänk — — .”

Och till sin fästmö skrifver Geijer (H. S.):

”I dag fick jag bref ifrån min redlige, verksamme vän Löwenhjelm i Upsala, som berättade mig, att jag blir och nu förmodligen redan är utnämnd till docens i Historien i Upsala. Det var en god och välkommen nyhet, på hvilken jag närvarande och frånvarande så länge väntat, att jag begynte misströsta om att någonsin få höra den. Och jag skall säga dig det, min dyra vän, det är för din skull, det är för vår skull (med rörelse betänker jag, att för oss allting hädanefter är gemensamt) — det är för vår skull som denna underrättelse var mig så glädjefull. För det närvarande medför denna min första befordran inga stora fördelar. Den innebär ej annat än tillåtelsen att vid akademien få ge så kallade privata föreläsningar, hvilka af åhörarne, ifall jag finge några, medföra en liten betalning. Men för min framtid anser jag den för viktig, ty den är den bästa introduktion till vidare befordran vid läroverken, och jag är därigenom kompetent sökande till ett lektorat i de ämnen, som med min docentur ha någon gemenskap. Än återstå troligen flera år, innan det tillfälle ändå kommer, som öppnar för mig dörren till en egen hydda, och tillåter mig hvila under eget tak, stort nog för dig och mig och vår lycka. Men, min älskade Anna Lisa, vi ha ej räknat på någon hastig lycka. Vi ha lärt oss att fördraga väntan, och, hvad som hårdare är, frånvaron.”

Och Geijer fortsätter längre fram i brevet:

”Skall jag säga dig, hvad jag önskar? Hur jag älskar att föreställa mig själf i en framtid och i hvad belägenhet jag ville vara för att kunna äga dig? Då du en gång ej försmått att fästa dig vid en skolfux, så kan du väl tänka, att planen går ut på något skolmästarskap. Jag ville väl vara lektor i Karlstad. Jag har någon skicklighet att undervisa och större nit. Gärna skulle jag öfverge vetenskapens högre rymder, där min förmåga nekar mig att bli hemmastadd, gärna skulle jag uppge allt anspråk på litterär ära, som blott där står att skörda, men i vårt land är en trögväxt planta, gärna uppge allt försök att säga världen, hvad hon intet vet, för att i ödmjukhet och flit lära pojkar, hvad vi alla behöfva veta. Men tyst; intet ord mera. Mina utsikter äro där ännu tämmeligen stängda, så väl genom innehafvande personer som genom väntande; och om jag fortfore, skulle jag kunna lockas till ett så okristeligt ord som att önska döden åt ett par consistoriales. Jag vill ej det utan skall i stället kristeligen önska dem lust och lycka till pastorat.”

Till prof. Fant slutligen skrifver Geijer ett varmt tacksägelsebref:

”En framtid, om den är mig beskärd, skall ej i ord utan i gärning ge den bästa tacksägelsen, den enda vedergällning Herr Doctorn begär, och som är i min förmåga att gifva: den skall se mitt allvarliga bemödande att alltid bli mera värdig det vitsord, hvarmed jag blifvit hedrad genom denna kallelse till vetenskapernas tjänst. Nu tänker jag därpå med tacksamhet; känslan af min ringa förtjänst nekar mig att där-

öfver vara stolt. Men skulle en gång mina krafter unna mig den tillfredsställelsen att i denna tjänst hafva arbetat ej utan nytta, om ej med ära, då skall jag med stolthet kunna minnas den vörtnadsvärde veterans bifall, som först där anvisade mig ett rum, där fäste min verksamhet, och ej vägrade mig en belöning den tid min förtjänst var hopp, ej fullbordan." (Jfr vidare Geijer VIII: 550—552.)

Det är alltså som docent vid Upsala akademi Geijer sensommaren 1810 återkommer till Sverige.

Prisskriften af år 1810.

I sina "Minnen" skrifver Geijer:

"Jag återkom till fäderneslandet efter ett års frånvaro, nedstämd, missnöjd med mig själf. Denna länge hemligen närda sinnesstämning hade nått en höjd som i verkligt nödvärn återgaf min själ sin spänstighet. I september 1810 i Stockholm kom jag att kasta ögonen på Svenska akademiens prisfråga för året: om inbillningskraftens verkan på uppfostran.¹ Jag skref svaret i en väns rum; inom fjorton dagar och med så få ändringar, att själfva konceptet (hvilket tiden ej heller tillät att renskrifva) kunde inlämnas till akademien, som belönade mitt försök med sitt stora pris."

Man förstår, att ämnet skulle locka Geijer. Åtta år tidigare hade han ju själf förklarar, att inbillningskraften var hans härskande förmögenhet, och det till den grad, att han varit nära att bli "en svärmare, hvars blick sökte ett tomt synmål i en idealisk värld — — — ett af dessa mellanting af människor, hvilkas handlingar äro beständiga fragment af svaghet, dårskap och inbillningskraft". Han hade sålunda själf fått erfaras inbillningsgåfvans betydelse vid uppfostran, under sin egen utveckling; han hade känt både dess hjälp och dess vådor, han hade förutsättningar och rätt att värdesätta. I början af sin afhandling understryker han också, att den uppställda frågan syntes honom så viktig, "att han ej kunnat undgå att därpå söka en upplösning för sig själf". Hennes framställande af akademien hade härtill blifvit honom ytterligare en sporre.

Jag vill, innan jag ingår på en närmare undersökning af Geijers skrift, söka framställa grundragen däraf.

¹ Frågan löd: "Hvilka fördelar kunna vid människors moraliska uppfostran dragas af deras inbillningsgåfva, och betraktandet af våra tiders samhällslefnad, synes det böra göra denna sinnesgåfva mera mot- eller medverkande de moraliska förnufts-buden?"

Efter några anmärkningar om ämnets behandling kastar sig Geijer med en förklaring af inbillningskraften in medias res. "Inbillningskraften är den mest omfattande och underbaraste af mänskliga förmögenheterna", föreningsbandet mellan dem alla och den, i hvilken de alla från början äro inneslutna som i ett frö.

Denna inbillningskraftens stora betydelse hade upplysningstiden misskänt. Man hade velat beröfva henne snart sagdt hvarje plats och uppgift i människans bildning. Det vill säga, man brukade ju anse, att hennes område var poesien; men därmed var föga vunnet, då begreppet om poesiens eget fält och egen uppgift var högst olika: dess ändamål ansågs ju vara än att röra känslan, än att upplysa förståndet, öfva skarpsinnigheten, leda och förbättra viljan o. s. v.; alltid fann man det för enkelt, att den skulle blott *behaga*, emedan man i ett förnuftigt tidehvarf ansåg det oförsvarligt, att detta det rena nöjets barn skulle gå sysslolöst utan att tjäna till något. Och med en sådan uppfattning af poesien, hvilken ställning skulle inbillningskraften äga i dess rike? Den fick där, i stället för att bära en härskarinnas insignier, ikläda sig en tjänarinns skepelse. Ja, på vissa håll ansåg man sig rent af kunna i dikten reda sig helt och hållet henne förutan. Man förklarade poesien med uteglömmande af den skapande och lifvande principen, liksom vissa filosofer ville förklara världen blott efter mekaniska lagar utan Gud.

Geijer utgår därifrån, att inbillningsgåfvan verkligen är densamma som människans poetiska förmåga. Att hon så är, därom vittnar bildningens historia, ty ingenstädes yttrar hon sig klarare än i de kvarlevor vi äga af den äldsta poesien. Men om nu åter denna äldsta poesi

"innefattar all mänsklig bildning liksom i en knopp; om i den alla de mänskliga förmögenheter verka som ett helt och liksom sammanväxta, hvilka sedermera i bildningens fortgång skilja sig åt; om likväl tydligen inbillningen där är den härskande kraften — gifver ej detta anledning att besinna med hvilken allt omfattande förmögenhet vi hafva att göra? Men just därför är den så svår att teoretiskt undersöka."

Geijer väljer att i stället ge ett utkast till inbillningskraftens historia för att på den vägen bekvämare lära känna henne.

"Ur poesien som ur en gemensam källa utgingo i fornåldern all vetenskap och konst.¹ Det ännu obildade förståndet förmådde ej att vid naturens förklarande följa

¹ Jfr Friedrich Schlegels "Über das Studium der griechischen Poesie": "Der Quell aller Bildung und auch aller Lehre und Wissenschaft der Griechen war die Sage und Götterkunde, oder der Mythos. Poesi war die älteste, und vor dem Ursprunge der Beredsamkeit, die einzige Lehrerin des Volks." O. s. v. — Fr. Schlegel V: 148.

kedjan af orsaker och verkningar och af dem draga mekaniska lagar, ur hvilka slutligen ej ändå *lifret*, den själfständiga, verkande kraften i naturen, kan härledas, och som, i stället att därpå ge en förklaring, i själfva verket blott uppskjuter den och lägger den på ett obestämdt, oändligt afstånd. Då vår vanliga naturlära ser sig nödsakad att sluta med det *oförklarliga*, så begynte de gamles därmed. Naturverkningarna fattades af dem såsom själfständiga handlingar. Till handlingen lade inbillningskraften en person, som konsten gaf gestalt."

Så uppstod det grekiska folkets hela rika växlande mytologi. Hela naturen tyddes i en skön dikt. Filosofien iklädde sig också diktens dräkt. Historien var saga, blandning af sanning och dikt. Skalden var på en gång präst, profet, filosof och häfdernas tolk.

Och språken — "i dem finner man blott inbillningskraftens första djärfva utkast till ett uttryck för tanken." De äro fattiga på ord och rika i bilder och former. Hvad de nyare begreppsmässiga språken i sin mekanism söndrat, den handlande från handlingen, och denna från de omständigheter, under hvilka den äger rum, föremålet från dess förhållanden o. s. v. — allt detta sammanfattas af det unga af inbillningskraften behärskade, bildstarka språket, hvarigenom också den gedigenhet är gifven, som utgör de gamla klassiska språkens karaktär.¹ Man tänke på Homeros, på grekernas språk. Hvilken yppighet och kraft och på samma gång hvilken klarhet och sans. Med rätta kan man säga, att grekerna utmärka "den högsta punkten i människans själfva naturliga bildning, en bildning, i hvilken äfven *friheten* blott verkade som natur, där alla mänskliga förmögenheter samdräktigt yttrade sig som ett *helt*, innan ännu den söndring uppstått i människans inre, som blott oändligheten och ett evigt hopp kunna fylla."²

Hvilken var då denna söndring?

"Den gamla världens odling upplöste sig i slapphet och fördärf. I romarnes gigantiska utsväfningar hade den liksom mättat sig på allt jordiskt. Den friska naturkraften var tömd. Naturen var ohelig. Människan hade ohelgat den. Sinnligheten hade förlorat sin oskuld, var smittad af synd. Inbillningskraften fann i verkligheten ej mer någon bild för det gudcmliga. En ny tid måste ingå, en ny princip uppenbara sig för den aldrig hvilande mänskliga odlingen; och hvilken skulle det vara, om ej den egentligen handlande, oförstörliga principen i mänskligheten, nu framträ-

¹ Bakom denna Geijers framställning ligger Herders "Über den Ursprung der Sprache". Man jämföre Herder (Z. Ph. u. G.) II:93 ff.

² Jfr Schillers "Über die ästhetische Erziehung des Menschen". — Schiller XII: 9 ff.

dande i sin själfständighet och renhet? Ur stoftet af en syndig värld uppgick för människan förklarad *den rena, oändliga anden*.¹

Men hurudan var väl den generation, som skulle begagna sig af uppenbarelsen? De gamles välden hade fallit. Folkvandringarnas barbarer strömmade in öfver antikens marker. Af deras råhet och den gamla världens fördärf uppstod ett kaos, hvarur en ny odling blott långsamt kunde byggas upp. Ännu efter sekler stodo det moderna Europas folk långt bakom antikens. Statsidén låg nere. Det var feodalismens tid. Den andliga principen var i religionen uppenbarad, men man förmodade ej tillägna sig mer än dess form. Den yttrade sig blott som en högsta auktoritet, hvars representant var kyrkan. Emot det andliga sattes det världsliga, och att lägga det senare under det förra, det var att låta anden härska öfver världen och köttet, det var att försona sig med himmelen och göra Guds rike gällande på jorden. Lydnad under kyrkan blef den första af alla plikter. Henne måste allt underkastas, äfven staten. Men med lydnaden för kyrkan, såsom det gudomliga uppenbarelse på jorden, förmälde sig entusiasmen. Vi ha nått fram till korstågens dagar. En lydnad full af entusiasm, hvad är dock den annat än kärlek? Denna kärlek till det himmelska eller religionen, denna eviga längtan till det gudomliga, buren af inbillningskraften, "hvarmed människan söker den förlorade bättre delen af sin varelse, hvarmed hon sträfvar att återställa och njuta det *hela* af sitt väsende", gaf äfven den jordiska kärleken en högre prägel. Korstågens dagar äro också de vandrande riddarnes tidsålder. Religion och kärlek blefvo den nya bildningens element. Ur den uppstod också en ny diktning — riddardikten. I den lära vi känna inbillningskraften från en helt annan sida än i den harmoniska och naturliga klassiska dikten; den yttrar sig i sträfvan att genom det underbara ge det andliga ett uttryck naturen eller med ett ord: *i det vidunderliga*.

"För den gamla poesien fanns egentligen blott *ett* under — naturens skapande urkraft, som den förinligade i olika förhållanden och gestalter. Då gudomligheten i hela naturen var inhemsk, så kunde högre varelsers verkningar i tingens gång ej anses för underbara. Detta inflytande var snarare under en sådan åsikt naturligt. Men af gudomen var numera ej verkligheten ett uttryck. Själen hade flytt därutur. — — — Likväl skulle det eviga andliga härska öfver det jordiska. Men på hvad sätt,

¹ Man jämföre härmed Fichtes konstruktion af de historiska perioderna: "Unschuld", "Sünde" och "Vernunft Herrschaft". — Jfr också Geijers följande framställning af medeltiden med Fichtes "Stand der anhebenden Sünde", då förnufts-lagen verkar som en yttre, bjudande makt, som tvingande auktoritet.

då de numera äro åtskilda och motsatta? Jo, därigenom, att det andliga, som en öfvernaturlig kraft, egenmäktigt bröt in i naturens regelmässiga gång, liksom till trots af dess lagar. Men detta är det egentligen *underbara*. Detta var nu inbillningskraftens utväg att bringa lif i naturen och ännu en gång göra den till skådeplats för poesien. Inuti och öfver den vanliga naturen upprättade den sig en annan natur, af idel under, som behärskade den förra. För att sinligt förklara sig detta, så måste den väl låta dessa underbara agenter framgå under någon *gestalt*; men denna gestalt måste åter, just genom sin onaturlighet, påminna om, att de ej höra till naturen; — — den måste, för att nyttja det egna ordet därför, vara *vidunderlig*.”

”Ej endast poesien hämtade sin näring ur det underbara. Sträfvandet därefter öfvergick äfven i det verkliga lifvet. Det irrande ridderskapet, det romantiska äfventyret, med sin vilda, förvånande storhet, hörde till tidens seder och äro blott uttryck af samma syftning. Men då skaldekonsten aldrig kan förneka sin natur att harmoniskt sätta *alla* mänskliga förmögenheter i verksamhet, och då detta slags underbara ej kan tillfredsställa inbillningen utan att med detsamma stöta förståndet, så insmög sig tidigt en tyst ironi i poesiens framställning af detta vilda, fantastiska lif. Den liksom smålog åt sina egna skapelser.”¹

Den medeltida romantikens blomstring blef icke lång. Den nya tiden kom med *begreppets herravälde* i samhället, i statslifvet, i konsten. Man började uppdraga gränser för de olika diktarternas områden², på samma gång man allt mer kringskar poesiens rike i dess helhet.³ Poesien blef en lärd konst. Men poesien är ingen lärd konst. Hon är heller icke såsom många förmena ett “mänsklighetens barndomsjoller, som den växer ifrån vid manliga år. Då är denna lek människan ovärdig och kan högst anses för ett oskyldigt tidsfördrif, som hon tillåter att uppfylla sina tomma stunder.”⁴

¹ Jfr Fr. Schlegel V: 132: ”Schon ganz frühe gesellt sich zu dem lebendigen Reichthum der Fantasie, zu der ritterlichen Heldengrösse des romantischen Gedichts eine leise Ironie, die oft auch laut genug wird.” — Jfr också sid. 135.

² Geijer påpekar, att hos de gamle hade diktarternas indelning ”en i naturen och tidens bildning grundad uppkomst. *Hymnen* ständes där verkligen opp i templet, och *odet* tolkade vid offentliga lekar segervinnarens och nationens pris. *Dramen* och *epiken* voro bägge på det närmaste förenade med folkets minnen, seder och tänkesätt.” Men så var det ej hos de nyare. Jfr Höijers ”Om de gamlas och de nyares vitterhet”. Höijer I: 227 ff.

³ Jfr Schiller XII: 3: ”Selbst der philosophische Untersuchungsgeist entreisst der Einbildungskraft eine Provinz nach der Andern, und die Grenzen der Kunst verengen sich, je mehr die Wissenschaft ihre Schranken erweitert.”

⁴ Jfr Fr. Schlegel V: 68: ”Sehr allgemein verbreitet ist ein andres Vorurtheil, welches der schönen Kunst sogar alles selbstständige Dasein, alle eigenthümliche Bestandtheit völlig abspricht, und ihre wesentliche Verschiedenheit ganz läugnet. Wenn die rechten Vernunftmenschen unserer Zeit ihre Gesinnung offen aussprechen wollten, so würden sich wohl viele Stimmen erheben: Die Poesie sei nichts andres

"Poesien är ej ett tidevarfs kortlifvade barn, som måste dö i ett annat. Hon är jämnårig med mänskligheten, lika evig som förnuftet, hvars klaraste spegel hon aldrig upphör att vara. Hon växlar blott former och gestalter; hennes anda är alltid densamma, hennes bemödande alltid ett: att uppfatta och bevara de aningar, de föreställningar, det oändliga hopp, hvarigenom hon hänger tillsammans med en högre osynlig värld, som utgöra den dunkla kedja, hvarmed hon är fästad vid himmelen. — — — Hon är den enda, som äfven har ett uttryck för det obegripliga, högsta, som alltid flyr utom begreppets bestämda gräns; den enda som äfven gör detta uppenbart i sina förtjusande bilder."¹

"Huru hon förmår detta, huru hon mäktar ingifva en oändlig ande i sina skapelser och liksom låta det osynliga framgå för ögat, detta under kan också blott tydas på det sätt, att hon är ett yttrande af den högsta förmågan hos människan, som man af ålder endast kunnat tänka sig såsom någonting underbart och gudomligt; med ett ord: att hon är ett yttrande af *snillet*."

Geijer skiljer snillet från det poetiska blotta anlaget: utan all poesi i sin själ är svåriligen någon enda människa. Han skiljer det också från talangen.

"Denna finnes ofta utan allt snille, äfvensom snillet stundom tyckes sakna all talang, då det också blott yttrar sig som en vild naturkraft och slutar med att förstöra sig själf. Det behöfver att förvärfva sig talangen, ty poesien är ej blott en gåfva af en högre natur, den är också *konst*, och kan i detta afseende ej ägas utan att förvärfvas genom det allvarligaste bemödande. — — — Där snillet ger anda och lif, måste konsten ge ordning och regel. Från denna sida måste således poesien alltid vara öppen för begreppets ledning. Det är blott den skillnad emellan konsten hos de gamle och de nyare, att hos de förre regeln var gifven genom själfva bildningens naturliga gång och de lyckligaste yttre förhållanden: regeln var liksom sammanväxt med exemplet. Men hos de nyare var begreppet, då det förklarar sin själfständighet, liksom lämnadt på egen hand, måste inom sig själf uppsöka sina lagar; och man kunde så mycket mindre vänta, att det i sina fordringar af poesien skulle snarare komma till enighet med sig själf än i andra ämnen, som hon genom sin omfattning hör till de mångtydigaste föremål och ligger på ett fält, hvars oändlighet tyckes gäcka all förståndets mätning. — — — Men man må vara öfvertygad, att hvad det stränga begreppet förskyllat emot henne skall det en gång godtgöra. Det söker i detta som

als die sinnbildliche Kindersprache der jugendlichen Menschheit, nur Vorübung der Wissenschaft, Hülle der Erkenntniss, eine überflüssige Zugabe des wesentlich Guten und Nützlichen. Je höher die Geisteskultur steige, desto unermesslicher verbreite sich das Gebieth der deutlichen Erkenntniss; das eigentliche Gebieth der Darstellung, die Dämmerung, schrumpfe dann vor dem einbrechenden Licht immer enger zusammen. Der helle Mittag der Aufklärung sei nun da; die Poesie, diese artige Kinderei, sei für unser Jahrhundert der vollendeten Vernunft nicht mehr anständig. Es sei endlich einmahl Zeit damit aufzuhören."

¹ Jag fäster uppmärksamheten vid dessa ord såsom synnerligen betecknande för Geijers vackra, i god mening romantiska uppfattning af poesien. Jfr äfven Geijer II: 41, m. fl. ställen.

alla andra ämnen blott *enighet* med sig själf; ehuru det måst begynna sitt företag med att *söndra* och urskilja. Dess hela sträfvande tyckes i själfva verket syfta till samma höjd, där poesien sig alltid befunnit. Hvad henne närmast angår, så skall en fullständig konstens filosofi, då den en gång är funnen, undandraga henne ett främmande begrepps egenmäktiga herravälde, och i stället för henne uppgifva lagar, som, emedan de äro naturens, med detsamma äro hennes egna.¹

”Den skall i smakens regler afsöndra det, som är blott tillfälligt från det nödvändiga, det som är mode från det som är natur. Men skall den också därigenom stadga en allmän smak? Ja, så vidt den beror på begreppets lagar. Kanhända den ej beror helt och hållet därpå. Dessutom är ju smaken just skickligheten att rätt tillämpa dessa lagar. Denna kan ej gifvas genom regeln. Låtom oss“, säger Geijer, ”efterse, hvad detta innebär! Kanske det visar oss inbillningskraften under en ny synpunkt.“

Geijer utvecklar närmare frågan om regeln och dess tillämpning i det enskilda fallet, d. v. s. förhållandet mellan teori och praktik. Teorien kan aldrig ge mer än allmänna regler, hon kan omöjligen uppgifva alla tillämpningens särskilda fall. Likväl är det i tillämpningen på det enskilda fallet, som hela hennes användbarhet ligger. Huru blir då denna öfvergång från det allmänna till det enskilda möjligt? Hvad förbinder teorien med praktiken? Endast *inbillningskraften*.

”Men i den bildning, som människan ger sig själf — — — är det naturligt och blott en följd af hennes egen inskränkthet, att hon börjar med att utbilda sig *ensidigt* och uppodla en förmögenhet på de andras bekostnad, och att den härskande förmögenheten således undertrycker de andra.² Man kan därför anse det som en följd af förståndets egen konsekvens, att det sökte göra inbillningskraften så umbärlig som möjligt;

¹ Jfr Fr. Schlegel V: ”Wie wenig die Theorie bis jetzt gewesen sei, was sie sein sollte, ist schon daraus offenbar, dass sie nie mit sich selbst einig werden konnte. Bis dahin müssen die Grenzen des Verstandes und des Gefühls im Gebiete der Kunst von beiden Seiten beständig überschritten werden.” (Sid. 40.)

”Der lenkende Verstand mag sich, so lange er unerfahren ist, noch so oft selbst schaden; es muss eine Zeit kommen, wo er alle seine Fehler reichlich ersetzen wird.” (Sid. 65.)

”Eine — — — mit sich selbst uneinige Kraft bedarf einer sondernden Kritik, einer leitenden Censur, und diese setzt eine ordnende Gesetzgebung voraus. Eine vollkommene Gesetzgebung des Schönen würde die erste Stufe und selbst das erste Werkzeug sein für die geforderte Wiedergeburt der Kunst. Ihre Bestimmung wäre es, die blinde Kraft zu lenken, die streitenden Elemente in ein Gleichgewicht zu setzen, das Gesetzlose zur Harmonie zu ordnen; der Kunstbildung überhaupt eine feste Grundlage, eine sichere Richtung und eine dem Gesetz des schönen angemessene Stimmung zu ertheilen.” (Sid. 73 o. 74.) — Jfr också sid. 156.

² Jfr Schiller XII: 13. Jfr också Höijer I: 337.

och då genom *beskrifning* tillämpningen af begreppen går lättast, att det sökte bringa all vetenskap till en blott beskrifning af fakta för att på visst sätt göra teorien handgriplig. Så blef fysiken en blott beskrifning på experiment. För filosofen blef människan blott den mest sammansatta af alla maskiner, och filosofien bestod endast i ett uppräknande af de särskilda ting, som för det enkla betraktandet förekommo inom denna maskin. Moralen blef nästan helt och hållet historia, en berättelse om hvad människor i alla tider funnit vara bäst och nyttigast, och som naturligtvis äfven hädanefter skulle blifva det. — — — Med ett ord: emedan vetenskapen ändå skall vara en regel för erfarenheten, så ansåg man bäst att göra själfva erfarenheten till regeln. ”O. s. v.

Öfverallt ansåg man sig i sin villa kunna undvara inbillningskraftens tjänster. Men omdömet, den förmåga, som tillämpar regeln på det enskilda fallet, beror alltjämt på inbillningskraften, är endast genom den möjligt. Denna sanning, som närmast gäller vetenskapen, är det, framhåller Geijer slutligen, af vikt att fasthålla äfven på det *moraliska området*. Hvar människa kan vara moralisk, hon kan genom att lyda sitt samvetes röst göra det rätta; men hon kan göra det mer eller mindre väl, beroende på hennes omdöme, d. v. s. i sista hand hennes *inbillningsgåfva*. I dennas kraft och liflighet ligger skillnaden mellan dem, som i den moraliska världen frambringa stora och förundransvärda verkningar, och hopen af människor. —

Till besvarande af den uppställda frågan var det nödvändigt att känna, hvad inbillningskraften är för en förmögenhet. Det utkast till hennes historia Geijer lämnat har visat henne under tre olika epoker: såsom medlerska i vetenskapen mellan teori och praktik; dessförinnan som sträfvande att genom det underbara ge det andliga ett uttryck i naturen, men på samma gång såsom den förmåga, genom hvilken människan i *religionen* på trons och känslans väg står i förbindelse med detta andliga och gudomliga; tidigast som enheten af människans ännu ej skilda sinnliga och andliga förmögenheter, då hon i det sköna, i *konsten*, som aldrig senare, förmådde ge det oändliga ett sinnligt uttryck. Geijer har följt inbillningskraftens historia genom nutiden, medeltiden och antiken; funnit hennes inflytande på vetenskapen, religionen och konsten: just de tre synpunkter, under hvilka han skall vidare betrakta hennes verkan på människans moraliska uppfostran.

Hvad är då uppfostran, och huru skall den inrättas för att få namn af moralisk? Uppfostran är ej annat än en utveckling af de mänskliga förmögenheterna. Men då alla dessa tillhöra en varelse, hvars själfva grundförmåga det är att vara *fri*, så följer af sig själf, att denna utveck-

ling ej kan annat än själf vara fri; ty det är just friheten, själfständighet, som skall utveckla sig.¹

All bildning är blott andens sig själf bildande kraft, som genom ingen främmande åtgärd kan ingjutas; den kan i allt yttre blott få anledning till verksamhet och ämnen därför. En uppfostrare får därför aldrig glömma, att han har en fri odödlig varelse under sin vård, som själf en gång måste ansvara för sina gärningar, som oaktadt alla hans bemödanden måste gå sin egen väg till lycksalighet. I stället att göra den blott till en prägel af sina regler och sin konst, bör han i hela sitt arbete syfta därhän, att den unga människan må blifva ett uttryck, så kraftigt och fullständigt som möjligt, af allt hvad hon genom naturen var ämnad att vara. Hela hans medverkan måste inskränka sig till att för denna utveckling undanrödja hindren. Han måste nyttja den största varsamhet att ej till naturens egna hinder lägga konstens; mån om att bilda, bör han bäfva för att missbilda. — Om således all uppfostran till sin verkan genom sakens natur är och måste blifva *indirekt*, så är det klart att, om det finnes en egentligen moralisk uppfostran, den måste vara det allra mest. Om man också utifrån kunde ge en människa allt annat: en god vilja kan ingenting i världen ge henne utom hon själf. Därför kan det också knappast bli tal om en särskild uppfostran under namn af moralisk, men väl kan därunder inbegripas all sund uppfostran i hela sin omfattning. Ty uppfostran var konsten att undanrödja hindren för de mänskliga förmögenheternas utveckling; den blir på samma gång konsten att göra dem till dugliga redskap för viljan. För att kunna själfständigt verka behöfver hon nämligen ledighet, kraft och en sammanstämmande utbildning hos dem alla. Men öfverensstämmelsen kan blott finnas, där de alla äro verkligen utbildade. Hvilken viktig plats inbillningskraften intager bland dessa förmögenheter, det har Geijer tidigare framhållit. Sålunda måste en uppfostran, som ej allenast vårdslösade denna förmåga utan kanske rent af

---

¹ Jag fäster uppmärksamheten vid det Fichteska draget i denna framställning. — På ett annat ställe (Geijer II: 23) heter det: "Friheten bildar sig blott vid frihet, som ljus blott tändes vid ljuset; och en människas hela lefnad är ej annat än sträfvan det att i striden af viljor också bibehålla sin, att inskränka andras frihet för sin egen skull och sin egen för andras skull, och att i detta slags kamp försvara sig för otillbörligt inbrott, eller hvad man kallar upprätthålla sin karaktär." Bakom ligger tydligen Fichtes: blif själfständig, handla autonomt, gör dig fri — men inskränk på samma gång din frihet så, att andra kunna vara fria jämte dig!

sökte hindra, kufva och döda den, ofelbart också förlama viljan. De fördärflika följderna häraf sätter Geijer som sitt mål att påvisa.

En uppfostran är blott därigenom möjlig, att människan är sinnlig, innan hon blir förnuftig, och att hon därför måste stå under förmynderskap af en annans förnuft, till dess hennes eget utvecklade sig. Innan hon får vilja har hon begär. Uppfostrarens uppgift är att med begagnande af barnets anlag till förnuft, som yttrar sig i dess aktning, undergifvenhet och *lydnad* inför föräldrarne söka reglera dess begär. Det sker först på det sätt, att föräldrarne alltid söka vara i sann mening mönster för sina barn: barnen skola vid hvarje tillfälle kunna förstå, att deras begär icke behärska föräldrarne. Men om begäret yttrar sig i vanart och skada, då barnet måste tvingas att lyda? Det skall tvingas i så fall icke genom kroppsliga straff; man skall låta det erfara sin vanmakt, därigenom att man behandlar dess anspråk med likgiltighet. Man skall visa det följderna af dess missbruk, visa att det, hvarmed man felat, därmed blir man också straffad; man skall lära det lyda naturen, den samma nödvändighet, i hvars stränga skola det ändå skall tuktas under hela sin lefnad. Så kan man leda barnet genom dess egen *erfarenhet*, och att styra och rikta denna erfarenhet, så att den likväl aldrig upphör att vara barnets egen, det är just uppfostrarens stora och svåra konst.

Barnets uppfostran skall vidare vara praktisk. Geijer påvisar den allmänna fördom, som i ordet, i bokstafven ser kunskap: "Ordet, det må ljuda från läppen eller i bokstafver vara uttryckt på papperet, kan ju ej ge mig begreppet, utom hvilket det vore ett tomt ljud utan betydelse." Det gäller att söka utveckla barnets begrepp, dess naturliga förstånd, innan man för det till boken. Den första undervisningen bör därför vara muntlig och bottna i det vanliga hvardagslifvet.

Skall alltså barnets uppfostran vara helt och hållet praktisk, bör däremot ynglingens vara så teoretisk som möjligt. Ty utan teori är praktiken djupare sedt ingenting. Detta Geijers yrkande stod i afgjord motsats till tidens gängse åskådning: för den var tvärt om det praktiska hufvudsumman. Ynglingen skulle tidigast möjligt vara färdig med teorien.

"Man fruktade ej att öfverhopa det ännu outvecklade begreppet med en mängd ord och läxor, hvarvid det tänker sig ingenting. Medan sinnligheten ännu behöfver tid till sin utveckling, innan den späda kroppen ännu vunnit någon stadga, medan

fältet och fria luften och den lefvande naturen ännu äro barnets lust och glädje, då fruktar man ej att fastkedja det vid boken för att om möjligt göra det till ett litet underverk af konst och minne. Men då begreppet verkligen är utveckladt, då det älskar att fördjupa sig i svårigheter och i vetenskapen lära känna sina krafter, då den unga tanken brinner af mod att begripa sig själf och sin värld, då heter det, att man ej bör öfverhopa ungdomen med abstrakta saker, då skall vetenskapen halkas öfver så fort och lätt som möjligt, liksom man blott ville afvinna den de nödiga handgreppen för praktiken, och ynglingen skyndsamt från studerkammaren föras ut i världen, innan han fått försöka och bilda den tankeförmåga, som där likväl skall blifva hans enda ledare.”

”Nej, låt ynglingen, ehvad hans yrke må blifva, blott såvida han vill höra till en bildad klass (för dem som genom egen kraft höja sig dit utur hopen behöfvas inga föreskrifter; de finna nog sin väg), låt honom fördjupa sig i vetenskaperna så långt hans förmåga räcker, i stället för att afskräcka, uppegga och reta honom! Det kan till och med vara likgiltigt hvad han lär, med hvad vetenskap han sig sysselsätter, blott han *lär*, blott hans tanke tuktas, skärpes och bildas i vetenskapens skola. Det bör äfven ej vara afskräckande, om hans förmåga ej skulle tillåta att i något af dessa ämnen vinna en genomträngande och fullständig insikt; blotta försöket har redan värde och har gjort honom till en dugligare människa.”

Geijer spörjer vidare, hvad egentligen det praktiska är, som man velat göra till lösen i uppfostringsläran. “Praktik är ju ej blott en yttre verkning? Det är en verkning *efter begrepp*, det är utöfvandet af en teori, en regel. — Men som regeln blott kan ge det allmänna, så fordrar han färdighet för att kunna tillämpas. Denna färdighet beror på *omdömeskraft*“: som Geijer tidigare uppvisat, en ursprunglig förmåga, inbillningskraften afhängig, och som blott genom öfning och erfarenhet skärpes och bildas men ej kan teoretiskt läras. Omdömesförmåga i högre mening förvärfvas blott genom verkligt vetenskapliga studier och tillhör de s. k. bildade klasserna. De äro statskroppens tanke. De nöja sig ej blott med att handla efter en kunskap, som är lika mycket tro och känsla som begrepp — därtill är den stora mängden hänvisad —; de skola veta *hvarför*, deras begrepp bör vara själfständigt. De böra därför öfva sin tanke i den värld, där begreppet förklarar sin själfständighet, d. ä. den stränga systematiska vetenskapens värld. Hvad de där ha att lära är korteligen: att tänka.

”Men huru skola de åter, då de från teoriens värld inträda i den verkliga, där blifva hemmastadde? Hvad är, som gör öfvergången, användningen möjlig? Endast erfarenheten; och den kan ej någon mänsklig teori på förhand ge dem. Men om deras tanke har vunnit kraft och liflighet, så hittar den själf sin väg. Den grundfalska sats, hvarifrån den så kallade praktiska uppfostran utgick, var den, *att man genom något slags teori skulle kunna ge erfarenhet*. Det är omöjligt. Man må uttänja teorien så mycket som helst, man må göra den blott till en beskrifning på handgrepp och fakta,

man må genom kunskapernas styckning och mängd söka ersätta hvad dem fattas i kraft och omfattning: den första svårigheten står kvar lika envis och oöfvinnelig. Emellan teori och praktik, emellan regel och användning, tanke och utförande, står ett lika stort svalg, som inga mellanleder, inga förgrofvade teorier kunna fylla, utan endast — omdömesgåfvan. Med den skillnad, att efter en sträng, vetenskaplig uppfostran den unga tanken munter och skärpt kommer till erfarenhetens verk; men i annat fall oftast förvirrad af halfva, kraftlösa teorier, som hvarken lärt den känna sin förmåga eller ordning, och med omdömet förslöadt genom ett styckverk af otaliga erfarenhetsregler, som äro ämnade att göra omdörets verksamhet onödig, och ändå blott kunna passa på högst vanliga fall, men¹ vid ett nytt och oförmodadt lämna innehafvaren med all sin lärdom rådlös; hvarför äfven ynglingen, då han kommer i verksamhet, skyndar att förgäta dem och är glad att få endast lita på sitt sunda förnuft, om något är honom öfrigt. Denna upplysning, som genom ett konststycke af teori ville gifva erfarenhet, sänkte sig således helt och hållet på den väg, som egentligen tillhör de lägre klasserna; men den blott missförstod och förvirrade den. Därför var äfven ett af dess mest älskade förslag, att mänskligheten en gång skulle hafva idel upplysta bönder och handverkare; men själf kände den ej ljusets källa. Sådan är ej bildningens gång; det lär vetenskapen, det ropar erfarenheten. Det är ljusets eviga natur att sprida sig *uppifrån*. Det uppstiger ej ur jorden, det strömmar från himmelen. Vile skaparen fördubbla fästets glans, så framkallade han flera själflysande världar och förökte ej deras antal, som blott återkasta skenet. Så är det äfven i den moraliska världen. Det är *snillet* som är tidehvarfvens ljus och med oemotståndlig makt förändrar mänskliga begreppen. | En enda Luther, en enda Baco har på samtid och eftervärld verkat mer än det sammanlagda bemödandet af tusende, som stilla och oberömde funno grafven.”¹

“Upplysningen“ hade sökt genom sina erfarenheter göra omdömet så umbärligt som möjligt. Men omdömet beror på inbillningskraften: genom en lärdom, som förslöar omdömet, hade man sålunda bundit och dödat denna. På samma gång hade man också gjort viljan kraftlös. Äfven den moraliska handlingen är utöfning af begrepp; med den skillnad, att detta begrepp i ingen erfarenhet kan finna sin förebild: ty det är just erfarenheten, verkligheten, som det är dygdens uppgift att ge förebild, att inrätta efter förnuftiga afsikter. Så måste äfven här inbillningskraften träda emellan, försinnliga regeln och därigenom göra öfvergången till verkligheten möjlig. Inbillningskraftens utkast är *idealet*.

¹ Jfr härmed Schillers framställning af realisten och idealisten i ”Über naive und sentimentalische Dichtung”. Jag hänvisar särskildt till Schiller XII: 144 ff. Jfr t. ex. Geijers ord om ”ett styckverk af otaliga erfarenhetsregler” etc. och Schillers om realisten: ”Auf die Wiederkehr ähnlicher Fälle baut er seine Einsicht und wird daher richtig urtheilen in allem, was in der Ordnung ist; in allem hingegen, was zum erstenmal sich darstellt, kehrt seine Weisheit zu ihrem Anfang zurück.”

Den uppfostran som undertrycker inbillningskraften dödar alltså på samma gång i ynglingens själ idealen och omöjliggör en i sann mening moralisk handling. Att ha gjort detta har upplysningstidens uppfostran på sitt samvete. Liksom den sökte en genväg mellan teorien och praktiken, sökte den nämligen också genom *nyttan* en genväg till dygden.

Men liksom praktik utan teori är också sedlighet utan religion intet: all människans goda afsikt, all hennes dygd måste vara grundad på den tron, att det finnes en Försyn, som styr allt till det bästa, som i grunden ensam förmår ge kraften att verka ett godt verk. — "De finnas likvisst", fortsätter Geijer, "om hvilka man kan säga, att ej för dem någon religion är till, och ibland dem räkna vi framför allt den i begrepp och handling genomdrifne lärjungen af den kraftlösa moral, som bortstryker det högre och andliga ur mänskliga naturen och, med en förunderlig blandning af begrepp, sätter det nyttiga i stället för det goda till målet för människans handlingar." —

Geijer har visat inbillningskraftens inflytande på människans moraliska uppfostran i vetenskapen och religionen; han har framhållit de fördärflika föjderna af en uppfostran, som blott går ut på att binda och döda henne. Hon är således korteligen för hela den mänskliga bildningen af högsta vikt.

Men hvarigenom skall hon nu själf bildas? — Liksom begreppet blott kan vinna full stadga och kraft i den värld, där tanken gjort sig själfständig, i vetenskapens, så kan inbillningskraften ej heller utveckla sig, om man ej sysselsätter henne i den värld, där *hon* är fri och själfständig; och denna värld är poesien eller den sköna konstens. Blott där lär hon känna sig själf och sina krafter. Att således genom betraktelse af konstens och vitterhetens mästerstycken utveckla hennes verksamhet är i en sund uppfostran nödvändigt; och det allmänna omdömet rättfärdigar denna fordran, då det med en bildad människa menar en människa med smak. Men hvilket medel äger man i vår på poesi och konst fattiga tid att använda till vinnande af ändamålet? Vi äga ett som är dyrbart i flerfaldigt afseende: studiet af *den gamla klassiska litteraturen*.

Geijer har för barnet yrkat en helt och hållet praktisk, för ynglingen en lika teoretisk uppfostran. Men huru skall öfvergången ske? För åren mellan barndomen och ungdomen är äfven ett visst slags uppfostran nödig, och den består just i utvecklandet af den förmögenhet, som

är medlaren mellan all teori och praktik: inbillningskraften. Öfvergången från barndom till ungdom är hvad man med ett ord kan kall-människans poetiska ålder, och en farlig tid, en jäsningens tid. Då verka på en gång alla de lifvets krafter, som drifva sinnligheten i blomma, i kärleken ge känslan för det sköna lif, och elda inbillningskraften med längtan att skåda och erfara allt det nya och underbara i världen. I denna ålder just bör den unga människans sinne näras med allt hvad konsten har stort och förtjusande. Så skall den berusande lifskraften, som ensamt vänd på sinnligheten gör förstörelse och råhet, och som icke låter tvinga sig, mildras och förädlas genom sysselsättningen med det sköna.

”Det är så som i ynglingens själ utbildas det lefvande ideal af allt förträffligt, för hvilket han med entusiasm uppoffrar sig och utan hvilket han i det verksamma lifvet ingenting stort och värdigt uträttar. Det är så som, i denna afgörande tidpunkt, för hela hans lif sättes stämpeln på hans seder, och som åt dessa, närda och mildrade af det sköna, gifves med ett den harmoni, som uttrycker sig i vackra seder. Lycklig den, öfver hvilken det ädlas och godas skyddsängel vakar i denna tidpunkt! Fallor han då, bryter hans sinnlighet i sin mognad ut i råhet, så är *skönheten* i sederna för lifvet förstörd. Hans hufvud må utbildas, hans vilja må härska öfver hans affekter, han må vinna fina, anständiga seder, han må bilda dem till tadelfria: det fel hans sinnlighet fick i sin blomning kan ej försonas; den må *lyda*, men den är en *rå* undersåte; den naturliga, öppna värdigheten, det genuina behaget i sederna står genom ingen föresats och konst att vinna.”

Så har betraktelsen af inbillningskraftens inflytande på människans uppfostran genom det sköna, isynnerhet i lifvets mest kritiska ålder, naturligt ledt Geijer tillbaka till den tanke, han som epigraf hade satt framför sin afhandling: *emollit mores, nec sinit esse feros.*¹

* * *

¹ Sin framställning afslutar Geijer med några ord om inbillningskraftens möjliga öfverdrifter och förvilleelser, som han emellertid anser *sin* tid minst behöfva frukta. Strängt taget har Geijer härmed besvarat blott den akademiska prisfrågans *första* del (Jfr sid. 63), den senare har han blott affärdat. — Detta anmärker också Atterbom i sin långa recension af femte bandet af Svenska akademiens Handlingar i Svensk Litteraturtidning. (Jfr Atterboms Samlade skrifter i obunden stil, VII: 136.) Han skrifer en smula försmädligt:

”På den ej mindre till innehåll än till ordställning särdeles besynnerliga senare hälften af akademiens fråga tyckes förf. med skäl hafva funnit ett utförligt svar vara mindre nödvändigt; han har egentligen endast besvarat den förra. Akademien har därmed förklarar sig tillfredsställd. Och i sanning hade hon skäl att vara det.“

Skriften om inbillningsgåfvans betydelse vid uppfostran innehåller inte så mycket af originella Geijerska tankar. Jag har redan vid min redogörelse för dess innehåll varit i tillfälle att i förbigående antyda beröringspunkter med andras arbeten. Men i den ha en mängd af den nya tidens idéer stämt möte. I sina "Minnen" talar Geijer om den period af sitt lif, som följde närmast efter den vunna magistergraden. "Grep jag till pennan", skrifver han, "så korsade sig för mig alla möjliga manér och stilar ur förrådet af en vidsträckt läsning." Här korsar hvarandra idéer och tankebanor ur en vidsträckt läsning. Men det är idéer, som hunnit bli smälta, som Geijer hunnit assimilera med sig och sitt eget tänkande. Hela skriften är mogen och behärskad. Allt är på sin plats, allt är nedsmält, det finns ingen bottensats. Till det enhetliga, hela och personliga intryck skriften gör på läsaren bidrar naturligtvis framför allt stilen. Det är inte längre fråga om stilar och manér, som kämpa med hvarandra om herraväldet. Geijer har nått fram till sin egen stil, och i viss mening också till en ny svensk prosaform.

Man behöfver inte leta länge, förrän man i Geijers skrift finner spår efter de flesta af tidens betydande män, som bidragit att ge tiden dess prägel, och hvilkas idéer passerat Geijers mottagliga ande. Först och främst Kant, som lagt den solida grunden för hela den nya tidens tänkande, som också Geijer ägnat grundliga studier, och af hvars tankar han byggt själfva stommen till sin afhandling.

Men dessutom är inflytandet starkt och påtagligt från både Schiller och Fichte. Framför allt från den förste. Båda ha ju arbetat vidare i den Kantska filosofiens anda, den förre utifrån sina kombinerade estetiska och etiska utgångspunkter, den senare utefter hela bredden af det Kantska tänkandet. Det är klart, att bådadas etiska idéer skola ha afsatt spår i en skrift, som behandlar uppfostrans problem¹, och att särskildt den förres estetiskt-etiska tankar öfvat inflytande, när detta problem är inriktadt ur synpunkten af inbillningskraftens betydelse vid uppfostran: inbillningskraftens, konstens betydelse för människans och mänsklighetens sedlighet var ju Schillers egentliga etiska problem.

Jag nämnde Fichte. Fichte är den förste, som i stor stil arbetar på att fortbilda Kants tankar. Men ur en viss synpunkt är han blott

¹ Jfr hvad vidkommer Fichte ofvan, sid. 71.

en genomgångspunkt för det idealistiska tänkande, som fotar i Kant och mynnar ut i Schelling och Hegel. Redan här kan man också spåra en påverkan af Schelling på Geijer — hans "Methode des academischen Studiums" har säkert inte varit obekant för Geijer, när hans krefsin prisskrift — om också inte särskildt i ögonen fallande. Lättare märker man inflytandet från den egentliga litterära romantiken, framför allt Fr. Schlegel.

Gå vi åter tillbaka i tiden, är det ännu ett namn som tilltvingar sig uppmärksamhet: Rousseau, grundläggaren af de moderna uppfostringsteorierna, själfve banbrytaren på området. Vi veta, hvad han i allmänhet betydt för Geijers utveckling. Här skola vi iakttaga hans inflytande på honom i en bestämd fråga.

Jag sade, att Kantska idéer utgöra själfva stommen i Geijers afhandling. Detta gäller både teoretiskt och praktiskt.

En af hufvudfrågorna för Geijer är naturligtvis att afgöra öfver inbillningskraftens plats bland de mänskliga förmögenheterna och dess uppgift för människans bildning. Inbillningskraften, säger Geijer, "är den förmåga, som genom sin släktskap både med människans sinnliga och andliga natur liksom sväfvar emellan hennes öfriga förmögenheter och förbinder dem till ett helt". Detta är just den plats, som Kant tilldelar inbillningskraften i sin "Kritik der Urtheilskraft". Men Geijer fortsätter:

"Människan utgår *hel* ur naturens hand; det är först konsten, som styckar henne, lär henne att inom sig själf uppsätta skiljemärken och gränser, dela sina förmögenheter, öfva dem på särskilda föremål, eller ofta öfva blott *en* till förfång för alla de öfriga.¹ Vid denna delning af mänsklig förmåga blef i senare tider inbillningskraften mest vanlottad och kunde snarare liknas vid en afsomnad person, hvars kvarlåtenskap riktar många arvingar. Så tilldeltes *omdömet* åt förståndet; ehuru utan en verkning af inbillningskraften ingen förbindelse emellan predikat och subjekt är möjlig" o. s. v.

Jag fäster här särskildt uppmärksamheten vid frågan om omdömet. Denna kommer att spela en stor roll i den vidare utvecklingen af Geijers ämne. Utan inbillningskraft intet omdöme, men utan omdöme ingen praktisk verksamhet, ingen handling öfver hufvud. "Vårt stora företräde", skrifver Geijer, polemiserande mot "upplysningen",

¹ Jfr sid. 69, not 2. Jfr också Schiller XII: 106: "So lange der Mensch noch reine, es versteht sich, nicht rohe Natur ist, wirkt er als ungetheilte sinnliche Einheit und als ein harmonierendes Ganze. Sinne und Vernunft, empfangendes und selbstthätiges Vermögen, haben sich in ihrem Geschäfte noch nicht getrennt, vielweniger stehen sie im Widerspruch mit einander." O. s. v.

”har man sagt ligger i det *praktiska*, i användbarheten af våra vetenskaper och i de förvånande verkningar, som vi därigenom kunna åstadkomma. Men eftersinnom, om ej inbillningskraften, — en förmåga som den nyttiga vetenskapen aldrig ansett med godt öga, emedan hon från uråldriga tider gärna drifvit sitt spel i dikternas rike, — undersökom, om ej inbillningskraften delar äran af denna kunskapernas nytta och användbarhet. All teori, hon må nedlåta sig så djupt som möjligt, kan likväl endast ge allmänna regler; hon kan omöjligen uppgifva alla tillämpningens särskilda fall. Likväl är det i tillämpningen på det enskilda fallet, som hela hennes användbarhet ligger. Huru blir då denna öfvergång från det allmänna till det enskilda möjligt? Hvad förbinder teorien med praktiken? Det kan ej åter vara teorien. Det måste nödvändigt ske genom en förmögenhet, som, emedan hon på en gång omfattar det allmänna och enskilda, kan öfvergå från det ena till det andra, som med ett ord kan *försinliga regeln*. Och denna förmögenhet är ingen annan än inbillningskraften. Vi hafva kallat henne en *underbar förmåga*, och vi kunna nu genom exempel ur själftva hvardagserfarenheten bestyrka detta omdöme. Ty vid nogare eftersinnande ligger i själftva detta uttryck: att försinliga en regel, en motsägelse för förståndet. För det äro det allmänna och enskilda, begreppet och det särskilda tinget eller fallet, nödvändigt hvarannan motsatta: att begreppet är *allmänt* och tinget *enskildt*, är just hvartderas kännemärken. Likväl kunna vi ej fälla ett enda omdöme utan att öfvergå från det ena af dessa motsatta till det andra; och öfvergången är blott möjlig genom en operation af inbillningskraften, af hvilken man vanligtvis ej har något medvetande. Äfven där teorien är blott beskrifning, t. ex. af förfarandet vid ett mekaniskt arbete, så kan likväl konstnären ur beskrifningen blott hämta *begrepp* om förfarandet; för att kunna arbeta måste han göra ett utkast däraf i inbillningen, det vill säga, han måste för sig själf försinliga regeln.”¹

Att detta är Kantska tankar märker man ju utan svårighet. För att emellertid visa, hur *nära* Geijer härvidlag ansluter sig till Kant, vill jag anföra några rader ur “Kritik der reinen Vernunft”.²

”Wenn der Verstand überhaupt als das Vermögen der Regeln erklärt wird, so ist Urtheilskraft das Vermögen unter Regeln zu subsumiren, d. i. zu unterscheiden, ob etwas unter einer gegebenen Regel stehe oder nicht. Die allgemeine Logik enthält gar keine Vorschriften für die Urtheilskraft und kann sie auch nicht enthalten. Denn *da sie von allem Inhalte der Erkenntniss abstrahirt*; so bleibt ihr nichts übrig, als das Geschäft, die blosse Form der Erkenntniss in Begriffen, Urtheilen und Schlüssen analytisch aus einander zu setzen und dadurch formale Regeln alles Verstandesgebrauchs zu stande zu bringen. Wollte sie nun allgemein zeigen, wie man unter diese Regeln subsumiren, d. i. unterscheiden sollte, ob etwas darunter stehe oder nicht, so könnte dieses nicht anders als wieder durch eine Regel geschehen. Diese aber erfordert eben darum, weil sie eine Regel ist, aufs Neue eine Unterweisung der Urtheilskraft; und so zeigt sich, das zwar der Verstand einer Belehrung und Ausrüstung durch Regeln fähig, Urtheilskraft aber ein besonderes Talent sei, welches gar nicht belehrt, son-

¹ Jfr äfven Geijer II: 19 m. fl. ställen och ofvan sid. 73 o. 74.

² Reclam, sid. 139 o. 140.

dem nur geübt sein will. Daher ist diese auch das spezifische des sogenannten Mutterwitzes, dessen Mangel keine Schule ersetzen kann, denn, ob diese gleich einem eingeschränkten Verstande Regeln vollauf von fremder Einsicht entlehnt, darreichen und gleichsam einpropfen kann, so muss doch das Vermögen, sich ihrer richtig zu bedienen, dem Lehrlinge selbst angehören, und keine Regel, die man ihm in dieser Absicht vorschreiben möchte, ist, in Ermangelung einer solchen Naturgabe, vor Missbrauch sicher", etc.

Och för kuriositetens skull ännu ett påpekande. I en not till sin framställning tillägger Kant: "Der Mangel an Urtheilskraft ist eigentlich das, was man Dummheit nennt, und einem solchen Gebrechen ist gar nicht abzuhelfen." Och hos Geijer läser man, likaledes i en not: "Så besynnerligt det låter, kunde man säga att förstånd utan inbillningskraft är *dumhet*", etc.

Undersöker man emellertid närmare Geijers yttranden om inbillningskraften, skall man finna, att hans ståndpunkt inte är den rena, oförändrade Kantska. Detta gäller särskildt frågan om själfva inbillningskraftens väsen. Jag anförde nyss Geijers förklaring af inbillningskraften: den är "den förmåga, som genom sin släktskap både med människans sinliga och andliga natur liksom sväfvat emellan hennes öfriga förmögenheter och förbinder dem till ett helt". Detta är Kants uppfattning. Men Geijer tillägger: "Inbillningskraften är den mest omfattande och underbaraste af mänskliga förmögenheterna — — —, den, i hvilken ifrån början de alla liksom i ett frö äro innehållna; och den, ur hvilken historien visar, att hela mänsklighetens första bildning verkligt utvecklade sig."

Dessa uttalanden peka redan långt utöfver Kant. Kant ansåg inbillningskraften vara en förmedlare mellan sinnlighet och förstånd och i viss mening också mellan människans teoretiska och praktiska förmåga, men han ansåg den ej omsluta eller i sig innesluta människans öfriga förmögenheter. Hos Kant saknar man ju just en sådan öfvergripande enhet. Det blef en af den följande filosofiens uppgifter att söka en sådan. Och först hos Fichte får inbillningskraften den centrala ställning som äfven Geijer i sin skrift vill tillerkänna den. Inbillningskraftens upphöjelse hos Fichte vardt sedan för romantikerna ex professo ett "gefundenes Fressen".

Och på samma sätt. Geijer anmärker: "Så gjorde man en särskild förmögenhet af *förnuftet*, som på sin lott fick de öfversinnliga begreppen; ehuru dessa utan inbillningskraften äro utan all halt och allt väsende." Här ställer sig Geijer rent af i motsats till Kant. Det var egent-

ligen Kant; som gjort en särskild förmögenhet af förnuftet och tilldelat det idéerna; och först den romantiska filosofien var det som förklarade dessa utan inbillningskraften vara utan "all halt och allt väsende" — om än tendenser i denna riktning äro märkbara redan hos Kant.

Äfven i flera enskildheter kan man iakttaga särskildt Fichtes inflytande. "Det sunda förnuftet", skrifver Geijer, "kunde ej gå in därpå, att den odödlige anden skulle taga högsta regeln och målet för sina handlingar i en erfarenhet, där blott det förgängliga förekom. Dessutom skulle man ju handla för att först få erfarenhet. Huru kunde då handlingen få sin regel af en erfarenhet, som först genom den blef möjlig? Så dömde det enfaldiga naturliga förnuftet." — "*Dessutom skulle man ju handla för att först få erfarenhet*", etc. Bakom detta resonnement ligger Fichtes tanke om jaget såsom förutsättning för icke-aget.

Eller i ett annat fall:

"Hvad skiljer nu de personer, som i den moraliska världen frambringa stora och förundransvärda verkningar, hvad skiljer hjälten och statsmannen från hopen af människor? Är det ej denna omdömeskraftens snabbhet, säkerhet, lif, som gör att de i alla förhållanden, i underhandlingens oberäkneliga gång som i slaktingens starkaste eld, på en gång finna hvad de böra göra, och ej behöfva påminna sig regler och uttänja dem till användning? Regel och tillämpning stå på en gång för deras lifliga tanke, som om de sett dem i en *åskådning*: en enda blixtrande bild omfattar bägge. Man kan säga, att handlingen i dessa sällsynta själar födes fullgången och ej är ett alster af en afsikt, som fordrar tid i utförandet. Men nu — igenom hvilken förmåga äro dessa under möjligen, om ej genom den egentligen skapande förmågan hos människan, inbillningskraften, som i sin högsta bemärkelse är *snillet*? Det synes som om de undransvärda människor, som framför andra förtjäna detta namn, omedelbarligen rörde vid tingens väsende, då vi andra ej komma längre än till ytan. Då vi ur det enskilda fallet söka göra oss en regel, ett begrepp, och med eftertanke ur begreppet leta oss fram till dess användning, så tyckes för dem tanke och sak blott utgöra *ett* helt. De sluta ej till sanningen, de *se* henne." O. s. v.

Grunden är äfven här Kantisk, men öfverledningen till Fichte, Schelling och romantiken är oförtydbar.¹ —

Jag sade, att Kantska idéer utgjorde stommen i Geijers uppsats, både teoretiskt och praktiskt. Kants etik ligger under Geijers vidräkning med "upplysningens" magra, kraftlösa moral. Kant var ju också den förste, som vågat visa nyttans och luststräfvandets profeter ut ur sedelärans heliga rum.

¹ Jfr äfven Schiller XII: 97.

”Den *moraliska handlingen* är handling i sin högsta bemärkelse; den har sitt enda mål inom sig själf, ty samvetet bjuder, att man *bör* handla utan något annat afseende än rättheten i gärningen. *Friheten* kan ej hafva något högre ändamål än sig själf, något högre syfte än frihet. Men frihetens yttre uttryck är *samhället*, ty det är de enskilda viljornas förening i en allmän vilja, det är frihetens organisation; och man talar blott efter dessa grundsatser, då man säger, att det är till allmänt bästa som den enskildes bemödande endast bör syfta.¹ Att finna det *fullkomliga samhället* är människans högsta uppgift, till hvars lösande hon med all sin verksamhet bör bidra; och hon bidrager därtill äfven emot sin vilja. Hvad lär oss historien, om ej just detta? Hvad innefattar den annat än mänsklighetens olika försök att lösa denna uppgift? — — — Men för att *ett* fullkomligt samhälle kunde finnas försäkradt, så måste *alla* vara det. Det vill säga, att alla enskilda viljor skulle vara *ett* med en allmän vilja, som blott kunde vara hela släktets vilja och den vilja, som utgör dess grundkarakter. Men denna vilja är ej annat än *förnuftet* själf, ty det är ju själfva släktets kännemärke. Således innebär denna uppgift förnuftets allmänna, fria, fullkomliga herravälde och lif. Detta är åter detsamma som lycksalighet; ty den är ej annat än alltings fullkomliga öfverensstämmelse med viljan, och bägge fullkomna idéen om det *högsta goda*, mänsklighetens yttersta mål.” O. s. v.

I dessa Geijers satser och andra liknande återfinna vi oförtydligt Kantska tankar.²

Geijer har dock icke stannat vid Kant. Man läser utan svårighet i hans framställning, att den rigorositet, för hvilken man med rätta anklagat Kant, är honom främmande. Den ståndpunkt åt hvilken han lutar är närmast Schillers. Med denna hade han tidigt gjort bekantskap, och den hade tilltalat hans ungdomliga idealitet, hans harmoniska läggning och konstnärliga gemüth.

De skrifter, i hvilka Schiller nedlagt sin uppfattning af konstens betydelse för sedligheten och öfver hufvud sin etiska åskådning, äro ju de bekanta: “Über Anmuth und Würde“, “Über die ästhetische Erziehung des Menschen“ och ett par mindre uppsatser. Det är inte svårt att finna öfverensstämmelser mellan dessa och Geijers afhandling. — “Karakterens yttre uttryck hos en människa“, skrifer Geijer,

¹ Jfr Geijer II: 32: ”Man har således ej uppsatt moralitetens mål för lågt, då man helt och hållet hänvisar den på samhället. Det finnes ingen annan dygd än samhällsdygden.” O. s. v.

² Äfven Fichtes inflytande är här omiskänligt. Jag fäster uppmärksamheten särskildt vid dessa rader: ”Men för att *ett* fullkomligt samhälle kunde finnas försäkradt, så måste *alla* vara det” o. s. v. Det ideal Geijer härmed skizzerar är också Fichtes. Målet för mänsklighetens jordelif skall vara uppnådt, när hon förmår inrätta alla sina förhållanden fritt och som förnuftet bjuder, när den enskildes vilja helt uppgår i den allmänna och i arbetet för släktet — im Zeitalter der ”Vernunftkunst”, im Stande der ”vollendeten Rechtfertigung und Heiligung”.

”är dess *seder*. Man menar med *seder* ej de handlingar, som flyta ur en tydlig nödvändighet och ur den kunna förklaras. Ty i *seder* ligger begreppet om frihet. Men man menar ej heller därmed en människas särskilda, alldeles fria, arbiträra gärningar, som af ingen åskådare kunna beräknas. Huru ofta förefalla ej sådana, i hvilka en person tyckes alldeles hafva gått ur sin karaktär? I begreppet om *seder* sammansmälta idéerna om frihet och nödvändighet. De gärningar, de yttranden man *väntar sig* af en människa, det fria handlingssätt, som hos henne öfvergått till natur, och som därför just uttrycker hennes karaktär, höra till hennes *seder*. Sederna äro liksom de spår viljan lämnat efter sig. Man räknar därför till dem ej blott hela en människas vanliga handlingssätt, utan i synnerhet de handlingar, som väl af detta äro en följd, men ej utförda med någon afsikt: de, hvilka liksom undslippa hennes uppmärksamhet, vid hvilka hon ej särskildt kommer ihåg att behärska sig, och i hvilka man därför tror sig se hennes oförställda natur och en skymt af hennes inre, emedan hon ej vid dem synes bruka något bemödande, utan öfverlämna sig åt sin natur. — Men dygd är förnuftets afgjorda och fullkomliga herravälde öfver sinnligheten. Det är då tydligt, att detta välde inträngt uti och sammansmält sig med själfva sinnlighetens natur; hon är slutligen en villig undersåte, öfver hvilken ej härskaren alltid behöfver utöfva sin makt. Hon har antagit en stämpel af förnuft och uttrycker den i alla de särskilda likgiltiga gärningar och rörelser, som människan i allmänna sammanlefnaden liksom lämnar helt och hållet åt henne.”

”Denna högre karaktär äfven i de smärre dragen af uppförandet är hvad som gör dygdens *seder* så vackra. Sinnligheten, som själfmant lyder förnuftet, men ännu tyckes frukta för behärskares stränghet, ger åt sederna hvad man kallar *värdighet*. Då den åter i själfva sin lydnad synes fullkomligen fri, då dess regel blott tyckes vara det vackraste uttrycket af dess eget otvungna bemödande — detta kännemärke på en lyckligt danad och skön själ ger åt sederna, hvad man menar med *behag*. Dessa, med alla sina särskilda skuggningar, äro de sedliga gratier, som pryda dygdens väsende och göra den äfven för ögat skön, som den är till sitt inre. Förgäfvos söker man apa dem, om de ej själfmant träda fram ur karaktären. Man ser bemödandet, och den blyga kariten är flydd och låter ej fånga sig; värdigheten blir styf gravitet och behaget en söt grimas. Societeten kan ge ledighet i umgänge, den fullkomliga färdigheten att otvungnet öfva alla artighetens regler; den kan ge *fina seder*, om man så vill. Men *sköna seder* komma ur själen.” O. s. v.

Jag anför ur Schillers ofvannämnda uppsatser några ställen, som synas mig särskildt lämpade att styrka mitt nyss gjorda påstående.

”Wenn sich der Mensch seiner reinen Selbstständigkeit bewusst wird, so stösst er alles von sich, was sinnlich ist, und nur durch diese Absonderung von dem Stoffe gelangt er zum Gefühl seiner rationalen Freiheit. Dazu aber wird, weil die Sinnlichkeit hartnäckig und kraftvoll widersteht, von seiner Seite eine merkliche Gewalt und grosse Anstrengung erfordert, ohne welche es ihm unmöglich wäre, die Begierde von sich zu halten und den nachdrücklich sprechenden Instinkt zum Schweigen zu bringen. Der so gestimmte Geist lässt die von ihm abhängende Natur, sowohl da, wo sie im Dienst seines Willens handelt, als da, wo sie seinem Willen vorgreifen will, erfahren, dass er ihr Herr ist. Unter seiner strengen Zucht wird also die Sinnlichkeit unterdrückt erscheinen, und der innere Widerstand wird sich von aussen durch Zwang

verrathen. Eine solche Verfassung des Gemüths kann also der Schönheit nicht günstig sein, welche die Natur nicht anders als in ihrer Freiheit hervorbringt, und es wird daher auch nicht Grazie sein können, wodurch die mit dem Stoffe kämpfende moralische Freiheit sich kenntlich macht."¹

"Beherrschung der Triebe durch die moralische Kraft ist *Geistesfreiheit*, und Würde heisst ihr Ausdruck in der Erscheinung."²

"So wie die *Freiheit* zwischen dem gesetzlichen Druck und der Anarchie mitten inne liegt, so werden wir jetzt auch die *Schönheit* zwischen der *Würde*, als dem Ausdruck des herrschenden Geistes, und der *Wollust*, als dem Ausdruck des herrschenden Triebes, in der Mitte finden."³

"Wenn sich der Geist in der von ihm abhängenden sinnlichen Natur auf eine solche Art äussert, dass sie seinen Willen aufs treueste ausrichtet, und seine Empfindungen auf das sprechendste ausdrückt, ohne doch gegen die Anforderungen zu verstoßen, welche der Sinn an sie als an Erscheinungen macht, so wird dasjenige entstehen, was man Anmuth nennt. Man würde aber gleich weit entfernt sein, es Anmuth zu nennen, wenn entweder der Geist sich in der Sinnlichkeit durch Zwang offenbarte oder wenn dem freien Effekt der Sinnlichkeit der Ausdruck des Geistes fehlte."⁴

"Eine schöne Seele nennt man es, wenn sich das sittliche Gefühl aller Empfindungen des Menschen endlich bis zu dem Grad versichert hat, dass es dem Affekt die Leitung des Willens ohne Scheu überlassen darf und nie Gefahr läuft, mit den Entscheidungen desselben im Widerspruch zu stehen. Daher sind bei einer schönen Seele die einzelnen Handlungen eigentlich nicht sittlich, sondern der ganze Charakter ist es. Man kann ihr auch keine einzige darunter zum Verdienst anrechnen, weil eine Befriedigung des Triebes nie verdienstlich heissen kann. Die schöne Seele hat kein anderes Verdienst, als dass sie ist. — — — In einer schönen Seele ist es also, wo Sinnlichkeit und Vernunft, Pflicht und Neigung harmonieren, und Grazie ist ihr Ausdruck in der Erscheinung."⁵

Man torde häraf finna, hur Geijer förstått tillgodogöra sig Schillerska tankar. Men han har inte blifvit någon eftersägare. Han har läst Schiller med kritik. Han har lärt af honom men bevarat sin självständighet. Det visar sig i både stort och smått. Framför allt har han med utmärkt omdöme undvikit Schillers ensidigheter.

Geijer är inte tillfredsställd med Kants rigorösa moral och söker sig öfver till Schiller. Hos honom möter han mycket, hvarmed han känner sig i släkt. Schillers humanitetsideal i den sköna sedlighetens tecken tilltalar honom. Han hade själf erfärit, hvilken hjälp kärleken till det sköna i lifvet kunnat ge honom i hans egna strider. Men han

¹ Jfr Schiller XI: 183—184.

² Schiller XI: 193.

³ Schiller XI: 185.

⁴ Schiller XI: 183.

⁵ Schiller XI: 188—189. Jfr vidare sid. 186 o. 193.

låter sig icke rifvas med ens af Schillers patos och entusiasm, hans för- måga af nykter pröfning förnekar sig icke. Af Schillers ensidiga esteticism letar man förgäfvets efter några spår i Geijers afhandling. "Die Schönheit ist es, durch welche man zu der Freiheit wandert", säger Schiller. Däri har Geijer inte kunnat instämma. För honom är icke "die Schönheit unsere zweite Schöpferin", och han erkänner icke, att "es giebt keinen andern Weg, den sinnlichen Menschen vernünftig zu machen, als dass man denselben zuvor ästhetisch macht".¹ Det sköna är aldrig hos Geijer förutsättning för sedligheten, men det kan vara en följd af sedligheten. Geijer frågar sig, "hvad verkan *känslan af det sköna* har på människans moraliska bildning". "För att här kunna gifva *något*", skrifver han,

"måste vi nedtysta de anspråk, som fordra *för mycket*. Den tanken, att poesi, att det sköna är medel till moralitet, kunna vi utan betänkande räkna ibland de gen- vägar till dygden, som vi förut med så mycket tadel vidrört. Det förhåller sig för- modligen därmed på samma sätt som med försöket att genom vetenskap ge erfaren- het och dygd. Däremot kunna vi alldeles omvända satsen. Skönheten ger ej dygd; men dygden ger skönhet. Det skönas gudom lägger liksom sista handen vid dyg- dens uppenbarelse i verkligheten. Hvad vi sagt är ej blott så till att förstå, att den, som i sin egen lefnad söker uttrycka idealet, ej skulle hafva den lifligaste känsla därför, då det framställer sig i sinlig bild, såsom i det sköna; det tyckes följa af sig själf. Utan meningen är, att en dygdig, med sig själf enig, harmonisk själ i sin egen lefnad, sådan den för en åskådare visar sig, uttrycker skönhet, storhet eller behag."

I dessa ord ligger Geijers reaktion mot Schillers esteticism. Och mig synes det, som om Geijer här nått fram till en lycklig syntes af Kants stränga lagmoral och Schillers estetiskt-etiska åskådning. Här verkar också hans framställning särskildt själfständig och personlig. Geijer kan ofta, mest under romantisk påverkan, låta förleda sig till konstruktioner och öfverdrifter när det gäller estetiska och "historie- filosofiska" spörsmål, hvarpå vi snart skola få exempel, men i sedliga, religiösa och äfven samhälleliga frågor finner man honom i allmänhet själfständig och nyktert pröfvande. Man tar säkert inte fel, om man anser, att Geijer härvidlag har att tacka för stabiliteten i sitt tänkande de sunda och starka sedliga och religiösa intryck han fått i hemmet och minnena af hembygdens gammalsvenska samhällsförhållanden.

Där Schiller åkallar konstens hjälp, där vet Geijer, att religionen har sina centrala uppgifter. Förutsättningen för sedlighetens möjlig- het är religionen. "Man har ofta", skrifver Geijer,

"beskrifvit dygdens väsende så, att den är hjältemodet att handla enkelt och

¹ Jfr Schiller XII: 3, 48 o. 52.

afgjordt, som plikten bjuder, utan bekymmer om följderna. Detta kan äga sin riktighet, om man med detsamma förklarar, huru ett sådant hjältemod är möjligt. Huru kan den man, som åt allmänt väl, åt sitt släktes bästa ensamt upppoffrar sin lefnad, vara obekymrad om följderna af sina gärningar? Det är ju det goda, som han ville utträtta. Det är tvärtom naturligt, att han skall beräkna dem, så vidt i hans förmåga står. Men han kan likväl ej göra detta med något slags tillförlitlighet. Gärningen, en gång ur hans hand, är för alltid af honom oberoende och verkar ej hvad han *vill*, utan hvad den *kan*. Dessutom: det goda är endast det, som verkar till uppfyllandet af mänsklighetens mål; och om äfven ett sådant mål, under det högsta godas bild, sväfvat för hvar sedlig människas själ, så kan likväl ej hon, ögonblickets varelse, se hvad därtill bidrager eller icke. Till det goda kan hon endast *ge den goda afsikten*; det verkligt goda förmår Gud allena gifva, som styr allt till det bästa. Utan denna tro skulle ingen människa våga att företaga en handling af viktiga, men oberäkneliga följder. Hon pröfvar sin själ, uppkallar hela sin förmåga och, trygg vid öfvertygelsen om sina afsiktens renhet, upppoffrar sig för det mål, som hennes plikt föreskrifver, modig och full af förtröstan. Hvarför? Hon är blott en tjänare, fast svag och ovärdig, i *Försynens* stora verk. Det värdiga, det förträffliga, det i sanning goda i hennes gärning kan hon ej själf ditlägga, utan Försynen. Hon emottager det som en gåfva af oändlig nåd — tröstande sig med det fasta hopp, att, om hon gjort sin herres arbete troget och med åsidosättande af alla egennyttiga afsikter, hon genom denna seger öfver det oförnuftiga och syndiga i sin natur får tillägna sig och omfatta förtjänsten af detta goda, som Försynen genom henne verkat, och blifva värdig att i en bättre värld njuta det högsta och den sanna, fullkomliga lycksalighet, hvartill mänskligheten på jorden sträfvar förgäfvat. All dygd hvilar på denna tro; därför är den alltid åtföljd af sann ödmjukhet, af en manlig, tillbedjande undergifvenhet under Försynen. Hon känner, att hon genom denna undergifvenhet höjer sig till det högsta och omfattar det.”

Alldeles utan påverkan af Kants etiska och religiösa spekulation är väl icke denna framställning. Så märker man ett stänk af den Kant-ska lycksalighetsläran. Men i allt väsentligt står dock Geijer här i bestämd motsats till Kants rationalism. Det är hans egen *lutherska* religiositet som talar. Luther studerade också Geijer vid denna tid, om-talar han själf. Och redan nu voro nog de tankar mogna, som han inte långt senare nedlagt i sin uppsats om “Falsk och sann upplysning med afseende på religionen”. —

Jag har i det föregående anmärkt ett par fall, där Geijers väsentligen af Kant och Schiller bestämda uppfattning lutar öfver mot romantiken, närmast genom förmedling af Fichte. Det inflytande från den tyska romantiken, som frappant framträder i Geijers uppsatser om folkvisan, är också redan här fullt tydligt. En romantisk färgning ha åtskilliga ställen jag redan anfört. Och ännu flera kunde påpekas. Så t. ex. den vackra framställningen af konstens uppgift.¹

¹ Jfr Geijer II: 41.

Särskildt vill jag emellertid fästa uppmärksamheten vid en synnerligen intressant "schlegeliserande" framställning — jag syftar på det parti, där Geijer söker spåra upp orsakerna till den medeltida romantiska diktens förfall och konstruerar dessa ur "begreppets herravälde".

"Äfven den romantiska poesiers underbara morgondröm förgick", heter det. Ironien gjorde sitt intåg i dikten. "Begreppet vaknade och ropade åt människan: upp att pröfva dina egna krafter!" Vi komma till en ny epok: *det myndigt blifna förnuftets*. — "Den andliga principen för hela den nyare bildningen uppenbarar sig nu själfständigt inom människan själf och bjuder ej mera som en yttre auktoritet; anden är den frie härskaren inom människans bröst. Nu först känner hon sig själf som fri. Hon vill begripa sig själf och sin värld, där hon genom förnuftet känner sig boren att regera. Inom sig vill hon lösa alla motsägelser och själf skapa sin lycka." — Renässansens glada, ungdomstarka tid var inne. Slafven stod upp och återfordrade sina mänskliga rättigheter. Borgaren drog murar och vallar kring sin stad till näringsflitens försvar mot den förvildade adelns plundringar. Snillet tänkte sig nya världar bortom oceanen, sökte dem och fann dem. De stora uppfinningarna följde slag i slag. Krutet gjorde revolution inom krigföringen, och boktryckerikonsten gaf kampmedel åt den stridande mänskliga anden. Naturen blef ej längre för forskningen någon helgedom; "skulle den då skona något människoverk, vore det ock ett altare, där fäder bedit? Den störtade hierarkiens tempel, uppreste i dess ruiner den fria undersökningens banér och satte på altaret sin fackla." — Den tände slutligen en våld, som i trettio år härjade Europa.

Denna teckning är präktig och sann. Men Geijer fortsätter.

I dess låga förtärde sig också den nyburna entusiasmen. Striden stod från början om tankens frihet; den hade väckts "genom den *enskildes* fordran af aktning för sig såsom representant för förnuftet; den slöt med att göra *allmänna* intressen gällande och att förbinda Europa i ett statssystem".¹

¹ Geijers mening är här långt ifrån klar. Men man förstår honom bättre, när man finner, att bakom hans framställning ligger inledningen till Schillers "Geschichte des dreissigjährigen Kriegs". — Jag anför några rader, som kunna tydliggöra Schillers tankegång:

"Die Reformation war es grossentheils, was die nordischen Mächte, Dänemark und Schweden, zuerst in das Staatssystem von Europa zog, weil sich der protestantische Staatenbund durch ihren Beitritt verstärkte, und weil dieser Bund ihnen selbst unentbehr-

”Men hvad är nu detta”, heter det vidare, ”att inbegripa mångfaldiga enskilda intressen i ett omfattande helt? Det är väl ej annat än att uppfatta dem i ett gemensamt begrepp. Man tycker sig här blott se en operation af den förståndets förmåga, som sammanfattar det mångfaldiga och förliker det enskilda i det allmänna. Mänskliga förmögenheternas utveckling, som filosofen spanar i sitt inre, den tyder världshistorien i kolossala drag. Detta europeiska statssystem, där det gemensamma intresset äfven vakade för det svagare samhällets rätt, det är ej annat än den tydligaste förklaring af *begreppets herravälde*.”

”I poesien röjde sig nu samma riktning som för öfrigt i tidehvarfvet's gång. Den underkastade sig begreppet; den fordrade därpå sin regel.“ Men hvarifrån få en regel, då poesien teori var ett ämne, hvarpå förståndet ännu ej försökt sig? Hjälp kom från antiken. Till de antika skalderna och konstnärerna, som renässansens räddat från glömskan, slöto sig troget den nyare poesien och konsten och funno i dem mönster, hvilka de rådfrågade fritt och lyckligt nog, så länge ännu ej entusiasmen lämnat det mänskliga sinnet. Men i själfva verket tycktes det, som poesien, då hon underkastade sig begreppet och dess regler, råkat ut för en ganska egensinnig härskare.¹

”Reglerna voro aftagna från de gamla mönstren, ej själfständigt tillkomna genom bildningens naturliga gång, och då de emellertid antogos på auktoritet, så kunde förståndet vid dem hafva mer än ett *om* och *hvarför*. — — — Af färdigheten att döma efter regler uppkom väl en egen förmögenhet, som man kallade *smak*.² Men med begreppen förändrade sig smaken; och denne domare, som så ofta ombytte sin lag, men aldrig nedstämde sina anspråk, behandlade ofta poesien utan skonsamhet. Än hade hon följt orätta regler, än iakttagit en och vårdslösat en annan, än åter underkastat sig alla, men då var hennes regelmässighet utan lif och behag, en ytlig härmning utan värde. Då en ny smak uppkom, så förvånade sig den gamla smaken, och emedan

---

lich ward. Staaten, die vorher kaum für einander vorhanden gewesen, fingen an durch die Reformation einen wichtigen Berührungspunkt zu erhalten und sich in einer neuen politischen Sympathie an einander zu schliessen. So wie Bürger gegen Bürger, Herrscher gegen ihre Unterthanen durch die Reformation in andere Verhältnisse kamen, rückten durch sie auch ganze Staaten in neue Stellungen gegen einander. Und so musste es durch einen seltsamen Gang der Dinge die *Kirchentrennung* sein, was die Staaten unter sich zu einer engern *Vereinigung* führte. Schrecklich zwar und verderblich war die erste Wirkung, durch welche diese allgemeine politische Sympathie sich verkündigte. — — — Aber Europa ging ununterdrückt und frei aus diesem fürchterlichen Krieg, in welchem es sich zum erstenmal als eine zusammenhängende Staatengesellschaft erkannt hatte; und diese Theilnehmung der Staaten an einander, welche sich in diesem Krieg eigentlich erst bildete, wäre allein schon Gewinn genug, den Weltbürger mit seinen Schrecken zu versöhnen.” (Schiller IX: 1 o. 2.)

¹ Jfr närmare Geijer II: 12 och Fr. Schlegel V: 31 ff. och 41 ff.

² Jfr Fr. Schlegel V: 24.

reglerna hos honom hunnit bita sig in och hårdna till natur, så ropade han gemenligen, att den nya smaken ville förändra den evigt lika, allmänna människokänslan. Emellertid förändrade han henne, för att behandlas på lika sätt af sin efterträdare, och ingendera förmärkte, att de blott följde det härskande och sig förändrande begreppet." O. s. v.

Vid detta resonnement kan anmärkas, att orsakerna till uppkomsten af 15-, 16- och 1700-talens mer eller mindre skarpt utpräglade regelvtång naturligtvis äro att söka närmast *inom konsten själf*. Utan regler är ju ingen konst eller poesi, inte ens hvad man kallar folkpoesi; och ju mera mognad en konst når, dess högre utveckling och bestämdhet erhålla också dess nödvändiga regler. Vid en periods kulmen nå de sin högsta fulländning, på samma gång också det bärande idéinnehållet når högsta graden af klarhet; under regressen, när idén är förbrukad och dess bärare borta, lefva reglerna döda och kalla kvar. Så kan man inte säga, att renässanskonsten genom sitt studium af antiken har de följande århundradenas regelvtång på sitt samvete. Man uppställde antikens skulpturer och konstnärer som mönster, hvilka man följde "fritt och lyckligt nog, så länge ännu ej entusiasmen lämnat det mänskliga sinnet", så länge storhetsperioden räckte, och först *sedan* kom regelvtånget i egentlig mening, och med litteraturhistorisk, men visserligen icke som Geijer påstår med kulturhistorisk nödvändighet — kom en efterblomstringens period med imitation och regelvtång, med formalism och andlig tomhet. Dessutom är att märka, att "regelposien", "regelkonsten", om jag så får uttrycka mig, uppammades väsentligen i Frankrike, där den fann en lämplig jordmån hos ett folk, hvars styrka är mindre inbillningskraften än den klara skarpa reflexionen. På grund af Frankrikes politiska maktställning, och därmed följande kulturella, kunde sedan "regelkonsten" bli så godt som allena härskande i Europa. Men naturligtvis kan Geijer ha rätt i, att därtill bidrog äfven "begreppet" herravälde, den allmänna dispositionen för regler, envälde och absolutism.

Man har slutligen allt skäl att fråga, om verkligen de konstens gängse regler, som Geijer här åsyftar, voro utan vidare "aftagna från de gamla mönstren" — "ej själfständigt tillkomna genom bildningens naturliga gång". Den antika konstens regler hade ju åtminstone passerat alla renässansens stora skulpturer, af dem modifierats, inriktats ur deras själfständiga och moderna synpunkter och sålunda alltid i någon mån inpassats i utvecklingen.

Emellertid karaktäriserade jag Geijers framställning "schlegelise-

rande“. För att styrka ett dylikt påstående är det nog att hänvisa till Fr. Schlegels “Über das Studium der griechischen Poesie“.¹ På någon närmare jämförelse med Schlegels deduktioner kan jag inte ingå. Jag påpekar dock, hur Geijer gifvit en vidare tillämpning åt den Schlegelska i den om “begreppets herravälde“ genom att använda den — i enlighet med sina bredare intressen — på hela *samhällsutvecklingen*, inte bara på den konstnärliga bildningen. Men härmed har också konstruktionen blifvit så mycket skarpare i ögonen fallande. Anmärkas förtjänar därjämte, att under det Schlegel i sin afgjorda antikicism tillämpar sin tanke på den konstnärliga odlingen under *hela* den kristna tiden — och därmed äfven ur denna synpunkt bestämdt sätter antik och kristen bildning emot hvarandra — låter Geijer “begreppets herravälde“ begynna först med förnuftets uppvaknande under renässansen och fattar såväl antikens som medeltidens konst, trots alla olikheter både i idé-innehåll och värde, som *naturbestämd* i motsats till den nyare tidens såsom *regelbestämd*. Härvid förfar naturligtvis Geijer riktigare än Schlegel.

Den nu påpekade parallellen mellan Geijers skrift och Fr. Schlegels nyssnämnda “Über das Studium der griechischen Poesie“ är icke den enda. Öfver hufvud ansluter sig Geijer mycket nära till Schlegel i fråga om de estetiska och litteraturhistoriska synpunkterna. Man jämföre särskildt Geijers framställning af den grekiska konsten i förhållande till den moderna.² Äfven i flera enskildheter har jag tidigare påpekat öfverensstämmelser.³ Men häraf följer naturligtvis icke, att Geijer skulle osjälftändigt eftersäga Schlegel. Det gör han alldeles icke. Geijer har uppenbarligen ägnat Schlegels afhandling ett synnerligen ingående studium, och han har haft dess tankegång aktuell för sig vid affattandet af sin skrift. Endast så kan man förklara en ställvis nästan verbal öfverensstämmelse i uttalanden. (Så t. ex. i det ofvan⁴ anförda “hvad det stränga begreppet förskyllat — — — skall det en gång godt-

¹ Det skulle bli för vidlyftigt att meddela utdrag ur Schlegels afhandling. Jag påpekar blott B. V, sid. 31, 36—41 o. 65 ff., som erbjuda goda parallellställen till Geijers ofvan anförda uttalanden. — Man kan jämföra äfven Schiller XII: 9 ff. och Höijer I: 310 ff.

² Jfr ofvan redogörelsen för innehållet i Geijers skrift, sid. 64 ff. — Med den ifrågasvarande Geijerska framställningen kan jämföras också, vid sidan af Schlegels afhandling, Höijers ”Om skön konst hos de nyare”.

³ Jfr t. ex. ofvan sid. 64, 67 o. 69.

⁴ Sid. 68 o. 69.

göra“ — “es muss eine Zeit kommen, wo der lenkende Verstand alle seine Fehler reichlich ersetzen wird“.) Man kan också säga, att Schlegels skrift är en nödvändig förutsättning för Geijers här framlagda uppfattning af konsten och dess utveckling — liksom Schillers “Über Anmuth und Würde“ är det, om än i mindre grad, för hans uppfattning af de etiska spörsmålen. Men lika litet som Geijer okritiskt följt Schiller, lika litet har han gjort det med Schlegel. Jag har redan påvisat, hur Geijer i ett par fall modifierat Schlegelska tankar, fogat in dem i sitt tänkande. På liknande sätt har han i allmänhet förfarit. Han tar upp Schlegels tankar, men gör dem genom sin själfständiga uppfattning till sina. —

Det återstår mig att dröja något vid Geijers uppfattning af den speciella fråga, som hans prisskrift behandlar: uppfostran. Geijer pekar här själf på Rousseau såsom sin läromästare. Efter att ha framlagt grunddragen till barnets uppfostran skrifver han:

”I förkunnandet af denna första uppfostrans riktiga grundsatser har mänskligheten redan haft sin apostel. I Rousseaus skrifter äro de lagda för dagen med så mycken klarhet, kraft och ovedersäglig sanning, att blott en inrotad fördom kan bestrida dem. Kanske utgöra de hans största förtjänst om sitt släkte. Han skall länge blifva föräldrars säkraste ledare. Han har lämnat omsorgen om sin odödlighet åt den skönaste egenskap i mänskliga naturen — åt den moderliga kärleken.”

Här har också Geijer troget följt Rousseau, men med en underström af kärft sedligt allvar, ett arf från hemmet, som Rousseau i det hela saknar. Såsom var att vänta, intar han i många fall också en mera moderat ståndpunkt, dömer i flera uppfostringsfrågor nyktrare än mästartaren, på samma gång han förstår uppskatta det sunda och lifsdugliga i den vanliga barnauppfostran.¹ Men äfven i fortsättningen, i fråga

¹ Så öfverensstämmer Geijer med Rousseau t. ex. i fråga om uppfostrans indirekta karaktär. Uppfostraren bör inskränka sig till att undanrödja hindren för den naturliga utvecklingen af lärjungens förmögenheter. Mån om att bilda bör han bäfva för att missbilda (Jfr sid. 71). På samma sätt när det gäller *straffet*. Barnet skall tvingas icke genom kroppsligt straff utan därigenom att det lär känna sin vanmakt och sitt beroende af naturen o. s. v. (Jfr sid. 72). Men hos Geijer söker man förgäfvat efter den skarpa motsatsen mellan det naturliga beroendet af den oss omgifvande världen och det otillbörliga beroendet af människorna och de mänskliga institutionerna, det sociala beroendet. Här skiljer han sig från Rousseau; han står främmande för den rousseauanska individualismen med dess kraf på oafhängighet af hvarje andlig och världslig auktoritet. Geijer ger föreställningarna om nödvändighet, vanmakt och tvång sin plats som Rousseau, men han är långt ifrån att på samma gång stryka bort begreppen om föräldramyndighet, lydnad och plikt. Därifrån hindra honom intrycken från hemmet, minnena af hansegengammalsvenska, kristligt religiösa uppfostran. Jfr Geijers egen framställning B. II, sid. 24 o. 25.

om ynglingens uppfostran, har Geijer af Rousseaus uppfattning rönt afgjord påverkan.

Själftva grundtanken i Geijers framställning är ju den, att barndomens och den tidigaste ungdomens uppfostran skall vara praktisk, så praktisk som möjligt, den senare däremot så mycket strängare teoretisk, vetenskaplig. I det första yrkandet öfverensstämmer Geijer helt och fullt med Rousseau, en öfverensstämmelse, som stundom sträcker sig rent af till ordalydelsen. I viss mening också i det senare. Det var ju äfven Rousseaus mening, att de första ynglingaårens öfversvallande krafter skulle användas för studier, mannen till en hjälp i livvets arbete. Men här är dock en skillnad mellan Geijers och Rousseaus uppfattning i ögonen fallande. Geijer kan inte nog starkt betona uppfostrans strängt teoretiska och vetenskapliga hållning under de egentliga studieåren. Här är Rousseaus mening mera flytande. Motsättningen mellan en praktisk och en teoretisk uppfostringsperiod finns hos honom, men äfven den senare står på visst sätt i praktikens tecken. Geijers strängt vetenskapliga kraf saknas, såsom man ju också kunde vänta af kulturförkastaren Rousseau. Här har Geijer andra ideal.

I själfva verket gäller detta hela uppfostringsfrågan. Rousseau står ju ännu helt på empirismens grund. Geijer är rationalist, har hela den nya idealistiska filosofien i blodet. Af denna motsättning är den olika uppfattningen om den vetenskapliga bildningen blott ett specialfall. Motsatsen är djupgående och genomgående. Skarpast framträder den i fråga om religionen. Öfver hufvud är ju Rousseaus sedligt religiösa åskådning sväfvande. För Rousseau är religionen endast ett enstaka sentimentalt moment; för Geijer är den uppfostrans grund. Rousseau betecknar en reaktion mot "upplysningen", men han står ändå kvar på dess botten. Han negerar negationen och ger på samma gång en aning om det positiva nya; men han äger det ännu icke.

Barndomens uppfostran och undervisning skall vara praktisk, ungdomens teoretisk. Som öfvergång från den förra till den senare kräfvär Geijer en särskild utbildning af inbillningskraften genom en konstnärlig uppfostran. Detta kraf finner man inte hos Rousseau. Han hade öfver hufvud intet behof att ge sig in på denna fråga. Hans uppfostringsteorier stå ännu i det stora hela och trots all hans reaktion mot "upplysningen" i den egentliga upplysningsmoralens tecken. Mot den snusföruftiga moralen har han satt den känslösamma moralen.

Men det är först romantiken som har upptäckt inbillningskraften, sedan Kant och Schiller brutit väg.

Tanken om en konstnärlig uppfostran såsom förmedlande den praktiska med den teoretiska är sannolikt Geijers egen. Den låg ju också nära till hands. Praktiken bottenar i det mänskliga sinnet, teorien i det mänskliga förståndet, för att nu använda Kants terminologi. Mellan sinnet och förståndet satte Kant inbillningskraften. Det är då rätt naturligt att också yrka på en uppfostran af inbillningskraften emellan utbildningen af de båda andra förmögenheterna — det konstruktiva i hela denna sönderstyckning af uppfostringsobjektet lämnad åsido.

Här har nog också Schillers uppfattning kunnat vara Geijer till ledning. Schiller ställer den estetiska uppfostran såsom förutsättning för den sedliga. För Geijer är den en genomgångspunkt i den allmänna sedliga och intellektuella uppfostran. Äfven för Schiller får dock ibland den konstnärliga uppfostran något slags mellanställning. Så skrifer han i sitt tjugonde bref af "Über die ästhetische Erziehung des Menschen":

"Das Gemüth geht also von der Empfindung zum Gedanken durch eine mittlere Stimmung über, in welcher Sinnlichkeit und Vernunft *zugleich* thätig sind, eben desswegen aber ihre bestimmende Gewalt gegenseitig aufheben und durch eine Entgegensetzung eine Negation bewirken. Diese mittlere Stimmung, in welcher das Gemüth weder physisch noch moralisch genöthigt und doch auf beide Art thätig ist, verdient vorzugsweise eine freie Stimmung zu heissen, und wenn man den Zustand sinnlicher Bestimmung den physischen, den Zustand vernünftiger Bestimmung aber den logischen und moralischen nennt, so muss man diesen Zustand der realen und aktiven Bestimmbarkeit den *ästhetischen* heissen."¹

Och på ett annat ställe (i det tjugufjärde brefvet):

"Es lassen sich drei verschiedene Momente oder Stufen der Entwickelung unterscheiden, die sowohl der einzelne Mensch als die ganze Gattung nothwendig und in einer bestimmten Ordnung durchlaufen müssen, wenn sie den ganzen Kreis ihrer Bestimmung erfüllen sollen. — — — Der Mensch in seinem *physischen* Zustand erleidet bloss die Macht der Natur; er entledigt sich dieser Macht in dem *ästhetischen* Zustand, und er beherrscht sie in dem *moralischen*."²

Måhända ha också Geijers egna personliga erfarenheter här spelat en roll. Säkert är, att de ha gjort det i fråga om hans allmänna uppfattning af inbillningskraften. Den är romantisk och påverkad af romantikerna. Men grunden till den har han själf lagt under ung-

¹ Jfr Schiller XII: 46.

² Jfr Schiller XII: 55. — Jfr dessutom hela det tjugotredje brefvet af "Über die ästhetische Erziehung des Menschen".

domens strid för harmonien mellan hans egen andes förmögenheter. Den gången han år 1802 skref och klagade öfver att inbillningskraften var den härskande af hans förmögenheter, då lefde han under det maskinmässiga examensarbetets tryck och hade blicken öppen väsentligen för dess faror. Men småningom erfor han också och lärde sig förstå dess välsignelse, när bildningens grofarbete var undangjordt, grunden lagd och han började bygga med allvar på en åskådning för lifvet. —

Som man finner har sålunda Geijer i sin skrift gifvit uttryck för en mångfald af tidens nya bärande idéer, sedliga, religiösa, filosofiska och konstnärliga, dem hans vidsträckta studier fört till honom, och som sedan hans eget tänkande upptagit och till stor del ombildat, anpassat efter hans förutsättningar. Endast därigenom att Geijer gjort tidens idéer helt till sina har han förmått ge dem en så egen och personlig form i sin skrift. Och först när han kunde det har han skrivit. Så länge ännu stilar och manér korsade sig, när han tog till pennan, så länge fick pennan hvila, skref i hvart fall icke för andra.

Skriften om inbillningskraften är det första alster af Geijers penna, som visar hans själfständighet så i tanke som i form. Den antyder i klara drag den åskådning, till hvilken Geijer brutit sig fram genom ungdomens sökande och strid. Den förebådar i viss mening, kan man säga, mannen Geijers hela verksamhet: konstnären, filosofen och häfdatecknaren — i allmänhet den djupsinnige tänkaren öfver personlighetens och samhällets frågor. Vi ha funnit tydliga och talrika spår efter de andar, som på hans utveckling öfvat inflytande, men likafullt är det en egen mogen och genomtänkt uppfattning han bjuder. Famlandets, den ensidiga receptivitetsens tid var för Geijer slut. Hans kraft börjar känna sig själf, spänstig och glad.¹ Han har smält det han mött och inhämtat af vetande — vistelsen i England hade blifvit för honom en afklaringsens tid. Han har gjort det till kött af sitt kött, till blod af sitt blod, genomsyrat det med sitt väsens syra. Hans stil är som redan antydts ett yttre bevis i denna riktning. Nu har han funnit sin stil, väl icke i dess slutliga säregenhet, men i hvart fall sin egen. Den är manlig, kärf och ändå rik, frisk och ungdomlig.

I äreminnet öfver Sten Sture måste den moderne läsaren, såsom vanligen i tidens högre prosa, ofta kämpa med den krystade formen.

¹ Själf skrifer han 1834 i "Minna": "Besynnerligt nog har jag aldrig återläst denna skrift. Men äger den något af den sinnesstämning, hvori den författades, så måste den bära vittne om en kraft, som begynner känna sig och däraf har sin glädje."

I skriften om inbillningsgåfvan och uppfostran är stundom meningen dunkel, tanken har inte fått sitt slutgiltiga uttryck, eller idéerna och synpunkterna trängas med hvarandra — men formen är modern, en ny form. Det är inte längre den vattniga och abstrakta akademiska prosan vi läsa, det är ett språk, rikt och fylligt, med kraft och klang, målande och konkret och buret af sann och stark känsla. Desamma som varit Geijers lärofäder när det gällt bildandet af hans åskådning ha också blifvit mönster för hans stil, framför andra Schiller och romantikerna. Geijer betecknar i viss mån samma genombrott i Sverige som dessa — och naturligtvis före dem flera andra, först och främst Goethe — i Tyskland. Geijers stil är ett naturligt uttryck för det idéinnehåll han förfäktar, står i harmoni med detta. Framför allt därigenom skiljer den sig från den äldre artificiella akademiska stilen. Geijer slår i sin skrift ett kraftigt slag för inbillningsgåfvan. Det är också på visst sätt den som behärskar hans stil. Den har gifvit flykt åt framställningen på samma gång den gifvit åt vyerna något af fågelperspektivets vidd. Den har visat sig äga den trollmakt Geijer tillerkänner den äfven däri, att den skänkt bilder, träffande och konkreta, däri att den förmått ge lif och färg åt språket, skapa nya förbindelser och uttrycksmedel — det är öfver hufvud den som har skapat den nya formen.¹

¹ Om komposition och stil i Geijers afhandling har Atterbom i sin recension ett och annat träffande yttrande. Det heter: "Geijer har med en lycklig stilistisk förmåga gjort sin skrift till ett märkvärdigt exempel af väcker prosa, utan att uppoffra dess inre vetenskapliga mærg." — — — "Att denna prisskrift ej saknar luckor och språng i expositionen af sina principer är en oundviklig följd af en sådan afhandlings natur. Med mera skäl kan man förebrå den, att stilen, i allmänhet liflig och färgrik, stundom gör nog afbrutna öfvergångar från perioder som likna poetiska recitativa till andra, som börjas med en fullkomligt logisk kyla."

I en populär afhandling, anmärker han på ett annat ställe, kunna de viktigaste satser, som höra till en rent vetenskaplig undersökning, förekomma endast såsom postuler och aforismer. "De äro likväl ordnade så, att ämnet öfverallt upplyses af dessa högre ljusblickar, där de oundgängligt behövas för att bestämma afhandlingens gång och gifva åt hvar och en af dess delar den åsyftade betydelsen."

Utän hänsyn till sammanhanget anför jag slutligen här, mest för kuriositetens skull, den karaktäristiska början af Atterboms recension. Han skriver: "Rec. kunde inkränka sin åtgärd till en kort anmälan af Handlingarnes tillvarelse, om de icke innefattade ett arbete, där snillet genombrutit det gamla, af vanan tillhårdnade skallet för att utveckla en egen lifsprincip i kärnfulla betraktelser och omisskänliga drag af sann originalitet. — — — Akademien har icke förr belönat någon prosa, som med

Geijer är också fullt medveten om sin ställning gent emot den äldre riktningen. Han inleder sin undersökning med att reservationsvis ange, hur han tänkt sig sitt ämne behandladt. Man får icke vänta sig, säger han, det fosterländska äreminnets praktfulla stil. Hvar och en grund bär ej blommor, och att, där naturen ej medgifvit dem, ditsätta konstens ger blott ett sken af fruktbarhet, som ej varar sin dag ut och snart visar ögat blott ödslighet och förvirring. Klarhet i begrepp och renhet i språk är den vältalighet han i sin undersökning vill eftersträfvä. "Sanningen är min gudomlighet; och om hon unnat mig den ovärdigaste af hennes dyrkare, en blick af sitt rena väsende, så bör jag ej våga att belasta henne med prydnader, som hon ej behöfver." Dessa ord innebära om icke en protest emot, så ett motiveradt afsteg ifrån den akademiska vältalighetsprosan.

Öfver hufvud skall Geijers afhandling ses ur synpunkten af en bestämmd reaktion mot den gängse "upplysningen", mot dess konstnärliga, moraliska och religiösa åskådning. Geijer är redan här romantikern — i hvart fall är han helt den nya tidens, den nya bildningens man. Han bekänner inga gudar, hänger inte ut några skyltar, men hans position är klar. Själfva uppfattningen af inbillningskraftens väsen är ju typiskt romantisk. Romantisk är också hans opposition mot tidens gängse konstuppfattning.¹ Det är emellertid framför allt i de stora centrala sedliga och religiösa spörsmålen Geijer sjunger ut sin reaktion mot "upplysningen" så att den både hörs och känns.

Man läse hans vidräkning med "upplysningens" utilistiska moral. Just en så mångtydig princip som nyttan, skrifver han, behöfdes, sedan den enda sanna blifvit öfvergifven.

"Ty nyttigt och onyttigt kan allting vara, allt efter olika ändamål, hvarför man vill bruka det till medel. Då det allmänna högre ändamålet ej mera kännes — — —, då idéen om detta högre ändamål ej mera väckes, så återstår, att tyda denna nyttans grundsats, för mig intet annat än min enskilda känsla af hvad som är mig fördelaktigt, det vill säga *egennyttan*. Då nu upplysningslärorerna uppsatte den drift, som borde kufvas och lyda, till den laglikmätigt befallande, men likväl ej ville vara utan dygder, så blir egentliga kännemärket på dessa dygder, att de voro dygder utan all uppoffring. Den första plikten var att själf må väl; den andra, att hjälpa till att andra

---

denna kan täfla i förtjänst. Då sannolikt inträffar, att för nästa generation ingenting i alla dessa volymer förblifver läsbart mer än Franzéns Sång öfver Creutz och Geijers afhandling, skola dessa tvenne rikhaltiga skrifter göra den upplysta domstens minne vördadt hos eftervärlden."

¹ Jfr ofvan sid. 64 o. 67 ff. Jfr också Geijer II: 3 ff. o. 13 ff.

också mådde väl, så mycket omsorgen om egen välmåga förnuftigtvis kunde tillåta. Att studera teorien om denna välmåga blef nu snillets värdigaste föremål, och då det slog sig på ekonomiska uppfinningar, hvarigenom den befodras, så lyckönskade man sig, att det äntligen helt och hållet aflagt sin svärmiska, sällsamma natur, och, efter att hafva förledt store män till sådana svagheter såsom att uppbygga och nedrifva välden och system, nu äntligen besinnat sig på mänsklighetens sanna bästa. Man ansåg för en frukt af upplysningen, att dygderna numera aflagt sin råa, hårda natur och med liten möda stodo i, hvar mans förmåga. Ty de blefvo alla af det mildare slaget, sammanfattade under namn af mänsklighet (humanitet). De bibehöllo sina gamla namn under en lindrigare betydelse. Det kunde kallas ädelmod, att afsäga sig en liten bekvämlighet; mildhet, att ej göra anspråk på öfverlägsenhet, om ej genom sådana naturliga företräden som rang och rikedom; medlidande, att hafva för uslingen en tår i ögat, om ej mera. Ty sedan dygden skulle utöfvas under det tysta förbehållet af gemensam bekvämlighet, så begynte man sätta stort värde på vackra känslor. Att i allt vörda denna bekvämlighet blef ej blott sällskapslifvets, utan samhällslifvets lag. I annat fall var det dygden, som ej lärt sig seder, och hvars öfverdrifna fordringar, till och med utan iakttagande af artighetens lagar, kunde kort afvisas. Då konsten att lefva kunde drivas efter en så enkel och tydlig grundsats, så var ej underligt, att all moralisk skillnad åldrarne emellan skulle så vidt möjligt försvinna. Man ställde fram barnet ibland ynglingar för att skryta med belevnhet, och ynglingen kände ej mera vördnad för den grånade hjässan; ty den åldrige hade ju tillbragt en hel lefnad med att lära denna erfarenhet, som ynglingen ur umgänget och sitt kompendium på kort tid kunde innehafva. Sådana — och jag skulle kunna skildra i förhatligare färger utan att öfverskrida sanningens gräns — sådana skulle nödvändigt följderna blifva af en kraftlös moral, som i stället för det rätta lärde det passande, i stället för dygder anständighet, af en uppfostran utan grundlighet och kärna, som, då hon förkväde anlaget till all högre verksamhet, likväl skröt med namn af praktisk.”

På samma sätt går han till rätta med “upplysningens” religionsuppfattning. I det nyttiga låg för upplysningsfilosofien mänsklighetens lycksalighet. Och för att nå denna behöfde hon hvarken Gud eller Försyn — på sin höjd nitiska ministrar och upplysta regenter. Naturen var ett sinnrikt urverk, ett perpetuum mobile — där hade det gudomliga ingen uppgift. Dygden låg i humaniteten och kunde nås af hvar man utan svårighet, utan hjälp af en högre makt. Människan var af naturen begåfvad med de bästa böjelser — disponerad för det goda: så voro föreställningarna om synd och försoning bragta ur världen. Hvad återstod af religionen? Platt intet. På sin höjd den magra läran, huru man med det världsliga på bästa sätt borde umgås. O. s. v.¹

Med skriften om inbillningsgåfvan och uppfostran har Geijer inta-

¹ Jfr ofvan sid. 75 o. 85 f. och Geijer II: 37 ff. — Jfr också Geijers räfst med “upplysningens” vetenskap ofvan sid. 69 f. o. 73 f. och Geijer II: 17 ff., 29 ff.

git sin plats i Sveriges litterära lif. Motsättningen mellan kraften och djupet i Geijers åskådning och "upplysningens" ytlighet kunde ej annat än falla i ögonen. Geijer är *romantiker* och praktiskt sedt är hans ställning den *själfständige* romantikerns. Sedan mer än ett år tillbaka pågick den bittra striden mellan fosforismen och akademien. Geijer står fosforisterna mycket nära, men han ställer sig inte i deras led. Hans taktik är underlig och djärf. Det arbete, som innehåller hans första geniala angrepp mot "upplysningen", skrifver han öfver ett akademiskt täflingsämne, lämnar också in det till akademien — och får det enhälligt belönadt med stora priset.¹ Då naturligtvis akademiens medlemmar full väl fattade oppositionen mot det gamla, mot den åskådning de själfva företrädde, visade de genom sitt handlingssätt både sin förmåga att uppskatta den Geijerska skriftens värde, men också och framför allt en fördomsfrihet, som man måste skänka det största erkännande, när man betänker, att just vid denna tid gingo kanske den litterära stridens vågor som högst.

Geijers ställning till akademien skulle emellertid inte länge bli densamma.

¹ Rosenstein höll såsom direktör vid prisöfverlämningen följande tal:

"Då för sju år sedan ett lika pris Eder lämnades, som nu blifvit Eder tilldömdt, belönade Akademien ett lofvande snille. I dag belönar hon en mogen man. Naturen gaf Eder snille och känsla; filosofien har lärt Eder att forska; erfarenheten att finna nyttiga sanningar. Eder karaktär förde Eder att älska dessa sanningar, och gaf Eder mod att säga dem. Den fråga Akademien framställt och Ni besvarat är af den största vikt, emedan hon rör uppfostran, utom hvilken man fåfängt arbetar för statens bestånd och sällhet. Ni har under besvarandet uppgifvit sanningar, dem erfarenheten bestyrkt och dem Akademien tror vara förtjänta af den största uppmärksamhet. Med känne-dom af hvad värtaligheten är, har Ni nyttjat den skrifart, som hörde till ämnet. Se här, min Herre, lika många anledningar till den belöning, som nu å Akademiens vägnar Eder tillstalles af en, som länge hos Eder känt och högaktat snillets och karaktärens sammanstämmande välde. Ehuru smickrande denna hälsning ock må vara, skall Edert tänkesätt helt visst leda Eder att räkna för en ännu större, om Ni vinner Akademiens och Edert eget föremål: att upplysa och gagna."

Geijer och Götiska Förbundet.

Sensommaren 1810 hade Geijer kommit hem från England. Efter ett kortare besök på Ransäter hos föräldrarna och fästmon finna vi honom under de sista månaderna af året i Stockholm, där han, med ledighet från docenturen, tjänstgör som e. o. kanslist i Riksarkivet. I februari 1811 blir han informator för en Paulli. "Med min närvarande belägenhet trifves jag tämmeligen väl", skrifver han den 28 till föräldrarna, "ehuru min discipel ej har fått just den lyckligaste fattningsgåfva på sin lott, så att han stundom skulle pröfva mitt tålmod, om ej det i slika fall redan förut vore tillräckligen pröfvadt." — En vecka senare fortsätter han: "Vi ha inrättat oss till ett sällskap, som träffas nästan dagligen. Vi prata, röka och läsa götiska kämpasagor tillsammans. Vi kalla äfven hvarannan vid götiska namn. Calle (Geijers bror Carl Fredrik) heter Thorgny i vårt samfund, och jag har fått ett ej mindre välljudande namn. Man kallar mig Einar Tambaskjälver — en stor hjälte på sin tid, som af magistrern allt för illa representeras."

Det sällskap om hvilket Geijer talar var embryot till Götiska Förbundet. Medlemmarna, till antalet elfva, voro utom Geijer och hans broder Carl Fredrik, kamrerare vid Frimurarebarnhuset, åtta stycken yngre ämbetsmän, vermländingar, de flesta barndomsvänner och akademikamrater. Bland dem voro magistrern och underlöjtnanten, sedermera majoren Erik Adolf Kjellin, Hjalmar; assessorn, sedan kammarrättsrådet Georg Gustaf Uggla, Skoglar Toste; Geijers gamle vän kaptenen, sedan öfversten Ludvig Detlof Heijkensköld, Orwar Odd.¹ Den

¹ De öfriga fem af de s. k. stamgöterna voro: Anders Lewin, notarie, kammarrättsråd, Starkotter; Olof Erik Bergius, kanslist, kommersråd, Ulf; Gustaf Myhrman, kanslist, kansliråd, Hjorwarder; Carl Fredrik Hammarhjelm, kanslist, kammarherre, hofmarskalk m. m., Göthrek, och Olof Nordenfeldt, kanslist, chargé d'affaires, kammarherre m. m., Angantyr.

elfte i laget och den ende icke-vermländingen var magistern och kanslisten, sedan expeditionssekreteraren Jakob Adlerbeth, son till den gamle gustavianen Gudmund Göran Adlerbeth. Han bar som göt namnet Rolf och var sällskapet egentlige ledare. Genom honom var det, som det anspråkslösa kamratgillet blef Götiska Förbundet.

Geijer har själf ett par år före sin död berättat om förbundets stiftelse och verksamhet. — Traditionerna sträcka sig tillbaka i tiden till början af år 1809, när Geijer terminen före sin engelska resa vistades i Stockholm. Redan tidigt är också det götiska draget märkbart. Medlemmarne börja kalla hvarandra vid götiska namn, sammankomsterna benämnas stämmor o. s. v.; till en början blott på skämt, säger Geijer. Men af skämtet blef allvar, när Adlerbeth vid en stämma i början af år 1811 väckte förslag att ge sällskapet en fast organisation med stadgar o. d. och officiell karaktär.

Det såg ut, heter det, som skulle Adlerbeth liksom med ens gifvit full klarhet och ett levande uttryck åt hvad som låg halft drömmande i vännernas stämning. Man blossade upp, man hänfördes, och hans förslag mottogs med enstämmigt bifall. En beredning bestående af tre medlemmar — Adlerbeth-Rolf, Kjellin-Hjalmar och Uggla-Skoglar Toste — tillsattes för att vidtaga närmare åtgärder. Den drivvande kraften var Adlerbeth. "Af en högst bestämd karaktär som yttrade sig i det största som det minsta", skrifver Geijer (1845), "gaf han denna bestämdhet åt alla sina företag. Han bedref allt med en viss grundlighet och stannade i intet på halfva vägen. Därmed förenade han det varmaste, redligaste hjärta och en trofasthet utan gräns, som gjorde honom dyrbar och ännu gör honom oförglömmelig för sina vänner. Att i vänskapen upplifva det gamla nordiska fostbrödralaget, därtill var han framför alla kallad och värdig."¹

Götiska Förbundet var för Adlerbeth en realiserad "moralisk-patriotisk tanke", ett medborgsmannaförbund med fosterländskt syfte. Hans åsikter finna vi uttalade såväl i stiftelseurkunden som i stadgarna, bäggedera väsentligen hans verk. Han skrifver:

"Det är en beklaglig sanning, att mängden af vår tids svenskar urartat från sina stolta stamfäder. I stället för den oemotståndliga kraft, som väckte Nordens uråldriga invånare till de djärfvaste företag, råder bland deras efterkommande en för allmänt väl liknöjd verksamhet; forntidens frihetsanda, dess eniga nit för samhallets själfbestånd hafva försvunnit för tvedräkt och den brottsliga omtanken att främja

¹ Geijer VII: 468.

blott egna fördelar; den enkla, urgamla uppriktigheten i seder och umgänge för en så kallad hyfsnings konstlade behag. — — — Orsaken till detta vårt förfall är lätt funnen. Ingen ätt vansläktades förr än ättlingarne glömde sin store stamfader. Likaså nationer. Folkslagen erhöilo, för sin tillväxt och sitt bestånd, lynne, lagar och seder ursprungliga från det luftstreck, hvori de lefde, och från deras behof. Fördärfvet och lasterna kommo alltid utifrån. Grekland och Rom upplöstes genom främlingars inflytelse. Då naturen gaf Nordens innebyggare kroppslig härdighet att trotsa köldens stränghet, tilldelade hon dem äfven själsstyrka att öfvervinna motgångar, förakta faror och icke rysa för själfva döden. Med dessa egenskaper var förenad en redlig, öppen och själfständig karaktär. Sådane voro göterna. Deras afkomlingar vansläktades ej förr, än när de utbytte Nordens allvar och styrka mot det södra Europas lättsinnighet, när de antogo en lånad bildning och utländska seder, när de glömde och slutligen föraktade sin fornålders vördnadsvärde gudar och hjältar och det efterföljande tidehvarfets store män. — Hit har vår nation hunnit. Fäderneslandets vän, hemsak för de faror det hota, skall i tideböckerna skåda den dom, som det obevekliga ödet gifvit hvarje folkslag, att det icke förr skulle genom främmande vapen underkufvas, än det var underkufvad genom främmande laster; — känslan af hvad vi äro skulle nedslå vårt mod om det icke återlifvades vid minnet af hvad vi varit.”¹

Vi igenkänna samma tankegång som i det bref från England, hvori Geijer går till rätta med svenska nationens charlataneri och malice.

Hvad blir under sådana förhållanden förbundets uppgift? “Redan våra första tillfälliga sammankomster“, säger Adlerbeth, “voro icke ensamt ägnade åt nöjets flyktiga njutning, de röjde äfven vårt begär att genom ett kraftfullt, enkelt och redligt väsende likna våra förfäder, de gamle göter. Vårt Götiska Förbund skulle svara mot de gamles fosterbrödralag. Att upplifva minnet af göternas bedrifter, och att återvinna den kraftfulla redlighet, som var förfädren egen, måste därför bli det högsta målet för våra bemödanden.“ Låtom oss återvända till förfädren, det är Adlerbeths och genom honom Götiska Förbundets program. Endast därigenom kan Sverige räddas från undergång; endast därigenom kan förhindras, att friheten jagas bort från sin uråldriga hembygd. Det svenska folket måste återvinna sin ursprungliga karaktär, det måste återföras till likhet med sina förfäder: detta är Götiska Förbundets A och O.

Det gäller alltså att lära folket känna, men inte bara känna utan också älska sin forntid, sina historiska minnen. Ur den synpunkten blir det förbundets uppgift att såsom Adlerbeth skrifer “hafva all möda ospard att genom forskningen i Nordens fornhäfder och sagor bereda en ljusare öfversikt af det tidehvarf, hvars enkla dygder böra återställas. Det är oberäkneligt huru mycket Sveriges vanmakt tilltagit från

¹ Hjärne: Götiska Förbundet, sid. 99.

den tid, då man åt glömskan eller föraktet öfverlämnade vår fornålders häfder, hvilka innehålla så mångfaldiga väckelser till fosterlands-kärlek och hjältemod. Aldrig har den svenska tapperheten utfört mera beundransvärda bragder än under Karl XII:s styrelse; och aldrig hafva vår forntids lämningar sorgfälligare än då blifvit undersökta.“ — Vi läsa i dessa ord Adlerbeths och förbundets antikvariska intresse; men vi skönja också dess nationella ideal, Karl den tolfte's hjälteskepnad, som dess båda stora skalder skulle besjunga.

Den 16 februari 1811 gillades de af beredningen föreslagna stad-garna, och därmed intog också Götiska Förbundet sin plats som de fosterländska idealens målsman i Sveriges andliga lif.

Närmast sedt var alltså Götiska Förbundets stiftande ett resultat af några unga fosterländska mäns varmaste intresse. De hade kommit de flesta liksom Geijer borta ifrån den gammalsvenska vermländska bygden, hade väl också som han vuxit upp i goda hem, där de fost-rats till gudsfruktan och kärlek för sitt land. Deras barndom och första ungdom hade bevittnat stora händelser: franska revolutionen och dess följder för Europa och för Sverige. De kände Sveriges stolta stormaktstid, de svenska vapnens och det svenska snillet's triumfer; de kände också frihetstiden och förfallet; detta hade de slutligen fått se kulminera: fosterlandets vara eller icke vara hade stått på spel — kampen i Finland — det gamla kungahuset störtadt — fienden på Sveriges egen mark — freden och Finlands förlust. Svåra olyckor föra svaga själar till förtviflan, men sporra de starka. Den lagen lyda äfven folken. Revolutionen 1809 var en nationell kraftyttring. Götiska Förbundet var jämväl det ett utslag af svenska folkets spänstighet och styrka. Det har också verkat ett godt fosterländskt verk.

Djupare sedt var emellertid Götiska Förbundet på samma gång ett utslag af de unga strömningar i tiden, som vi spåra i Geijers skrift om inbillningskraften, och för hvilka redan Höijer varit en målsman. Lösen var allmän och gällde alla lifvets frågor och förhållanden: en ny vetenskap, en ny filosofi, en ny konst, en ny eller åtminstone en för-yngrad religion. Bland dessa strömningar var det särskildt en, som växte sig stark under och efter Napoleonskrigen, och som redan behärskat ett helt århundrade: det var den som förde fram nationalitetens idé. Det var också nationalitetens idé som hade gripit de unga entusi-asterna, göterna af år 1810. —

Götiska Förbundets minnestecknare, Rudolf Hjärne, skrifver på

ett ställe: "Eftervärlden kan ej fränkänna göterna den stora förtjänsten att först ha anslagit den rätta tonen för en äkta nordisk sång och i nordisk forn- och häfdeforskning med nit och kraft brutit ny mark, som ock sedan blifvit flitigt och med stor och betydelsefull framgång bearbetad samt burit rika skördar." Tyngsta delen af denna förtjänst faller bland göterna ovillkorligen på Geijer.

Ty var Adlerbeth förbundets egentlige upphofsman och "personliga princip", så var Geijer — jämte Tegnér — dess afgjordt yppersta kraft. Genom hans initiativ och verksamhet var det som förbundet kom att offentligen framträda som en betydande makt. — Den 5 mars 1811 höll han sitt inträdestal öfver Einar Tambaskjälver. På stämman den följande 20 maj framlade han sitt förslag om att utge en tidskrift, genom hvilken förbundet skulle kunna i en vidare krets verka för sitt fosterländska syfte. Förslaget mottogs med allmänt bifall. Tidskriftens namn blef Iduna med karaktären: "en skrift för den nordiska fornålderns älskare", som emellertid snart borttogs (den förekommer blott i de tre första häftena), när tidskriftens ram vidgades utöfver det antikvariska intresset. Detta hade man nog i allmänhet tänkt sig skola dominera, men är det redan i första häftet blott obetydligt tillgodosedt. Iduna blef, i första rummet genom Geijers förtjänst, inte en tidskrift blott för några få lärde antikvarier, men ett jämförelsevis mångsidigt organ, genom hvilket allmänheten fick kunskap om den fosterländska forskningens och diktens alster.

När Geijer för bröderna framlade sitt förslag, såg han sig i stånd att själf erbjuda det litterära godset till ett första häfte. Liksom i allmänhet Geijer behöfde en påstötning utifrån för att komma i verksamhet, så hade hans medlemskap i Götiska Förbundet blifvit honom en sporre till litterär sysselsättning. 1811 är i Geijers produktion ett ovanligt rikt år. Under det skrifver han tvenne af sina bästa mindre afhandlingar, under det faller också hans kanske värdefullaste poetiska alstring.

Sommaren 1811 utkom Iduna första gången. I anmälan redogör Geijer för tidskriftens mål och orsakerna till dess utgifvande. Han påminner om storhetstidens spirande vitterhet och vetenskap, först och främst dess forn- och häfdeforskning. Nationens nitälskan för sin forntid och sin historia bibehöll sig under de tre Karlarne och ännu längre fram. Lärdom var under dessa tider en adlig dygd, ypperst var lärdom i de ämnen, som gällde fosterlandet. Så följdes de för-

sta banbrytarna på fornkunskapens och historiens fält, stormaktstidens samlare, af verkliga häfdateknare. Man insåg historiens betydelse. Man kände, såsom Geijer skrifver, att "hvar och ett folk lever ej blott i det närvarande utan äfven i sina minnen: och det lever genom dem. Hvarje generation fortplantar sig ej blott fysiskt utan äfven moraliskt i en annan: den öfverlämnar den sina seder, sina begrepp. Det är denna fortgående tradition, som i olika tider likväl alltid gör folket till ett, den utgör dess oafbrutna medvetande af sig själf som nation, den utgör, för att så säga, dess personlighet. Så snart ett folk blir odladt, blir denna tradition historia. De lefvande minnena fästas i skrift, och nationen beskådar tydligare sig själf i häfdernas spegel."¹ Storhetstidens svenskar voro ett kraftigt och hårdigt folk. "Men ju kraftigare och förträffligare en nation själf är, ju hellre uppehåller den sig också vid sin bild. Den ser sin dunkla början, där sagan står och väfver dess ätteledning från gudasläkter; den hör från vidt aflägsen forntid ett språk talas, hvars ljud den ännu igenkänner; den skådar sin barnoms oskuld, sin ungdoms vågstycken, sin manlighets bedrift; den ser det lefvande minnets träd utveckla sig, af hvilket de sista grenar sticka fram i ljuset af den dag, som ännu är; den ser i de forna tider samma drag, samma blick, under olika öden samma anda, och säger åt sin bild med gladt medvetande: det är dock jag." — "Och", utropar Geijer, "hvilket folk har en historia som det svenska? Må det aldrig rodnande behöfva tråda tillbaka från dess spegel! Må det försumma den hellre af all annan orsak, än därför att det där ej skulle känna sig igen!"

Men utan fornforskning är ingen historia möjlig. Det är emellertid, fortsätter Geijer, en bedröflig sanning, att på de sista femtio åren det förr så lifliga intresset för vår forntid och i allmänhet för fäderneslandets häfder sorgligt aftagit. Orsaken? Egentligen endast nationens bristande deltagande. Man söker försvara sig. Den förra tiden, heter det, öfverdref det historiska studiet och bragte det därigenom i misshag hos en eftervärld af upplysning och smak. Hvem känner ej de tider, då det tillhörde en sann patriot att leda svenska konungalängden i rätt nedstigande led åtminstone från Noach? Hvem känner ej eller har hört omtalas och beskrattas alla de orimligheter, hvori några af våra äldre fornforskare förfallit? Men Geijer svarar: det höfves en följande tid, i stället för att öfvergifva en god sak, göra väl hvad en före-

¹ Jfr Geijers skrift om "De nordiska myternas användande i skön konst", I: 176.

gående gjort illa. Inte nog härmed: den gjorda invändningen hänger i luften. Ty de åsyftade vidunderligheterna hade genom en uppgående historisk kritik redan ganska tidigt försvunnit ur våra häfder. "Våra närmaste förfäder höllo redan på att gifva svenska folket en verklig historia. Vi läto deras arbeten ligga. Och hvad ha vi upptagit i stället? Man kan se sig omkring. Vår tid tycks bära sina förfäders ära som en dekoration, hvilken, då den en gång är emottagen, man ej vidare bekymrar sig om, men gärna brukar på högtidsdagar. Våra talare besvärja våra hjältars skuggor, och de komma upp — för att göra en figur i talet."

Sådana äro, säger Geijer, till en del de betraktelser som ej länge sedan föranledt bildandet af ett sällskap af män, livvade af nit och kärlek för fosterlandets minnen. Målet de satt för sin verksamhet är att väcka svenska folkets kärlek till fosterland och historia. *Ett* medel att nå sitt mål ha de trots sig finna i den tidskrift de med Iduna velat bjuda den svenska allmänheten.

Jämte anmälan och en recension af Nyerups Edda i svensk öfversättning utgöres innehållet i Idunas första häfte af Geijers tidigaste götiska dikter: Manhem, Gustaf Eriksson, Vikingen, Odalbonden, Svegger, Den siste kämpen och Den siste skalden, hvartill kommer den i upplagan af Geijers dikter uteslutna Frode och Utha och ett par öfversättningar ur isländska sagor. De flesta, men troligen icke alla af dessa dikter och öfversättningar ha tillkommit under vintern och våren 1811. I sin berättelse om Götiska Förbundets stiftelse och verksamhet skrifer Geijer själf:

"I denna förening — — — var ingenting annat bestämdt än den *fosterländska* riktningen. Men denna hade i allmänhet blifvit nylifvad af flera orsaker. Fäderneslandet hade nyss stått på branten af undergång och hade i detta ögonblick blifvit dyrbarare för alla sina söner. Dess öde var ännu oafgjordt, dess räddning tvifvelaktig. Det sökte ett stöd äfven i sina minnen, och svenska hjärtan voro stämda mer än förr att lyssna äfven till de halft förglömda äldsta, som talade om nordisk kraft och ära. — Under sådana inflytelser skref jag i Stockholm vintern och våren 1811 sångerna: Den siste kämpen, Vikingen, Den siste skalden. Jag satte dem äfven i musik. — — — Dessa dikter författades i och för den nämnda kretsen af vänner. De voro en öfverraskning för dem och nästan för mig själf; ty jag hade ditintills föga försökt mig på det poetiska fältet. Dessa försök följdes innan kort af Odalbonden, Manhem med flera andra."¹

Man torde emellertid kunna taga för gifvet, att dessa Geijers dik-

¹ Geijer VII: 470.

tericke voro de första. Han säger sig ha föga försökt sig på det poetiska fältet. Detta *föga* tål säkert att tänjas. Geijer hade otvifvelaktigt — såsom jag redan förut antydt —, när han diktade sina götiska sånger, en rätt aktningvärd formell skolning. Det kunde vara nog att påminna om hans från första stund i det hela mönstergilla behandling af i svenskan då ännu obetydligt nyttjade svårare versformer såsom stanzen och terzinen. Den förra använder han rent af med förkärlek framför lättare och mera kända. Mer än sannolikt är ju dessutom, att Geijer, sedan barndomen innerligt förtrogen med de stora skaldernas verk, åtminstone någon gång skall ha känt sig manad till poetisk sysselsättning, särskildt under ungdomsårens Sturm und Drang, då nog hvarje i djupare mening poetisk natur har behof att i dikt och sång få uttryck för hvad hjärtat känner. Härvidlag får man emellertid inte glömma, att Geijer hade sin *musik*, som för honom alltid var hans fullödigaste uttrycksmedel.

Först bland dikterna i Iduna står Manhem, och det är troligen ingen tillfällighet. Manhem är, kan man säga, göternas program på vers och på samma gång gifvet ett af Geijers värdefullare poetiska alster. Dikten vill framhålla den nordiska fornålderns företråde i sant svensk och manlig dygd framför den tid, i hvilken de nya göterna lefde. Tankegången är densamma som vi ett halft år senare återfinna i Tegnér's Svea. Men i öfrigt, hvilken himmelsvid skillnad mellan dessa båda dikter. Geijers lugna starka patos och Tegnér's, man kan säga, vilda patriotiska hänförelse. Hos den ene det enkla, kärfva allvarets värme, så i tanke som form, hos den andre känslans rubinröda ström i ungdomlig styrka och det rikaste språk.

Ehuru icke den äldsta af Geijers götiska dikter är Manhem likväl den, som mest påminner om den äldre skolans deklamatoriska diktning: versslaget, ottave rime, är snart sagdt det enda som anger romantikens ålder. De akademiska sentenserna saknas icke. Jag påminner blott om den kända strofen:

En slaf är den, som usla lustar jaga,
Om kedjan aldrig skramlat kring hans fot. O. s. v.

Antiteserna öfverflöda. Deras användning är ju i Manhem naturlig nog, då det oupphörligt gäller att understryka motsatser mellan den gamla tiden och den tid som är. Men äfven annars förekomma de gärna, t. ex. i verserna:

Med svärd han röjde våld, med plogen jorden,
 Med lugn för Gud och man han gick sin stig.
 Sig själf sitt värn, han visste andra skydda,
 och kungasöner växte i hans hydda.

Om han ej öfvad var att sirligt tala,
 hans handslag gällde mer än ed och skrift.
 Han drog ej agg inunder löjen hala:
 hans hand bar svärd, men ej hans tunga gift.

Mot diktens meter och språkbehandling, sådan den ursprungligen förekommer i Iduna, är åtskilligt att anmärka. Mycket har emellertid ändrats i den af Geijer 1835 utgifna upplagan af dikterna. Och i allmänhet äro ändringarna till det bättre. Så har t. ex. en hel strof strukits (den sjetta), hvarigenom en viss entonighet, särskildt märkbar i diktens början, blifvit betydligt lättad. Afgjorda förbättringar äro också exempelvis åttonde strofens (Idunatexten) andra vers från: "Är hon försvunnen denna tid af makt" — till: "Du är försvunnen tid af dygd och makt"; samma strof, femte versen från: "Och Indien klär oss, Kap vårt vin oss lagar" — till: "Och Indiens krydda våra rätter lagar"; elfte strofens tredje och fjärde verser: "Väcks ej han af den sång, som stormen kväder — åt kämpens stoft, där han i hög är lagd" — till: "Han ropar dig den sång, som stormen kväder — kring kämpars aska, djupt i högen lagd"; sista strofens tredje vers från: "Är ej den med naturens egen stämpel" — till: "Är hon ej med naturens egen stämpel" o. s. v.

Många felaktigheter ha emellertid fått orörda kvarstå. För starkt sammandragna eller rent af oriktiga konstruktioner förekomma. Det må vara nog att påpeka sjunde strofen: "*Af dessa dygder fordom Manhem nämndes*, — ty det var fosterland för manlig dygd." — — — "*Här, där ur klippans hållar järnet tämdes* — hon grundades, den evigt fria bygd." — Tvetydiga eller oriktiga äro också femte och sjetta raderna i fjärde strofen: "Vi apa åskan, kunna vapen smida — men ej det mod, som emot faran ler." Man undrar, om skalden menar *apa mod* eller *smida mod*; bägge tydningarna äro emellertid lika litet tilltalande.

Anmärkningarna till trots är dock Manhem en präktig dikt. Släktskapen med den gamla skolan har jag påvisat. Men kom denna i sin patriotiska diktning sällan om ens någonsin öfver den mer och mindre ståtliga rimmade prosan, så har däremot Geijer nått fram till en verklig fosterländsk poesi; stundom tangerande prosans gräns, det är sant,

men ofta också höjande sig till en klang och en kraft, som kanske inte förefaller vår tid särskildt anmärkningsvärd, men som näppeligen före Geijer står att upptäcka. Jag påminner om diktens första strof och den näst sista, med sitt tycke af dånande fors:

På segerrika marker svensken träder,
 där berg och skogar tala forntids bragd.
 Han ropar dig, den sång, som stormen kväder
 kring kämpars aska, djupt i högen lagd:
 kan du förgäta dina stora fäder
 och ibland deras skuggor stå försagd?
 Steg då med deras ätt och deras seder
 ock Nordens kraft i grafvens sköte neder?

Och man måste gå långt tillbaka i tiden, kanske till den gamle biskop Thomas' diktning, för att känna igen något af detta enkla, sant svenska, Geijer ger, för att återfinna detta innerligt fosterländska tonfall, som — om också mindre märkbart i Manhem — ger i Gustaf Eriksson dikten snart sagdt all dess fägring.

Gustaf Eriksson är den andra af Idunadikterna.

Då jag dig, fader, tänker,
 en helig vörndnad sig i bröstet sänker,
 jag ville till dig fara
 och evig tro och kärlek dig förklara;
 ty dig jag hörer till.

Det är som hörde man en psalm — men på samma gång en kärleksdikt, enkel och innerligt naiv. Man må emellertid inte läsa Gustaf Eriksson — och i allmänhet inte Geijers poesi — med moderna glasögon. Då förflyktigas det rörande barnsliga behaget, och det kärft trohjärtade i tonen, som i mina ögon gör dikten ställvis härlig, väcker löje.

Tyvärn drunkna dock diktens skönheter ohjälpligt i all den omgifvande rimmade prosan. Och det till på köpet en prosa, som ofta är både sökt och tung och tråkig. Man läse t. ex. följande strof:

Du bland ett eldfängt släkte
 bröt själfsväld på en gång och bojan bräckte.
 Af svensken du var fruktad;
 af dig befriad och af din hand tuktad,
 han kysste denna hand.¹

¹ De två sista versraderna äro i upplagan af år 1835 till det sämre ändrade från sin ursprungliga lydelse: "Men huru ofta än utaf dig tuktad — han kysste dock din hand". — Föga tilltalande äro också femte och sjette stroforna. Dessutom är särskildt sista strofen illa byggd och metern — t. ex. sista strofens femte rad — långt ifrån oklanderlig.

Dikten, med obetydliga ändringar aftryckt i upplagan af år 1835, räknar inte mindre än 23 strofer och skulle ha kunnat vinna oerhördt genom en grundlig koncentrerings — något som för öfrigt gäller nästan hela Geijers ungdomsdiktning. I det skick den befinnes är den obestriddigt en af Geijers svagare. Liksom i Manhem ge meter och språkbehandling skäl till anmärkningar. För starka sammandragningar äro vanliga. Så heter det i andra strofens början: "Af Jakob namnet ledde — det folk, hvars väg i öknen Gud beredde, — och lärde sina bud." I Iduna läser man emellertid på motsvarande ställe: "Det folk, som Gud i öknen väg beredde — och lärde sina bud". Geijer har alltså i detta fall gjort en ändring till det sämre.

Jämte Manhem är nog Gustaf Eriksson den af de götiska sångerna, som står den akademiska — eller kanske snarare den äldre förakademiska, enklare och mera folkliga — dikten närmast.

Vår är du — ej på jorden
är bland dess furstar *en*, som än är vorden
så älskad af sitt land.
Du återgaf det lifvet,
uti dess söners bröst ditt namn blef evigt skrifvet
af frihets egen hand.

Det är som man hörde den gamle Dalin själf eller Fru Nordenflycht.

I Gustaf Eriksson har Geijer velat poetiskt framställa sitt och göternas ideal af en konung — landsfadern i ordets fulla och egentliga betydelse. I Vikingen och Odalbonden skildrar han ideala typer af den svenske ynglingen och mannen.

Vikingen är den mest kända af Geijers dikter. Den är också jämte Kolargossen, Karl den tolfte och ett par andra en af pärlorna i hans diktning. Sådan Vikingen föreligger i Iduna har den synts Geijer själf fullfärdig. Vid diktens senare omtryckning har han nämligen företagit blott en eller ett par mindre afsevärda ändringar. Rent formellt sedt är också gifvet Vikingen en af de yppersta bland Idunasångerna. Blott på några få ställen kunna smärre anmärkningar göras mot metern (t. ex. "Han känner det väl, han det förr druckit har"); man kan tycka, att omkvädet stundom faller ovigt, att den sista strofen — sens moralen, så att säga — kunde varit borta eller varit annorlunda o. s. v. — i betraktande af diktens fägring alltsammans af liten eller ingen betydelse.

Med Vikingen möta vi också för första gången i Geijers diktning

en *ny poesi*. Manhem kunde ha diktats kanske af Leopold, Gustaf Eriksson af Dalin eller någon af stormaktstidens skalder, men Vikingen af ingen annan än Geijer. Det är mycket som i Vikingen går igen. Det är de gamla sagorna om Fritiof och Hjalmar den hugstore, de götiska kämpasagorna, som man läste vid stämmorna, medan "gripen" gick kring laget. Det är toner af en spirande ny poesi i Danmark och Tyskland, som klinga igenom i Vikingens strofer. Men först och sist är det Geijer själf vi möta. Det är sig själf han ger i den unge vikingens bild — oro i blodet, vemod och dådkraft. Det är gossen från den vermändska skogsbygden med sin drifvande längtan utöfver skog och blånande berg — ynglingen, som vill kväfvast under de tunga gråa dagarnas tryck, som snyftar i vanmakt, stängd inne bland luntornas damm på vindskammaren mellan universitetsstadens obevekliga tegeltak — det är mannen, som ensam under natten framme i fören på den lilla engelska paketten låter Nordsjöns vågor vaggas in melodier och rytmer i sitt öra. De rytmerna och melodierna äro Vikingens musik. De lefva i både toner och ord.¹ Fåfäng möda vore att söka framplöcka diktens enskilda lyriska och musikaliska skönheter. De äro snart sagdt lika många som versraderna.

Som jag redan antydtt, finner man i Geijers Vikingen ett af de första förebuden till en ny och i egentlig mening svensk poesi — eller snarare, man finner denna nya svenska poesi inte blott förebådad men fullfärdig. Detta gäller både form och idé. Sedan två år tillbaka förde fosforismen inom den svenska vitterheten sin bittra strid mot akademien. Nyromantiken hade kommit till Sverige med nya tankar och nya kraf i konst och lif. Vi veta att Geijer var romantiker; vi ha följt honom genom hans afhandling om inbillningskraften, som också är hans konstnärliga, filosofiska och religiösa trosbekännelse, och vi vänta att finna också hans diktning romantisk. Men det är den i det stora hela icke.

Naturligtvis har Geijer tagit intryck af den nya tidens diktning i utlandet. Oehlenschlägers första skrifter hade han läst "med förtjusning". Med Grundtvigs tidigare nordiska diktning var han nog också bekant. Scott kände han godt, och af lakisterna talar han om Wordsworth på ett sätt, som antyder bekantskap sedan ungdomen. Den tyska

---

¹ Geijer har med Vikingen "infört hafvets poesi i den svenska lyriken", anmärker träffande Fredlund — Carl Fredrik Dahlgren I: 72.

nyromantikens skalder däremot torde åtminstone ännu ha varit honom mera främmande — och ha sannolikt intresserat honom mindre. Bland de tyska skalderna är det de båda heroerna Schiller och Goethe, hvilkas diktning Geijer djupare känt och tillgodogjort sig. Af dessa och af den säregna nordiska romantiken, uppvuxen i Danmark med Oehlenschläger som sin främste målsman, är det Geijer närmast har rönt någon påverkan. Efter både Goethe och Schiller finner man spår i Geijers diktning. Och ur den nordiska romantikens mark har den spirat fram. Men af den egentliga nyromantiken, sådan den i Sverige representeras af "fosforisterna", finner man föga hos Geijer: några enstaka drag, företrädesvis sedan Geijer gjort folkvisans bekantskap, och öfver ett par af hans dikter en viss romantisk färgning, det är allt.

Geijer är tänkare, och som tänkare är han romantiker. I hans filosofi har romantiken sin plats. Den tyska romantiska filosofien har gått honom i blodet, men icke så den tyska romantikens diktning. Som skald är Geijer *göt*, eller har han alldeles ingen partipoetisk färg: han diktar psalmer och tillfällighetspoesi, han efterliknar folkvisan, han ger ord och toner åt hvad hans veka hjärta känner — såsom romantiker i egentlig mening framträder han ingenstädes. Och likväl finnes romantiken och är något af det nya i Geijers poesi. Den finnes, om den också föga synes, som en bärande krypta i djupet. Det är romantikens *lifsåskådning*, som ligger bakom Geijers diktning.

Geijer är göt. Det götiska draget betecknar någonting helt nytt i svensk dikt. "Göticismen" är en af den nya tidens strömningar och har sina rötter i romantiken. Men hos Geijer hvilar den närmast på hans egen andes och därmed också hans diktningens hörnfästen: hans religiösa öfvertygelse, kärleken till hembygd och fosterjord. För dessa makter hade Geijer slagit ett slag mot upplysningens ytlighet och likgiltighet i skriften om inbillningskraften. Han fortsätter striden i sina dikter, utan att dessa därför bli till stridsdikter i egentlig mening; han endast tillämpar i allmänna omfattning det Tegnériska ordet, att det gamla skall sjungas bort. Så var den Geijerska dikten till de bärande idéerna en ny dikt. Poesiens ledstjärnor äro inte längre moral och upplysning, de heta hem, fosterland och religion. Sedan följde af yttre orsaker, för hvilka jag tidigare redogjort, att det blef den fosterländska tendensen, som hos Geijer liksom hos göterna i allmänhet gör sig gällande i första rummet.

Och den nya poetiska formen? Redan den fria, blandade versen

bryter af mot akademisternas stela, i alexandrinens takt och ordning marscherande jamber. På samma sätt de sydländska versformerna — sonetten, stanzen, terzinen — från den litterära guldåldern i Provence, Spanien och Italien, som romantikerna letat fram och som Geijer ofta använder. Romantiken hyste förkärlek för dessa versformer på grund af deras musikaliska egenskaper. Karaktäristiskt för den Geijerska dikten är också dess musikaliska drag. Äfven det är någonting nytt i svensk dikt, hvarigenom Geijer afgjort skiljer sig från den gamla skolan, af hvars poesi egentligen ingenting annat än sällskapsvisan hade något med musiken att göra. Af Geijers dikter kunna större delen sjungas, och Geijer har gett sin stämning eller sin idé uttryck i både toner och ord.

Naturen har efterträdt konsten. Poesiens örtagård är inte längre lagd ut i rutor och rabatter med klippta häckar omkring, den är en landtligt ansad herregårdshage i Vermland. Språkbehandlingen är en annan än den gamla skolans, friare och djärfvare, om också inte alltid oklanderlig. Språket får klang och kraft, friskhet och rikedom. Ur den äldre svenskan hämtas ord och former, som verka unga, starka och obrukade. Så få de svaga imperfekterna, med hvilka versen släpade sig fram i träskor — inte utan anmärkning — vika för de enstafviga starka formerna; de tunga halftyska substantiven, som kanslist-poeterna fört med från protokollen in i dikten, kastas ut igen af gamla goda svenska ord, sådana de funnos i sagor och folkvisor. I stället för pseudoklassicitetens abstrakta retorik finner man en verklig lyrisk diktning, och dess konstgrepp och "amplifikationer" ha fått stryka på foten för den konkreta, poetiska bilden, hos Geijer långt ifrån vanlig, men där den förekommer af sant konstnärlig verkan.

Så är den Geijerska dikten både till form och idé en ny dikt. Den är ny för Sverige, äfven om ansatser tidigare kunna påvisas. Men sina förutsättningar har den, som jag redan antydtt, i utlandets nyare diktning. Utan denna skulle Geijers dikt svårligen varit till. Detta gäller trots dess omisskännligt originella drag. Sina ämnen har Geijer själf funnit — men inom den sfär, som anvisats honom af Oehlenschlägers och Grundtvigs nordiska diktning. Han har skapat själf sin poetiska form, sina präktiga strofer och rytmer — men i den riktning, som utlandets skalder angifvit.¹

¹ Jag anmärker i förbigående, att jag däremot icke kan finna hvarken inre eller yttre kriterier för antagandet, att Geijers götiska diktning skulle vara påverkad af Thorilds Göthamannasånger.

Geijers poetiska alstring är ju icke stor. Och den del däraf, som varit af betydelse, för den litterära utvecklingen i vårt land, omfattar endast ett fåtal dikter, som tillkommit under loppet af två år. Det är med sin egentliga nordiska diktning Geijer gör sig till målsman för nya idéer och en ny poetisk form. Och det är denna man har att ta hänsyn till, när det gäller att afgöra öfver den Geijerska diktens förutsättningar.

När icke Geijer haft sina ämnen gifna som i sin tillfällighetspoesi och sina af stundens stämning födda små personliga dikter, har han sökt dem på det fält, som Oehlenschläger och Grundtvig öppnat för den nordiska romantiken. Hos dessa har nog också Geijer närmast funnit mönstren för sin form. De sydländska romantiska versformerna har Oehlenschläger användt redan i sina dikter af år 1803, bland dem både stanzen, terzinen och sonetten; längre bort har Geijer icke behöft söka dem. Detsamma gäller den blandade versen, man finner hos såväl Oehlenschläger som Grundtvig tidigt strofer med samma fria, kända rytmen som Geijers. Eljest fann Geijer den blandade versen, utbildad till full konstnärlighet, redan hos Schiller och Goethe.¹

¹ Om den Geijerska diktens i rent metriskt afseende reformerande betydelse, se prof. Sylwans uppsats: "Bidrag till svenska metriken historia" (Samlaren XIX, 1898). — Måhända öfverskattar dock prof. Sylwan denna betydelse, säkert är, att han härvidlag öfverskattar Geijers själfständighet och originalitet. — Jag är också i några enskilda fall af annan åsikt än prof. Sylwan. Så skriver han: "Geijers ursprunglighet och svenskhet är lika tydlig i fråga om dikternas form som deras anda. Vi veta ingenting om några famlande försök; Vikingen, Odalbonden och Den siste kämpen uti Iduna 1811 äro de första alstren af en skaparekraft, som instinktmässigt är fullt säker om mål och medel från begynnelsen." — Det är nämligen högst tvifvelaktigt, att Vikingen, Odalbonden o. s. v. äro de första och fullfärdiga alstren af Geijers skaparkraft. Till denna fråga skall jag senare återkomma. — Prof. Sylwan fortsätter emellertid: "Geijers strofer äro icke direkta efterbildningar af folkvisan, men omisskännligt är, att det är denna, som ingifvit honom dessa kraftiga rytmer". — Härtill kan anmärkas, att *direkt* påverkad af folkdikten är Geijer säkerligen icke före 1813—1814, då han genom Afzelius fick ögonen öppna för dess betydelse, som han länge misskände. Att däremot Geijers dikt både poetiskt och musikaliskt indirekt tagit intryck af hembygdens folkpoesi är inte omöjligt. (Så kan måhända Geijer ha fått idén till Vikingens omkväde från folkvisan.) Men till metrikerna kan denna påverkan svårligen sträcka sig. Den gör sig förnimbar i ton och stämning, men knappast någonting vidare. (Jfr dikten om Svegder.) Däremot tror jag som sagdt bestämdt, att Geijer i metriskt afseende rönt intryck af utlandets konstdikt.

Det fullödiga uttrycket både till form och idé för Geijers nordiska poesi är säkert Vikingen. Det har då sitt stora intresse att göra sig reda för särskildt dess förutsättningar. Dikten har sitt alldeles säregna Geijerska kynne och sin egen originella form. Likafullt kan man påvisa bestämda förutsättningar för den i dansk och tysk diktning. Vikingens strof är nog Geijers egen skapelse, men man finner flerstädes hos Oehlenschläger strofer med snarlik byggnad och rytm, hvilka inte kunnat vara Geijer obekanta.¹ Vikingens stämning är äkta Geijersk, men i en af Schillers mest kända dikter finner man likheter så omisskännliga, att en direkt påverkan åtminstone icke synes utesluten. Det är i Schillers Reiterlied, den växelsång, som slutar Wallensteins Lager. Jag går icke in på ett detaljeradt uppvisande af parallellställen, utan nöjer mig med att anföra Schillers dikt i dess helhet. Öfverensstämmelsen med Vikingen både i rytm och stämning är flerstädes slående:

Wohl auf, Kameraden, aufs Pferd, aufs Pferd!
 Ins Feld, in die Freiheit gezogen!
 Im Felde, da ist der Mann noch was werth,
 da wird das Herz noch gewogen,
 da tritt kein Anderer für ihn ein,
 auf sich selber steht er da ganz allein.

Aus der Welt die Freiheit verschwunden ist,
 Man sieht nur Herren und Knechte;
 die Falschheit herrschet, die Hinterlist
 bei dem feigen Menschengeschlechte.
 Der dem Tod ins Angesicht schauen kann,
 der Soldat allein, ist der freie Mann!

Des Lebens Aengsten, er wirft sie weg,
 hat nicht mehr zu fürchten, zu sorgen;
 er reitet dem Schicksal entgegen keck,
 trifft's heute nicht, trifft es doch morgen,
 und trifft es morgen, so lasset uns heut
 Noch schlürfen die Neige der köstlichen Zeit.

¹ Man jämföre t. ex. Rosmer Havmand i 1803 års "Digte":

"De reise paa Dækket den gyldne Mast,
 De spende de Silkeseil ud.
 Nu ville vi alle staae Last og Brast,
 og roligt vente på Skiebne's Bud."

Jfr också inledningsdikten till femte akten af Aladdin. I bägge dikterna igenkänner man Viking-strofens fyra första versrader med deras enbart manliga rim.

Von dem Himmel fällt ihm sein lustig Loos,
braucht's nicht mit Müh' zu erstreben.
Der Fröhner, der sucht in der Erde Schooss,
da meint er den Schatz zu erheben.
Er gräbt und schaufelt so lang er lebt,
und gräbt, bis er endlich sein Grab sich gräbt.

Der Reiter und sein geschwindes Ross,
sie sind gefürchtete Gäste.
Es flimmern die Lampen im Hochzeitschloss,
ungeladen kommt er zum Feste,
er wirbt nicht lange, er zeigt nicht Gold,
Im Sturm erringt er den Minnesold.

Warum weint die Dirn' und zergrämt sich schier?
Lass fahren dahin, lass fahren!
Er hat auf Erden kein bleibend Quartier,
kann treue Lieb nicht bewahren.
Das rasche Schicksal, es treibt ihn fort,
seine Ruhe lässt er an keinem Ort.

Drum frisch, Kameraden, den Rappen gezäumt,
die Brust im Gefechte gelüftet!
Die Jugend brauset, das Leben schäumt,
frisch auf, eh der Geist noch verdüftet!
Und setzet ihr nicht das Leben ein,
nie wird euch das Leben gewonnen sein.¹ —

Hvad Geijer begynt i Vikingen fullföljer han i Odalbonden och de återstående Iduna-dikterna. — Det märkes grant, att Odalbonden är Vikingens frände. Stämningen är i båda dikterna djupare sedt densamma. Vikingen ger oss en sida af det svenska lynnet: det käcka ungdomsmodet, dåkraften, bragdträngtan. Odalbonden prisar det sega, allvarliga arbetets man.² Så som Geijer idealiserad framställer den gamle nordbon, så ville göterna tänka sig sin tids svenske bonde. Det är själfständigheten och oberoendet Geijer understryker:

Må ho, som vill, gå kring världens rund,
vare herre och dräng den det kan!
men jag står hälst på min egen grund
och är hälst min egen man;

¹ Man märke, att också flera motiv i Reiterlied gå igen i Vikingen: så föraktet för det fredliga arbetet, den gråtande flickan o. s. v.

² "En storslagen utläggning af texten: 'hvad stort sker, det skertyst'." (Ljunggren.)

det är karaktärens styrka, gedigenhet och kärftva bestämdhet. I Odalbonden har också Geijer poetiskt framhäft en af grundvalarna till sin samhällsåskådning: medvetandet om den besutna allmogens roll i Sveriges historia och därmed öfvertygelsen om dess betydelse för fosterlandets framtida styrka och trygghet.

Så som dikten föreligger i Iduna återfinna vi den i 1835 års upplaga af Geijers dikter med endast en enda betydande ändring. Sjette strofen har underkastats en välbehöflig omredigering. Ursprungligen lyder den nämligen:

Hon närer sin son ur sin hulda barm,
den tid honom ödet gaf.
Hon fattar den säkert, hon håller den varm,
då han dör, uti djupan graf.

Men önskvärdt hade varit, att Geijer dessutom kunnat förmå sig att stryka åtskilligt. Ett par af stroforna äro i och för sig skäligen svaga och verka enbart uttänjande. Äfven förekomma metriska och språkliga svagheter, som lätt kunnat retoucheras. Som helhet är likväl Odalbonden en bland Geijers bästa dikter. Den är käck och kärft — kanske för kärft. Knappast finner man en enda bild; stroforna förefalla stundom som skurna i hårdt trä, versen är konstlös och rytmen skarp. Rent af beundransvärda i sin stränga pregnans äro emellertid strofer som dessa:

Vi reda för landet den närande saft,
vi föda det — brödet är vårt.
Af oss har det hälsa, af oss har det kraft,
och blöder det — blodet är vårt.

Hvar plåga har sitt skri för sig,
men hälsan tiger still;
därför man talar ej om mig,
som vore jag ej till. —

Af annat kynne än de götiska dikter vi hittills lärt känna är Svegger. "Äfven den har en kraftig nordisk karaktär", skrifver Ljunggren, "men saknar det elegiska element, som i Vikingen så mäktigt fångslar läsaren." Den saknar också den enkelhet och kärftvet, som i så hög grad utmärkte Odalbonden och Gustaf Eriksson. — Ämnet är taget ur Ynglinga-sagan och behandladt i präktiga stanzer, med ypperligt träffad sagostämning, utan någon direkt tendens.

Satt Svegder drott uti sin sal om julen,
i Upsala, vid gudars stora fest —

Så börjar dikten. Brage-löftets stund kommer. Då griper "en osedd gudamakt" konungens själ. Han känner en underlig längtan långt bort, till de Österns nejder, "där Asars stolta släkte först upprann". Svegder gör sitt löfte: han vill bryta upp och gå att söka Oden den gamle. Tolf orädda kämpar följa honom. Drakarna föra konungen och hans följeslagar öfver Östervågor till Gardarike. Där tar vandringsen sin början "alltjämt åt solens hem och Odens länder". Sist efter år hinna de gränsen mot Tyrkialand, Tanaqvisls heliga flod:

Han såg han nalkades till gudars säten:
så sällsam och så skön var denna mark —
ur skogen klungo underbara läten,
ur flodens fulla våg steg sången stark.
Det skymtar honom skepnader i fjäten
än här, än där uppå den skumma park.
I daggigt gräs stå blåa, klara ringar,
där älfvors dans i nattlig ro sig svingar.

Han går och går, hans väg allt mer sig tränger
emellan klippors hvalf och brutna berg.
En bergvägg honom slutligt stigen stänger;
där sitter silfvergrå en gammal dvärg.
Till föttren ner det sida skägget hänger,
likt rimfrost glittrar det i månans färg.
Han sjunger ljuflikt genom lugna kvällen:
"Kom, Svegder, Svegder! Oden är i hällen".

Tillbaka drottens vill — det är förgäfves:
en hemlig trollkraft återför hans fot.
Han ropa vill — hans stämmas ljud förkväfves;
han hotar — dvärgen nickar åt hans hot.
Men fullare beständigt sången häfves
och skallar honom öfver allt emot;
det klingar tusenfaldigt genom fjällen:
"Kom, Svegder, Svegder! Oden är i hällen".

Bergets sida öppnar sig; Svegder ser därin — men hvad han ser kan intet mänskligt öga se och lida. Han lyder maningen, störtar in genom hällen, som slutes för evigt efter honom.

Sådan är sagan. — Något störes stämningen af de båda sista raderna med deras oäkta rim:

— — — och är ej sagans vitsord jäfvigt,
så sitter konung Svegder där för evigt.

Men denna är också den enda anmärkning, som med fog kan göras.¹ Inga döda partier tynga dikten. Versen är som sagdt förträfflig; språket med omsorg och lycka arbetadt; bildvalet utmärkt. Bilderna förekomma äfven, för att varahos Geijer, tämligen ymnigt. Härmed sammanhänger, hvad man för korthetens skull kan kalla diktens romantiska drag. Ämnet är ju hämtadt från de gamla sagorna och ur folksagan snarare än ur den egentliga myten. Stämningen är på samma gång folksagans, folkvisans. "Men droten ensam går i kvällens stunder — uti den fagra nejd bland ros och lunder." Till och med uttryck finna vi, kanske inte fullt lyckadt, lånade från folkvisan, såsom också Geijer själf omtalar i en not till dikten. Från samma håll härstamma älfvorna och den gamle silfvergrå dvärgen, den mystiska trollkraft, som drifver Svegder in i den lika mystiskt öppnade hällen o. s. v. Snarare är också Svegder en medeltidens riddare, som färdas fjärran att vinna sitt hjärtas drömnda dam, än den gamle hednadrotten, som går att söka Oden.

Fullt på den fornnordiska kämpasagans grund står däremot Geijer åter i de båda tvillingdikterna, Den siste kämpen och Den siste skalden. I båda, som redan fast mindre i Vikingen, "klingar en elegisk ton, en klagan öfver allt det härliga, som gått under med den gamla tiden". (Ljunggren.) Båda framställa dikterna väldiga skepnader från brytningstiden mellan hedendom och kristendom.² Mellan Oden och Hvite Krist står striden, och Oden vinner. Både kämpen och skalden gå liksom Svegder att söka gudarnes fader, men inte i den fjärran Östern utan på krigarens sätt genom en manlig död.

I natten tindrar blixternas sken;
på klippans spets sitter kämpen allen,
det väldiga svärd vid sin sida.
En ny tid kommer. Hans tider förgå,
hans styrka är bruten, hans hjassa är grå.
Hvi skulle han längre förbida?

¹ Konstruktionen: "det skyntar honom skepnader i fjäten" finner Ljunggren sökt — som det synes mig med orätt. Äfven anmärker han på rimmet "vågar — frågar". Härtill skall jag framdeles återkomma.

² Ämnet var som bekant mycket omtyckt af romantikens skaldar. Jfr t. ex. Oehlenschlägers Hakon Jarls död och Hakon Jarl hiin Rige.

Från branta fjället han trotsig ser
 i stupande forsens afgrund ner;
 af längtan tänds honom bloden.
 I vågens damm tyckas vålnader stå,
 ur djupet röster manande gå:
 Hell den, som får vara hos Oden!

Ur klostret steg fjärran klockornas klang,
 och kämpen ryste; — ur djupet det sang
 en sång, som mer honom glädde.
 Den talte om kämpabragd och hopp.
 Men åskan slog gällt, och sången slöt opp,
 och upp stod kämpen och kvädde.

Han kvad om de gamle gudar, om Valhalls höga gyllene salar, de tappre kämparnes hem. Han är för gammal för den nya läran om Hvite Krist, han vill inte till himlen, till främmande gudar. Han är döpt i slaktningens röda blod och föraktar att helgas af vatten. Alla hans stallbröder ha gått före honom, ensam är han kvar, den siste. Nu är svärdet tungt i den gamles händer. Nesligt vill han likväl icke dö i bädd, dit de svarte männen i munkekåpor skulle komma för att taga hans kropp och under olåt sänka den i mullen, där ingen hög, ingen bautasten skulle resas öfver hans stoft och säga kommande släkten: där hvilar han af de gamla dagar —

Därför, Valfader,
 tag mig till dig! —
 I Valhalla
 ännu står
 ledigt ett rum
 för den siste kämpen — —

Ur djupet tycks manande röster gå.
 Han störtar från klippan i djupet brå — —
 Säll den, som får vara hos Oden! —

I en not i Iduna skrifver Geijer:

”Detta och näst följande stycke voro skrifna, innan ännu författaren hade någon annan kunskap om den gamla nordiska poesiens versbyggnad än den ungefärliga, som örat vid första läsningen ger. Denna versbyggnad har likväl sina lagar och egenheter, som, mig veterligen, likväl ej en gång af någon öfversättare af de gamla sångerna blifvit iakttagna. Detta gäller också om de öfversättningar, som längre fram förekomma i detta häfte, för hvilka jag får utbedja mig kännarens öfverseende. De äro gjorda af en, som ännu är långt ifrån att vara mästare i det gamla språket,

och äga visserligen många brister, ehuru man sökt gifva originalen så troget som möjligt.”

I det hela är också Geijers fornnordiska vers misslyckad, prosaisk och tråkig. Ställvis saknar den rent af rytm. Alliteration eller assonans förekommer icke; strofbildning lika litet. Något bestämdt versslag kan heller inte påvisas. Jämför man Geijers vers t. ex. med Tegnér's präktiga Kung Rings drapa — visserligen något senare — är också skillnaden slående. De tre, ofvan återgifna, rimmade stroferna däremot äro vackra, klangrika och väl utmejslade.

Hvad som blifvit sagdt om Den siste kämpen gäller i allmänhet också Den siste skalden — det goda måhända i än högre grad. Diktens rimmade del är härlig; den orimmade är svag, men särskildt mot slutet bättre än hvad vi förut funnit.¹ —

En af dikterna i Idunas första häfte, som icke saknar intresse, men som Geijer uteslutit, och det med allt skäl, ur 1835 års samling, är Frode och Utha. Enligt min mening förtjänar emellertid dikten uppmärksamhet såsom sannolikt det äldsta bland Geijers kända poetiska alster. Något yttre historiskt vittnesbörd i denna riktning föreligger mig veterligt icke, men man torde här ha rätt att sluta från inre kriterier.

Under det Geijers götiska poesi — liksom för öfrigt hela hans diktning — äger förtjänsten af verklig originalitet, är Frode och Utha en efterbildningsprodukt i en för Geijer främmande — och långt ifrån götisk — sentimental genre med össiansk stämningsimitation och talrika össianska reminiscenser. Häraf sluter jag, att dikten tillhör den poetiska förberedelseperiod, som jag antagit föregå Geijers Idunadiktning — sålunda sammanfallande med hans ungdoms sökande och ensidiga receptivitet i allmänhet —, men af hvilken i öfrigt inga poetiska spår äro iakttagna. Denna slutsats kan synas för snar. Men den stödjes af det förhållande, som man kanske i och för sig inte fått tillmätta så stor vikt, att dikten är den alldeles ojämförligt svagaste af alla Iduna-sångerna, långt svagare än den troligen likaledes ganska tidiga Gustaf Eriksson. Detta företrädesvis formellt. Rimmen äro skrala, metern linkar och haltar, och i allmänhet äro språkbehandling och diktation osäkra och trefvande. Hela dikten röjer nybörjaren och påmin-

¹ Jag anmärker, att i en artikel i Dagens Nyheter för den 26 nov. 1905 har Dr Ruben G:son Berg påpekat några intressanta reminiscenser från Schack Staffeldt i Den siste kämpen och Den siste skalden. — Båda dikterna aftrycktes oförändrade ur Iduna i 1835 års upplaga af Geijers dikter.

ner slående i sin afviga utstyrel om de opus, som vanligen framkrystas i sjuttonårs-åldern. — I sammanhang med en redogörelse för innehållet skall jag bli i tillfälle att påvisa typiska exempel.

I en not till dikten ger Geijer läsaren följande meddelande:

”Anledningen till detta stycke är tagen ur Suhms Dannemarks Historia, samt ur Ossian. Frode, som af Ossian kallas Frothal, hade friat till Comala, dotter till Cathulla, konung å Orkenöjarne, men måst gifva vika för en lyckligare medtäffare, som tillfogade Frode den nesa, att låta lägga honom i band uti Cathullas sal. Han återvände sedermera för att hämnas, då den händelse skall hafva tilldragit sig, som är ämne för poemet.”

Jag kan inte underlåta att ord för ord återge dess första afdelning:

Kung Frode reder skeppen till,
Den tappre Dana-Kung.
Till Orkenöjar hän han vill,
Att hämnas orätt tung —
Men Utha står uppå stranden.

Att fästa Comala han gick
Förr öfver fjärran haf.
Om brud han bad — men slag han fick:
Hon hvilar nu i graf —
Men Utha står uppå stranden.

Dess lyster honom i hans sinn'
Att bada sig i blod.
De kämpar gå i skeppen in,
Med sång och lustigt mod —
Men Utha står uppå stranden.

”Hvi gråter Konungs-dotter du”,
Så hennes tärna spör:
Jag gråter Konung Frode nu;
Ty för hans skull jag dör.

”Förr log du, Utha, vid din söm
Uti din kammar grann;
Där riker satt, vid Duna ström,
Din fader Handuan.”

Med gråt jag sitter vid min söm
Nu i min kammar grann;
Död är den då var mitt beröm,
Min fader Handuan.

Som vind, som våg i flyktig ström
 Är tro hos hvarje man.
 Nu Frode för en ann är öm.
Jag älskar ingen ann.

Att fästa Comala han gick
 Bort öfver fjärran haf;
 Om brud han bad — men sår han fick:
 Hon hvilar nu i graf.

Men fast dess fader hårdstint var,
 Fast hon bär grifteskud,
 I lifvet henne kär han bar,
 Och död är hon hans brud.

I diktens andra afdelning berättar skalden, huru Utha besluter att förklädd till yngling följa Frode på härfärden:

Hon tar det svärd, som svängts af hennes fäder,
 och hänger sköld uppå sin mjuka arm,
 och bäfvande, till fejd i men'skoblode,
 går okänd bort att följa med sin Frode.

Tolf dagar räcker färden öfver hafvet. På den trettonde se Frode och hans kämpar landet stiga ur böljorna. På stranden ligger Cathulas borg. Omkring dess murar drabba härarna samman. Långe är striden oviss. Men då kommer den väldige Fingal. Honom motstår icke den tappreste hjälte. Segern bringar han åt Morvens konung. Frode ser att slaget är förloradt. Då minnes han plötsligt Utha. Han ber Thubar, sin fosterbroder, föra till henne en hälsning.

Till Morvens konung falska lyckan väger,
 Jag går att möta lugn min mörka lott.
 Men fjärran hän en älskad mö jag äger.
 Må hon förlåta mig min trohets brott!
 Säg Utha, fosterbror, i men'skoblode,
 Förrän han föll, då mindes henne Frode.

Han talar så och störtar åter in i striden. Då möter honom Fingal och ett fruktansvärdt envig begynner. Frode såras.

Hans dagar nära äro vid sitt slut.
 Och fallit hade han i men'skoblode,
 Om Utha icke varit när sin Frode.

Men då de bistra hjältar växla slagen,
 Då löper dem en väpnad yngling när.
 Han staplar ovand — faller, och i dagen
 Det blonda rika håret vitsord bär,
 Att ej till strid de blygsamma behagen
 Så skapta voro, men till ömt begär.
 Den okände står upp ur men'skoblode
 Och Utha slingrar armen om sin Frode.

Af så mycken kärlek röres Fingals hjärta. Han stannar —

— — — tankan falls
 På lifvets korta lån, —
 Och huru kärlek vedergälls,
 Och hämnden ofvanfrån.

Han sänker neder svärdet tungt,
 Den gudalike man.
 ”Synd vore döda par så ungt,
 Men lefven för hvarann!”

Så säger han — och striden mer
 Ej hörs från samma stund.
 De kämpar fälla spjuten ner
 I ro på blodig grund.

Och Frode går af Utha stödd,
 Igenom skuggrik dal,
 En väg af vilda rosor strödd
 Till Carric-Thuras sal.

Där harpan rörs af bardens hand,
 Där gammalt hat förgår,
 Där knyts nya vänskapsband,
 Där läkas Frodes sår.

Och när han skeppen reder till,
 Den tappre Dana-Kung,
 Och till sitt rike hädan vill,
 Hans själ ej mer är tung.

Då ledes Utha af den hand,
 Som henne återgafs,
 Och står ej sorgsen mer på strand,
 Då Frode far till hafs.

Efter denna redogörelse för innehållet i Frode och Utha och de ymniga citat jag meddelat torde knappast någon närmare analys af dikten vara behöflig. Den har blifvit karaktäriserad som en efterbildningsprodukt och på samma gång som ett omoget ungdomsalster: det berättigade i ett sådant omdöme visar redan den flyktigaste genomläsning. Jag påpekar blott de platta omkväderna: "Men Utha står uppå stranden", "Men bäfvande, till kamp i men'skoblode, — Den ömma Utha följer med sin Frode" och alla dess lika olyckliga varianter; verser otympliga som dessa: "Om brud han bad, men slag han fick: — hon hvilar nu i graf" —, "Synd vore döda par så ungt; — men lefven för hvarann!" o. s. v. — Ossianimitationen är tydlig; ibland är också den rätta tonen någorlunda träffad: "Med gråt jag sitter vid min söm — nu i min kammar grann; — död är den då var mitt beröm — min fader Handuan." Nämnas kan, att man inte heller i denna dikt saknar den enkla älskvärda naivitet, som är Geijer egen, och som jag tidigare anmärkt på tal om Gustaf Eriksson. Bevis härför finnas i de föregående citaten.

Efter hvad jag anført, påminner jag ytterligare endast därom, att Geijer i sin berättelse om Götiska Förbundet uttryckligen uppger jämte andra dikter *Vikingen* som en bland de första af de våren 1811 (efter förbundets stiftande) för Iduna skrifna sångerna. Men att det ligger en afsevärd — om också inte till tiden så lång — utvecklingsperiod mellan Frode och Utha och *Vikingen* eller Den siste skalden, därom kan väl icke vara något tvifvel. —

Af Geijers poetiska bidrag till Idunas första häfte återstå öfversättningarna. Dessa äro i och för sig föga märkvärdiga, men äga naturligtvis litteraturhistorisk betydelse. De bidrogo i sin mån att väcka och nära intresset för de gamla dikterna. Obetydligast till såväl kvalitet som kvantitet är öfversättningen af Thormodr Kolbruna Skalds kväde före slaget vid Sticklarstad (ur Olof den heliges saga), det bekanta: "Dagen upprinner, hanen gal", etc. Bättre återgifna äro Eyvindr Skaldaspillirs Hakonarmal, konung Hakons dödssång (ur Hakon Adalstens fostres saga), och Vegtams kvida, den sista af öfversättningarna och den mest förtjänstfulla. — I allmänhet följer Geijer troget originalet. Stundom till och med så nära att meningen lider. Korrekt är öfversättningen icke alltid, men det vore ju också för mycket begärtdt. Man vet hur minimal äfven de lärdes kunskap i fornspråket var vid denna tid. Om den gamla nordiska versen gäller samma anmärkning,

som tidigare uttalats. Men det är inte utan, att den i öfversättningarna gör ett bättre totalintryck än i Geijers egna dikter. Originalen har tydligen varit till hjälp i versifikatoriskt hänseende. —

Huru mottogos nu, frågar man, Geijers götiska sånger af allmänheten och kritiken? De flera på hvarandra följande upplagorna af Idunas första häfte visade oförtydligt de litterärt intresserade deltagande. Atterbom, Hammarsköld, Sondén och andra hälsade med entusiastiska dikter Idunas framträdande.¹ Äfven kritiken var välvillig, där den inte rent af var entusiastisk. Journalen innehöll en lång, lofordande anmälan.² Rec. fann med verkligt nöje i den talang, som dikterna förordade, "en borgen för Idunas fortfarande värde i poetiskt hänseende"; och då han icke heller hade anledning att tvifla på dess blifvande förtjänst i andra ämnen, "fagnar han sig så mycket mera åt dess uppträdande på vår lärdomshorizont, som han därigenom äfven hoppas att se det ändamål vinnas som utgifvaren föresatt sig".

De af dikterna, "som isynnerhet fästade rec:s uppmärksamhet", äro Manhem, Vikingen, Den siste kämpen och Den siste skalden. Rec. anför de fem första stroforna af Manhem och skrifer:

"Man finner i dessa verser ingenting af det som karakteriserar den splitternyaste poesien; inga granna ord, som undra på hvarann, intet kaos af bilder, ingen svulst, ingen krystning; man finner tvärtom den goda gamlas förtjänster, tankens redbarhet, sanning och skönhet i förening med tydlighet och behag i deras framställning.³ De följande fem verserna förekomma likväl rec. mindre lyckliga, och äro, på rimmet nära, af den där förståndsprosan, som man nu en tid bortåt så mycket förföljt inom poesien, den man, att sluta af de efterdömen man gifvit, förmodligen icke trott sig kunna bättre bevara för en sådan fiende än genom att tillika bevara den för allt slags förstånd, som dock i rec:s tanke är att drifva varsamheten för långt."

"Vikingen är ett stycke af antik kolorit och naivitet, som kanhända skulle vunnit på en förkortning. Man tror sig vid läsningen därpå vara förflyttad tillbaka i vår fornålder och höra någon af dess ryktbara vikingar förtälja sina öden."

"Den siste kämpen, äfvensom Den siste skalden förefalla rec. i det hela såsom de bäst lyckade i denna samling, i synnerhet det förstnämnda (poemet). I dessa personnager, som förenade hedendomens mest karaktäristiska drag, har författaren

¹ Jfr t. ex. Polyfem IV: 24.

² Journal för Litteraturen och Teatern 1811, n:o 195 ff.

³ "Är det ej lustbart", anmärker Atterbom spydigt i ett bref, "att Journalen vill ställa sig in med Idunafolket och påtruga Geijer 'den gamla goda poesiers' förtjänster i motsats mot den 'splitternyaste'?" — En annan gång skrifer han: "Innerligen har det roat oss att se, huru faderligt Wallmark råder Geijer och huru han i afseende på de mytologiska resonsemangerna förklarar, att sådan har precis hans egen tanke alltid varit i dessa ämnen."

funnit ett lyckligt tillfälle att framställa den i all sin sanning. Man tycker sig i dessa stycken se hedendomens tidehvarf bjuda Svitiod sitt sista farväl. Man förlåter dess gigantiska kraft och naturstorhet den hånblick det kastar på det nya tidehvarf och den nya religion, som uttränger det från ett folk, hvars rykte det gjort, och hvars karaktär det äfven för kommande sekler grundlagt. Man känner sig liksom vid skilsmässan af en åldrig välgörare intagen af en sorglig känsla. Det är hufvudsakligen kontrasten emellan hedendomen och kristendomen, hvilken författaren i dessa stycken så väl vetat att göra gällande, som de ha att tacka för en stor del af sin poetiska förtjänst."

"Rec. tviflar icke, att författaren genom mera öfning och uppmärksamhet snart skall lyckas gifva åt sitt språk och sin versifikation den fullkomlighet, som de ännu sakna." Han gör vidare en hel massa anmärkningar, företrädesvis språkliga, många obetydliga, andra rent af pedantiska, somliga alldeles oberättigade:

"'Stod jag mig å', etc., 'kammarrann', 'svärdet tungt', 'orätt tung', 'vid stranden hart', 'par så ungt', 'riker', 'döpter' m. fl. dylika arkaismer, ehuru förkastliga i all annan poesi, kunna dock tålas i denna, där de ofta göra en god effekt. Likväl och då författarens afsikt med sina originalpoemer mera måste vara att dikta i fornålderns anda än på dess språk, som icke mera är detsamma, så torde han kunna med lika framgång välja det moderna uttrycket framför det mindre moderna eller det redan föråldrade, och därigenom tillika följa språkets närvarande odling. Han bör åtminstone vara högst sparsam med dessa arkaismer och framför allt icke bruka dem i stycken af en så modern karaktär som t. ex. Manhem, där '*minner hala*' slutar en vers och gör samma vidriga (sic!) effekt som det franska ordet *blonda* gör i Frode och Utha: 'Det blonda rika håret vitsord bär'."

Rec. anmärker slutligen på danaismer och provincialismer:

"Till de förra räknar rec. ordet *tänka*, nyttjadt i stället för *minnas*, t. ex. i Gustaf Eriksson, ordet *hän* i sådant talesätt som: 'fjärran hän en älskad mö jag äger'; *roligt*, brukade för *stilla*, *sakta*; äfvensom det idkeliga bruket af artikelns uteslutande såväl i början som i ändan af orden, t. ex. 'Så sjunger gladt vid sprakande spis', ehuru det måste medges, att vårt upprepande af artikeln i slutet af orden är en stor olägenhet för poeten, och att det borde vara honom tillåtet att i denna punkt vara om icke själfsvåldig, åtminstone mindre generad. — Till provincialismer måste man väl föra sådana ord som *hall* i st. för *häll*, *bloden* i st. för *blodet*, äfvensom sådana böjningar som *vågar* i st. för *vågor*, *mångar* i st. för *månger*, *smalt* i st. för *smälte*, *störte* i st. för *störtade*, *sang* och *sjungo* i st. för *sjöng* och *sjöngo*, *klang* och *klungo* i st. för *klingade*, *svang* för *svingade*, *språng* för *sprang* af *springa* o. s. v., såvida man ej får antaga, att förf. för rimmets skull skapat dessa böjningar, emedan de alltid finnas rimma.¹ Men rimmet ursäktar ingenting, lika litet som metern. Det tillhör skalden att bära den boja han frivilligt underkastat sig utan att låta märka något slags tvång, denna boja må vara aldrig så tryckande och orimlig, en sanning som våra sonett- och canzon-

¹ Att de både i versen förekomma och framför allt att de rimma, därför att de äro *klangrika*, faller tydligen aldrig rec. in.

makare ej tyckas besinna. — *Mig* nyttjadt som i frasen: 'då svällde mig bröstet' i st. för: då svällde mitt bröst, är en germanism, äfvensom: 'han utaf skalderna är kvar den siste', en gallicism. *Sjunga genom lugna kvällen* på detta ställe: 'Han sjunger ljufligt genom lugna kvällen' är hvarken en svensk mening eller någon.²¹

I Fosforos² recenserades Iduna af Atterbom med värme och entusiasim:

"Hon är då icke längre blott en lycklig dröm, den profetia, som ljudade i vårt Skaldarmal, om nordiska livets återvändande till tankan och sången — —.³ Ett Götiskt Förbund har lagt sin lejonklo i dagen, och med Idunas första häfte berättigat sina läsare till de djärfvaste förhoppningar om svenska konstens och fornhäfdens framtid. Nej, om också *Den siste Kämpan* redan dricker med Valfader i Valhalla, lefver dock än *Den siste Skalden* och skall kanhända ännu finna vänner, för hvilka, han icke behöfver rodna, och hörare som älska 'det röda skenet af forntida minnen'."

"Om det är sant — det synes tyvärr så — att 'vår tid bär förfädrens ära som en dekoration, hvilken, då den en gång är emottagen, man ej vidare bekymrar sig om, men gärna brukar på högtidsdagar', så torde väl den allvarligare åsikten af denna dekoration oro dessa lavendeldoftande talare, som uppkalla Engelbrektar och Sturar att göra oratoriska figurer i sina äreminnen: men det öfver handen tagande svärmeriet kan numera alldeles icke besegras, och filistéerna måste småningom vänja sig att se snillet, likt en anstötlig Simson, med brinnande vidunder lustvandra öfver deras åkrar; eller och blottställa sig för faran, att han dräper dem med kindbågarne af deras egna — åsnor."

"Skaldedikterna i detta häfte, som äfven utom förf:s tillkännagifvande skulle förrådt en gemensam fader, stämplas alla af en bestämd lyrisk individualitet. Dess karaktär är *svensk storsinnighet*: from kärlek för Sveas hjälteålder, helig åsikt af kön-

¹ Onekligen röjer rec. med flera af sina anmärkningar inte blott obekantskap med det äldre nordiska språket, utan äfven okunnighet i den moderna svenskan. Nästan parodiskt verka dessa rader: "Rec. har ej haft tillfälle att jämföra öfversättningarna. Så vidt han minnes är dock den af Hakonarmal mindre lyckad". Det förefaller vara af giltig anledning som rec. ej "haft tillfälle att jämföra öfversättningarna".

² Det andra fosforistiska hufvudorganet vid denna tid, Polyfem, har ingen recension öfver Iduna men yttrar i en uppsats ("Hvad utsikt till förbättring lämna oss de senaste uppträderna i vårt lärdomsrike?"; B. IV, h. 40—43) bland annat följande:

"En lysande stjärna på svenska vitterhethshorisonten är Iduna. På en annan väg sträfvar den åt samma mål som Fosforos och har, lika med den, haft det ödet att på långt när icke väcka den uppmärksamhet som den förtjänar. Det är svårt att ännu förutsäga något med säkerhet om dess framtida verkningar. Dock är det sannolikt, att den tidigare och allmännare skall finna receptibla sinnen än Fosforos. Skaldestyckena i den hafva en mera nordisk karaktär, de andas ett gladare, friskare lif, symbolerna i dem äro urgamla nordiska myter: med ett ord, de äro det svenska sinnet närmare, och hafva således till och med i nationalgeoismen en mäktig förespråkare."

³ Jfr Sv. V:s H., IV: 269.

sten såsom religionens och sedlighetens högsta härold genom fantasien, och en viss okonstlad ärlighet, som öfverallt tränger varm till läsarns bröst och säger honom, att den åldriga kostymen här icke är blott lånad af ett reflekterande konstsinne till medel för ett nytt poetiskt experiment, utan är det genuina uttrycket för en ursprungligt nordisk natur. Därföre är skaldens bekantskap med forntidens härligheter så lefvande och liksom hämtad ur omgifningen af en ännu närvarande värld; den är icke en död antikvarisk lärdom, som han med kallt beräknande studium klädt i poetisk dräkt: form och väsende äro *ett*, liksom i alla verkliga poetiska bildningar."

"Vikingen är en förträfflig götisk romans, och Den siste skalden kan icke öfverträffas. Utom redan nämnda stycken, förtjäna Den siste kämpen, Svegder och Manhem en utmärkt uppmärksamhet. Svagare äro Gustaf Eriksson, Odalbonden och, såsom ett helt betraktadt, Frode och Utha. Att man läser dem gärna ändå, förstås af sig själfvt. Så meddelar t. ex. sången till Gustaf Vasas minne förf:s egen rörande religiösa vördnad för detta Sveas helgon; och till tacksamhetsbevis blundar man för de mattare drag i uttrycket, dem ett öfvadt kritiskt öga lätt upptäcker. Annars är visserligen Gustafs egna afskedstal till Svea Rikes Ständer, sådant det förvaras hos Dalin eller Celsius, långt våltaligare än i förf:s versifierade dräkt."

Rec. konstaterar Geijers förkärlek för stanzen, som "använd enligt de götiska språkens egentliga fordringar, med omväxling af manliga och kvinnliga rim, är så allvarlig, manlig och strängt högtidlig, som om den vore född af återskallet från våra egna fjällar". Han uttrycker än en gång sin beundran för Den siste skalden. "Deklamationen i hans improvisation är lika ypperlig som själfva innehållet." Han påpekar särskildt målningen af Upsalatemplets förstöring o. s. v. — och fortsätter:

"Allt som kan sägas emot förf. innefattas i orden: brist på öfning. Ty en sådan brist skönjes verkligen någon gång. Men har man förmåga, nog får man tillfalle att öfva den. Tekniska hårdheter (med sådana mena vi ej blott misstag och ojämheter i de yttre formerna, språket, versen, utan i de inre, som vi kalla stil och ton) äro väl ofta i förhållande till konstverkets hela af ringa betydenhet, men det är icke dess mindre det utvecklade snillets egenskap att i alla punkter besjåla materien och underkasta den sina idealer. Ett tekniskt fel emot ton, stil och versbyggnad är t. ex.:

Det blott en vishet finns — att emottaga
med lugn sin lott, oaktadt ödets hot.

— Nya enligt tyskan bildade imperfektböjningar, dem rec. länge önskat se införda i svenskan och själf icke dristat föreslå, äro *klungo, svang, sungo, sang*, brukliga i gamla språket, ur hvilket äfven det i vissa landsorter bibehållna *språng* är rättvist till nåder upptaget. Hvar och en, som vet, hur obildadt vårt modersmål med alla dess rika anlag än är för poetisk expression och sonor versbyggnad, mottager gärna en möjlighet att någon gång slippa de långa släpande imperfekterna, som i likhet med våra participer, accentuerade på första stafvelsen och trestafviga, öfver allt, där de icke kunna användas daktyliskt, fördärfva allt sträfvande efter evrythmi. Däremot tvekar rec., om vi kunna säga 'i men'skoblode', liksom tyskarne *im Menschen Blute*.

Språkriktigt är ej heller: 'I luften höres milda toner simma'. — Ofta förfar det Götiska Förbundet nog fritt med vår närvarande svenska, hvarpå väl exempel kunde anföras. Må en större grammatist än rec. uppsöka dessa friheter: enligt rec.s oförgräpliga mening böra icke alla förkastas. Ju flera variationer, enliga med egna analogier eller släktspråkens, ett språk kan erhålla för framställningar af sin lifvande genius, ju rikare och skönare uppenbarar det denna genius, som själf höjer sig med språket." —

Äfven förekomma uttalanden i bref från denna tid, som vittna om den uppmärksamhet de Geijerska dikterna väckte. Hammarsköld sänder Iduna åt vännen Livijn och väntar ifrigt få höra hans omdöme. Själf finner han Vikingen och Den siste skalden "hvar i sin genre vara fulländade mästestycken". Livijns omdöme är karaktäristiskt. Han skrifer:

"Herren är mäktig och väldig, det kan man med skäl utropa, när man ser Iduna och blir underrättad om hennes författare. Ty hvem skulle någonsin hafva trott en af akademien så ärofullt belönad om dylika företag. Detta var ein Gnadestoss; få se, huru platthetskrämarna nu skola bete sig — men de vidtaga förmodligen det kloaste partiet att tiga. Att jag bör omtycka 'Den siste kämpen' och 'Siste skalden', bör du så mycket mer vara försäkrad om, som desse just drifva min sats, att nämligen kristendomen borttagit all kraft och energi från Sverige.¹ 'Vikingen' är ett gudomligt stycke, det första på svenska i sin genre."

Rääf — som ofta en smula knarrig — skrifer till Hammarsköld:

"Den okunnighet, hvaruti jag lefver om litteraturen, gör, att jag kanske orätt anser Iduna för den märkvärdigaste skrift, som under sommaren utkommit; visserligen är stilen ofta matt, ingen enhet i ton äfven i de bästa stycken och spår öfverallt af ett ovant bemödande, men uttrycket oftast skönt och idéen stor och lofvande bättre. Om Adlerbeth icke försäkrat mig, att den vore författad af Geijer, skulle aldrig min tanke hafva fallit på honom, äfven med den starkaste tro på Guds nåd."²

Den entusiastiske Hammarsköld torde — och det med all rätt — ha funnit Rääfs omdöme en smula kallt och oförstående, hvarom han också synes ha underrättat honom. Jämmt en månad senare fortsätter nämligen Rääf:

"Iduna, med nya kläder, gör bland ortens litteratörer en så stor lycka, att hon knappt någon hel dag trives hos mig. Därigenom är jag nu urständsat att med citater bevisa mitt yttrande om henne, men neka kan du icke, att detta filosoferande öfver den egna handlingen och det egna sinnet, som finnes åtminstone i hvarannan strof af Vi-

¹ På detta "hedniska" uttalande svarar Hammarsköld: "Har 'Den siste kämpen' och 'Siste skalden' stärkt dig i din öfvertygelse, att kristendomen skadat vår nation, så hafva dessa stycken framalstrat en helt annan effekt än den som förf. beräknat. Som du af den välskrifna recensionen af eddan (jfr nedan) kan inhämta, gifves ingen annan äkta religion än kristianismen. Och dessutom, huru mycken kristendom ligger ej i den isländska mytologien?" — Jfr Frunck, sid. 337 o. 353.

² Frunck, sid. 344.

kingen, är så mycket ofördelaktigare för detta stycke, som det framför de öfriga sträfvar i allt till antiken; och huru vår forntid liksom alla folkslags visste att inväfvade det ideala i handling och natur veta vi väl, och huru just därigenom det förre blef mera åskådligt och den senare vann den höga symbolik och betydelse, som den nu saknar. Se slutet af Ragnar Lodbroks saga uti Kämpadaterna, huru en kämpe klagar öfver tiden och fallne heroer och jämför därmed 'Den siste kämpen'; men hvad som en gång varit, återkommer aldrig, och Idunas aflägsna stämman väcker åtminstone slumrande minnen.¹

På denna Rääfs anmärkning, i grund och botten densamma, som senare från ensidigt gotisk ståndpunkt gjordes äfven mot Tegnér's Fritiofs saga, svarar Ljunggren med följande afgörande rader:

"Rääf har obestriddigen rätt ur den synpunkt, ur hvilken han ser saken: ty icke skulle en forntida kämpe uttrycka sig i dödsminuten på samma sätt som Geijers Viking. Men här är icke fråga om en strängt objektiv framställning. Dikten är en romans, sålunda en episk-lyrisk dikt; skalden försänker sig i sin hjältes inre, gör hans stämning till sin och uttalar denna. Och då han uttalar den, vill han göra sig förstådd af människor, som lefva i 19:de århundradet; han vill meddela dem den vemodfulla stämning, hvori han själf skådade detta hjältelif, hvilket för den sena eftervärlden har mer eller mindre af drömmens obestämda konturer."² — — —

Vid jultiden 1811 utkom redan andra häftet af Iduna, äfven det till större delen af Geijers hand. — De poetiska bidragen äro till antalet fem. Först står Idunas äpplen. Den omständigheten att dikten, såsom flera af sina föregångare i första häftet, är skriven i stanzer ger Geijer anledning till en not af följande innehåll:

"En vördnadsvärd kännare har till författaren yttrat den mening, att det versslag, som nyttjades för flera stycken i första häftet af Iduna, och som återkommer i närvarande skaldeestycke, vore i anseende till rimtvånget mindre tjänligt i vårt språk. Jag vågar häruti vara af en annan tanke. Nyttjadt med omväxlande manliga och kvinnliga rim, har detta versslag inga oöfvervinneliga svårigheter i vårt språk. Man har ännu blott allt för litet försökt det, och det är då ej underligt, att språket i början ej visar sig äga all den ledighet däruti, som det verkligen lätt kan få. Jag önskar att detta versslag hos oss blefve inhemskt. Ty enligt mitt öra, är det knappt något, som så fullkomligt äger hvad engländaren i poesien kallar *the full resounding line*, som den åttaradiga stanzen. — Jag vill begagna mig af detta tillfälle att besvara en anmärkning, som tämligen allmänt gjordes emot Idunas första häfte. Denna anmärkning angick bruket af sådana imperfekter, som *tvang, svang, klang, klungo*, i stället för *vingade* m. m., som de mildaste domare ansågo höra till de värdslösheter, hvilka så lätt undfalla en ännu oöfvad skald; under det att en recensent (i Phosphoros), öfver hvars omdöme författaren eljest visst icke har skäl att beklaga sig, väl gillade deras bruk men ansåg dem för att vara bildade efter tyskan. Enligt min tanke, som befästes af språkets hela grammatik, äro dessa imperfekter ganska ren svenska, likaså

¹ Frunck, sid. 357.

² Sv. V:s H., IV: 272.

språkriktiga, regelmässiga och goda, som de trestafviga. De utmärka en hel egen klass af verber, och en del sådana äga både enstafviga och trestafviga imperfekter, såsom de nyss anförda. Där dessa imperfekter finnas i språket, kunna och böra de upptagas till allmänt bruk. Sker detta af författare, som ej sakna all förmåga, så hafva de kanske inför bruket orätt i år; men de kunna få rätt åt året.”

Som hvar och en vet, har Geijer fått rätt både i det ena och det andra afseendet.¹

Om Idunas äpplen torde i allmänhet kunna sägas, att de icke vunnit på att förvaras. Dikten hör icke till de odödliga. Den bör nog ha kunnat väcka anklang på Geijers tid, men kan det svåriligen numera. Det är inte utan, att den röjer någon inverkan från fosforisternas diktning. Den äkta kärftva Geijerska enkelheten, som varit så afgjordt utmärkande för det föregående häftets sånger, kan man knappast här tala om. Det är alls ingen brist på vackra ord och poetiska uttryck och omskrifningar. Här talas om “glänsande gudars chor“, om “ljusa nyss intryckta gudaspår“² o. s. v., ungefär som hos Atterbom. Här förekommer också en och annan måttlig obegriplighet, såsom när det heter om gudavärlden (eller någonting annat?):

Hvad hjälper dig, om ock med Thors förmåga
du kan besegra onskans reseätt?
Om Mimers hufvud dig tillstädjes fråga?
Om Oden själf dig gör all visdom lätt?
Om stjärnorna i Frejas smycken låga
Uppå din dräkt och dig med skönhet klädt?
Dig hinner stränga Nornan med sin glafven,
du själf, ditt minne flyr, och stum är grafven.

Dikten är med ett ord sagdt föga Geijersk. Den kunde likaväl — kanske med ännu en smula mindre styrsel — vara skriven vid samma tid af Atterbom. Utom enkelheten saknar man också, om jag så

¹ Emellertid har en modern litteraturhistoriker (Warburg: Ill. Sv. Litt.-hist., B. II, sid. 643 noten) gjort anmärkning t. ex. på den i Vikingen förekommande formen *språng* i stället för det vanliga nysvenska *sprang*. Imperfekten heter verkligen i det gamla språket *spræng*, som alltså för Geijer är lika korrekt som *trang* eller *klang*. Att formen *språng* — ännu förekommande i vissa dialekter — sedan blifvit i riksspråket undanträngd af *sprang* är en senare historia. — Med former sådana som t. ex. *vågar* (pluralis af subst. *våg*) i st. f. *vågor* är förhållandet analogt. Jfr sid. 118, not 1.

² Det sista uttrycket förekommer inte ursprungligen i Iduna men återfinnes i 1835 års upplaga.

får uttrycka mig, den *realism*, som slående framträder i flera af de tidigare sångerna, t. ex. Gustaf Eriksson, Vikingen men framför allt Odalbonden. Naturligtvis tar jag inte ordet realism i modern mening: det får beteckna närmast åskådlighet och verklighetsstämning. Men i Idunas äpplen befinna vi oss stadigt i de högre rymderna. Skaldens mening har varit att, man kan säga, på romantiskt sätt prisa sångens, skaldekonstens gudamakt. Mänsklighetens gyllene barndomsålder är förgången, fridens och oskuldens tid, medan ännu tonerna af Brages harpa klungo i Valhalls salar, medan Idavallens lustgårdar med lifvets frukter stodo i sin fulla fågring. Balder den gode föll — och synden kom i världen.

Hvar sorlar nu det rena lifvets källa?
 Odödlighetens frukt, gror du ej mer?
 Jo, poesi! uti ditt sköt de kvälla,
 i dig den första ungdom ännu ler.
 Oblidkelige öden hjälten fälla,
 den ljusa skönhet går i grafven ner,
 och vishet mattas, gudar själfva gråna,
 du ensam kan dem evig ungdom låna.

Vi känna igen en af tankarna i skriften om inbillningskraften. Idunas äpplen, som skänka tröst och lisa under dagsverkets tunga möda, som ge evigt lif, de äro sångens frukter. Man skulle önska, att man kunde anse Geijer hade lyckats i sitt lofprisande af skaldens konst. Men det är som sagdt knappast möjligt. Dikten förefaller matt och äger trots de ymnigt använda försköningsmedlen föga poetisk stämning. Bäst synas mig trots en viss dunkelhet de tvenne sista stroforna:

Men hvar är glansen nu af Valhalls salar?
 Hvar orten för Idunas parker spord?
 Om gudarne hvar är den röst som talar?
 De flyktade med sångens sista ord.
 Han syns ej, stigen till de skumma dalar,
 där deras skuggor bo i fjällhög Nord;
 ty Brage välte klippan framför dalen:
 för harpans klang blott åter öppnas salen.
 Upp skalder, spejen då den dunkla vägen!
 En lyra fordom hällens barm betvang.
 Jag visar er hvar dalen är belägen,
 där förr odödlighetens brunn uppsprang.
 Gån fram till klippans dörrar och oss sägen,
 om eder harpa haft den rätta klang!
 Då skall, om gudars lefnad är förgången,
 dock deras minne lefva än i sången.

Dessa strofer äro också de enda, som i Iduna och i 1835 års upplaga föreligga alldeles lika. De öfriga ha underkastats en stundom ganska grundlig omarbetning. Så lyder t. ex. tredje strofen ursprungligen:

Hvad mer, om allt ock Gudars välde tydde,
 då ej den rena godhet bland dem står?
 Ack, Balder föll! Den ljusa oskuld flydde,
 blott den kan äga evig ungdomsvår.
 Den fanns en gång, den blid för världen grydde,
 den gyllne ålder i de första år.
 Förgäfves jorden, skyn och mänskan gråter:
 Den flyktad är — den kommer aldrig åter.

I stället finna vi i 1835 års upplaga:

Det var en tid, då allt i världen tydde
 på ljusa, nyss intryckta gudaspår.
 Ack, Balder sjönk till Hel! Med honom flydde
 du, himlaburna frid, du oskuldts vår!
 Än barndomssagan går, hur glad den grydde,
 den gyllne ålder i de första år.
 Förgäfves jorden, skyn och mänskan gråter:
 en värld i tårar sörjer den ej åter.

Början af den strof jag ofvan anført: "Hvar sorlar nu det rena livvets källa?", etc. lyder ursprungligen:

Finns då ej mer det rena livvets källa?
 Gro ej odödlighetens äpplen mer?
 Jo, skaldekonst! uti ditt sköt de kvälla.
 I dig den första oskuld ännu ler. O. s. v.

Smärre ändringar lämnade.

Trots omarbetningar och retoucheringar är emellertid dikten ingalunda i formellt oklanderligt skick. Det kan också ifrågasättas, om ändringarna alltid varit så lyckliga. Ibland synes dessutom skalden vid sin omarbetning ha silat mygg för att svälja kameler. Jag påpekar blott, hur i de senast anförda versraderna orden *skaldekonst* och *oskuld* utbyttis mot *poesi* och *ungdom*, men det plurala pronominet *de* och verbpluralen *kvälla* få syfta på *singularet källa* eller på *singularet frukt*, eller, om läsaren så vill, på bådadera. I de båda sista fallen tillkommer dessutom, att substantivet *frukt* och verbet *kvälla* ogärna ha

någon gemenskap med hvarandra. I tredje strofen heter det: "För-gäfvets jorden, skyn och mänskan *gråter*", då man skulle önska (om det också inte är alldeles nödvändigt) *gråta* eller en annan konstruktion. Samtidigt ändrar emellertid skalden åtskilligt, som saklöst kunnat förbli på det gamla viset. Jag påpekar endast strofens båda första versrader, där man i 1835 års upplaga återfinner "de ljusa, nyss intryckta guda-spåren". Gifna förbättringar äro däremot t. ex. första strofens sista vers: "Nu är dess glans utplånad utaf jorden" — till: "Nu är dess fågring plånad ut af jorden"; andra strofens båda första versrader: "Den stilla floden, lik en silfverstrimma, — genom fältet drog, och Bifrosts bro", — till: " — — — silfverstrimma — kring lunden flöt och Bifrosts höga bro"; fjärde strofens verser: "Hvad hjälper dig, om ock med Thors förmåga— du *kunde* tvinga onskans reseätt?" — till: " — — — för-måga — du *kan* besegra onskans reseätt?" o. s. v. Ganska svag slutligen är oaktadt förändringar och äfven förbättringar den sjette strofen (parenteserna ange Iduna-texten):

Därför, Iduna, ungdomsgifvarinna!
 (Därför, Iduna, himmelska Gudinna,
 du dväljs bland lundarne i sångens land,
 (du stod bland lunderna — — —),
 där som dess evigt friska källor rinna
 (— — — dess friska källor evigt rinna)
 och lummig Yggdrasil står uppå strand.
 De gyllne äpplen ibland löfven brinna;
 (den gyllne frukten tycks bland löfven brinna;)
 du vårdar dem, de räckas af din hand.
 (du vårdar den, den räcket — — —.)
 Säll ho dem får! Han trotsar sina öden.
 (Säll hvem den får — — —.)
 Du spisar gudarne: de se ej döden.¹ —

Den i Iduna närmast följande dikten är Karl den tolfte, som jag redan tidigare antydt enligt min mening en af Geijers värdefullaste. Sådan dikten föreligger i Idunas andra häfte, återfinna vi den utan någon som helst ändring i 1835 års upplaga: för Geijer var den fullfärdig; han hade ingenting hvarken att lägga till eller taga ifrån, och

¹ Lic. Borelius har i sin ofvan (sid. 19) nämnda uppsats påpekat en del träffande paralleller mellan Idunas äpplen och Schillers dikter: Sehnsucht, Die Götter Griechenlands och Quelle der Verjüngung. Äfven i ett par andra Geijers dikter har lic. Borelius kunnat påvisa reminiscenser från Schiller. Så t. ex. i Invigningen.

det var ingenting han kunde önska annorlunda. Dikten är också fullfärdig — fullödig.

Man har gjort anmärkningar. Man har talat t. ex. om tredje strofens början och funnit den platt. "Då drog jag mina stöflar på": ett utslag af Geijers naiva realism, på hvilket man hängt sig upp.¹ Satsen bryter en smula stämningen, men det har väl också varit skaldens mening: han har velat antyda, att hjälten stiger ned från de unga drömmarnas och krafvens höga utsikt i den rama verklighetens värld.

Sällan finner man det mäktiga patos hela dikten andas: det är kärlek och vördnad, det är harm och förakt. Ett stänk, ett enda, af solljus i början: "Jag stod en yster pilt i höga Norden" — — — Ett ögonblick bara, så kommer livvets allvar tungt. Ynglingen går ut bland människorna för att verka det verk, som blifvit honom pålagdt, strida sin strid, fela och lida, svikas och falla:

Då slog mitt bröst en harm lik ljugeldsstrålar,
när jag mitt öga vände öfver jorden

och såg den ömklighet, som uppblåst prälar,
den usla list, som djärf sig vishet nämna
och nedrig vinst i fagra färger målar.

Det är ett tidevarf och ett släkte domen gäller. Under långa och hårda år skulle också kampen stå för det lilla svenska folkets rätt att lefva och rätt att äga hvad det vunnit i strid för en stor sak, och under försvaret af hembygd och hem mot svekfulla grannar. Men på samma gång gällde kampen höga idéer — frihet och rättfärdighet mot svek och förtryck —, som för det svenska folket betydte mera än till och med dess egen timliga välfärd. Med Karl den tolfte har det folket kämpat, segrat och stupat. Honom följde det — med honom har det, som en senare tids skald sjunger, älskat högre att

— — — lyss till en sträng, som brast,
än att aldrig spänna en båge. —

¹ Jfr t. ex. i Gustaf Eriksson:

Af grafvens natt snart fången,
Jag hälsar eder nu för sista gången.
Ej stjärnor mig förklara
De tecken, att jag måste hädanfara;
Jag bär dem i min kropp.

Väl vådlig var min väg; — omkring min hjässa
de lekte, ödets åskor, och kring hälen
i dyn sig aggets etterormar pressa.

Med lugn jag stod och delte ut befälen
på deras glatta rygg, — tills lömska tanden
mig högg, och dödens mörker täckte själen.

Jag föll — och efter mig, från höga stranden,
jag hörde Nordens gamla tempel ramla,
och dånet vandra genom öde landen.

Det är inte blott en man, det är ett helt folk, som undertryckt
snyftar i de sista raderna — som ville gråta och klaga och vrida hän-
derna inför Herren — men det gör icke en man, icke ett manligt folk.

Nu på min graf de vise sig församla
och tala klokskaps ord och vilja rätta
min ban, för den ej är den platta, gamla.

Och narrar, kärrets grodor likt, sig sätta
upp utur egennyttans pöl; — då larmar
den hela pöbel, som blott vill sig mätta.

Men mig tog Mikael i starka armar
och förde mig för Lammets tron att bida
Hans dom, som utan ända sig förbarmar.

Vid Gustaf Adolfs och Karl Magni sida
jag sitter där. Uppå min arm i strålar
ses segern leende, som brud, förbida,
och stjärnehvalfvet med min krona prålar.

Hvad har väl Geijer velat säga med sin dikt? Han har velat in-
lägga sitt varma svenska hjärtas, sin starka manliga andes protest mot
upplysningstidens tarflighet: dess småaktighet och klokskap, dess själf-
kärhet, dess oförstående för allt som fallit utanför den platta nyttans
rämärken. Och han har velat i äkta götisk anda ge det svenska folket
ett ideal, höjdt högt öfver hvardagligheten, såsom det höfdes *hans*
folk. Han visste och har velat säga, att endast då förtjänar ett folk
lefva, när det vågar sätta sig ideal nog höga, för att lumpenheten på
dem skall offra sitt hångrin. Han har också *trott* på det svenska folket,
innan han gaf det i sin dikt till maning och föredöme Karl den tolfte
bild.

Sju år senare — på hundraårsdagen af hans död — sjöng en annan stor svensk skald sin sång om Kung Karl. Efter Geijers Manhem kom Tegnér's Svea; efter Geijers Karl den tolfte kom också Tegnér's Karl den tolfte. Han bjuder samma ideal som Geijer, i andra ord. Hans dikt är nog känd af flere än Geijers. Den är därför inte större. Men den är lättare att förstå och har lättare att gripa. Hos Tegnér stormar hänförelsen; hos Geijer darra smärta, sorg och harm. Hos Tegnér — trots det att dikten firar en dödsdag — klingar det af jubel och sång, af ungdom och käckhet, af mod och hopp och förtröstan. Kung Karl den *unge*, den alltid unge, är hjälten. Och Tegnér är sångaren. Men hos Geijer: det är mannen, som lefvat länge om än kort, han har nått sin banas slut, han står inför Guds dom och täljer sina öden. Versen dånar tung — Geijer har gjutit sin dikt i samma strofer, i hvilka den store Dante straffar sin tids syndiga släkte. Tegnér är gripen helt af Karl den tolfte's mäktiga personlighet. För honom finnes blott hjälten och hans tappra och segern — nederlag och död äro som flyktiga moln. Geijer är skald, han är också historikern och tänkaren. För honom gäller det inte bara en man, det gäller ett folk och ett helt tidevarf. Tegnér, må vi säga det, han ser mest till ytan, och hälst den sidan som skimrar och lyser — Geijer ser tramporna under ödesväfven, känner makterna som brottas och styra. Så har inte Geijers dikt som Tegnér's kunnat nå de många. Den har aldrig burits på folkets läppar, och lika fullt är den odödlig. —

Den kanske minst betydande af sångerna i Idunas andra häfte är Skogsbruden. Dikten är i något så när samma genre som Frode och Utha, men röjer alldeles afgjordt skaldens större mognad. Ämnet är hämtadt — såsom underrubriken anger — ur folksagan. Behandlingen är också folkvisans, hvars ton och stämning skalden sökt träffa. Innehållet är enkelt nog. Det är jägaren som möter skogsjungfrun och fångas af hennes konst.

Formellt är dikten god redan sådan den föreligger i Iduna. Några smärre retoucheringar ha emellertid senare vidtagits och ha verkat godt. Jag anför några exempel (den ursprungliga texten meddelas först):

Från slumrande flickan tyst, utan ljud:

— — — lätt, utan ljud;

smög jägarn sig bort. Han tar sitt gevär:

sig jägaren smyger — — —;

hennes öga så blått och så snöhvitt dess barm:

— — — som snö hennes barm;

och luften är vällustingifvande kvalm:
 — — — vällustandande kvalm;
 du kan gå, sad' hon sist, det är torsdags kväll:
 gå, ropar hon sist, — — —;
 så kysstes hans tårar ock af innan kort:
 så kysstes hans tårar af — — —;
 kom så prästen med klockarn, de söngo sin sång:
 och prästen och klockarn söngo — — —;
 Har du en käraste hem i ditt tjäll:
 om du hemma en käraste har — — —.

De af Geijers Idunadikter, i hvilka man företrädesvis velat spåra en romantisk påverkan, äro andra häftets båda sista: Brages harpa och Bergsmannen. Att Geijer själf varit medveten om åtminstone den förras föga götiska kynne, det framgår af följande reflexion (i en not till dikten): "Man hoppas att läsaren ej misstycker, att detta stycke fått ett rum i Iduna, mer för sitt götiska namn skull, än för någon inre gemenskap med nordiska myter och tänkesätt." I fortsättningen omtalar han vidare, att "det skrefs, sedan författaren hört en förträfflig musik för valdthorn samt Mozarts bekanta violin-kvartett ur D-moll, och må anses som ett försök till en poetisk öfversättning af den ojämförliga kvartetten."

Det kan ifrågasättas, om försöket är lyckadt. Dikten har onekligen flera mycket vackra enskildheter, men som helhet förefaller den matt; den är också starkt uttänjd. Med det stämningvärde den äger skulle den emellertid ha verkat vida starkare än den gör, om formen varit klar. Stämningen, där skalden eljest förmått väcka en sådan, förflyktigas ohjälpligt, då man vid en genomläsning gång på gång nödgas hejda sig och undra öfver meningen. Dikten är nämligen, särskildt mot slutet, ganska dunkel.¹ Detta kunde ju vara förlåtligt, när det gällt återge de sväfvande intrycken af ett musikstycke, om då skalden förmått åt sina strofer ge en musikalisk fågning och öfver hufvud en

¹ Jag meddelar blott ett enda exempel:

Men då kärleken öfver dem sväfvar,
 klinga de tusende känslors röst;
 för guden af vällust hjärtat bäfvar,
 världs-harmonien slår an i ditt bröst,
 och med en kör, för ditt sinne otalig,
 naturen i samklang dig hälsar lycksalig, salig!

Det bör anmärkas, att första radens *dem* sannolikt syftar på några fyra versrader tidigare nämnda harposträngar.

sådan poetisk styrka, att läsaren gripen och med fångslad reflexion låte de dunkla ställena passera. Men det har Geijer som sagdt inte förmått.

Dikten Brages harpa vill vara en öfversättning af ett musikstycke och i allmänhet ett uttryck för den stämning, hvori musiken försätter skalden. Den har blifvit på samma gång — liksom Idunas äpplen — en lofsång till tonernas och diktens konst. Geijer har velat sjunga ut sin varma kärlek, sitt innerliga tack till musiken, som varit honom den bästa vän och förtrogne, hans hjälp och tröst under ungdomsårens själsstrider. Den sätter alla känslans strängar i dallring, den förmår i själen återkalla alla flydda barndomsminnen, alla hågkomster från ungdomens första vår. Och med minnena från ett soligt fordom följer hoppet på framtiden och ger styrka under nuets kamp och gråa hvardaglighet:

Stilla gå
de melodiska vågor;
de härska, de rå
öfver nöjen och plågor.
Ur himmelsk källa
de flöda, de välla;

blott *de* göra sälla
och fången fri.
Att smärtan fördrifva,
att glädjen gifva,
att döden lifva,
är lätt för den eviga harmoni.

Men detta undransvärda strängaspel, hvad annat är det själf än ett återljud af harmonien i världen? Hvad annat är den stämning musiken väcker i själen än en känsla af det helas dolda samklang? Så söker sig också anden i tonerna ett uttryck för sin oändlighetsträngtan, en förbindelseled med det eviga:

Bevara då den sången i ditt sinne
Och låt den följa dig i sorg och fröjd!
De toner, som nu höja sig därinne,
de ljuda renare i himlars höjd.
Ty vet, det spel i stilla hjärtat klingar,
den själens sång, på känslans ljud så rik,
det är den samma klang, som stjärnans lopp bevingar,
som genom världars allt till rymdens gräns sig svingar,
och svallar uti sfärernas musik.

Det är Geijers rika och känsliga musikaliska gemüth, som talar i denna dikt, men vi märka också ett stänk af den Schellingska naturfilosofiens mystik, och på grund här af är det som man tyckt roman-

tiken klinga i Brages harpa. Att romantiken bidragit att fördjupa Geijers uppfattning om musiken, sådan den här finnes poetiskt uttryckt, är också otvifvelaktigt. På samma gång är Brages harpa ett godt exempel på den Geijerska diktens förhållande till romantiken. Romantiken — i bredaste mening — är den grund, på hvilken den Geijerska diktens byggnad hvilat. Men virket till byggnaden är hämtadt väsentligen från andra håll än hos romantikerna: det har vuxit på Geijers egna marker, han har hämtat det i den gamla nordiska sagan, från hembygdens folklif och natur. Resningen är Geijers egen; stilen likaledes. En och annan gång har han väl lånat ur romantikens stora förråd ett kapital eller någon annan prydnad, men det är allt. Prydnaderna förekomma ju också sällan och inte alltid lyckligt. Geijers dikt har föga eller ingenting af gotikens rikedom, den har snarare tycke af en enkel gammaldags svensk bondgård med de fornåldriga drakhufvudena i behåll öfver gaflarna — men med fyrpass i fönsterluckorna och hoppet, tron och kärleken i dörrstycket. Brages harpa har romantiken stämt, men det är Geijer själf, som spelar på den. Romantiken talar inte direkt — utom i bitonerna, i tonernas färg —; det är Geijers musikaliska själ, som sjunger ut hvad den känt, rörd af sångens makter.

Formellt är Brages harpa en god dikt. De olika versformerna äro lyckligt behandlade. Rytmen är ofta förträfflig. Rimmen falla väl utom på ett par ställen, där de tyckas sökta eller äro oäkta, t. ex. förlikt—dikt; lyssna—tystna. Ofta nog misslyckade äro emellertid ordupprepningarna i slutet af stroforna, "dvärgamålet". Mot språkbehandlingen kan anmärkas, att Geijer på flera ställen onödigt vårdslösat tempusföljden: "Himlabarn, hvem *gaf* er smärtans stämma — och er sörja *lärt?*", där man afgjordt fordrar *lärde*, eller en annan konstruktion. Samma är förhållandet i versraderna:

Du kan det vårda, det sönderrifva;
du söker det lifva, se'n det förkväfves, förgäfves,

där konjunktionen sedan (se'n) kräfver en perfektform. Äfven förekomma smärre oegentligheter i satsbyggnaden.

Vida värre fel äro dock de obegripligheter eller svärbegripligheter, som bero på en inkrånglad och sökt konstruktion (i sin ordning stundom förorsakad af rimnöd) och sammanhänga med den dunkelhet, om hvilken jag förut talat. På ett par ställen förekomma också

tämligen nonchalanta frasmakerier, som närmast äro att hänföra till formella oegentligheter, då de sannolikt framtvungits af rinnöd eller af behovet att få en strof vederbörligen utfylld. Den ofvan anförda: "Men då kärleken öfver dem sväfvär", etc. kan tjäna som exempel på både ett och annat.

Brages harpa omtrycktes i 1835 års upplaga med få och obetydliga ändringar. Endast en strof har undergått någon grundligare bearbetning, den elfte. Den lyder ursprungligen:

Och igenom lugna luften sväfvär
lockande den silfverklara klang,
lyssnande på sträckta vingar bäfvär
örnen: ljudet vildhet själf betvang.
Blomman böjd att dricka tonen sträfvär,
stumma fisken upp ur djupet sprang.
Allt, I sångens makter, eder lyder,
mänskans bröst dock mest ert välde tyder.

I "Skaldestycken" läser man:

Fullare igenom rymden sväfvär
silfverklara klangens segersång:
örnen själf på sträckta vingar bäfvär;
djuren lyssna, stanna i sin gång;
blomman böjd att dricka tonen sträfvär;
upp ur djupet plaskar fiskens språng.
Allt, I sångens makter, eder lyder;
mänskans bröst dock mest ert välde tyder.

Som man finner innebära ändringarna en afsevärd förbättring. Versen har blifvit naturligare och mera lättflytande, diktionen ledigare.

Den andra af de romantiska dikterna och måhända den, som gör mest skäl för sitt attribut, är Bergsmannen. Det ligger ju nära till hands att tänka sig Bergsmannen som en motsvarighet till Odalbonden: en annan typ från Geijers hembygd. Men så är knappast förhållandet, om också minnen från barndomen eller intryck från skaldens besök i föräldrahemmet gifvit upphof till dikten, gifvit den färg och stämning. Bergsmannen är föga bergsman. Han är en romantisk filosof, som känner Schelling och kanske också nattens diktare

Novalis¹; han är en ättling af den gråaste forntids jättar, af folksagans mystiska jordväsen, men ingen vanlig grufvbrytare eller stigare från Vermland. Endast i den första strofens första versrader, i själfva uppslaget, talar bergsmannen, en riktig bergsman:

Genom klyft och schakt
jag går malmen till möte;
den urgamla prakt
i bergens sköte,
den lockar med makt
åt djupet mitt sinne.
Jag vill bädda mig där;
jag vill se, hvad där är;
jag vill bo därinne.

Men visserligen på samma gång tänkaren. Ty med dessa ord har Geijer i viss mening karaktäriserat sig själf som filosof: han är det djupa, tunga, arbetande, icke det vidtomspännande, förlösande tänkandets man. "Att filosofera", säger han också på ett ställe, "är konsten att drifva schakt och gräfva. Så fordras guldets upp emot solens blick." Det finnes dock tänkare, som hämta sitt guld ur solen själf.

I djupets gömma,
som har intet namn,
i mörkrets eviga tysta hamn,
där kretsas, där strömma
de ådror, som tömma
metallernas svall ur sin lefvande famn.
Som solglans i natten
guldets blänker
i djupan sal.
Se silfret stänker
med stjärnors tal
den funna skatten! —
Som evig vård
ikring jordenes barm
står kopparen hård,
och järnet är kraft uti senor och arm.

---

¹ Jfr Brandes' Esaias Tegnér: "Den 'Bergsman', som Geijer skildrat i ett skaldestycke, härstammar ej från Dannemora utan från Novalis; han är icke en arbetare, utan en Schellingsk filosof, som vill höra sin moder jordens pulsar gå i berget."

Där inne sitter bergsmannen, där har han sitt rätta hem, där förflyter hans lif. Dunklet, natten är hans vän; dagen har blifvit hans fiende. Lifvet och bullret uppå jordens yta bry honom ej:

Jag sitter i berget och ser däruppå;
där hör jag min moders pulsar gå.
Dess hjärta slår
i dag som i går,
som för tusende år,
medan släkten försvinna som droppar i hafven.
Den modren älskar, han går till dess barm;
där lär han sig tåla, där hvilat han varm
som i vaggan eller i grafven.

Hennes förstfödde son min stamfar var;
han föddes högt upp i Norden.
En jätte var han. Hon honom bar
till att härska vidt öfver jorden.
Kom så en listig, förslagen stam
af Asar ur österns guldport fram.
Min fader gick då i berget.

Vi känna igen samme trotsige jätte, som också Tegnér besjungit. Han hatar asarna, som kommo från fjärran och trängde undan från jorden honom och hans släkt. Han söker sig en fristad i bergens inre. Där smälter han guldet till människornas fördärf, där smider han vapen med hvilka de förgöra hvarandra. Bergsmannen fortsätter sin faders verk.

Denna dikt är en af Geijers märkligare. Den är också ett af hans värdefullaste bidrag till Idunas andra häfte. Man har undrat öfver, att Geijer, liksom Tegnér, så föga gripits af det underbara och ofta stor-slagna arbetet vid hembygdens smedjor och hyttor, och att han, trots den realism hvaraf han mer än en gång visar sig mäktig, så godt som ingenstädes företagit till poetisk behandling något därom påminnande ämne. De enda hågkomster af brukslifvet vid fädernehemmet man finner i Geijers skrifter äro skildringarna i hans "Minnen" och så Bergsmannen. Men Bergsmannen är ju romantik, högromantik och symbolik, men ingen realism. Härvidlag måste man emellertid komma ihåg, att Geijers poetiska alstring är till omfånget obetydlig; hans dikt är tendensdikt, en tillfällig stämningsdikt och tillfällighetsdikt i vanlig mening. En verklighetsdiktning i mera modern stil låg däremot utanför Geijers förutsättningar.

Hvad vidkommer särskildt Bergsmannen, synes det mig emellertid, som om man för starkt betonat det romantiska och symboliska draget. Det är sant, att den romantiska dikten och filosofien, som vid denna tid sysselsatte Geijer, ha lämnat afgjorda spår efter sig i Bergsmannen. Denna stämning af skygghet för ljuset, dagen och det brusande lifvet, af kärlek till dunklet, tystnaden och natten, andens inåtvändhet och fördjupande i sig själf som grufvbrytaren i sitt schakt, denna mörka och tunga och spörjande fantasi — allt bär romantikens drag. Men likafullt är inte Bergsmannen utan sin verklighetsstämning, sin realism. Hvar och en som iakttagit en grufarbetare af kött och blod, sådan man inte sällan ser honom, med ögonbrynen hopdragna till skydd för ljuset, det allvarliga ansiktet sänkt, dragen tunga, blicken sökande och undrande, han kan inte undgå att känna, hur verklighetstroget Geijers Bergsman trots allt är tecknad.

Till Bergsmannens verklighetsstämning bidrager också det satiriska draget, visserligen mängdt med en smula romantiskt världsförakt. Hos Geijer är satiren ingalunda ovanlig — i hans bref förekommer den ymnigt nog —, men i hans poesi finner man den ytterst sällan. Det är i dikten Omständigheterna och på ett par andra ställen. Så i Bergsmannen, som Geijer låter sjunga om lifvet uppå jorden:

Hvad som sker däruppe
 mig icke bryr.
 Jag önskar jag sluppe
 se dagen som gryr
 öfver jordens slätt.
 I solens sken,
 där äflas, där jagar
 i alla dagar
 på lätta ben

en lumpen ätt
 för föda och gröda
 och rocken grann
 och sysslor och möda
 och vagnar och spann,
 till harm för hvarann,
 som vore dem icke jorden nog stor,
 vår eviga mor.

Formellt är dikten god, men liksom ett par af sina kamrater i Idunas andra häfte saknar den de tidigare, rent götiska sångernas äkta Geijerska enkelhet och kärfhhet, deras naturlighet och genomskinliga klarhet. På samma sätt som i Brages harpa kunna med fog anmärkingar göras mot oegentligheter i språkbruk och konstruktion och mot en del för rim och utfyllning använda meningslösa fraser. Jag påminner blott om den ofvan anförda andra strofen, där det talas om

— — — mörkrets eviga, tysta hamn,
 där kretsas, där strömma

*de ådror, som tömma
metallernas svall ur sin lefvande famn;*

om kopparn, som står

som evig vård
ikring jordenes barm —

m. m. d. Dikten aftrycktes i 1835 års upplaga med få och obetydliga ändringar. —

Till Idunas tredje häfte har Geijer icke lämnat något som häst bidrag. Tegnér har där upptagit hans mantel: han har lämnat fem lyriska dikter, däribland ett par af sina yppersta. I fjärde häftet åter finna vi Geijers Dödsoffer och hans Maj-betraktelser.

Dödsoffren gälla Vilhelm Schwerin, den unge hjälten från Ora-wais, som Runeberg senare så hänförande besjungit, och de båda finska krigarne, bröderna Vilhelm och Karl Ramsay. Bägge dikterna äro skäligen obetydliga. Svagast är den senare, där skalden knappast för-mått ens behärska formen, sonetten, som är tung och övig. Bättre är Vilhelm Schwerin, skrifven på ottave rime, Geijers "eget" versslag.¹ Men äfven den är matt; dess vackra och hjärtliga värtalighet väcker ingen starkare stämning.²

¹ Här och i ännu en dikt — Lagen och profeterna — har Geijer använt den egentligen romantiska stanzen med enbart kvinnliga rim. Eljest brukar han, liksom i allmänhet också Oehlenschläger, den Goetheska med växlande rim.

² Om Dödsoffren heter det, högeligen öfverdrifvet, i Svensk Litteraturtidning: "Dessa båda skaldestycken — — — skola alltid räknas bland de skönaste lyriska dikter vi äga på vårt språk. Den djupaste vördnad för de fallne hjältarne och den varmaste patriotism hafva här liksom upplöst sig i en stilla elegisk klagan öfver det stränga öde, som just bortröfvar det härligaste från jorden, som bjudit, att den äkta storheten så ofta skall sökas endast i uppoffringen. I synnerhet bekänner rec., att han aldrig kan läsa den i hvarje drag fulländade sonetten utan att erfara den öm-maste rörelse. Men denna rörelse är tillika välgörande: man lämnar dessa Dödsoffer med den känsla, som skalden så gudomligt uttryckt i stanzen öfver Schwerin:

Ej efter låga ting det hjärta frågar,
i hvilket ärans helga flamma brinner.
Som örnen ung mot solens eld sig vågar,
det känner tidigt, hvar det hemmet finner."

I sanning vackra, varma och väl sagda ord, endast synes det mig för vackra. — Ljunggren finner emellertid Dödsoffret öfver Schwerin "rörande enkelt, i den djupa, sympatiska känslans sinnrika uttryck ett litet mästestycke". Sonetten åter anser han kan, "oaktadt sin formfulländning och särskildt de vackra slutraderna", icke mäta sig med dikten öfver Schwerin.

Mera betydande äro Maj-betraktelserna, till antalet fyra. De ha också ett särskildt intresse, därför att i dem röjer sig en hos Geijer ganska ovanlig *direkt* påverkan från en af samtidens stora skalder i utlandet. På ett par ställen, egentligen i den fjärde af betraktelserna, synas nämligen spåren efter Goethe omisskännliga. Men de äro ingalunda betydande: snarast några smärre reminiscenser i form och stämning. Man har anført till exempel verser sådana som dessa:

Från ett ringa upphof,
från källor i bergen
springa alla floder,
samla sedan till sig
de smärre bröder,
år utan namn,
och bäcken, som föddes
af gårdagens skurar — —

Utur hafvet
uppstiga molnen,
nedsända i regnet
nya vatten,
som alla hasta
på lika vägar
till samma hem,
hvarifrån de kommit,
och dit oupphörligt
de återvända —,

i hvilka också likheten med "Gesang der Geister über den Wassern" synes afgjord. Goethes inflytande förefaller inte heller alls osannolikt. SjälF har ju Geijer vid mer än ett tillfälle framhållit, hvilken betydelse Goethe haft för hans utveckling. Att denna betydelse sträcker sig äfven till skalden Geijer är naturligt. Därom vittnar i någon mån också hans senare poetiska alstring, smådikterna från de sista åren af hans lif.

Maj-betraktelserna äro naturbetraktelser och på samma gång hvad man kan kalla tidsdikter i djupare mening. Det är på inget sätt Goethe, som har inspirerat dem, utan de politiska förhållandena under det för Europas folk afgörande året 1812—1813. Första betraktelsens sista strof lyder:

Nu solen frambröt;
vinden lade
trött sina vingar.
Då tänkte jag
på människoverk
och tyranners öde.

Människans verk är det franska kejsardömet's hegemoni; tyranen är Napoleon. Han är vågen, som vredgad, i raseri

svälde upp,
for fram med makt,
trotsig i yran,
jagande för sig
tusende bröder
hän mot den vida

synkretsens sista
blånande rand.
Rotstörtade träd,
bräckta kölar
hvirflade han
med i sin fart.

Till honom är det också anden, som sväfvat öfver de gamla vatten-
nen, talar:

Du lilla våg,
hvarthän? Hvi far du
och höjer med trots
i himmelssky,
vild och vred,
ditt skummiga hufvud?
Undan dig evigt
synkretsen flyger
allt längre fjärran,
och himlen, du där
uppsvälld vill nå,
lika omätligt
är skild ifrån jorden.

Si, vinden går ut
att rensa luften:
han gaf dig din lösa,
fradgande varelse.
I lugna djupet
verka mina
mäktiga under;
då af dig
och din stora vrede
morgondagen
ej ser ett spår
på det stillade hafvet — — —

Äfven i den andra betraktelsen är hänsyftningen på tidsförhållan-
landena uppenbar. Geijer anropar friden att återvända till jordens
trötta söner. Våren kommer hvarje år igen med blommor, sol och få-
gelsång, men alltjämt rulla krigets åskor öfver Europa. Folken sucka
under korset. Mått och ordning styra allt i världen, allt utom folks
och människors öden; dem spanar heller ingen:

Si, med dån och fart, som ej upphör,
öfver jorden och de stora vatten
rullar tidens vagn, den släkt för;
dag är efter den, framför den natten.

Osedd är den höga handen än,
som med stilla allmakt tåget leder.
Fall och lycka, allt förkunnar den.
Ingen känner den, och allt tillbeder. —

I de båda sista sångerna åter synes det filosofiska intresset ha
fått öfverhanden. Det är också i dem, framför allt i den sista, som

reminiscenserna från Goethe äro att söka. Den tredje är en hänförd hymn till våren, ett panteistiskt romantiskt besjungande af det återvändande lifvets årstid.

Tillämpningen uteblir emellertid inte helt:

Evigt i förnyadt omlopp svallar
lifvets ordning. Vårens ungdom följde
städs på vintern. Så naturen böd.
Så är hvad förgängelse du kallar,
graf och vagga på en gång, där höljde
slumra sött, som bröder, lif och död.

Och blott mänskan skulle feg, förveten,
grubbla på sin lott? Och skulle lämna
mod och hopp uti en hopplös tid?
Nej! Den kraft, som lifvar mänskligheten,
känner icke död, och skall sig hämna
och med ära kämpa ut sin strid.

Betraktelserna utmynna i en något Schellingskt färgad, men af sann kristlig försynskänsla genomandad åkallan af det gudomliga väsendet:

Så omfattar
en liten krets,
evigt lika,
de dödliga släkters
korta bana.
Men *en* var gifvet
att ana dig, väsen,
som oföränderligt,
outransakligt,

virkar omkring
det stilla djupet
af ditt all-lif
växlingens slöja,
i födsel, förgängelse,
vår och vinter,
tidens och ödens
skiftande hvälfning,
städse föringrad.

En af människors barn vardt gifvet att känna väsendet, han som var både Gud och människa:

Mänka! Si denna
stråle af det
odödliga ljuset,
som flätades in
i den dunkla väfnaden
af din varelse:
den har uttagit
din själ från döden
och ditt lif

ifrån tidens välde.
Var då lugn,
antingen du
i medgång vaggas
på dess flod,
eller dess böljor,
sammanstörtade
öfver ditt hufvud,
dig sänka i djupet!

Det är ingen *laissez aller*-filosofi, som talar i de sista verserna, ingen "upplysningens" konstlade stoicism, utan en sund och stark andes lugna känsla af den Allgodes vishet och makt. Geijers känsliga uppfattning af de stora rörelserna i tiden har förmått sig med hans egen personliga stämning under trycket af nog så tunga yttre bekymmer; våren har gifvit dikterna af sitt vemod; skaldens varma religiösa öfvertygelse har för undran och frågor funnit en lösning, som skänker ro och tillfredsställelse: detta är Maj-betraktelserna.

Dikterna äro vackra, ställvis bland det yppersta af Geijers poesi. De rimmade äro formellt förträffliga; ändringarna vid omtryckningen 1835 äro också blott några få smärre, men däremot strykningarna betydliga. Andra sången räknar i Iduna 12 strofer; af dessa ha inte mindre än hälften blifvit uteslutna, hvarigenom oerhördt mycket vunnits. Sådana dikterna slutgiltigt föreligga kan man inte längre — såsom annars ej sällan hos Geijer — tala om några döda partier. Men nog kunde Hammarsköld vid sin recension af Idunas fjärde häfte med tanke på den andra betraktelsen ha fullt fog att tala om Valerius' tålmodsmeter och evigt rinnande vattenflod.¹ Jag anför ett par af de strukna stroferna:

¹ Den varme beundraren af Dödsoffren har blifvit till en arg tuktomästare. Han skriver:

"I fyra särskilda variationer meddelas oss här de olika synpunkter, ur hvilka skalden åskådar den återkommande våren, och de olika föreställningar denna årstid uppväckt i hans sinne. De höra således egentligen till klassen af reflexionspoesi eller till (i högre mening) *didaktisk* skaldekonst. — Den första är mest *beskrifvande* af dem alla och slutar med en förvånande lycklig och sublim liknelse, i hvilken resultatet af betraktelsen uppenbaras. Däremot måste rec. förklara den andra variationen icke allenast för det sämsta poem, som man hittills läst i Iduna, utan äfven för så trivialt, att han ej kan utgrunda, huru det fått ett rum i denna tidskrift. Det är ett kaos af antitetiskt skrufvade moraliska tänkespråk, rimmade i den från Valerii tid under namnet tålmodsmeter bekanta versslentrian, utan inre hållning och blott en kedja af deklamationer, t. ex.

Vill du veta gåtans ord, etc.

Följ det modigt, etc.

Felas det dessa strofer något annat än namnen Orest och Sokrat, för att man skulle tro sig läsa fragmenter ur en af de tråkiga rimluntor, med hvilka vi dragits tillräckligt, och dem vi först nyligen fått skäl att anse såsom förfäskedade för alltid? Skulle nu denna vattenflod börja att strömma ånyo och det i själfva Iduna? — Doek, det följande sköna stycket tröstar oss för denna fruktan. Det andas åter det friska, visa, manliga modet och hämtar sin näring af den återvagnade natur, hvars prakt det lika okonstladt som yppigt målar. Hvilken annan ton i dessa båda sista stroferna:

Farten växlar — ljuset flyr och tänds,
stormar ryta — hvaråt kosan sätta? —
Som magneten mot norrstjärnan vänds,
samvetet dig visar städs det rätta. — —

Sans och ordning, måtta, mod: se där
läran utaf tiden till dess ända!
Vet att öfva dem — af tiden lär!
Ty hvad skett, är ock hvad som skall hända.

Är den rimmade versen god, så är däremot den orimmade, i första och sista betraktelsen, efter vanligheten skral. Ofta är den — formellt sedt — ren prosa. Jag anför ännu en gång den sista sångens sista strof, men nu utan någon afdelning i versrader: "Mänska! Si denna stråle af det odödliga ljuset, som flätades in i den dunkla väfnaden af din varelse: den har uttagit din själ från döden och ditt lif ifrån tidens välde. Var då lugn, antingen du i medgång vaggas på dess flod, eller dess böljor, sammanstörtade öfver ditt hufvud, sänka dig i djupet." För att bevara den präktiga prosarytmen har jag i sista versraden kastat om pronominets ordning. På andra ställen har emellertid skalden lyckats afgjort bättre. Jag påminner om samma fjärde sångens början, slutet af första sångens näst sista strof o. s. v. —

I Idunas femte häfte meddelar Geijer trenne dikter. Den första och mest betydande är Gjukungarnes fall: en omdiktning på präktiga stanzer af Sigurds-sagans efterspel, hämnaden öfver Gjukes söner. Konung Atle lockar svekligt till sig sina svågrar, gjukesönerna; han vill genom deras död söka vinna Sigurds lifligt efterträdda skatter. Striden står hård mot Atles män; Gjukes söner duka under för öfvermakten. Hogne faller. Gunnar fånglas och kastas i ormgropen, där han med harpans toner söker tämja odjuren, men omkommer under deras bett.

Man har anmärkt på versformen, ottave rime, att den föga passar till ämnet. Och det är riktigt. Men af moderna rimmade versslag torde

---

Och blott mänskan, etc.

Ett blott galler en, etc.

Den fjärde variationen, hvilken ungefär behandlar samma ämne som den föregående, synes i jämförelse med denna — kanske just till följd däraf — något matrare, ehuru den dock i och för sig själf äger mycket vackert och berömvärdt."

När man läser Hammarskölds skarpa ord om den andra Majbetraktelsen har man svårt att värja sig för den misstanken, att det varit snarare Valerius han velat komma åt att piska än Geijers dikt.

nog Geijer ändå ha valt det bästa. Stanzen sämjer sig alls inte så illa med hjältesagan, för hvilken den också användts. Den har säkerhet, kraft och klang. Nu är det sant, att den gamla hedniska dikten har sin särskilda natur och mer än kanske någon annan kräfver sin egen form; men när det gäller en omdiktning, torde äfven denna form kunna vika för en modern, som skalden finner lämplig, och som rimmar sig med diktens art och stämning. Vare härmed huru som helst: gifvet lyckligt är i detta fall, att Geijer valde stanzen, som han i allmänhet ypperligt använder, framför t. ex. den orimmade, fornnordiska versen, som han, efter hvad vi förut sett, knappast behärskar.

Geijers omdiktning har afgjordt stora förtjänster. Man kan just inte säga, att den ursprungliga sagofärgen är något starkare träffad; därför ställer nog redan den moderna versformen afsevärda hinder. Men skildringen är enkel och naiv, episkt lugn och bred — kanske något för bred — men likafullt med kraft och skärpa i konturerna, hvarför också Hammarsköld träffande nog i sin recension liknade den vid ett Dürers träsnitt, en liknelse som förresten kan tillämpas på flera andra Geijers dikter.¹ Versen är i det stora hela förträfflig: välljudande, kraftig, ibland ståtlig. Jag anför diktens första strof:

¹ Hammarsköld skrifver om Gjukungarnes fall:

”På vårt språk har detta stycke ingen förebild. Om rec. skulle jämföra det med något annat förut existerande stycke, ville han säga, att det har mycket tycke af Goethes poem Die Geheimnisse, eller ännu mera träffande med Albrekt Dürers förträffliga träsnitt. På lika sätt är detta helt och hållet ren *framställning*. Intet egentligt deltagande fattar läsaren för de båda väldiga, i snaran lockade kämpabröderna, Gunnar och Hogne, icke någon medlidsam rörelse erfar han öfver deras grufveliga ändalykt; men han dröjer med lugnt välbehag vid åskådningen af dessa skarpa men säkra konturer, vid dessa kraftiga och väl hållna karaktärsuttryck, och gärna ville han på detta sätt för sig se framtröllade dessa forna dagar,

’ — — — hvilkas minnen än
som norrsknen stå i stunderna af kvällen
vid himlens rand och blodbeglänsa fjällen.’”

Rec. anmärker på några tekniska hårdheter, som störa det behagliga intrycket af det hela. Så i den ”högst besynnerligt sönderknottrade strofen”:

Till hvila gå de, etc.

”Huru tunga äro icke”, skrifver han, ”genom hopandet af enstafvingar de båda utmärkta halfverserna? *Le style coupé* är i prosan ofta trög, men blir det nödvändigt ännu mera i det bundna talet, som redan genom verstackten i sig själf är på visst sätt kuperadt. Dessutom är slutet af denna strof, öfvergången nämligen från Hogne till Gunnar, icke utan otydlighet.”

Det bål var tändt, där Sigurd och Brynhilda
 af lågan tärdes — sist förenta så,
 i lifvet städs af vreda öden skilda,
 som ej i döden ens försoning få.
 Till nya offer skrider strax den vilda,
 oblidkeliga hämnden och skall gå
 att fylla opp Brynhildas sista böner
 och kräfva Sigurds blod af Gjukes söner.

Emellertid förekomma ojämnheter. Här och hvar finner man några illa hopkomna versrader:

Till hvila gå de. Då kvad Hognes maka:
 "Mig drömde illa: ond är visst er färd.
 Jag såg en örn en blodig vinge skaka
 utöfver er." — "Blod nog gjuts för vårt svärd",
 kvad Hogne. — Än hon sade: "Tag tillbaka
 det ord I gifvit!" — "Bättre är jag lärd",
 sad' han. — Så varnas Gunnar¹ af sin kvinna;
 men ho förmår sitt öde öfvervinna?

Skalden har synbarligen inte förmått versifikatoriskt behärska dialogen. Särskildt svaga äro de båda sista verserna. Stanzens tvenne sista rader synas också ofta vålla Geijer svårigheter, obekväma att handtera som de äro. Många olyckliga "utfyllningar" ha de påtvungit honom. På det besvärliga rimmets konto kan man däremot inte skrifuva en vers som denna: "— — — ty väljuds makt omvänder — och tämjer ofta den mest ilskna drift", och flera andra dess kamrater. Mot rim, konstruktioner, tempusföljd o. s. v. kunna slutligen göras smärre anmärkningar. *Båld* och *såld* rimma oäkta. En oriktig tempusföljd visa dessa rader:

Han sade: "Allt, hvad önskas, jag besitter,
 om Sigurds guld jag ägde i mitt våld:
 den enda åtrå än mitt hjärta röner; —
 men Sigurds skatter äga Gjukes söner."² —

Det femte Iduna-häftets andra dikt är den präktiga skålen till Karl Johan med de stolta stroforna till Sveriges land och folk:

¹ Gunnar: felskrifning för Hogne? Eller har ordet *så* betydelsen af på samma sätt? Jfr sid. 151, noten.

² Ändringarna vid diktens omtryckning i 1835 års upplaga äro få och obetydliga.

Jag vet ett land, där himlen omkring fjällen —¹

Den sista är tillfällighetsdikten Den 3 Juni 1814, skrifven till minne af Karl Johans återkomst från fälttåget mot Napoleon. Dikten som helhet saknar värde; den är föga lyckad och äfven föga tilltalande: man har vid en genomläsning rent af svårt att tillbakahålla det fula ordet *servilism*. Geijer har skattat åt tidens äckligt öfverdrifna rojalism på ett sätt som väcker förvåning, när man känner hans visserligen varmt, men aldrig blindt beundrande kärlek för Karl Johan, hans på samma gång djupt rotade som manliga och frimodiga konungska tänkesätt. Kanske har den fosterländska entusiasmen, glädjen öfver Sveriges genom Karl Johan återvunna anseende och ära, alldeles sprungit bort med Geijers både smak och omdöme; men i så fall har hänförelsen inte på samma gång förmått ge dikten hvarken stämning eller lyftning; kanske har också skalden, när han strängade sin lyra, känt ett visst behof att stå väl hos höga vederbörande; det var därutinnan rätt skralt beställdt för honom, och det gällde redan hans beföring i Upsala. Möjligen ha båda faktorerna medverkat.

Emellertid finna vi i 1835 års upplaga några af de osmakligaste och på samma gång poetiskt svagaste partierna strukna. Jag anför en af de sålunda utmönstrade stroferna:

Hvad rop af fröjd
slår nu mitt öra?
Hvad syn är röjd?
Af den vänliga mängd
blir vägen stängd
för hjälten. De röra
hans kläder, de föra
sin älskade prins som en välkommen börda,
som deras fröjd knappt tillåter dem vörda
mellan sig till sina konungars slott. —
Sällsamma lott!
Prins! Äfven det då tillhörde ditt namn,
Att du gick ur ditt folks i din konungs famn.

Betecknande nog har också skalden samvetsgrant strukit hvarje versrad, som innehållit Karl XIII:s namn eller någon hänsyftning på honom. Sålunda uteslutna äro den ursprungliga diktens andra, tredje och femte strofer. Jag anför för kuriositetens skull följande:

¹ Inte utan skäl kallar Ljunggren denna strof "en bland de vackraste Geijer skrifvit".

Kung Karl utur den höga borgen träder,
 den gamle hjälten böjd af bragder, år,
 nu lyckligast bland alla svenska fäder.
 Han ropar rörd: Jag själf till mötes går
 den son, den älskling, som min ålder gläder
 och Skandiens förste kronprins heta får.
 Hvar är min son och Sveas? — Folkets skara
 ”Med dig i våra hjärtan” — tyckes svara.

Vi sågo icke, men vårt hjärta kände
 det ömma mötet, då i faders arm
 vår dyre prins, så efterlängtd, lände,
 då Karl slöt honom till en faders barm:
 då den välsignelse han rörd uppsände
 i tår förbytt på hjälten lock föll varm.
 O, prins! Uti den tår, som du här känner,
 välsignade dig alla svenske männer.¹

Trots strykningarna företer emellertid dikten allt fortfarande både ”öfverspända“ och poetiskt döda partier — platta, tråkiga och versifikatoriskt underhaltiga. Afgjordt bäst, och stundom rent ypperliga, äro diktens sista strofer, i hvilka en starkt subjektiv ton klingar igenom. Skalden står sörjande vid sin faders nyss öppnade graf, han begråter ännu en faderlig väns (gamle kapten Rappolts) bortgång. Men hvad betydade väl de egna småsorgerna och omsorgerna mot fosterlandets väl eller ve?

Väl var jag pröfvad utaf ödets lagar:
 knappt växer gräset på min faders graf;
 en vän, min vän och hans, i samma dagar
 ett offer föll för samma dödens glaf.
 Min moder gråter. — Aek! jag ofta klagar;

¹ Ännu ett par strykningar kunna förtjäna att påpekas. I Iduna läser man, sjunde strofen:

Han kommer, han kommer,	Ur yrande skaror
fredsförsten, hämnaren!	ur trängande hopar,
Hjälten, beskärnaren!	ur folkmängdens vimmel
Din prins, Svea! kommer.	det tusenfaldt ropar:
Ur krigets faror	Vi ha honom, himmel!
du har honom åter,	Vi ha honom åter.
han ges dig igen.	Vår är han igen. —

Man skulle väl snarast tro sig läsa någon hymn öfver Kristi intåg i Jerusalem e. d. — Det starkt tautologiska i versen faller dessutom i ögonen. Efter strykningarna lyder emellertid strofen:

Han kommer, han kommer,	det tusenfaldt ropar:
fredsfursten kommer!	ja, han är här!
Ur vinlande hopar	Vår är han igen!

dock tackar jag, natur, att du mig gaf
den gyllne lyrans språk och gaf ett hjärta,
som äger tårar mer än för min smärta.

O fosterland! O höga hjälteminnen,
som för min själ i glans gå upp och ner!
Hur älskar jag ej er med alla sinnen!
Hur drages ej min hela håg till er!
Prakt, lycka, världens lof, mitt lif — försvinnen!
Jag ej i eder mina gudar ser.
Mitt land, mitt folk! — då lifvets strängar brista,
för er, för er den suck, som blir min sista!¹ —

Geijers poetiska bidrag till sjetta häftet af Iduna äro dikterna Vid Carl Johan Adlereretz' graf och Olof Tryggvason. Den förra är en af Geijers bästa tillfällighetsdikter och äger i olikhet mot flera andra poetiskt värde. Dessutom är den tämligen fri från de i Den 3 Juni anmärkta obehagliga öfverdrifterna. Versen är högtidlig med kraft och klang:

¹ Hammarsköld har i sin recension i Sv. Litt.-tidn. om Den 3 Juni flera betecknande yttranden:

"Skaldens innerliga patriotism har på den stora dag, då den segersälle, från rättvisans lyktade, heliga krig återvändande försten ankommer till hufvudstaden, antagit stämna och poetisk rytm. Och denna varma, manligt medborgerliga känsla, som uppfattar och förenar hvarje enskildhet under en allmänt stor princip och ett allmänt mål, som gör oss mäktiga att trotsa hvarje personligt lidande för sträfvandet åt idealiserandet (realiserandet?) af en idé, och som därigenom står i så nära förvandtskap med religionen, denna har äfven öfvertonat skaldens subjektivitet och midt under denna högljudda glädje borttorkar skalden tårarne öfver egna förluster och glömmet sina enskilda sorger:

Väl var jag pröfvad, etc.

O, Fosterland, etc.

Tonen i denna fröjdesång är dock icke jämnt hållen: ofta faller uttrycket ned till det triviala:

— — — de föra

sin älskade prins som en välkommen börda, etc.

Det uttrycket, att 'fröjden ej tillåter dem vörda', är dessutom så sökt och konstladt, att det för läsarens känsla och fantasi nästan icke får någon betydelse. Och en underlig och sällsam lott är det visserligen att gå ur sitt folks i sin konungs famn; och denna lott tillhörde ett namn? — Än mera prosaiska äro de verser, som bilda öfvergången till de sköna betraktelserna öfver samfundskänslan."

Han hvilar här — i denna skuggas ro —
hans ärekrönte lefnad är förliden.
För mödors värf, för kraft, för guldren tro
den tappreste bland tappre fann här friden.

Hit når ej afund, tadlets röst är stum,
det lilla hatets fega gadd ej sårar.
En helig makt omvårdar detta rum;
och *tacksamhet* där offrar sina tårar.

Något dunkel synes den sista strofen:

Nej! — må i blodig strid en värld uppstå
och skiftas till förtryckare och slafvar,
och härjningsstormen våra skär kringgå —
vi vilja vakta våra fäders grafvar.

Dikten omtrycktes 1835 med blott ett par smärre ändringar och med uteslutning af den obetydliga sjunde strofen.

Det kan måhända förtjäna påpekas, att liksom Geijers diktning i allmänhet inte varit utan betydelse för Runebergs poetiska utveckling, så har nog inte heller Geijers dikt öfver Adlercreutz varit främmande för Runebergs sång till segrare vid Siikajoki. Redan versbyggnaden är hos Runeberg — trots den⁷ olika strofindelningen — i det närmaste densamma som hos Geijer. Och huru "Runebergskt" klinga inte i den ofvan anförda första strofen af Geijers dikt särskildt de båda sista verserna:

För mödors värf, för kraft, för guldren tro
den tappreste bland tappre fann här friden.

Eller motsvarande versrader i den femte strofen:

Där faran var, var Adlercreutz därvid
och skölden emot härjarns vigge sträckte.

De påpekade likheterna gälla ju endast småsaker, men torde därför inte vara utan sitt intresse.¹

¹ Hammarsköld är inte mycket entusiastisk mot Adlercreutz:

"Vid Carl Johan Adlercreutz' graf", skrifver han, "är ett reflexionsstycke i nio fyrradiga rimstrofer. Åtskilliga tirader äro visserligen lyckliga nog; stycket har verkligen några vackra tankar, men här är ingen inre ovillkorligt frambrytande känsla,

Olof Tryggvason — genom sin enkelhet och stränga objektivitet nära i släkt med Gjukungarne — är enligt min mening ett af Geijers bästa bidrag till Iduna. Hvad det är som hos den gamle norske konungen lockat Geijers håg, förstår man af ett citat från den danske historikern Suhm, af Geijer meddeladt i en not till dikten:

”Olof var en af Nordens största hjältar och tappreste män, ifrig och driftig i alla sina handlingar, oförliknelig i krigs- och kroppsöfningar, beständig, ja hårdnackad i alla sina beslut — — —; dröjsmål var honom värre än döden, och för äran gjorde han allting. Stor likhet är mellan honom och den namnkunnige svenske konungen Karl XII, dock med tidernas skillnad. Bägge voro de så älskade och aktade af allmogen, som lätteligen glömmar allt tvång, när den har en käck konung i spetsen, att den ingalunda ville i lång tid öfvertala sig, att sådana hjältar voro omkomne, utan påstod fast, att de lefde fördolde, och skulle än en gång komma igen, när deras riken voro stadda i största nöden.”

Det är till den gamla folksäggen Geijer knutit an. Han har troget följt, omtalar han själf, “med få förkortningar — — — tillägget till Olof Tryggvasons saga“. Den orimmade versen är förträfflig. Endast på ett par ställen faller den tung och ovig, t. ex.:

Gaute, en ung ädel norrman —;
Ieke — sad' han med stark stämma —,

den sista raden emellertid, jämte ett par andra, retoucherad vid omtryckningen 1835. Sägnsens ton är väl träffad. Dikten äger något af det trolska skimmer, som hvilat öfver folksagans hjältar; den förmår också meddela det underbaras, det hemlighetsfullas stämning. —

som bryter sig i fantasiens prisma, och gifver det hela stämpeln af ett inspirationens foster; här är ingen idé, som sammanhåller det hela, ty fäderneslandet har här därtill icke uppstigit i skaldens hug.”

Men han fortsätter:

”Med så mycket större och varmare förtjusning har rec. och med honom visserligen hvarje läsare hvilat — — — vid poemet — — — Olof Tryggvason. — — — De la Motte Fouqué har i novellform behandlat samma ämne — — —. Rec. tror att kronan rättvisligen bör ges åt Herr G—r, som här onekligen lämnat ett ypperligt stycke. — Det är ett mönster för en fullkomligt rent hållen och dock sant poetisk framställning, utan alla främmande reflexioner eller subjektiva utbrott. Skaldens innerliga och lifliga förkärlek till den ädle Olof uppenbarar sig blott genom en omsorgsfullt och karaktäristiskt utförd teckning. — Endast en eller annan teknisk hårdhet t. ex.:

’En blek blixst af kämpavrede’,
stöter njutningen af det hela.”

Geijers sista bidrag till Iduna var tillfällighetsdikten På morgonen af Oscarsdagen, i nionde häftet, ett rätt obetydligt poem med samma svagheter som Den 3 Juni i mindre skala. Versen är dock inte utan en viss högtidlighet och äger ställvis styrka och klang:

Ej dunkla äro konungars öden.
I glans de stå. I lifvet, i döden
pröfvas det rätta kungliga mod.
En värld dig väntar, dig himlen ser
med älskande blick, dig Svea ber —
besvär dig, Oscar — blif stor, blif god!

Till Idunadikterna kan slutligen räknas också Invigningen, Sång i Götiska Förbundet, en af göternas mest omtyckta sällskapssånger och tillika ett götiskt program. Dikten påminner något om Manhem; den äger också dess utprägladt akademiska kynne. Man läse en strof som denna:

Tro, skild från kraft, utan själfbestånd är;
med kraft utan tro finns ej heder.
Blott den är man, som åt båda sig svär;
hvad samfällt de skapa, af Götens lär!
De skapa de manliga seder.

För öfrigt är, som man finner, dikten snarare prosa än poesi. Att den bör ha tilltalat bröderna synes emellertid själfklart.¹ —

Geijer har bidragit till Iduna inte bara med sina dikter. Äfven flera af hans yppersta smärre prosauppsatser ha där första gången framlagts för allmänheten. Redan i första häftet finna vi utom Anmälan den redan omnämnda betydande recensionen öfver Nyerups Eddatolkning, i svensk dräkt af Adlerbeth. Recensionen är på samma gång, såsom Geijer själf säger, en kort redogörelse för den nordiska mytologien. De inledande sidorna beröra dessutom det mytologiska studiets historia i Sverige och lämna en ypperlig framställning af mytologiens art, mytologien som släkternas poesi, och af dess förhållande till religion och vidskepelse. Tankegången är djupare sedt densamma som i skriften om inbillningsgåfvan; reaktionen mot "upplysningen" skarpt i ögonen fallande.²

¹ Jfr sid. 134, noten.

² Om Geijers Eddarecension skrifer Journalen i sin anmälan af Idunas första häfte

"Det har fägnat rec. att förf:s tankar om mytologien så fullkomligt öfverensstämma med hans, isynnerhet hvad den grekiska beträffar, som förf. riktigt kallar 'den renaste och fullkomligaste af alla, den i hvilken symboler finnas för alla naturens milda och mäktiga krafter'. Just denna egenskap gör, att den aldrig bör utträngas

I Idunas andra häfte läser man den värdefulla afhandlingen: Om historien och dess förhållande till religion, saga och mytologi, på hvilken jag skall närmare ingå i samband med en undersökning af Geijers andra lilla religionsfilosofiska skrift från denna tid: Om falsk och sann upplysning med afseende på religionen. Vid en blifvande undersökning af Geijers historiska utveckling kommer jag i tillfälle att behandla de historiska eller historiserande uppsatserna: Den Skandinaviska halfön, Om historiens nytta och Om den gamla svenska förbunds-författningen i Idunas sjette, åttonde och nionde häften. Beträktelserna i afseende på de nordiska myternas användande i skön konst (i sjunde häftet af Iduna) och deras förhistoria kräfva och skola också erhålla sitt eget kapitel.

I Idunas sista häfte, det elfte, af år 1845 finna vi äntligen Geijers Berättelse om Götiska Förbundets stiftelse och verksamhet, i hvilken han, en af dess äldste, efter Adlerbeths död och förbundets slutgiltiga upplösning, värmd af ungdomens minnen, i korta drag tecknar dess historia och därmed också en viktig period i sin egen utveckling. Geijers minnesteckning är en bautasten rest öfver Götiska Förbundet af dess ypperste man; den är en vård också på stiftarens, den ädle Adlerbeths graf.

af den nordiska, som man i några tryckta skrifter sett önskas och påstås. Denna senare tillhörde ett halfbarbariskt, den förra ett i högsta grad odladt folk. Det ges ingen läsare af omdöme, som kan tveka i valet emellan Valhalls gudar och Olympens, emellan det förras fläsk och mjöd och det senares nektar och ambrosia, emellan Elyseens sällhet och den Valhallska att idkeligen uppväckas för att idkeligen slås ihjäl. Att den nordiska mytologien också aldrig kan uttränga den grekiska är lika så afgjordt; den senare är införlifvad med vår bildning; vi uppväxa med den ifrån vår spädate barndom; utan en fullkomlig förändring i vår hittills brukliga uppfostran, det vill säga utan att rycka den klassiska ålderdomens mönster ur våra händer och sätta Völuspa, Edda, Lodbrokarqvada m. fl. i deras ställe, skulle en sådan förändring icke låta göra sig, och svårligen skulle ändå efter många sekler kännedom af den gamla nordiska mytologien blifva så allmänt utbredd som kännedom af den grekiska. Att kulturen icke skulle vinna på bytet behöfver väl icke bevisas. Men däraf följer icke, att den ju i historiskt afseende förtjänar att kännas af ett folk såsom dess dyrbaraste fornlämning, och att den äfven estetiskt lönar den möda som en man af smak och snille därpå använder. Vår poesi kan af detta skäl riktas med mången skön blomma, och allmänheten bör vara de författare förbunden, som med den yecka som den närvarande gifvit henne denna erfarenhet."

Om Atterboms uttalanden, jfr Sv. V:s H., IV: 269.

Geijer och fosforisterna. Hans psalmer och senare diktning.

Geijers poetiska verksamhet inskränkte sig icke till Götiska Förbundet och Iduna. Snart nog kom Vikingens diktare och författaren till skriften om inbillningskraften och uppfostran i beröring med den svenska vitterhetens nysträfvare par préférence, fosforisterna, och först och främst med deras öfverste, Atterbom, men äfven med Palmblad och Hammarsköld. Atterbom och Hammarsköld lämna ett par smärre bidrag till Iduna, och Geijer meddelar i Poetisk Kalender inte mindre än ett tiotal dikter.

Huru tidigt Geijer kommit i beröring med Atterbom kan svårligen mer än tillnärmelsevis angifvas. Förr än hösten 1811 har det dock knappast varit. På våren samma år, den 18 mars, skrifver han nämligen i ett bref till Tegnér, att af fosforisterna är Atterbom "den ende, hos hvilken någon gnista till själfständighet förmärkes ibland dessa medbröder imitatorum servum pecus, som gå väderstinna af tyska fraser. *Hvarken med dessa eller den store Wallmark har jag föröfrigt någon personlig bekantskap.*" Någon närmare förbindelse är i hvart fall inte att tala om förrän mot slutet af 1812, då Geijer hela året hade vistats i Upsala.¹ År 1813 — som Geijer mest tillbragte i Stockholm — börjar brefväxlingen mellan honom och Atterbom. Från 1814 är ett intressant yttrande om Atterbom af Geijer i ett bref till fästmän (den 8 nov. — H. S.):

---

¹ Under striden mellan Geijer och Grubbe (föråret och våren 1812) tog Atterbom snarast parti för den senare, och i augusti var han, som Ljunggren anmärker, mycket ifrig att i Poetisk Kalender nästan på trots intaga en del af Afzeli romanser i folkvisestil, ursprungligen erbjudna Iduna men af Geijer vid pröfningen kasserade. I december skrifver emellertid Atterbom till Hammarsköld, att "Geijer är en hederskarl, du hyser om honom högst förvända begrepp".

”Honom har jag blifvit ganska god vän med. Det är en af de älskvärdaste människor, och som jag hjärtligt håller af. Det är dessutom en gosse af ganska stora naturgåfvor, och får han lefva — han är mycket sjuklig — så gör han sig säkert, oakadt allt hvad man nu skriker emot honom, ett stort namn. Har man äfven den starkaste fördom emot honom, så försvinner den vid hans närmare bekantskap, som på alla måste göra ett behagligt intryck.”¹

Vid denna tid stod också Geijer, kan man säga, midt uppe i det romantiska lägret.² Hos akademisterna var han varg i veum. Och Geijer fortsätter alltjämt sin verksamhet i romantisk anda. Efter den ymniga produktionen under 1811 komma de mindre rika åren 1812 och 1813. Men så 1814 finna vi Geijer i spetsen för folkvisearbetet med sin afhandling Om den gamla nordiska folkvisan, där han äfven framlagt sin uppfattning af konsten i allmänhet, och särskildt poesien. Slutligen börjar han som sagdt också att medarbeta i Poetisk Kalender. I 1814 års kalender finner man Geijers Vallgossevisa och Omständigheterna.

Om Vallgossevisan kan man säga, att den för det första inte är någon vallgossevisa, och för det andra, att den inte är någon visa alls. Må man höra blott första strofens början:

Lustigt mod,
lätt blod,
öppen blick, af tårar ej skymd,
växlande utsikt i gränslös rymd;
å bergshöjd
lif med fröjd
långt ifrån kvalmet af stängsel och stad — — —

Diktionen är ovanligt svag; versen saknar snart sagdt hvarje spår af musikaliskt välljud, rytmen är ojämn och trubbig. Utan värde är likväl dikten inte. Den är så säreget Geijersk, och därför är den vacker. Vallgossen, det är Geijer själf, den allvarlige lärde magistern, med det goda barnahjärtat och kärleken till frihet och natur:

¹ Man jämföre noten till afhandlingen Om den gamla nordiska folkvisan (1814), där det talas om ”en ung skald, af en moderlig natur rikt utrustad, och som, oakadt allt hvad man skriker emot honom, en gång gör sitt fädernesland heder. I synnerhet synes denne unge skalds dramatiska behandling af Fågel Blå (Poetisk Kalender för 1814) berättiga den svenska vitterhetens vännar till de största förhoppningar.” — Man jämföre också sonetten till Atterbom i Poetisk Kalender för 1816.

² Jfr bl. a. Geijers bref till Adlerbeth af d. 5 dec. 1815 om det bråk, som tillställts med anledning af Atterboms recension af Leopold i Litteraturtidningen. Geijer VIII: 574.

— — — fröjd utaf lifvet på bergens rymd
 och en jord, som är skön, och en Gud, som är god,
 de finnas väl ock efter mig, försann'!
 Se, den så tänker, han är min man!¹

Omständigheterna är ett af Geijers mest intressanta poem, "en ypperlig humoristisk diktning om dessa tusen förnumstiga bagateller och sig viktiggörande småsaker, hvilka i det offentliga som i det enskilda lifvet hämmande tränga sig fram, vållande bryderi och oreda".² Jag har redan förut nämnt den som ett exempel på Geijers sällsynta poetiska satir, sällsynt äfven i den mening, att den är förträfflig. Jag anför några rader; det heter om Omständigheterna:

Kring mänskan ifrån vaggan liksom spindlar
 vi draga fina trådar, spinna bindlar.
 I början vill hon ej vårt nät fördraga,
 men måste slutligt låta sig behaga.
 När som då gikt och ålder henne hinna,
 så är hon van, och hjälper oss att spinna;
 kan sist ej röra sig och *salig* heter
 och förs till jorden med *omständigheter*.

Något dunkel och oredig är tyvärr den långa sista strofen.
 Det kan förtjäna anmärkas, att den stämning af galgenhumor

¹ En oriktig språkkonstruktion förekommer t. ex. i verserna:

Ty människan är en vandringsman,
 och den *det* älskar, han är min man,

där *det* förmodligen syftar på en underförstådd infinitiv: att vandra. Platt är följande parti:

Vår förgår,
 mänskoår
 flykta. *Sist stupar en dödlig själ,*
 och grafven grönskar och därmed väl.

Flera smärre ändringar ha emellertid företagits vid omtryckningen 1835. Så yda de senast anförda versraderna ursprungligen:

Sist faller en dödlig själ
 framstupa i mullen och därmed väl.

² Geijers dikt Omständigheterna synes ha satt Livijns fantasi i rörelse. Han skrifver kvickt och lustigt i ett bref: "De där omständigheterna har jag skrattat åt många gånger; jag skulle kunna rita af dem; de äro små nackstufva och frodiga herrar, med kalkkonroppar, pausbäckige änglafysionomier, mycket runda och välmenande, prydda med allongeperuker." Jfr Sv. V:s H., IV: 478.

och bitterhet "udden" andas är främmande för dikten i dess ursprungliga skick. I Poetisk Kalender läser man:

Vi åter tro vulkaniska produkter
och underjordisk eld om slika fukter,
som Physican det bättre demonstrerar.

I de orden tala ännu blott ungdomens käckhet.¹

I Poetisk Kalender för 1815 har Geijer bidragit med fem dikter. Den första är Uppvaknandet, en liten täck vårdikt, som likväl är skäpligen färglös och kunde vara skriven af Assar Lindeblad likaväl som af Geijer. Den andra är Shakespeare. Den store engelske skalden hade länge varit föremål för Geijers särskilda intresse. Det är också den uppfattning af Shakespeare och hans konst, som fleråriga studier kunnat skänka, åt hvilken Geijer velat i någon mån ge ett poetiskt uttryck i sin dikt. Denna är emellertid föga märklig. Karaktäristiken är nog sann, men hvarken något skarpare träffande eller poetisk. Den femfotade jamben är väl behandlad.² Före omtryckningen 1835 har emellertid dikten underkastats en rätt grundlig bearbetning. Jag anför de viktigaste parallellställena:

Har du sett dockors spel på skådebanan?
Små sirliga personer träda upp
och gå och stå och handla och framställa
därmed en liten artig mänskolefnad.
Du konungar där ser — de bära kronan —
och drottningar, prinsessor, majestätiskt,

¹ Bland formella svagheter är fjärde strofens sista versrad: "som en natur utan omständigheter". — Svensk Litteraturtidning skrifer om Geijers bidrag till 1814 års kalender: "Med fägnad har rec. sett tvenne stycken undertecknade med den bekanta firman G—r. Det ena, Vallgossevisa, målar med rask ton det friska och sorgfria lif, som är en följd af vistandet i den öppna naturen, på höjderna och bergen. Det senare kallas 'Omständigheterna. En blick i andevärlden'; ett ovärderligt, originellt mästerstycke af hög komisk effekt. Det är genomandadt af en fritt spelande humor, och dess uttryck är så genialiskt djupträngande och leende, att vi i alla länders litteraturer sammantagna äga få satirer af detta värde och detta egna skaplynn. Dessutom framträder vid slutet af stycket på det frappantaste sätt det höga rena allvar, som måste ligga till grund för allt äkta skämt. Rec. önskar, att denne skald, som hittills i ett med detta heterogent skaldeslag skördat så många lagrar, hädanefter må äfven i denna nya riktning af sin produktivitet skänka oss mönster."

² Geijer hade också erfarenhet i dess användning från arbetet med öfversättningen af Macbeth, som han ett par år tidigare företagit.

med solfjäder i hand. Rådsherrar vanka
 där af och an, och narren fattas icke,
 och en och annan tager djäfvulen.
 Men konstnärn står bakom — en hufvudman
 för rörelseparti't. Han genom trådar
 i hand har hela statsaktionens öde,
 ett osedt öde själf — —

Har du sett dockors spel på skådebanan —
 små sirliga personer, som framtråda,
 gå, stå och rådslå, handla och framställa
 därmed en liten artig mänskolefnad?
 SjälF konungen uppträder där med kronan
 och drottningar, prinsessor majestätiskt,
 med solfjäder i hand. — Faust grips af djäfvulen,
 och lilla narren finner allt rätt roligt.
 Men konstnärn står bakom. Han genom trådar
 i hand har alla mänskliga passioner
 och själens rörelser. — —

Ypperst bland bidragen till 1815 års Kalender, bland de yppersta också af alla Geijers dikter är Kolargossen. Folkvisan har skänkt åt dikten af sin oförlikneliga stämning, musiken har gifvit tonernas färgning, dunkla intryck, minnen från skaldens barndoms bygd, de mörka, tunga skogarnas, de forsände älfvarnas och obygdernas land, ha gifvit den dess gripande mystiska tjusning. Man har jämfört Kolargossen och Goethes Erbkönig, och man har inte vetat, hvilken man velat sätta i första rummet. För mig betyder Kolargossen mera, vida mera än Erbkönig — men om det beror på diktens högre poetiska värde, eller därpå att den är svensk och jag är svensk, det tilltror jag mig icke att afgöra.¹

¹ Svensk Litteraturtidnings omdöme om Kolargossen och Geijers andra dikter i 1815 års Kalender är inte utan intresse; det heter:

”Med fägnad har rec. liksom förmodligen hvarje läsare sett detta års Kalender prydd med fem poemer af Herr G—r. De tvenne första af dessa, Uppvaknandet och Shakespeare, äro till lika grad lifvade af en så skön poetisk rikedom i uppfinningen, en så bestämd originalitet i stilen och ett så intagande behag och ledighet i utförandet, att företrädet mellan dessa båda stycken icke kan bestämmas. Det tredje, Den lilla kolargossen, är utmärkt af den lifligt raska friskhet, som är denne förf. egen, och af en säker naturlighet i behandlingen, men stycket har dock väl egentligen icke någon riktig upplösning (?). — De tvenne andra poemer som återstå: Längtan och Förändring äro mindre betydliga, isynnerhet det förre.”

Kolargossen följa tvenne dikter, den fina fagra lilla visan Längtan och Förändring. Den förre är den enda af alla Geijers kända sånger, hvare vi finna ett stänk af kärleksdikt¹:

Skyar, vågor, vindar, sen I under lindar den, som har min tro; ifrån mig, som ängslad, fästad, tröstad, fångslad, fåfångt söker ro,	hälsen henne! Klagen, se'n er kosa dragen, skynden fritt ert lopp! Spriden er, förrinnen, hasten och försvinnen som min ungdoms hopp!
--	--

Vistonen är ypperligt träffad. Äfven Förändring är en vacker liten dikt, och så innerligt Geijersk. Det är naturbarnet, som klagat öfver sol som flytt, längtar till skog och berg och sjö:

Nu sitter jag fäst —
kommer ingenstäds;
och böcker och mal
och fraser och tal
förtvifla mig, som vore jag fången.
Och med hvart år,
som den glada vår,
kommer åter och går,
så tänker jag: *min* är förgången.

I Poetisk Kalender för 1816 har Geijer bidragit blott med sonetten Till en ung skald; i hans samlade dikter lyder rubriken: Till Atterbom. Dikten är en vacker och känslig hyllning åt skalden och vännen, åt det ädla, varma, fromma sångarhjärtat.² I 1817 och 1818 års kalendrar

¹ Jag räknar inte Skogsbruden eller Frode och Utha. — Geijers poetiska erotik söker man bäst i hans bref till fästmon, som äro stundom verkliga kärleksdikter trots den prosaiska formen.

² Svensk Litteraturtidning har om dikten till Atterbom följande något dunkla uttalande:

"Af Herr G—r:s mästerhand meddelar detta årets kalender blott en sonett till en ung skald. Genom tredje versen af första strofen antydes tillräckligen påtagligt för alla, som följt med de senare årens poetiska litteratur, till hvilken denna hälsning är riktad. Men i anledning däraf, hvilken måste icke beklaga, att meningen af dessa trenne vackra verser:

Ej ofvanefter blixten ger dig döden;
det är inom dig själf den tänd dig fattar,
du ädla, varma, fromma sångarhjärta!

är lika träffande sann, som i dessa slutord:

Dig himlen gaf, hvad högsta tröst jag skattar:
ett klangrikt bröst i glädje som i smärta."

söker man förgäfvades efter Geijer. År 1819 åter har han bidragit med sin härliga dikt: Ord till Karl XII:s marsch vid Narva, afsjungna af den studerande ungdomen i Upsala vid åminnelsefesten den 30 november 1818:

Viken, tidens flyktiga minnen!
 Stundens fröjder, bleknen, försvinnen!
 Natten nedsteg på våra sinnen,
 och för skuggorna är vår sång.
 Hågkomst af de framfarna dagar,
 som oss eldar och oss anklagar!
 Gråa gäst, som ej tid försvagar,
 följ ditt allvar vår dunkla gång!

Än en gång ristar Geijer sin hjältes runa:

Allt för stor för den nykloka tiden,
 kastad ur fornvärlden in i striden,
 svärd för rättvisan — okänd för friden,
 tills den för evigt hjälten behöll.

Det fosterländska patos, som talat i Geijers bästa götiska diktning, möter oss här än en gång i dess högsta intensitet. Skaldens patriotiska känsla har gifvit åt dikten en styrka och glöd, en klang och färg, som man sällan finner. Det är på samma gång stolthet och sorg, som talar ur dess strofer. Tyvärr skämmes i mycket diktens värde af det vidunderligt misslyckade slutet. Redan den näst sista strofens senare hälft med sitt krystade innehåll och sin trubbiga formgiftning bryter stämningen:

Eller njöt du väl nog försoning,
 hjältevälnad? Skall utan skoning
 Svea sjunka? — dess jätteboning
 öde stå för minnenas ro? —
 Si, de folk, för hvilka du blödde,
 minnandes de anor dem födde,
 af hjältearm förenta och stödde,
 räcka sig handen till evig tro!

Höjden af plattthet når dock den sista strofen, där skalden ännu mindre kommit ihåg att hålla "tidens flyktiga minnen" på vederbörligt afstånd.¹

¹ Svensk Litteraturtidning (1819) yttrar:

"Man är på förhand (dikten hade tidigare varit tryckt i Stockholmsposten) till-

År 1820 möta vi Geijer för sista gången i Poetisk Kalender med ett par små obetydliga tillfällighetsdikter, den ena I ett ungt fruntimmers minnesbok, ett par vackra distika, den andra ett litet humoristiskt poem till en fröken S.(?), som skalden uteslutit ur den samlade upplagan af sina dikter

*

Mellan åren 1811 och 1815 faller Geijers rikaste poetiska alstring. Sedan är det i det närmaste slut med hans medarbetarskap såväl i Iduna som i Poetisk Kalender. Det återstår också föga af hans diktning öfver hufvud. Historien upptar allt mera hans intresse och krafter. Blott sällan ger en yttre tillfällighet honom anledning att stränga lyran, eller lockas han att ge ord och toner åt något ljusst och soligt minne eller intryck. Så går tiden först till 1824, då hvad jag ville kalla den

---

räckligt bekant med den friska bestämdhet, den originella manlighet och den rena hållning, som utmärker detta lilla goda stycke. Oaktadt allt det raska lif, som i detta stycke lefver och på hvarje öppet sinne så kraftigt verkar, är det dock aldeles fritt från hvarje liknelse till sentimentalitet; och detta har förmodligen orsakat, att närvarande poem ej blifvit senteradt af dem, hvilka förgäta den svenska karaktärens egenskap: att känna oändligen djupt under den lugnaste, den kallaste yta."

I sin recension af Idunas åttonde häfte (i Litteraturtidn. 1820) med Tegnér's Karl XII skrifver Atterbom, sedan han tämligen kyligt yttrat sig om den Tegnér'ska "tillfällighetsdikten":

"Likväl gifves det en Tillfällighets-sång, som enligt rec:s tycke öfverträffar alla dem de senare åren framalstrat, Herr Tegnér's icke undantagna: det är den, som afsjöngs i Upsala år 1818 på en fest till samme hjältes ära. Denna sång är så omedelbart, så simpelt, så *enfaldigt* fluten ur ett stort, ett lågande mannahjärta, hvars innersta blod och lifssaft är svenska historiens egen, att den, som en gång hört den bäras till sin själ på den enkla, gudomligt rörande Narvamarschens vågor, aldrig kan förgäta dess intryck. Man har berättat, att den blott i Upsala blifvit gillad; om detta rykte är grundadt, så lämnar det ett nytt bevis på ömkligheten af en mängd samtidingars känsla och omdöme."

I grund och botten är nog Atterboms värdesättning af Tegnér's och Geijers Karl den tolfte-dikter 1818 den riktiga. Han bortser emellertid ifrån, att en dikt af den djupa, abstrakta och till på köpet opersonliga karaktär som Geijers — hvilken dessutom alls inte är så omedelbar och enkel som Atterbom förmenar — aldrig *kan* bli en dikt för den stora allmänheten, för massorna. Tegnér's dikt har däremot snart sagdt alla förutsättningar att bli i sann mening en folkets dikt. Jfr också Sv. V:s H., V: 238—241.

första perioden af Geijers diktning når sitt slut. Skalden tystnar alldeles för åtta långa år. Eller snarare: han skrifer svenska folkets historia. Dikterna från denna första period, den rikaste, har jag till största delen behandlat. Blott några få återstå ännu.

Från 1813 är sålunda dikten Lagen och profeterna, en tidsdikt, tillkommen efter allt att döma samtidigt med Maj-betraktelserna, med hvilka den också röjer en viss frändskap. Af okänd anledning har den emellertid inte intagits hvarken i Iduna eller i 1835 års upplaga. Dikten vill utgöra en gensaga mot tidens inte alltför ovanliga Napoleonkult, som inom den svenska litteraturen tagit sig uttryck särskildt i den Tegnériska dikten. Men inte nog därmed: dikten är ett stycke världshistoria, som passerat Geijers fördjupande och klarläggande uppfattning och på samma gång genom honom blifvit till poesi.

De löstes opp, de murkna samhällsbanden,
som höllo släkten utan Gud och seder.
Ett pöbelskri om frihet ljöd i landen;
men pöbeln fri — som förr, blef utan heder.
Han tände an allt helgadt, och kring branden,
tills trött han sönk, de vilda dansar leder.
Då kom en man, som sade: "Jag förbättrar",
och lade honom sakta uti fjättrar.

Förbättraren var Napoleon, härskaren och plågaren, tyrannen, Försynens redskap. Hans väg går genom blod och lågor till herraväldet öfver Europa. Men alltjämt spörja dårarna efter den lycka för mänskligheten, som profeterna spått och som tyrannen lofvat — med löftet tämjande en pöbel, gusten efter frihetsruset. — Slutligen likväl:

De uppstå folken. — "Huru länge räcker
väl stormen?" så hvarann de häpne fråga. —
Den varar, frägare, tills dig den sträcker
uppå eländets snöda hög till råga,
om ej med mod, som ingen makt förskräcker,
du säger: "För min rätt jag allt vill våga;
här är min jord, här hvila mina fäder,
och på mitt lik blott våldet den beträder."

I de sista orden ligger diktens kärnpunkt: i dem ligger också den nyburna nationalismens bärande tanke. I dess tecken skola Europas folk gå till seger och frigörelse. Så talar ur Geijers dikt inte bara förakt och bitterhet utan också hoppet på framtiden.

Som underrubrik till sin dikt har Geijer skrivit: En blick på tiden. Det är också som sådan dikten har sin egentliga betydelse. Dess konstnärliga värde åter är skäligen ringa. Redan formgifningen är skral. Den enbart kvinnligt rimmade stanzen är tung och ovig, ställvis alldeles omöjlig. Så finner man t. ex. i sista strofen följande versrader:

Må tyranni't då sänka sina glafvar
i innanmätet af förhärjda länder,
och triumfbågen resas upp af slafvar,
och smickret ösas ut af fala händer! —

Från 1816 äro, utom sonetten till Atterbom i Poetisk Kalender, den lilla älskliga dikten Reseda, skriven till fru Malla Silfverstolpe, och fragmentet Nattvandrandaren. Den senare dikten är af särskildt intresse, född natten efter en härlig dag, Eriksdagen den 18 Maj 1816, som Geijer tillbragt med vännerna hos fru Silfverstolpe — den gång ibland dem var också Amalia von Helvig.¹ Det som ger dikten dess egendomliga stämning är motsatsen mellan den starkt personligt färgade början och slutet, där skalden slår an den patriotiska diktningens strängar.

Shakespeareskt klingar, inte bara på grund af versformen, diktens första strof:

Så är den härligaste dag förliden!
Hur snart, hur snart! — Hvarför är du så flyktig,
o, tid? Kan ingen glädjekalk dig rusa,
att du på vingen hvilat och förgäter
vid klangen af ett hjärtas melodier
att ila fort? Är det för sorgen endast,
som du står still, med dufna fällda vingar,
och stirrar mänskan i förgråtna ögat,
ack, med en blick, som ville du af stunden
en evighet utpina? — Nej, jag skall ej
och vill ej träta med dig. — Skynda, flyg!

Från 1822 är dikten vid Mathilda Floderus' död; från 1823 den enkla gripande sången vid skaldens egen moders graf. Från 1824 slut-

¹ Om Geijers förhållande till Amalia v. Helvig, jfr min uppsats "Erik Gustaf Geijer och Amalia von Helvig" i Nordisk Tidskrift 1904, sid. 37.

ligen är den lilla intressanta dikten Nya märkvärdigheter, en fri öfversättning från Schiller, med ett stänk af Geijers egen satiriska åder.

*

Till den första perioden i Geijers diktning höra äfven hans psalmer. Geijer var en af dem, som hörsammade uppropet till religionens och vitterhetens vänner att arbeta på den svenska psalmdiktningens fält. Han gick till verket med kärlek för sin uppgift och med det uppriktigaste allvar. Under det han i sina bref föga talar om sin öfriga poesi, återkommer han under sista delen af år 1812 gång på gång till psalmerna. Så skrifer han mot slutet af oktober till sin fästmo: "Jag diktar nu psalmer om dagarna, och tror, att de skola lyckas rätt bra. Innan jul utkommer väl en liten samling däraf, som jag dedicerar till föräldrarne. Men nämn ej detta ännu för någon." Och några dagar senare heter det: "I morgon lämnar jag 16 psalmer, alla originaler, på trycket. De äro författade på 14 dagar, är det ej flitigt? De äro förmodligen därefter, torde du säga. Det skall du få se. Men nämn ej härom för någon. Ty jag vill öfverraska föräldrarne med den lilla boken." (H. S.)

"Den lilla boken" utkom också till julen 1812. Fästmöns omdöme är inte bekant. Men man kan sluta sig till dess ungefärliga riktning af följande ord i ett bref till henne från Geijer af medio december:

"Jag ser nog, att ditt omdöme om mina psalmer är: *att de gå an*. Och jag skall ej knäppa dig på näsan därför, ehuru jag naturligtvis om dem har en bättre tanke. De äro fulla af smärre värdslösheter, både lätt upptäckta och rättade, hvilka dels undfallit mig, och hvilka jag dels tillåtit mig af hat mot en smak, som sätter all poesi i fraser. Men att de kommit från mitt hjärta, det vet jag: många äro skrifna under tårar; och bära de ej tecken däraf, så befinner jag mig i den fullkomligaste förblindelse. Du skall få se, att de växa till sig i ditt omdöme." (H. S.)

Man måste afgjordt ge Geijer rätt. Psalmerna växa till sig: utan att egentligen alls vara några konstskapelser likna de därutinnan enkla, naiva gamla konstverk, att de kräfva studium för att fullt förstås och fattas — något som kanske likväl inte är den lyckligaste egenskap för en psalm. Deras karaktäristik är i det stora hela gifven redan i den lilla strof, hvarmed skalden tillägnar dem sina föräldrar:

Åt eder dessa enkla ljud,
som tala om den milde Gud,
som I mig lärden nämna,
hvars kärlek i mitt unga bröst
blef andad in af eder röst —

åt er vill jag dem lämna.
Från eder deras ursprung kom,
till eder må de vända om!

De äro burna af skaldens varma religiositet, klädda i barnatrons enkla, fromma dräkt. På samma gång äro de kanske bland det mest säreget Geijerska af all Geijers diktning. Det enkla, kärftva och naiva, som utmärker hans bästa poetiska alstring, finner man här i dess högsta renhet och skönhet. Inga bilder, inga stora åthäfvor, ingen rik eller konstfull diktning. Snarast är den Geijerska psalmen formellt konstlös, folklig, psalm i egentlig mening. Skillnaden mellan Geijers och Wallins likaledes sant folkliga psalmdiktning är dock i ögonen fallande. Geijer har ingenting af Wallins storslagna högtidlighet (om inte i en enda af sina psalmer), ännu mindre något af hans stundom prunkande retorik. Föga nog har han också af Wallins mäktigt skakande kraft, utan att därför sakna hans manliga allvar, hans innerlighet och själfullhet. Så kommer Geijer närmare Franzén. Honom står han också nära genom innehållets rent barnsligt kristliga halt. Först efter en svår inre kris hade Wallin kommit öfver "upplysningens" religiösa flackhet, dess andefattiga rationalism, som lämnat efter sig tydliga spår, särskildt i hans tidigare psalmdiktning; Geijer åter hade aldrig varit smittad hvarken af indifferentismen eller "förnuftstron". Hos Geijer finner man heller ingenting af den nya födelsens smärta, af syndens ruelse, af botpredikantens domsord; man finner barnets fromma tro på en mild försyn, som aldrig sviktat, dess hopp och förtröstan, dess glädje och sorg, en sorg, som bakom det tunga mörka alltid skönjer ljusningen af Guds godhet och miskund.

Jag talade om den Geijerska psalmens konstlösa, sant folkliga karaktär. Må man höra blott följande strof ur den första af sångerna, Frälsaren (Svenska psalmboken n:o 72):

På krubbans strå man lade dig,
O Jesu, himlens förste!
Och människor ej kände dig,
fastän du är den störste.
Du bådades af stjärnors gång,
du prisades af änglars sång;
för världen var du ringa.

Eller denna:

För dig ej världen hade band
och grafven icke stängsel,
förgängelsen ej hade tand
och helvetet ej fångsel.
Din seger evigt vittne bär,
att den, som ren och helig är,
är ock allena mäktig.

Det är också mærg och must i Geijers psalmer. En af de kyrkligt populäraste af alla och gifvet också en af de bästa är Svenska psalmbokens n:o 89: Och han bar sitt kors. Mattare och mindre omedelbar är Påsk (Sv. psb. n:o 105). Bland de värdefullaste och mest karaktäristiska, mest personligt Geijerska åter äro Skörden (Sv. psb. n:o 400)¹ och Den fattiges psalm (Sv. psb. n:o 281), särskildt den sista:

Ej guld och rikedom jag har,
min lott är ringa vorden;
men jag i himlen har en far,
om intet stöd på jorden.
Han ser min vandel från sin höjd,
och hvad han ger, jag tager nöjd;
hans tröst väl hos mig blifver,
om allt mig öfvergifver.

Kanske den fagraste och älskligaste af alla är Vid ett barns död (Sv. psb. n:o 345).² Särskildt vackra äro följande strofer:

Så snart for då min fröjd sin kos!	Alls ingen så som du förmår
Så sorgetimman ilar!	hugsvala den som lider;
Och bleknadt, som en bruten ros,	rätt föra den, som vilse går;
mitt barn på båren hvilar.	och styrka den, som strider.
O Jesu, du, som tröst beskär,	Omger mig natt ur dödens hus,
se mildt till den förkrossad är,	en enda stråle af ditt ljus
att jag ej syndigt klagat!	kan grafven själf förklara.

¹ Om denna psalm skrifer Svensk Litteraturtidning (rec. af Förslag till förbättrade Kyrkosånger), att den är "skön och ypperlig. Endast de här och där förekommande metriskas hårdheterna lämna granskaren anledning till anmärkningar, t. ex.

'Hvad vårt var, äga andra' —

Dessa alliterationer göra verserna svåra att uttala. Samma anmärkning gäller äfven vid ett par andra verser, sammansatta af bara enstafvigheter."

² "Den är ett mästerstycke genom den innerliga hängifvenhet till Gud, som utgör liksom sångens lifsprincip; genom det sanna uttrycket af den halfkväfda och dock beständigt frambrytande smärtan, och ej mindre genom renhet i diktionen och den yttre tekniska säkerheten." (Svensk Litteraturtidning.)

Sabbatens morgon (Sv. psb. n:o 321) är en präktig psalm af samma kynne som Segern (Sv. psb. n:o 381):

Förtälja vill jag, Gud, din nåd,
din makt, ditt underbara råd,
intill min sista timma!
Den stolte har du nederlagt
och krossat öfverdådets makt
och låtit dig förnimma;

på det all världen skulle se
att aldrig du vill öfverge
det folk, som endast uppå dig
i lif och död förlåter sig.
Pris, lof ske våra fäders Gud!
Hans tempel fylls af fröjdeljud:
Halleluja! Halleluja!

— en stolt och ståtlig hymn till härskarornas Gud.¹ Samtliga de hittills omnämnda psalmerna, till antalet åtta, äro upptagna i 1819 års svenska psalmbok. I Skalde försök af år 1835 finner man ytterligare fyra. Bland dem den innerligt personliga Ynglingen:

O Gud, i mina unga dagar —,

kanske väl starkt uttänjd, men den går i poetiskt värde väl upp mot den Wallinska ynglingspsalmen:

O min Gud, hvad härlig dager —

Om Pingst gäller det samma som om Påsk. Midsommar åter är lika mycket som en psalm ett litet fint lyriskt poem. Sist bland psalmerna står Döden, en dikt af sällsynt stämning:

Den svaga ve kan tärs allt mer
och icke ljus, ej värma ger.
Min lifskraft flyr. Jag är så matt.
Min sol går ned, och det är natt.

Sådana psalmerna föreligga i 1835 års upplaga af Geijers dikter äro de formellt förträffliga. Detsamma kan däremot knappast sägas om dem i deras ursprungliga skick. Mest på grund af de formella svagheterna torde de också af allmänheten ha mottagits tämligen kyligt. Härom vittna Geijers egna bref.² Kritiken var emellertid välvillig nog. Den första artikeln i Svensk Litteraturtidning (nyåret 1813) är Palm-

¹ Om Sabbatens morgon yttrar rec. i Sv. Litt.-tidn.: "En härlig och högstämd sång, full af brinnande andakt. Enskilda strofer må ej anföras, då hela psalmen från början till slutet är genomträngd af en enda anda, som utgått från ett varmt bröst och skall icke fela att till hvarje likstämdt sinne finna en säker väg."

Segern finner rec. "vacker nog", men rekommenderar till omarbetning andra strofens 7—10:de rader: "Din starkhet fattar", etc. — något som emellertid inte har skett.

² Jfr bref till fästmän, Geijer VIII: 563.

blads recension af Franzéns, Wallins, Hedborns och Geijers psalmförsök. Rec., som förefaller tämligen reserverad både mot Hedborn och framför allt mot Wallin och Franzén, är frappant vänlig mot Geijer. Efter att hos de bägge förra ha anmärkt både ett och annat i fråga om formgifningen skrifver han:

”Herr Geijer däremot har i sina psalmer alltid funnit den rätta metern utan att låta missleda sig af irrande föregångare. Det skall således kosta honom ringare möda att förbättra de ofullkomligheter, som undfallit första granskningen. De betydligaste bestå i täta och merendels hårda verskedjor (enjambement).”

Rec. meddelar några exempel¹, anmärker att nödrimmet på *e* är nog ofta tillgripet — ”rimkonsten är“, säger han, ”icke detta häftes lysande sida“ — påpekar en del smärre oegentligheter i rim, meter och språkkonstruktion² — och fortsätter slutligen:

”Herr Geijers andliga sånger, som blott äro sexton till antalet, karaktärisera sig genom klarhet i den religiösa åskådningen och genom kraft och energi i utförandet. Hvad man egentligen torde kunna förebrå dessa psalmer äro nog synbara spår af brådska, hvarigenom händt, att flere strofer, kanske också en och annan psalm, icke svara mot förträffligheten af det hela; annars hade en mängd vändningar kunnat och bort bli annorlunda. I stället för att uppehålla oss med den förhatliga sysselsättningen att uppsöka dessa ställen vele vi hellre meddela läsarn ett prof af denne förf:s manér; vi välje skördepsalmen, som dock icke är den yppersta i denna samling (ty första rummen synas oss tillhöra Krigs- och Segerpsalmerna — hvarest religionskänslan så skönt

¹ Jfr Försök till Psalmer af Erik Gustaf Geijer:

Hvad ondt kan öfverfalla
oss mer? Du lefver. Alla
vi lefve uti dig. (sid. 8.)

Se mörkret skingras! Grafven
upplåts — — — (sid. 9.)

Den dig i alla skiften
i lifvet följt, ur griften
upptages i din famn. (sid. 10.) O. s. v.

² Så t. ex. anmärker han på accentueringen af ordet *helvete*, sid. 5, 7 och 8; *accentfel* vill han finna också i verserna:

En gång när som den bräcker (sid. 10.);
Och är nu vid godt mod (sid. 24.);
Som vällukt ifrån blomstrens ring (sid. 30.);
Och värlös ibland vilddjurs hot (sid. 33.);
Mig skiljer ifrån den som skygger (sid. 40.), m. fl.

Metriskt svag, och det med fog, finner han versen:

Och att den som Du till Dig tar — (sid. 27.)

Mot språkkonstruktionen anmärker han i versen:

Vår konung sköld var för hans bröst — (sid. 20.) O. s. v.

är sammanväfd med patriotismen— samt framför allt den härliga Morgonpsalmen på en söndag).”

Därefter återgifves i sin helhet den nämnda psalmen Skörden.

Emellertid torde Geijers Försök ha ådragit sig Psalmbokskomiténs uppmärksamhet. Sannolikt har han från denna — möjligen från Wallin personligen — mottagit någon anmodan att underkasta sina psalmer en revision, en anmodan som Geijer hörsammat.¹ Revisionen blef, som jag antydt, ganska grundlig. Smärre ändringar förekomma snart sagdt i hvarje strof, och äro i allmänhet lyckliga. Strykningar och större omarbetningar äro inte heller sällsynta. Så har i den första af psalmerna, Frälsaren, som ursprungligen kallas Julpsalm, en strof helt och hållet utgått. Psalmen har härigenom ingalunda förlorat. I Påskpsalmen äro trenne synnerligen svaga strofer strukna. Både poetiskt och teologiskt intressant är en parallell som denna (sista strofen):

En gång när som den bräcker,
den sista morgonväkt,
och du din hand utsträcker
att döma jordens släkt:
Ack låt oss mild dig finna!
Då värdes dig påminna,
vi hoppas uppå dig!

När, Herre, du oss väcker
den sista morgonväkt,
och du din hand utsträcker
att döma jordens släkt:
Ljuft skall din stämma klinga
och oss det budskap bringa,
!att ingen död mer är.

¹ För dessa mina förmodanden äger jag intet direkt stöd; men jag ser heller inga andra möjligheter till förklaring. Att komitén skulle utan vidare ha gifvit sig till att själf revidera Geijers psalmer synes mig nämligen högst otroligt. Däremot är det sannolikt, att Geijer fått del af komiténs anmärkningar, kanske har han erhållit också råd och förslag till ändringar.

År 1814 utkom komiténs Förslag till förbättrade Kyrkosånger. I detta återfinner man fem af Geijers psalmer: Sabbatens morgon (n:o 230), Segern (n:o 304), Skörden (n:o 318), För en mor — i Försök: Vid ett barns död — (n:o 337) och Den fattiges psalm (n:o 344). — Samtliga i Förslaget upptagna psalmer äro omarbetade och befinna sig så när som på ett par helt obetydliga senare ändringar (Wallins?) i samma skick som de läsas i 1819 års slutgiltiga psalmbok. — En ändring från tiden 1814—1819 är af intresse. I sin långa ingående kritik af Förslaget i Svensk Litteraturlitning hade Hammarsköld och Palmblad vid Geijers Den fattiges psalm gjort följande snusföruftiga anmärkning:

”Den arbetsamma är du blid,
än såg jag icke någon tid
hans barn gå efter brödet
och klaga uppå ödet (!!).

Erfarenheten visar dock, att om den arbetsammes barn icke själfva äfven äro arbetsamma, kan det lätt hända, att de både få gå efter brödet, och att de få skäl att

Skördepsalmen företer endast obetydliga ändringar, som likväl äro ganska talrika. Detsamma gäller Sabbatens morgon och Vid ett barns död (i 1812 års.samling: För en mor.) Psalmen Segern åter har underkastats en grundlig omarbetning. Ursprungligen är den på samma gång som psalm en patriotisk dikt; jag meddelar andra strofen:

Han kom att bryta landets värn, vår ovän, och med blodigt järn oss tråldom föreskrifva.	Du hörde våra rop, o Gud! Din ängel förde dina bud: Än vill jag för de trognas skull
Hans makt var väldig, stort hans hopp. Han blef dock störtad i sitt lopp; och måste låta blifva.	ej störta Sveas tron omkull. Ty prisande vi tacke dig, o Fader! mild evinnerlig. Halleluja! Halleluja!

De båda sista stroferna äro ända till oigenkännlighet förändrade. Starkt omarbetad är också Den fattiges psalm. Jag anför en parallell:

Ty denna sorgens tid förgår, och evig är ej smärtan. För Kristi skull jag glad uppstår den dag du dömer hjärtan. Så vill jag till den stilla ort, med hopp, på lifvets stråt gå fort, tills fälld är vandringsstafven, och det är ro i grafven.	Min pröfningstid ej evig är: ditt ord är mig en borgen, att jag en gång med fröjd uppskar, hvad jag sår ut i sorgen. Ty vill jag vandra lifvets stig med dygd och stilla hopp till Dig, tills fälld är vandringsstafven och jag får ro i grafven.
--	--

De sju nu nämnda psalmerna intogos i sitt omarbetade skick i 1819 års psalmbok, jämte Och han bar sitt kors, som inte återfinnes bland 1812 års Försök, och sannolikt senare tillkommit.¹ Upptagna i

klaga på ödet." — Anmärkningen togs ad notam. I 1819 års psalmbok läser man:

Den arbetsamma är du blid,
än såg jag icke någon tid,
att den dig trogen blifvit
du, Herre, öfvergifvit.

¹ I ett bref till fästmän af den 17 okt. 1815 skriver Geijer: "Jag har idag fått ett långt bref från dr Wallin. Han tänker ge ut ett nytt psalmboksförslag och vill engagera mig som medarbetare. Göromål hindra mig att ta någon betydlig del däri. Han är ej nöjd med den utkomna profpsalmboken, som till större delen dock är hans verk. Nu vill psalmbokskomitén emot hans vilja låta stadfästa den." (H. S.) Mig veterligt har Wallins uppmaning icke haft någon direkt påföljd. Men det är möjligt, att den kan ha sporrat Geijer till nya försök inom psalmdiktningen, af hvilka då psalmen Och han bar sitt kors vore det enda, som kommit till eftervärlden.

1835 års upplaga af Geijers dikter äro emellertid, som förut nämnts, ytterligare fyra af "försöken": Pingst, Midsommar, För en yngling och Döden, samtliga utom Midsommar med omfattande ändringar, tillägg och strykningar. Så har t. ex. i Pingstpsalmen andra strofen ändrats och i samband därmed den tredje utgått; sista strofen har ersatts med tvenne o. s. v. I Ynglingen är nionde strofen helt ombyggd, den sista tillagd; i Döden äro inte mindre än sex af psalmens elfva strofer utan vidare strukna.

1812 års Försök innehöll 16 psalmer. Af dessa omtrycktes elfva i Geijers samlade dikter. Sålunda utesluten är Krigspsalmen, som måhända förtjänt ett bättre öde. Jag återger ett par af dess bästa strofer:

I striden rope vi till dig;
du värdes oss bönhöra!
Se, fienderna rusta sig
och vilja oss förgöra.
Ej Herre! vi förmå ett grand,
om du ej på oss tänker.
Förgäfves väpnar sig den hand,
Som du ej styrka skänker. — —

Förgät oss nu ej, Gud, med ett!
Vår synd dig från oss slutit.
För Kristi skull du har tillgett
den ångrande, som brutit.
Fräls oss från bojor och från band,
du vår förtröstan vorden!
Att ej till spott blir Svea land
bland folken uppå jorden.

Väl förtjänt att ihågkommas i samlingen af skaldens dikter synes mig också den lilla fina, känsliga, äkta Geijerska psalmen Barnslig kärlek:

Späda dagars minne!
Du uti mitt sinne
ofta går igen.
I, hvars vård mig hägnat,
I, hvars blick mig fägnat,
och mig gläder än,
fostrare! mitt hjärta beder
frid af himlen öfver eder.

Undermålig är heller alls inte Aftonpsalmen. Både till form och innehåll svaga äro däremot För en mor (n:o VIII) och den sista af psalmerna, Begravningspsalmen.

*

Den andra perioden i Geijers diktning börjar med år 1832. De dikter, som tillhöra denna tid, äro antingen tillfällighetsdikter i egentlig mening, eller små tillfällets stämningar i toner och ord. Utanför båda

arterna stå dock ett par smärre poem. Så den underliga, för att icke säga obegripliga, lilla dikten Luftseglaren till de andra (från 1835), i släkt med stämningarna, men med den symbolistiska reflexionsdik- tens kynne; så också den lilla älskliga Vallflickans visa (från 1837), en pendant till Vallgossevisan i Poetisk Kalender, men af vida större poetiskt värde, och Marsch (från 1837), en liten präktig dikt:

För Gud och sanning, rätt och ära
är hvarje man en född soldat —

Främst bland tillfällighetsdikterna står en annan marsch, den härliga sången "vid den store Gustaf Adolfs minnesfest den 6 novem- ber 1832":

Fädernesland, hvars härliga minnen
fylla med vördnad ynglingens själ!
Fädernesland, ingif våra sinnen
de dygder, som fostrat din ära, ditt väl!

Betydande dikter äro också Hälsning till ärkebiskop Johan Olof Wallin i den studerande ungdomens namn den 3 juni 1837, och fram- för allt Vid Esaias Tegnér's död (1846). I dikten Till ett fruntimmer från år 1838, åffallets år, förekomma de nog så intressanta stroferna:

Att se vid egna tankars sken, fast mången det ock skulle klandra, och hellre gå på egna ben än åka bakpå med de andra.	Så tänkte de, de store män, som fordom gäfvo snillet lagar; så deras lärling tänker än, en mindre man i sämre dagar.
---	---

Af mindre intresse äro Skålen för Nordens vetenskapliga förening (vid de Skandinaviska naturforskarnes sammankomst i Stockholm i juli 1842), Verser att afsjunga på en musikalisk soaré för de nödlid- dande i Vermlands finnskogar (från år 1838), med ett stänk af ung- domskäckhet i rytmen, och Namnsdagsängeln eller Johannas dröm, på en väninnas namnsdag den 21 juli 1841.¹ Till tillfällighetsdikterna

¹ Dikten Namnsdagsängeln torde emellertid äga ett visst historiskt intresse. — I Geijers manuskript, som jag varit i tillfälle att se, heter dikten: Namnsdagen. Till de tre Johannorna och alla människorna, och afviker högst betydligt från den version man finner i samlingen af Geijers dikter. Med andra ord, poemet har underkastats en grundlig omarbetning, men har manne Geijer själf företagit denna? Det synes mig nog så tvifvelaktigt; snarare torde omarbetningen ha verkställts af sonen Knut, som besörjde den första upplagan af Geijers skrifter. Men om så åter är, har manne hans omsorg sträckt sig äfven till andra af dikterna från Geijers senare år?

räknar jag slutligen också skaldens små julklappsverser (från 1833?), med den präktiga karaktäristiken af Byron i ett par sällsynt välformade distika, det lilla äreminnet öfver Ling och de fina älskliga raderna Med en almanack till min hustru.

På sätt och vis emellan tillfällighetsdikterna och stämningarna står den lilla vemodiga, varma dikten Första aftonen i det nya hemmet (1837). Nära reflexionsdikten falla åter stämningar sådana som Höstvisa (1834), Salongen och skogen (1839), Kom! Farväl! (1839) och framför allt Tal och tystnad och Min politik (1840). Till de rena egentliga stämningarna slutligen och på samma gång till den Geijerska diktingens pärlor höra dessa små underbara dikter Tonerna (1834), På Nyårsdagen (1838), Natthimmelen och Höstsädet (1840) — dessa fagra, fina sånger med något af personlighetens skäraste helighet öfver sig.

Geijers lif åren 1811—1817.

Under åren 1811—1817, denna sällsynt rika tid i Geijers vittra alstring, får man knappast andrum att dröja vid de yttre dragen af hans lif. Men det är sant, några egentligen märkliga tilldragelser finnas icke heller att anteckna. Allt intresse knyter sig vid Geijers sträfvan för en ställning i lifvet. Hans enda stöd var docenturen i historia i Upsala, den gaf honom på sin höjd tillträde till ett och annat stipendium eller publikt understöd, men något lefvebröd gaf den icke. Så finner man honom ännu vid 30 års ålder som informator sitta på en vindskammare och läsa med barn. I hemmet synes man ha varit allvarligt bekymrad för sonens framtid. Det gällde ju inte längre bara honom själf. Sin oro gaf nog också den gamle Geijer luft i sina bref — helt säkert till sveda och grämelse för Erik Gustafs känsliga sinne. Man förstår utmärkt ställningen af rader som dessa (28 febr. 1811):

”Med min bäste far är jag visserligen ense om sättet att befordra sin lycka. Också kan min bäste far vara öfvertygad, att så långt min förmåga sträcker sig, jag aldrig skall låta något reellt tillfälle gå förbi att göra den gällande. — Men hvad presentationen hos prinsen angår, så är den säkert för tidig, innan jag kan ha något säkert och gifvet ändamål för att begära den. Och med unga prinsens framtida uppfostran lär ännu alldeles ingenting vara afgjordt.”

Som man ser sväfvade planerna vida omkring. Småningom få de emellertid ett bestämdt mål. Den 29 oktober 1811 skrifver Geijer till sin fästmö:

”Du vet, att jag talt på att ta prästkragen. Det är hos mig ingen splitt ny tanke, minst en nödfallsutväg; ty såsom nödfallsutväg skulle jag ej kunna välja något stånd, minst det andliga. Nu torde jag likväl bli präst förr än både du och jag föreställt oss. En pastorssyssla är ledig i Norrköping, hvartill församlingen själf äger fri kalleserätt. — — — Ludvig Heijkensköld, hos hvilken jag förut står i så mycken förbindelse, är egentligen den, som väckt frågan under sitt senaste vistande i Norrkö-

ping, och som är orsaken, att förslaget genom en af församlingens betydande ledamöter¹ blifvit mig gjordt. — — — Jag väntar snart fullständig underrättelse ifrån honom om villkoren, som visst ej äro stora, men likväl ej utan sina fördelar. — — Sysslan är en af de independentaste pastorssysslor i Riket. Inkomsterna gå till ungefär 1000 rdr rgs årligen utom fria boningsrum och en liten kryddgård. Stället är vackert. Vill min flicka följa mig dit, åtminstone medan vi vänta på något bättre? — — — Du kan ej tro, huru mycket tanken på dig sysselsätter mig under dessa funderingar, så mycket, att jag knappt kan arbeta." (H. S.)

Något senare finner man i ett odateradt fragment af ett bref från Geijer till föräldrarna:

"Arosenius är en ganska trovärdig man och har dessutom lofvat att med första sända mig skriftligen en fullständig uppsats på inkomsterna till deras natur och belopp m. m. — En enskild bevekelsegrund kunde det vara för mig att jag i Norrköping har släktingar. Om nu allt bekräftar sig såsom det är uppgifvet, hvem kunde föränka mig, om jag emottog förslaget? — Jag har verkligen mer än till halfs redan gjort det, och väntar blott på Arosenii bref för att taga mitt beslut. Får jag glädja mig åt min Anna Lisas bifall? Jag är säker därom, liksom jag hoppas, att mina älskade föräldrar själfva ej ha någonting däremot. — Profpredikningarne skola hållas fram på vintern; jag får således fullt göra att till den tiden bereda mig till prästen. — Den nu afträdande pastorn, som heter Östberg² har fått ett pastorat på landet i Östergyllen, men får i afseende på nådår ej tillträda det förrän 1 maj 1813, eller i vår ett år till. Det är den största olägenheten. Men han skall enligt Arosenii yttrande stå i ackord med sin företrädares änka om dessa nådår, hvilket troligen lyckas, då han förmodligen själf vore nöjd att så mycket snarare ge rum för sin efterträdare i Norrköping genom öfverenskommelse med honom. Får sysslan åter ej tillträdas förrän om halftannat år, så har jag emellertid tillfälle att göra teologie kandidaten ifrån mig. — Jag anhåller likväl, att mina bästa föräldrar ej ännu mer än för våra närmaste vänner ville omtala detta, ej heller därom skriva till Norrköping eller söka någon rekommendation, förrän jag fått de väntade närmare uppgifterna angående sysslan."

Och i ett postscriptum tillägger Geijer:

"Det är fråga väckt att slå tillsammans den församling, som skulle kalla mig, med en annan, nämligen den egentliga tyska församlingen. I det fallet blefve sysslan dubbelt så god och man kunde hålla sig adjunkt."

Den syssla, som Geijer sålunda hoppades kunna erhålla, var beställningen som *svensk kyrkoherde* vid Hedvigs församling (vanligen

¹ Sannolikt syftar Geijer här på en Arosenius, som sedan upprepade gånger nämnes i samband med affären i fråga. Huruvida emellertid denne Arosenius varit Carl Fredrik Arosenius (son till grammatikförfattaren, kontraktsprosten i Söderberke Peter Arosenius), en framstående borgare i Norrköping, innehafvare af färgeri, pappersbruk, garfveri, klädesväfveri m. m., eller brodern Johan Arosenius, likaledes Norrköpingsbo, delägare i firman Söderberg & Arosenius, är mig icke med visshet bekant. Troligast är likväl, att det varit den förstnämnde, Carl Fredrik Arosenius.

² Mag. Jacob Östberg; sedermera kyrkoherde i Mogata, Linköpings stift.

kallad tyska församlingen) i Norrköping; den åter som åsyftas på tal om sammanslagningen var befattningen som tysk pastor vid "den egentliga tyska församlingen", hvilken befattning därmed skulle upphöra såsom *tysk*. De rena tyskarnes antal var nämligen jämförelsevis obetydligt.

Geijer är som man finner förhoppningsfull nog. Rätt snart får han emellertid från Arosenius den begärda " uppsatsen " — och den bringar svåra hans hopp på skam. Till föräldrarne skrifer han (Upsala den 19 nov. 1811):

"Gud välsigne min älskade far och mor för all deras godhet emot mig! Huru ljufva äro mig ej edra önskingar för min välgång! Likväl torde vi alla få nedstämma vårt hopp angående det förslag, som jag sist nämnde för mitt etablissement. Jag har nu haft bref från Arosenius med omständliga uppgifter på inkomsterna vid tyska pastorssysslan i Norrköping. De afvika ansenligen ifrån hans första muntliga uppgift och äro, som han skrifer, verkligen mindre än han själf trodde. Beloppet är årligen, utom fria husrum, ej 1000 utan 700 rdr rgs. Jag har ej ännu stort förstånd på ekonomi. Men denna summa tyckes mig visserligen vara för liten att däraf kunna lefva som etablerad, äfven med det minsta hushåll, i tider då penningens värde är så fallet. Jag erkänner, att numera hela mitt hopp beror på möjligheten af de bägge pastors-tjänsternas sammansläende. Jag har tillskrifvit både Arosenius och Silfverstolpe¹ och bedt dem säga mig hvad utsikter det kan vara för detta arrangement, och att jag högst ogärna uppger förslaget att komma till Norrköping, men utan en sådan tillökning svårligen ser någon utsikt att där kunna bärga mig. Jag står således ännu i underhandling och väntar med otålighet deras svar. Emellertid, antingen jag kommer till Norrköping eller ej, så blir jag präst och tar teologie kandidatexamen så snart som möjligt. — — — Och hoppas jag med Guds hjälp att ej som präst gå länge oförsörjd."

Till sin fästmö skrifer Geijer samma underrättelser. Och han upprepar:

"Emellertid är i alla fall det andeliga ståndet mitt val, och med Guds hjälp skall väl ändå ej min flicka och jag vänta mer än ett par år på hvarannan. — Men ack! Det kostar på mycket, mycket. Hjälp mig att ha tålmod. Jag håller verkligen af dig mer än jag har godt af." (H. S.)

Ungefär en månad senare (den 11 dec.) heter det:

"Ännu förspörjes från Norrköping blott en stor tystnad, hvilken bevisar, att mina därvarande vänner ej ännu tilltro sig att ge säkert svar på frågan om sysslornas förening. Utfaller det jakande, så kan jag för prästtillredelsernas skull ej vara härifrån. Huru mycket denna uppoffring kostar på mig, därom behöfver jag ej tala till dig." (H. S.)

Och den 17 december:

"Ännu hörs intet ord från Norrköping, och jag törs ej resa ifrån min väntan, ehuru den kanske är fåfäng." (H. S.)

Julen ämnar Geijer tillbringa i Stockholm, afvaktande slutgiltigt besked. Först den 2 januari kan han skriva och tala om, att han

¹ Gustaf Abraham Silfverstolpe, vid denna tid rektor i Norrköping.

kommer hem till Ransäter och Anna Lisa; han har afstått både från prästbefattningen och prästberedelserna:

”Orsaken hvarför jag kommer hem snarare än du trodde är, att jag uppgifvit Norrköpingsförslaget. Silfverstolpen är nu här. Jag har talt med honom därom och uppgifvit det mot hans önskan. Ty projektet om församlingarnas sammansläende, i hvars verkställighet jag kunde se enda möjligheten till bärgning för mig och hustru, beror utom på en mängd andra saker i synnerhet på gubben Ebersteins¹ död. Han är afgjordt emot det, betyder allt i den saken, och kan lefva ut oss allesamman. — Således återstå blott 700 rdr rgs årligen med fria husrum, som är visserligen allt för knappt.” (H. S.)

Härmed var “Norrköpingsförslaget“, man kan säga, lyckligen bragt ur världen. Och man har ingen anledning att tro, att Geijer gripits allt för hårdt af förlusten.

Jämmt ett år tidigare hade han skrivit: “Jag har blott ett medel (att få ett hem): nämligen att på den litterära vägen, som jag valt, utmärka mig — på en gång det hederligaste och efter allt också det säkraste.“ Samma tanke upprepar han gång på gång i sina bref till fästmän både förr och senare. Den innehåller säkert också hans hjertas innersta mening — trots allt talet om prästkragen och teologie kandidaten. Geijer kände nog, att den uppgiften var i grunden inte för honom. Någon entusiasm ådagalägger han visserligen heller icke för “Norrköpingsförslaget“, om han än gläder sig öfver utsikten att nå det efterlängtrade hemmet. Snarare läser man mellan raderna i hans bref den gamla satsen: härtill är jag nödd och tvungen.

Vi lämnade Geijer efter återkomsten från England och debuten med skriften om inbillningskraften som informator i det Paulliska hemmet i Stockholm. Därifrån är också det senast återgifna brevet skrivet (3 jan. 1811). I Stockholm stannar Geijer vårterminen ut — diktar sina sånger för Iduna och skrifer på sina religionsfilosofiska afhandlingar. Första delen af 1811 är en det intensiva skapandets tid. När det lider mot sommaren känner sig också Geijer ha gjort ett godt arbete. Sällan finner man honom så modig och stark och förtröstansfull, så glad öfver tillvaron som nu. Blott några rader ur ett bref till fästmän (den 30 maj 1811):

¹ Christian Eberstein, tysk-svensk borgare i Norrköping; framstående affärsman och industriidkare. Såsom härstammande från tysk släkt tillhörde han tyska församlingen i Norrköping och nitälskade mycket för upprätthållande af tyska gudstjänsten därstädes.

”Jag kommer hem jämnt till midsommar, och tänker dansa dig sömnig om midsommarafton. — En sådan sommar som den, hvilken nu väntar mig, har aldrig förekommit förr i min historia. Och som jag väl på ett eller annat sätt kommer att bli en namnkunnig man, så vill jag innan jag dör ge en vink om samma sommar till min biograf, på det eftervärlden ej därom måtte blifva okunnig.” (H. S.)

Om hösten är Geijer i Upsala, sysslar med sina studier och funderar på ”Norrköpingsförslaget“. Julen tillbringar han, som redan nämnts, i Stockholm hos sina släktingar; i början af januari 1812 reser han hem till Ransäter och mot slutet af mars är han tillbaka i Upsala. Den 24 skrifver han till fästmän:

”Nu har du åter din gosse på den plats, dit hans onda eller goda genius alltid drar honom tillbaka. Jag vet ej, om det skall betyda, att jag ändå slutligen kommer att stanna här. Upsala begynner väl att bli mig tungt, därför att jag alltid här varit dömd att sakna min flicka och mina vänner i senare tid begynt blifva ganska tunn-sådda; likväl skulle jag kanske hälst önska att få bli kvar här, om det låte sig göra med kärlek och utkomma, ty den litterära verksamheten är ändå den, som bäst passar mig, och som jag alltid skulle komma att sakna, ifall omständigheterna stängde mig ifrån den. Teologien intresserar mig äfven endast i litterärt afeende. Men här finner jag blott långväga utsikter för mig: och den plats, där en hydda står för dig och mig, blir ändå alltid, hvad jag hälst söker.“

Hela år 1812 tillbringar Geijer i Upsala, den sedvanliga sommarvistelsen i hemmet undantagen. Den enda egentligen anmärkningsvärda händelse i Geijers lif under detta år är stipendieaffären i Svenska akademien. Härom lämnar ett bref till fästmän (af den 14 dec. 1812) närmare upplysning. Geijer skrifver:

”Du bryr mig för mina åtskilliga misslyckade förslag. Jag kan nu föröka listan därpå. Svenska akademien har gått mig förbi i bortgifvandet af sitt stipendium¹ och en ung student² har i stället fått det. För mig ha endast Rosenstein³, Adlerbeth och Wetterstedt röstat. Leopold (som alltid varit mig led, jag vet ej hvarför), Blom, Fleming⁴ och de öfriga närvarande hafva öfverröstat dem. Det är redan andra gången jag söker detta stipendium (jag sökte det äfven 1806); mina anspråk därpå äro utan motsägelse de giltigaste, och akademiens pluralitet har tydligen ämnat mig denna refus som en chican. Mina vänner äro indignerade. Jag skrattar däråt. — Det är tydligt, att herrar academici anse mig såsom en anförare för hela den nya sekten,

¹ Det Gustavianska stipendiet.

² J. H. Schröder.

³ Rosenstein var som alltid Geijers särskilde protector. — I november skrifver han till Geijer: ”Jag önskar, att prof. Fants förslag till Gustavianska stipendium, som jag med denna post bekommit, må sätta mig i stånd att gifva ett öfvertygande prof af mina tänkesätt; men innan jag talt vid mina kamrater kan jag ej lofva något mera än mitt bemödande.” (U. B.)

⁴ Fleming torde ha varit den egentlige chefen för oppositionen mot Geijer. I hvad mån han därmed varit bulvan för Leopold är mig inte bekant.

ehuru jag aldrig på minsta sätt deltagit i dess ströftåg. Men jag har befattat mig med den nya filosofien. Jag tyckes ej vilja svära på den gamla slentrianen; och så ondt samvete ha de, att detta är nog skäl till fiendskap, i synnerhet som de ej kunna neka mig talang. — Man ser emellertid, huru små själar stundom titta fram ur stora reputationer. Mina stackars psalmer få äfven oskyldigtvis sitta emellan för vederviljans skull till auktor. Jag vet ej hvad skäl till förbigåendet af mig för öfrigt blifvit ytttrade i akademien¹; men det vet jag af säker hand, att man utlätit sig, att mina psalmer fällt mig djupt i allmänna opinionen. Det är först och främst tämligen dumt; ty mina psalmer voro då ännu knappt ankomna till Stockholm. Men allt för väl begriper jag, att de skulle vara vidriga för Leopold, som nu är ett så gammalt petrifikat af hofpoet, att han säkert skulle anse det oanständigt att stiga in i himmelriket, om ej pudrad och chapeau bas. — — — Jag har ej velat tiga med detta för dig. Men jag ber dig ömt att ej oroa dig och taga saken viktigare än den är. Slika små usla upptåg ruttna snart, emedan de ha anlag därtill från början i sig. Jag inlåter mig i inga stridigheter mer. Indignation öfver calumnier mot en högt aktad lärare satte mig en gång pennan i handen.² Jag skär den ej mera till att fäkta med. Jag skrifver i lugn min historia, och om rättvisa finnes i landet skall jag genom egen förtjänst bana mig väg till en belägenhet, i hvilken jag har nog för mig och den mitt hjärta älskar. Blott ej du blir ledsen vid mig, min goda, ömma flicka. Sådan jag är, är jag din och det i lif och död. Förebråelser från dig skulle vara det onda, som djupt kunde träffa mitt hjärta. Och sådana får jag ju aldrig af min bästa flicka? — — — Om stipendium har jag ej skrifvit till föräldrarna och önskar, att du ej heller nämner därom så länge. Ehuru obetydlig saken är, skulle det göra dem ondt. Dig, dig, söta flicka, näns jag ej skona; ty för dig måste jag nu en gång prata om allt.” (H. S.)

Geijer skrattar, men i grund och botten är han nog lika mycket indignerad som sina vänner, och kanske också djupt sårad. — Man kan fråga, hvarpå akademiens ovilja mot Geijer berodde. Det var ju bara två år sedan hon för andra gången på ett högst smickrande sätt tilldelade honom sitt första pris. Hvad hade Geijer sedan dess förbrutit? Han hade, som han själf säger, aldrig deltagit i fosforisternas ströftåg. Han hade ännu aldrig visat sig som medarbetare i något af deras organ, hade knappast ens ännu förbindelser med någon af deras koryféer. Och hans medarbetarskap i Iduna, liksom göternas sträfvanden i allmänhet, hade mötts snarast med välvilja från det akademiska lägre.³ Hvarför skulle också skriften om historiens förhållande till reli-

¹ Man lär ha ansett Schröder vara i största behofvet, då Geijer — hade hopp om en professur.

² Orden syfta på Geijers bekanta polemik med Grubbe.

³ Dock betraktades på flera håll göterna såsom hemliga anhängare af fosforistmen. En så pass fördomsfri man som Wallin ansåg 1812 ”Idunesarne samt och synnerligen för Polyfemister och Iduna såsom en blott utgrening af den s. k. nya sekten”. Geijer var ”förtappad” o. s. v. Jfr Tegnér's bref till Adlerbeth af den 25 juni 1812.

gionen vara mera anstötlig än den af akademien belönta skriften om inbillningskraften och uppfostran? Eller afhandlingen "Om falsk och sann upplysning med afseende på religionen"? Troligen är det dock, som Geijer själf antyder, hans filosofiska skriftställer, som väckt ond blod. Och man måste komma ihåg, att 1810 voro sinnena ännu inte så förbittrade af striderna som 1812. Hvad som 1810 kunnat passera var 1812 för fäderna i akademien ett crimen læsæ, mindre kanske i och för sig än på grund af stridsläget. 1810 var Geijer en ung och begåfvad vitterlekare, som man kunde för den obestriddliga genialitetens skull förlåta både ett och annat; 1812 hade han blifvit — särskildt genom det många gånger skarpt polemiskt romantiska i sitt skriftställer — "en anförare för den nya sekten". Och som sådan skulle han näpasas.¹

Att också Geijer redan tidigare varit medveten om och haft kännning af de antipatier hans verksamhet på vissa håll väckt emot honom framgår tydligt nog af yttranden i hans bref. Så skrifer han t. ex. till sin fästmo (17 nov. 1812):

"Du måste säga mig af hvem du hört, att Götiska Förbundet är illa anskrifvet. Det är visserligen blott prat, men det vore ändå roligt att veta källan. — Att jag förklarar krig mot några stympare, däröfver är ej värdt att du bekymrar dig. Det är en sak, som om man ock ej uttryckligen förklarade det dock förstås af sig själf i alla fall, N. B. om man duger till något.² — Men att jag ej någonsin besvarar ovett, därpå kan du lita. Det finns ett annat sätt att strida som är bättre, och som består i att göra bättre. Ehvad nu allmänheten må synas tänka om min obetydliga person, hvarom den väl ej stort bekymrar sig, så är jag dock så säker, att min reputation med heder består de stötar, den hittills fått, som därpå, att jag sitter här."³ (H. S.)

Året 1813 vistades Geijer som informator i Stockholm⁴ med tjänstledighet från sin docentur vid akademien. Under tiden sysslade han också med historiska studier, efter hvad som framgår särskildt af några bref till prof. Fant. Så skrifer han den 6 maj 1813:

"Utan min medverkan och förmodan har jag varit så lycklig att blifva nämnd till Rosenhanisk stipendiat. Herr Doctorns egenskap af stipendii inspektor ökar de förhållanden af ynnest och deltagande, hvori jag alltid haft den lyckan att stå till Herr Doctorn såsom min gynnare och förman."

¹ Möjligen har också polemiken med Grubbe skadat Geijer. Man visste nog inom det akademiska läget att Geijer i mycket kämpade Höijer till behag.

² Stället svårläst.

³ Kort förut hade han skrifvit (27 okt.): "Ovett har jag fått på flera håll, men tänker ej svara ett ord åt något håll. Jag står ut med sådana stötar och skall blott bemöda mig att göra mina saker allt bättre och bättre. Då hugga alla antagonisterna endast i längden sig själfva." (H. S.)

⁴ Utom sommaren. Den tillbragte han som vanligt i hemmet.

Enligt stipendieförfattningen skulle emellertid stipendiaten vara vid akademien närvarande eller äga vederbörligt tillstånd att på annat håll vistas. Geijer anhåller om prof. Fants medverkan för erhållande af sådant tillstånd i och för historiska studier företrädesvis i hufvudstaden. Och han fortsätter:

”Jag har under den förflutna tiden varit och är ännu sysselsatt med genomgående af Ridderskapets och adelns samt sekreta utskottets protokoller alltifrån 1719 och har dessutom ur Engeströmska biblioteket gjort några extrakter. Ganska mycket återstår att genomgå; ty 1719 går med sina rötter omedelbart till 1680 och ännu längre. Till Stjerneldska och Rosenhaniska samlingarna får jag äfven tillträde.” (U. B.)

I oktober (den 11) skrifver han ånyo till prof. Fant, meddelar att han af kanslern erhållit ett halft års förlängd tjänstledighet och meddelar ytterligare om sina historiska forskningar:

”Jag har ibland andra ställen på en liten tid besökt den gamla Rosenhaniska egendomen Torp, nu ägd af salig statssekreterarens svåger och vördnadsvärda syster, hos hvilka jag står i så stor förbindelse. Där finnes hans bibliotek, som i allt hvad som rör Svenska Historien nästan kan kallas komplett, och en ganska vacker manuskriptsamling, af hvilken jag tog all den kännedom tiden tillät, och som framdeles alltid står mig öppen. Den är i synnerhet rikhaltig för frihetstiderna. Jag tänker i höst fortsätta mina excerpter ur arkiverna angående senaste hälften af Karl XII:s regering. Med mycket intresse har jag förnummit, att Nordiska samlingarna äro ankomna till Upsala, och gratulerar mig på det högsta däröfver, att de kommit under Herr Doctors vård.” (U. B.)

De historiska studierna och forskningarna — om hvilka Geijer, som vi se, inte försummar att ge prof. Fant meddelande — sammanhänga med hans planer för timlig bärgning. Dessa hade förändrat riktning, eller snarare kommit in i en gammal fåra igen. Det gäller för honom inte längre teologie kandidaten och ett pastorat. Han vill vinna befordran vid universitetet för att kanske sedan “ta vägen till prästeståndet genom professoratet”.

Om Geijers ansträngningar att vid akademien vinna fast fot och framtida utkomst, därom bära hans bref till fästmon åren 1814—1816 talande vittne. De bilda, kan man säga, en hel liten spännande roman. Ämnet är kampen för tillvaron, i egentligaste mening. En strid för att rädda själen och på samma gång kampen med sammanbitna tänder för ett stycke bröd — ett hem för Geijer och hans trolofvade. Det är — år 1814 — förlofningens 5:te år och Geijers 31:sta.¹

¹ Hvad vidkommer Geijers yttre förhållanden under denna tid ha hans minnes-tecknare hittills i allmänhet nöjt sig med att konstatera ett enkelt faktum: att han

Redan så tidigt som år 1812 trodde sig Geijer skönja utsikter till befordran på den historiska lärobanan vid akademien, den bana, som han trots alla planer förr och senare i den ena eller andra riktningen alltid höll troget i ögonsikte. I ett bref till fästmän från Upsala af den 28 april detta år skrifer han:

”Mig förestår i sommar mycket göra, som förr än vanligt torde fordra min närvaro här; ty det sägs, att prof. Fant ämnar taga afsked, och jag måste i det fallet bereda mig såsom kandidat till professuren. Jag tänker åtminstone söka att så dokumentera mig, att om man också förbigår mig man förskam skull måste ge mig något annat.”

Hvad Geijer här närmast åsyftar, när han talar om att bereda sig såsom kandidat till professuren, torde vara hans tilltänkta historia öfver Karl X Gustaf, för hvilken han hade gjort förstudier strax efter hemkomsten från England (då han till en början tjänstgjorde i Riksarkivet och därefter såsom informator för en Paulli kvarstannade i Stockholm och hade tillfälle till fortsatta forskning), och möjligen redan så tidigt som 1809, då han vistades i hufvudstaden som den unge Schinkels lärare. Åtminstone tyder härpå ett yttrande i bref till föräldrarna (16 febr. 1809), som jag redan tidigare i ett annat sammanhang återgifvit: ”Jag profiterar här mycket, i synnerhet i språk och musik. *Jag engagerar mig i arkivet* — det hörer till historien och ligger ej ur min väg.“ Knappast torde han nämligen för sina latinska historiefhandlingar ha behöft anlita Riksarkivet.

Emellertid är det i Geijers korrespondens ungefär tre fjärdedels år, räknadt från april 1812, i det hela tyst om hans planer och befordringsutsikter.¹ Men så i januari 1813 skrifer han:

1817 blef professor i historia. Emellertid har denna Geijers professorsutnämning sin för den tidens universitetsförhållanden synnerligen betecknande förhistoria. För så vidt man vill nöja sig med de yttre konturerna kan denna läsas i akademiens handlingar och i några tryckta bref från Geijer till vännen Adlerbeth; men det mest intressanta, det som rör spelet bakom kulisserna, på hvilket i grund och botten alltsammans berodde, är svårare funnet. I detta afseende äro de nämnda breven från Geijer till fästmän (hvilka med utmärkt välvilja ställts till författarens förfogande af greve K. Hamilton i Upsala) i hög grad upplysande. I dem ger han, nästan regelbundet hvarenda postdag, en redogörelse för sakernas läge vid akademien — en redogörelse, som är ytterligt omständlig och naturligtvis på samma gång fullkomligt tillförlitlig. På de ifrågavarande breven är också den följande framställningen i allt väsentligt grundad.

¹ Ifrån november och december 1812 äro emellertid ett par notiser anmärkningsvärda. I ett bref af den 17 november heter det: ”Förslaget till professionen efter

”Jag har öfverallt annonserat mitt beslut att ofördröjligen angripa min historia. Man intresserar sig därför: Rosenstein bemödar sig att skaffa mig något publikt understöd, hvarmed jag ännu ej vet, hur det går. Reste jag nu härifrån (hem till Ransäter och fästmon som Geijer gärna ville) så fölle hela saken åter i glömska, och jag vore kanske längre tillbaka än förut. Jag vill så snart som möjligt göra ifrån mig detta arbete, som jag kan kalla mitt sista litterära försök — och det första, hvaraf jag hoppas någonting för min framtid.”

Karl X:s historia gjorde Geijer aldrig ifrån sig. Men det är att förmoda, att han åt henne ägnade större delen af sin tid under vårterminen 1813. Den följande hösten bragte nytt arbete — förde också med sig nya planer och nya förhoppningar. Från den tiden (4 nov. 1813) är ett utomordentligt intressant bref, som redan finnes delvis tryckt i Geijers Samlade Skrifter (B. VIII, sid. 565), men som förtjäna att här ånyo anföras. Det heter:

”Min obeslutsamhet i afseende på min framtid vill jag ej neka, men väl söka att ursäktas, om det inför dig behöfves. Min hela natur drar mig åt ett visst håll, nämligen till litterär verksamhet på ett eller annat sätt. Denna böjelse är hos mig alldeles ovillkorlig, och jag må befinna mig i hvad belägenhet som helst, som ålade mig andra plikter, den skall likväl alltid ha öfverhanden och sänka mig tillbaka i mitt nonchalanta drömmeri. Jag finner allt för väl att man med denna beskaffenhet ej är ämnad att göra lycka i världen, och mina åtskilliga planer ha ej varit annat än försök att öfvervinna mig själf, som likväl ej lyckats bättre än att jag vid yppade tillfällen snarare af instinktlik fruktan att för alltid bli satt i ett bestämdt läge och bunden vid främmande plikter än af resonnement låtit dem gå mig ur händerna. Jag kan likväl ej säga, att jag försakat mer än ett enda tillfälle, nämligen den erbudna prästsysslan i Norrköping, som visserligen också var ganska obetydlig. Informationen för arfprinsen och filosofiska professionen i Upsala hade jag i alla fall ej fått, om

---

Höjer är ännu ej afgjordt. Allt för möjligt att Grubbe får sysslan. Ty hans båda medsökande äro ett par gamla inventarier. Att jag ej sökte, därmed är jag alltmera nöjd, då jag på stället ser alla de trakasserier, som jag skolat uthärda. Allt mitt hopp om framkomst och lycka är i mitt eget hjärta och hufvud. Och detta hopp är det bästa och slår också minst felt.” — Något senare (den 25?) skrifver han: ”I dag tryckas mina psalmer ut. — I dessa dagar blir min Macbeth färdig att läggas på trycket. — Därefter tänker jag med all möjlig ifverföretaga Karl X:s historia: ett arbete, som jag genom Guds nåd hoppas skall göra min och min flickas lycka.” — Och strax därefter (den 30 nov.): ”Din gosse är troligen hela våren i Stockholm för sin historias skull. En stor del af mitt hopp om utkomst beror på detta historiska arbete. Döm då, hur viktigt det bör vara för mig.” — Från december (den 14) äro slutligen följande rader: ”Min historia är mitt yttersta försök att förena alla mina önskingar, att nämligen få min bärning utan att bli satt ur all litterär verksamhet. Lyckas det ej, så blir jag genast präst, som jag redan är till hälften.”

jag sökt dem.¹ Med ett ord: jag kan ej ångra mitt uppförande. Men du finner, att i så beskaffade omständigheter jag så sent som möjligt kan uppge hoppet att just på den väg, hvartill naturen kallat mig, vinna utkomst för mig och min älskling. *På akademien står således all min diktan och traktan. Historiska professionen kan ingen taga ifrån mig, i synnerhet om jag får ge ut mitt arbete, och gubben Fant skall väl en gång ledsna. Att göra mig fullt säker om succession är nu orsaken till min historiska sysselsättning.*² *Man väntar ett sådant arbete af mig.* Och du må le däråt eller ej, men jag hoppas ej litet däraf. Jag hoppas att mina litterära förtjänster skola bana mig vägen till prinsen, och att han skall hjälpa min flicka och mig att expectera, ifall Fanten skulle vara för långsam. Kanske skall du säga att jag bygger slott i luften. Åtminstone är det ej slott utan blott en liten koja. Emellertid kan jag ej nog tacka Gud att han ger mig en sådan flicka, som ej ledsnar vid sin fattige gosse; och därnäst tackar jag Honom för den förnöjsamhet, hvarmed jag kan fördraga min tämmeligen oblida lott. Ty att vid 30 års ålder ännu sitta i en vindsammare och läsa för barn är väl ej afundsvärdt."

Geijer fick öfva sig i tålmod. Han sysslade troget med sina historiska, filosofiska och estetiska studier, kanske minst likväl med de historiska. Han ämnade söka adjunkten i filosofi, och till en tid var det också i främsta rummet filosofien, som upptog honom. Det gällde en afhandling för disputation: *De jure naturæ, qua ratione hactenus tractatum fuerit.*³ Till fästmon skrifver han (5 april 1814):

"Jag skall i maj månads slut presidera för en disputation, som jag håller på att skriva. Jag söker adjunkten i filosofien för att bevara min rätt, i fall professionen i moraln skulle bli ledig, som kunde vara en möjlighet. Adjunkten själf är till en början lönlös och ger därpå ej mer än 30 riksdaler, så att jag om den är mindre angelägen."

Härunder ljusna emellertid allt mer hans utsikter till befordran såsom historiker. Den händelse inträffar, som skulle bli afgörande, kan man säga, för Geijers hela framtid. Det var kronprinsens gifva af de Nordiska samlingarna till Upsala akademi. Geijer, som med spänd uppmärksamhet iakttog hvarenda liten omständighet, som kunde bli gynnsam för hans planer, insåg också genast hvad det som

¹ Det förefaller besynnerligt, att Geijer kan så bestämdt skriva, att informationen för arfprinsen hade han inte fått, äfven om han sökt den. Det synes tvärtom, som han skulle ha haft ganska goda utsikter. Jfr Geijer VIII: 559—561, och Tegnérs bref till Adlerbeth af den 25 juni 1812.

² Engeströms tanke att söka få till stånd en svensk rikshistoria, hvarom Geijer erhållit vetskap genom Tegné, torde också i sin mån ha sporrat honom till historisk verksamhet. Så skrifver han i ett bref, att han ville "söka utmärka sig genom något historiskt arbete och därigenom kunna komma ifråga vid ett val af person" till den ifrågavarande rikshistoriens utarbetande. Jfr Geijer VIII: 557—559.

³ Till denna afhandling hoppas jag återkomma i sammanhang med Geijers filosofiska skriftställer.

skett betydde för honom. Vi låta honom själf berätta. I ett bref af den 26 april 1814 skriver han:

”En af dagarne var jag hos Fanten. Han talte då för första gången med mig om succession efter sig, tycktes ta den för afgjord och varnade mig för åtskilliga competitorer. — Han vill ej skiljas från Upsala. Det är orsaken, hvarför han ej vill taga afsked. Nu är fråga om, att han skall få en befattning, som ändå kunde fästa honom här, fast han lämnade sin profession.¹ Kronprinsen har för akademiens räkning inköpt aflidne biskop Nordins samlingar i svenska historien. Det har skett genom Fantens och ärkebiskopens² bedrifvande. Nu är planen att proponera prinsen det han måtte uppdraga åt prof. Fant att ge ut på trycket ett urval af dessa samlingar, hvartill prinsen skulle bestå kostnaden. Troligen går detta igenom, blott prinsen kommer hem. Fanten skulle då begära tjänstledighet. Jag skulle bli hans vicarius och börja min tjänstgöring nästa vår.³ Fanten ämnade aldrig vidare att återtaga sysslan, hvaraf följer, att jag efter att ha vikarierat en kort tid blefve hans successor, om allt går väl. Men låt detta vara oss emellan.”

Ungefär detsamma, i kanske något försiktigare ordalag, skriver Geijer en vecka senare till Adlerbeth. (Geijer VIII: 568.)

Så stodo alltså affärens för Geijer vid slutet af vårterminen 1814. Allt var ännu viirvarr. Och det dröjde innan däri blef någon reda. Pingstafton (28 maj) disputerade han för den ofvan nämnda filosofiska afhandlingen och for efter väl förrättadt värf hem till Vermland. Sitt ändamål med afhandlingen, att få den filosofiska adjunkten vann han emellertid icke.⁴ För Geijer var detta knappast någon nämnvärd missräkning. Men måhända skulle han, om han vunnit det, ha kunnat få sin utveckling ledd in på ett sidospår och sina planer för timlig bärgning sprängda. Det var en lycka för Geijer, att han icke blott genom sin egen intuition utan också genom de yttre förhållandenas makt rent af *tvangs* mot det håll, där han hade att söka sin egentliga *vetenskapliga* uppgift. Vanligen sträfva ju personlighetens kraf och livvets tvång i motsatt riktning. Och aldrig är väl för en man frestelsen starkare att mer eller mindre medvetet mot ett stycke bröd svika sin kallelse, än när det gäller ett hem för honom och för den, hvars öde han

¹ ” — — — en hedrande sysselsättning för sin ålderdom, och tillika — — — en pretext att stanna i Upsala och slippa flytta till sitt pastorat, hvilket han alldeles ej vill” — skriver Geijer i ett annat bref.

² Dåvarande ärkebiskop Lindblom.

³ Under hösten 1814 (då prof. Fant var rektor) yrkade adjunkten i ämnet Tranér att få bestrida föreläsningarna. Häremot hade Geijer ingenting att invända, i synnerhet som Tranér lofvat att icke sedan göra anspråk på vidare tjänstgöring. Han ämnade nämligen söka pastorat och lämna akademien.

⁴ Han erhöll på förslaget andra rummet.

bundit. Aldrig är väl heller ett svek mera till att förlåta. Inte mången ser med sådan klarhet och sanning sin väg som Geijer 1834, då man bjöd honom Karlstads biskopsstift. Han såg inte så själf 1812, då det gällde den anspråkslösa prästsysslan i tyska församlingen i Norrköping.

Ännu en sommar kom alltså Geijer hem till Vermland och de sina utan att veta sig något bestämdt för sin framtid. Men nu var frågan om den historiska professionen aktuell. Afgörandet kunde dröja en tid, men det måste ske.

Redan i september var Geijer tillbaka i Upsala och midt uppe i arbetet och — intrigerna. Knappast en postdag går under hela vintern förbi, utan att han ger de hemmavarande — eller snarare den hemmavarande — redogörelse för allt som händt. Till en början är det fråga bara om prof. Fants tjänstledighet och vikariatet; själfva professuren är ännu bakgrund, men visserligen på samma gång konsekvens.

Först fram i oktober har Geijer blifvit i tillfälle att erfara något af betydelse. Då heter det (den 11) bland annat:

”Man skrämmer mig för Tannström¹ såsom medtäflare vid professionens blifvande ledighet. Ägde ryktet grund, kunde jag lätteligen med mina utsikter vara om en hals. Men jag tror aldrig Tannström själf tänkt däråt. Lyckligtvis är han min gode vän, och jag ämnar öppenhjärtigt skriva och fråga honom. Jag tror aldrig han vill gå mig i vägen.”

Och Geijer fortsätter en vecka senare:

”I dag skriver jag till Tannström — — — och hoppas få ett godt svar, ehuru det verkligen är anlagdt en cabal för att få honom att söka och mig att gå miste. Men han är för hederlig karl att pretera sig till sådant. — Förslaget att få honom till Fantens successor har sin hela origine af archiater Afzelius, som tror det vara enligt med sina fördelar att med gewalt tränga sig fram till protector för Tannström, som ej behöfver någon.”

Geijers tal om en cabal, som man anlagt mot honom, är säkerligen med rätta förhållandet öfverensstämmande. Geijer hade många fiender, väl icke rent personliga, men sådana som gärna ställde sig i vägen för vännen till Atterbom och de andra fosforisterna och för den miss-tänkte anhängaren af den nya filosofien. Det kan vara nog att påminna om stipendieaffären år 1812 i Svenska akademien, där Geijer ändå två gånger och så sent som 1810 vunnit stora priset. Och nu 1814 hade nog på flera håll sinnena förbittrats genom den Atterbom-

¹ Tannström, Nils Mårten, lärare för hertigen af Södermanland, titulärprofessor, sedermera kansliråd och kanslersekreterare vid Lunds universitet m. m.

ska kritiken af akademiens Handlingar med dess lofsång öfver Geijer och hans skrift om inbillningskraften.¹

Emellertid gå för Geijer trots allt affärerna framåt. Den 1 november skrifer han:

”Jag kommer nu att bli öfverhopad af arbete för att bereda mig till föreläsningarna för Fanten till nästa termin. *Han har själf bedt mig att laga mig till redo.* Jag kommer att göra mig mycket besvär med dem, ty af den sensation de göra beror mycket, i synnerhet som jag aldrig hållit några.”

I det närmaste detsamma skrifer han något senare till Adlerbeth, brodern i Götiska Förbundet, som mycket långt hade hans förtroende.

Och än vidare:

29 november. — ”Ännu är ej frågan om Fantens tjänstledighet afgjord. Det beror, som han själf sade mig, blott därpå, att han vill ha den i form af *uppdrag* att ge ut handlingar i Svenska Historien ur Nordiska samlingarna. Han vill ej, att det skall heta på begäran. Kommer prinsen hem, hoppas jag alla svårigheter försvinna. Hvad som är säkert är, att Fanten vill ha både tjänstledighet och senare afsked, om han kan få det under någon hederligare form, på hvilket han sätter värde.”

6 december. — ”Fanten, hos hvilken jag var för ett par dagar sedan, viste mig ett bref från ärkebiskopen, däri denne berättar sig ha talt med vice kanslern, greve Brahe, som sagt, att han vid första tillfälle skulle tala med prinsen angående tjänstledighet för Fanten, och bedt ärkebiskopen då vara tillstädes. — — — Fantens inlaga till kanslern skall insändas så snart man är säker på prinsens bifall, hvilket man säkert hoppas. Frågan angående vicarius blir då remitterad hit till akademiska konsistoriet, och jag är säker att blifva föreslagen, då adjunkten Tranér förnyat sitt löfte att såsom adjunkt i saken ej göra anspråk på vikariatet.² — *Till den 16:e reser jag till Stockholm* — — — *för att där själf söka gagna mina affärer.* Jag skall då tala vid Tannström (på sitt bref till honom hade Geijer ej fått något svar). Söker han ej, som alla hans vänner förmoda, så hoppas jag det bästa — — —.”

Stockholm den 22 december. — ”Jag är här sedan åtta dagar, har varit på bröllop, lupit omkring på uppvaktning etc. — — — Fantens ansökning om tjänstledighet hade jag med och öfverlämnade till Rosenstein, som tröstade mig därmed, att — — — prinsen redan är preparerad, att han gifvit sitt bifall och att således endast formaliteterna fattades. — Resultatet af mina andra uppvaktningar är, att excellensen

¹ I ett bref till Adlerbeth af den 3 maj 1814 skrifer Geijer: ”I Litteraturtidningen befinnes en recension af Svenska akademiens Handlingar, där jag (mig till ringa fromma) förmärkes vara upphöjd på hela akademiens bekostnad. Förmodligen befinnes den högst anstötlig, och mig kan den göra ondt, emedan jag dessutom misstänkes för gemenskap med fosforisteriet, ehuruval svärligen någon kan tro mig nog låg att själf ge väder till utbasunandet af mitt beröm. Jag vill således be dig, ifall detta ämne möjligen skulle komma på tal ibland dem det angår, ge den försäkran, att jag ej haft minsta begrepp om denna recensions beskaffenhet, innan den stod i tidningen, och att jag är missnöjd med den.”

² Jfr ofvan sid. 191, not 3.

Brahe, nu för tiden tillförordnad kansler, inger ett memorial till kongl. maj:t i ämnet. Detta blir föredraget vid första konselj, strax efter nyåret, och säkert bifallet. Är tjänstledighetsfrågan afgjord, så blir jag af filosofiska fakulteten föreslagen till vicarius och därtill af Brahe utnämnd. *Därpå har han själf gifvit mig sitt löfte.* Således är allt i god gång. — Brahe emottog mig väl — men för att vara till öfverflöd försäkrad, att han ej hade några mindre fördelaktiga impressioner emot mig, har jag bedt gubben Adlerbeth tala vid honom om mig, och han har sagt mig, att han funnit Brahe på bästa sätt disponerad för mig. — — — Tannström har jag äfven råkat. Han har ej fått mitt bref, och är således oskyldig i att ej ha svarat. Han nekade ej, att flere af hans vänner rådt honom att söka ifrågavarande profession. Men han hade själf aldrig allvarsamt tänkt därpå. Han gaf mig samtidigt den försäkran, att han ingalunda ville stå i vägen för min lycka. Vi skola ännu vidare tala vid, innan jag reser. Jag litar på hans heder och vänskap och skall ännu utförligare för honom framställa min belägenhet.”

Julen tillbragte Geijer hos vänner och släktingar i Stockholm och återvände sedan omedelbart till Upsala. Därifrån skrifer han den 10 januari 1815: “I morgon föredrages ansökningen om Fantens tjänstledighet i statsrådet, och om fredag väntar jag den beviljad hit.” Sedan återstod, som Geijer förut omtalat, blott att han af fakulteten föreslogs till vikarie. Detta kunde knappt möta några svårigheter — det fanns vid akademien ingen annan att ens tänka på, sedan Tranér afsagt sig. Kanslerns, grefve Brahes, utnämning var säker. Geijer hade hans löfte.

Därmed kunde frågan om vikariatet anses i hufvudsak afgjord. Och Geijer hade nått sitt första mål. Det andra var professuren. Och han slår sig inte till ro. Efter ett par veckors vistelse i Upsala är han åter på visit i Stockholm “för att gagna sina affärer”.

Att få vikariatet hade inte varit så svårt. Värre blef det, när det gällde professuren. Den var “en mans goda bärning” och kunde locka många — kanske bättre meriterade än Geijer. Ty någon egentligen välgande merit hade han inte i sina latinska historieafhandlingar eller i ett par uppsatser i Iduna; en sådan fick han först genom sina föreläsningar under vikariatet. Härtill kom, att gubben Fant nog inte var så lätt att ha och göra med. Han uppskattade afgjort Geijer efter förtjänst och var honom personligen välbevågen. Han såg honom också gärna som sin efterträdare, och det ju förr dess hellre. Men innan prof. Fant för allvar lämnade sin syssla, ville han vara försäkrad om att ostördt kunna få ägna sig åt det arbete, för hvars skull han tog afsked, sin Corpus diplomaticum, och det må man ju inte förtänka honom. I sin sträfvan att nå detta mål förfor han emellertid med en försiktigt-

het och formalism, som bör ha varit olidlig för den stackars väntande Geijer.

Sedan tjänstledigheten blifvit prof. Fant beviljad, förmodligen så som han önskade den, d. v. s. med den understrykningen, att han sökt och fått den i och för vetenskaplig verksamhet, hade det ju varit att vänta, att han skulle påskynda sitt afsked: detta var ju redan beslutet, hvarför då inte först som sist? Arbetet han önskade för sin ålderdom väntade. Tjänstledigheten var ju för öfrigt bara på en termin, just med hänsyn till afskedstagandet, och kunde ju inte gärna för en gammal man förnyas på långtid. I medio af januari hade också Geijer i bref till sin fästmö uttalat den förmodan, att prof. Fant omedelbart skulle lägga in sin ansökan. Så fort gick det emellertid inte. Kort efteråt (24 jan.), skrifver han:

”Jag nämnde sist, att det målet, hvarpå Fantens afsked beror, var i det hufvudsakliga afgjort. (Efter allt att döma så, att Fant, då de Nordinska samlingarna ju tillhörde akademien, af universitetets myndigheter fått något slags förordnande om utgifvandet, som af kronprinsen privat eller i egenskap af donator gillats.) Jag skref och berättade honom det, jag erkänner i den förmodan, att afskedsansökningen ofördröjligen skulle inlämnas. Emellertid finner jag af hans svar, att ännu åtskilligt återstår. *Han vill af kongl. maj:t ha ett ordentligt uppdrag att utgifva det ofta omtalade verket.* Därtill fordras ännu en föredragning i statsrådet, som landshöfding Rosenstein lofvat att verkställa i dag åtta dagar till. — — — Sedan jag sist tillskref dig, har jag uppvaktat hofkanslern baron Wetterstedt, af hvilken jag ej förr varit personligen känd. Jag hade allt skäl att vara nöjd med visiten. Han försäkrade mig, att hos alla, som ha något att säga hos regeringen, det blott är en tanke angående successionen efter prof. Fant — att ingen annan än jag kan komma i fråga — att prinsen är äfven af den meningen — och att han (baron Wetterstedt) redan arbetat för mig, innan han sett mig. Det låter godt — i synnerhet ur Wetterstedts mun. Ty han är en pålitlig man.”

Det fanns nu för Geijer ingen annan råd än att “expectera“ och hoppas det bästa. Under tiden hade han full sysselsättning med att bereda sig till sina föreläsningar, som han emellertid ej kom att börja så snart som han väntat. Under februari månad fick han nämligen ledighet tack vare vederbörandes långsamhet med vikariatsutnämningen. I medio af februari (den 14) skrifver han:

”Mitt vikariat kan anses för afgjort. Jag är föreslagen af fakulteten; men ännu äro ej alla instanserna af konsistorium, prokansler och kansler genomgångna, så att jag väl ej kommer att begynna mina föreläsningar förr än den 1 mars. Hvilket är mig rätt kärt. Jag får nog länge läsa. — Här vid akademien äro mig alla både lärare och studenter väl bevågna och tillgifna, så att jag väntar mig ett stort auditorium och ifall af snart inträffande ledighet *understöd af den allmänna rösten.* — Från Tannström har jag haft förnyade försäkringar, att han ej vill vara mig i vägen — dess-

likes af Tranér, som nu gått miste om grekiska professionen men fått professors fullmakt. Han kan i alla fall ej taga historiska professionen ifrån mig. Det enda jag således har att frukta är, att Silverstolpen¹ genom några riksdagsförtjänster kunde försöka att här tränga sig in; och jag skall i detta afseende ha ögonen uppe både själf och genom mina vänner i Stockholm. Men här har han allas röster emot sig. Kanske han ock är nöjd med sin nya promotion till lektor i Linköping och ej tänker på någon vidare."

Vi befinna oss i början af år 1815. Af Geijers bref märks det nogsamnt, att han börjar bli allt mer säker på sin sak. Hvad han hoppas kan väl dröja, men den historiska professionen kan ingen ta ifrån honom. Och han har nog sina goda skäl. Han är medveten om sin egen förtjänst och sin kompetens för sysslan; han ser ingen, som med fog bör kunna göra honom densamma stridig; de som möjligen kunnat det, Tannström och Tranér, äro på annat håll engagerade och ha gifvit ord på att inte stå Geijer i vägen. Stämningen vid akademien är den bästa. Och sist men inte minst: Geijer kan, för så vidt ingenting oförutsedt inträffar, vara säker på bifall för sina planer hos höga vederbörande i Stockholm, där i öfrigt den välvillige och inflytelserike, men i vanliga fall kanske något indolente Rosenstein, som är Geijer uppriktigt tillgifven, gör allt för att gagna honom.

På samma gång utsikterna för Geijer ljusna, växer också hans längtan att få föra sin Anna Lisa in i eget hem. För hans framtida bärgning är ju nästan ingenting ännu afgjort, men han börjar fundera på att sätta bo på Guds försyn och sina förhoppningar. Kanske har han en känsla, som han vill lita på, och som säger honom, att väntetiden nu verkligen är slut, sin bärgning skall han finna nu, och på det fält, dit alltid hans innersta håg hade stått. Redan i december 1814 (den 14) hade han skrifvit:

"Tinge vi ut (ur boet efter Geijers far) några tusen riksdaler, så att vi med dem jämte hvad du äger kunde sätta bo och äga föda för ett par år, så gifte jag mig strax på Guds försyn, i förhoppning att innan våra egna tillgångar vore alldeles till ända, Gud på ett eller annat sätt boskärde oss vår del."

Att hvad Geijer här säger inte är dikteradt af en tillfällig känslöstämning utan beroende på moget öfvervägande, synes framgå däraf, att de följande brefven börja allt mer och mer syssla med planer för bosättning, anskaffande af bostad, inköp af möbler o. s. v. Så skrifer han t. ex. i brefvet af den 14 dec.: "Jag begynner redan se på går-

¹ Den kände skriftställaren och tidskriftsutgifvaren Gustaf Abraham Silverstolpe.

darne, då jag går på Upsala gator, hvilket förr ej händt mig, och att fundera hvar vi bägge skulle få oss en liten trefflig bostad och en liten trädgård.“ Under tiden pågick hemma i Vermland utredningen af affärerna efter fadern Geijer. Resultatet artade sig att bli efter omständigheterna godt. Geijer kunde ha att vänta i arf, såsom han önskat sig, ett par tusen riksdaler. Och i öfverensstämmelse med hvad han redan skrivit i brefvet af den 14 dec. meddelar han nu (21 febr. 1815) Anna Lisa, att han är beredd att gifta sig. Han skriver:

”Det är visserligen djärf, min älskade vän, att taga ett sådant parti på tillgångar, som man förutser ej kan räcka öfver ett par år. Men jag är verkligen uppgifven af väntan och längtan och förlitar mig med ödmjukt hjärta därpå, att den Gudomliga Försynen nådigt har beskärt oss vår del, innan vi bli utsatta för nöden. Jag hoppas till och med, att det skall ge min ansökning till professionen mera vikt. Människorna ha ändå alltid samvete vid att ruinera en familj. Och denna consideration skall ge mina öfriga, som jag hoppas lagliga och välgrundade, anspråk större eftertryck.”

I öfrigt innehåller brefvet meddelanden om Geijers planer för bröllop och bosättning. Han önskar gifta sig i stillhet — inte något stort bröllop — en månad vill han tillbringa med sin hustru i Vermland o. s. v.

Emellertid visade sig snart nog de underrättelser, som Geijer mottagit från Vermland rörande affärsställningen efter fadern, vara öfverdrifna till det bättre eller i hvart fall förhastade. Det gällde försäljningen af några egendomar, som tycktes aldrig vilja bli afgjord, och dessförinnan fanns det inga pengar för Geijer att få. Följaktligen var det honom heller inte möjligt att sätta bo. Detta var för Geijer en tung misräkning.¹ Sommaren 1815 var det han tänkt få hålla bröllop — först sommaren därpå nådde han äntligen sin långa längtans mål.

I början af mars (möjligen i slutet af februari) hade Geijer fått sitt förordnande som prof. Fants vikarie.² Omedelbart därefter, den 6 mars, började han sina ryktbara föreläsningar. I ett bref till fästmon (odateradt) skriver han: “Nu äntligen har mitt förordnande anländt, och jag har annonserat i går mina föreläsningar. — — — Åhörare väntar jag mig fullt upp.“ — Däruti bedrog han sig heller icke. Den 21 mars kunde han berätta, att antalet föreläsningsbesökande uppgick till 230 à 240. “Antalet är ovanligt här“, säger han, “där redan 50 anses för ett stort auditorium; och kan jag bibehålla deras uppmärksamhet,

¹ Den 4 april skriver han: ”Bäst är ej lita för mycket på dessa utsikter (om arf). Våra planer stå i vida fältet.”

² Samtidigt utnämndes han till e. o. adjunkt i historia.

hvilket jag hoppas, tror jag det skall lända mig till rekommendation.“ Geijer bibehöll sina åhörarens uppmärksamhet. Han gjorde sitt bästa, spände alla krafter. Han visste hvad det gällde för honom.

Med berättigad stolthet är det också som han under hela terminen skrifer och talar om, kort och godt, med ett par ord, hur hans föreläsningar gå. “Mina åhörare tilltaga och ej aftaga. Auditorium kan sägas vara öfverfullt, så att många måste stå vid dörren.“ — “Jag fortfar att läsa med samma bifall och tillopp“ o. s. v. (4 och 17 april).

Men vi ha så småningom kommit bort från frågan om den historiska professionen. Vi minnas, hur prof. Fants ansökan om afsked var beroende på, att han fick förordnandet att utge de Nordiska samlingarna icke mer eller mindre *privat* genom universitetskanslern eller någon annan akademiens myndighet, utan *officiellt* såsom formligt *uppdrag* af kongl. maj:t. Ett sådant fick han också, men först i januari eller februari 1816. Därmed var emellertid affären ingalunda utagerad. Att ha fått i uppdrag utgifvandet — det var en sak. En annan gällde kostnaderna. Dem hade man ursprungligen tänkt sig kunna få betäckta genom bidrag af kronprinsen personligen (jfr Geijers bref af den 26 april 1814). Huruvida något förslag i den riktningen framställdes och blifvit afslaget — Karl Johan, som var en ekonomisk man, kunde ju tycka, att han gjort nog med att inköpa och donera samlingarna — eller man aldrig kommit sig för med en dylik begäran, det är ovisst. Nog af, när det på allvar blir fråga om att skaffa prof. Fant det pekuniära understöd han behöfver, är planen att intressera ständerna för saken. Härom skrifer Geijer närmare i bref af den 9 maj:

”Fanten har nu begärt af Ständerna 2000 riksdalers understöd till att ge ut sitt stora verk — — —. All anledning är, att det går igenom. — Sker det, hindraringenting Fanten att ta afsked. — — — Går han af, tror jag, att jag kan anse mig för säker, ty min reputation och popularitet inom akademien äro högre än någonsin. Mina föreläsningar ha gjort stor verkan i den vägen. Alla lärarne tyckas vilja mig väl, och studenterna äro mig till den grad tillgifna, att de säkert med största missnöje toge emot en annan lärare i historien. Gud styre allt till det bästa, så vore vi på en gång lyckliga och hjälpta och jag från fattigdom flyttad till ett slags öfverflöd. Ty en professorslön är en mans goda bärning.”

Detta var i början af maj. Från den följande tiden är blott att anteckna, att det af prof. Fant hos ständerna sökta understödet så till vida bifölls, som ständerna beslöto att hos konungen till det bästa anbefalla detsamma. Det berodde alltså på kongl. maj:t att vidtaga närmare åtgärder. Något som emellertid inte skedde i brådkastet.

Sommaren tillbragte Geijer som vanligt i Vermland. I september är han — efter ett uppehåll på vägen i Stockholm — tillbaka i Upsala och finner där sina affärer i samma skick, som han på våren lämnat dem. Han går och väntar på att träffa gubben Fant, som efter vanligheten vistas på sitt prebende långt fram i terminen. Först den 3 oktober kan han skriva och tala om, att han råkat honom, och i sammanhang därmed redogör han för sin verksamhet i Stockholm. Det heter:

”Ändtligen kan jag meddela dig ett resultat på vår långa väntan. *Fanten tar afsked*. Så långt är allt godt och väl. — — Han sade mig ouppmanad, att han ej ville låta mig vänta längre, att han i höst tar afsked, att hans afskedsmemorial redan är skrivet och färdigt att inlämnas, och att han anser för afgjordt att jag blir hans efterträdare. Han vill mig verkligen väl. — Under mitt vistande i Stockholm till-sade mig landshöfding Rosenstein, som denna gång tycks vilja röra på sig, att strax låta honom veta genom Adlerbeth, så snart *Fanten* gör allvar med afskedstagandet. Jag har redan gjort det, och han har genom Adlerbeth svarat, att han skall tala vid *grefve Brahe*, så snart denne kommer in från landet. Jag skriver nu på *Fantens* begäran till Stockholm för att få veta, hur snart *Brahe* väntas dit. Han ämnar då strax insända sitt afskedsmemorial. — Af Rosenstein har jag tillika fått veta, att han gjort sig underrättad om *Silfverstolpen* söker sysslan och af de säkraste källor vet, att detta ej är hans afsikt. I alla fall har jag redan härom skrivit till *Silfverstolpen*. Tranér, min andre ej farlige competitor här vid akademien, tänker bli präst och söker pastorat. Således är jag på alla håll fri för medtäflare; blott högst oväntade hinder skulle komma mitt utnämmande att studsas, och jag har verkligen det bästa hopp. — Gud ske lof, min älskade flicka. Går allt sin vanliga gång, så bör det fram i nästa termin vara nämndt till sysslan. Och utfaller denna utnämning så som jag har allt skäl i världen att tro, så gifta vi oss nästa sommar. — — Denna utsikt är all min glädje, allt mitt hopp, och skall bli min tröst under en tråkig höst och vinter, som för mig blir ovanligt arbetsam och full af göromål.”

Fjorton dagar senare (den 17 okt.) är Geijer i tillfälle att fullständiga sina uppgifter. Han skriver:

”*Fantens* ansökning blir ej inlämnad förr än i början af december, då *Brahe* flyttar åter in till Stockholm. Han önskar äfven detta uppskof, på det ansökningen om det af Ständerna hos Konungen rekommenderade understödet — — hinner bli föredragen och afgjord. — Af mig begär *Fanten* intet utom att jag skall betala kostnaderna för hans afsked, lösen o. s. v. Hvilket efter hans uppgift torde gå till öfver 100 riksdaler; och jag har naturligtvis gått in därpå. Hans sista villkor får du ej nämna för någon.”

Det där sista villkoret är onekligen karaktäristiskt. Prof. Fant vill gärna ha afsked från sin professur — som Geijer går och väntar på. De sluta en allians med hvarandra: prof. Fant skall efter bästa förmåga tala godt för Geijer hos höga vederbörande; Geijer skall sköta om alla de praktiska detaljerna för gubbens afsked; han reser till

Stockholm med hans ansökningar, gör uppvaktningar för hans räkning — han är i allt hans ombud. Slutligen skall han också betala omkostnaderna för hela kalaset. Men det skulle, som sagdt, ingen veta.

Frågan om Silfverstolpe kunde komma att söka professuren tycks ha åtskilligt oroat Geijer. Detta är ganska betecknande: näppeligen hade Silfverstolpe några meriter att tala om, men han hade (liksom Tannström) hvad vida viktigare var *relationer* i Stockholm. Gång på gång mottar Geijer lugnande underrättelser genom Adlerbeth, genom Rosenstein och andra. För att emellertid vara riktigt säker hade han slutligen själf satt sig i förbindelse med honom. Den 31 oktober skrifer han:

”Jag har nu haft svar från Silfverstolpe, som försäkrar, att han på intet vis vill göra mig successionen stridig utan tvärt om, om han på något sätt kan, gärna bidraga därtill för mig. Men enligt sina fina uträkningar har han tillika bedt mig låta detta vara oss emellan; ty han ser gärna, att vederbörande tro det han skulle söka, på det de ej må lämna honom ur minne. Du får således ej tala om denna dyra hemlighet. — Från Adlerbeth har jag äfven haft underrättelse, att excellensen Brahe i förra veckan som hastigast varit i staden och af *landshöfding Rosenstein fullständigt är viddalad i saken, som han lofvat på det kraftigaste vilja understödja*. Jag ämnar nu, sedan Fanten också underrättat kanslerssekreteraren Fredenstam om sitt beslut, äfven tillskrifva denne för min räkning. — Efter allt utseende kommer dock att med Fantens afsked gå mycket omständligt till väga, och före nästa vår hoppas jag knappt se det afgjordt.”

För visso gick man omständligt till väga. Den 14 november heter det: “Fanten arbetar af alla krafter att få sitt afsked färdigt till den 1 februari. Ännu äro ej alla omständigheter undanröjda. Det fattas att det af Ständerna hos kungl. maj:t anmälda understödet — — — blir utassigneradt.” — En vecka senare (21 nov.) fortsätter Geijer: “Från landshöfding Järta i Falun, som nu förestår statssekreterareysslan för finanserna, har Fanten nyligen haft ett bref, hvori han lofvar att med det första föredraga saken hos konungen och själf lifligt intressera sig därför. Järtas ord äro att lita på — — —.”

Härnäst Geijer har något af intresse att omtala, är inte förr än fram i januari 1816, och då från Stockholm. Den 18 skrifer han — så godt som direkt anknytande till det bref af den 21 november, hvar-ur jag senast meddelat ett utdrag:

”*Saken på hvilken Fantens afsked beror är afgjord*. I går föredrogs den af landshöfding Järta, och Konungen har i tryckningskostnad för det stora — — historiska verket — — beviljat 6- à 7000 riksdaler banco — mer än dubbelt mot hvad som begärdes. — — — Det är hvad Järta berättade mig, då jag i förmiddags gjorde min uppvaktning. Han hade den godheten tillägga, att den lyckliga utgången fägnade

honom dubbelt för min skull. Gubben Rosenstein, till hvilken han skickade mig att berätta det, visade en verklig förnöjelse, slog mig på axeln och kallade mig professor och sade, att det skulle vara honom en glädje att snart få kontrasignera min fullmakt. Hos Brahe låter äfven allt godt. — Jag skrifver nu dessa tidender till Fanten och hoppas, att inga hinder mera kunna återstå för afskedet.”

Nej, några hinder för prof. Fants afsked funnos verkligen inte längre — inte ens för honom själf. Geijer förmodade, att afgörandet skulle äga rum redan i april. Så fort gick det nu inte — om på grund af bråk med penningaffärerna eller af något annat skäl är mig inte bekant. Först den 14 februari kan Geijer meddela, att prof. Fant verkligen lagt in om afsked. “Ansökningen“, skrifver han, “afskickades med förra posten till Stockholm, och innan månadens slut är den väl af konungen beviljad. Det har kostat mig otroligt besvär att få saken så långt, och därmed har en stor tyngd fallit från mitt sinne.“

Så långt hade alltså Geijer kommit efter tålig väntan, tre fyra års väntan, att det blifvit allvar med prof. Fants afsked. Det beviljades också utan svårighet — vederbörande voro ju sedan länge beredda — om också inte precis “innan månadens slut“. I sin längtan räknar alltid Geijer för fort. I slutet af maj (den 28) kan han emellertid skriva: “Jag har en glad och länge efterlängtnad nyhet att berätta dig. Den 22 dennes fick Fanten afsked; och sysslan är således ledig, som skall med Guds hjälp föda mig och min allra sötaste lilla hustru.“

Med prof. Fants afsked slutar första akten.

*

I sitt bref af den 28 maj hade Geijer skrivit: “Förslaget till sysslan kan ej bli uppsatt förrän till hösten. Min medsökande Tranér begär uppskof för att då speciminera.“¹

Hösten 1816 skulle alltså hufvudstriden stå — kraftmätningen vid förslagets uppsättande. Geijers medsökande voro titulärprofessorn, adjunkten i latin Tranér, professorn i historia i Lund Lindfors, biblioteksamanuensen Schröder och docenterna Wallin och Ullgren — den sistnämnde samtidigt sökande till den ekonomiska professionen. Af

¹ I samma bref yttrar Geijer några ord af intresse om sina föreläsningar: ”I går läste jag min sista föreläsning i termin för ett öfverfullt auditorium. Jag slutade med Gustaf Adolf den stores död. Denna termins föreläsningar ha varit de intressantaste, som jag ännu hållit, och nästan ännu mer besökta än de föregående. Detta är mig äfven därför en egen tillfredsställelse, att jag vet det i Stockholm i förnämligt sällskapen af mina afundsmän yttrat om tilloppet till mina föreläsningar, att det skulle nog vara slut efter första terminen.”

dessa har man emellertid att ta hänsyn väsentligen till de två första, Tranér och Lindfors. Hvad den förre beträffar gäller nog om honom hvad Geijer själf säger: "Han *kan* inte ta historiska professionen ifrån mig." Också är hans ansökan egentligen pro forma: han söker för att få en merit. Hvad han åstundade var ett pastorat.¹ Att Tranér i grunden inte heller ansåg sig ha några anspråk på professuren, visar sig äfven däraf, att han, enligt hvad Geijer flera gånger bestämdt säger, ursprungligen inte ens tänkt söka; och det förefaller rent af som han därpå skulle ha gifvit Geijer sitt ord. I så fall har väl Geijer senare fritagit honom från hans löfte. Härpå tyder att Geijer säger sig själf ha rådt Tranér att för pastoratets skull på det kraftigaste "poussera professionsansökningen". Vidkommande Tranérs meriter kan man säga, att åldersmeriten hade han och pappersmeriter i öfverflöd. Till hans lärdomsmeriter hörde, att han var en duktig latinskald och hade eröfrat flera akademiska pris; han hade en tid — under Fants rektorat — förestått professuren i historia och hade slutligen ett färskt historiskt specimen att återopa.

Farligare för Geijer än Tranér var Lundaprofessorn Lindfors. Mindre likväl genom sina meriter än sina relationer. Framför allt var han farligare än Tranér därigenom, att han verkligen *ville ha* professuren.² Däruti att han redan var professor i historia hade han en merit; däruti att han var professor i Lund väl snarast — något tvärtom. Hans ansökning till professuren hade emellertid sin särskilda historia, som skulle bli af stort inflytande på affärens gång.

Den 22 maj 1816 hade prof. Fant fått sitt afsked.³ Den 31 juli annonserades sysslan i allmänna tidningar ledig. Prof. Lindfors' ansökan inkom den 18 augusti. Nu stadgade författningarna, att ansökan till professur skulle inlämnas senast 56:te dagen efter det platsen blifvit ledig förklarad. Då blef frågan: från hvilken datum skulle man räkna de 56 dagarne. Ifrån 22 maj, då prof. Fant fick afsked, eller

¹ Han sökte också samtidigt med professuren Säby regala pastorat i Linköpings stift.

² Dock skrifver Tegnér i ett bref till Adlerbeth af den 27 febr. 1817, att Lindfors i fråga om professuren i Upsala "visat sig litet vankelmodig. Den ena dagen hette det, att han ej ville ha sysslan, den andra, att han skulle göra allt för att få den." — I ett annat bref till Adlerbeth säger sig Tegnér ha "gjort allt möjligt för att förmå Lindfors att afstå från sin plan" att söka professuren.

³ Man jämföre prof. Schücks framställning i "När Geijer blef professor", (Ur gamla papper V), hvilken jag i det följande på ett par ställen begagnat.

från den 31 juli, då hans plats i tidningarna kungjordes ledig? I förra fallet hade prof. Lindfors' ansökan inkommit för sent och kunde till ingen vederbörande myndigheters åtgärd föranleda. Huru naturligt det än synes oss att fatalietiden för en syssla räknas från och med den dag den offentligen annonserats ledig — i Upsala voro meningarna delade, såsom också skall visa sig af en redogörelse för ärendets behandling i fakultet och konsistorium.

Resultatet af fakultetens förhandlingar¹ — den 16 nov. 1816 — blef, att Tranér kom i första förslagsrummet. Geijer fick 3 röster till första (Höijer, Grubbe, Knös), 3 till andra (Kolmodin, Afzelius, Bredman) och 4 till det tredje (Nordmark, Svanberg, Biberg, Lundvall). De fyra sistnämnda satte Lindfors före Geijer. Af de tre åter som satte Geijer i andra rummet ansågs Lindfors ha kommit efter fatalierna, blef blef sålunda af dem utesluten och kom i *sista* rummet. Docenten Wallin fick 2 röster och docenten Ullgren en röst.

Geijer fick sålunda nöja sig med andra förslagsrummet.² Och däröfver tröstade han sig nog ganska lätt. Till Adlerbeth skrifver han: "Att jag ej fått första rummet på förslaget till professionen, är mig likgiltigt. Tranér må ha denna tillfredsställelse, och möjligen hade han annars genom klagomål vållat tidsutdräkt." Geijer var säker på sin sak, säker på vederbörande i Stockholm och säker på sin rätt till professuren.

Från fakulteten gick ärendet till konsistorium. Där yppade sig emellertid nya svårigheter. Härom berättar Geijer utförligt i ett bref till Adlerbeth af den 10 december³, hvilket jag här återgifver:

"I dag skulle förslaget uppsättas i konsistorium, hvilket ock i det afseendet sammanträdde. Nya, helt och hållet oväntade svårigheter hafva yppat sig. Det ser ut, som detta förslag genom sådana skulle bli i akademiens annaler särdeles märkvärdigt. Rektor (Aurivillius) har begynt med att ursäktas sig, att han till detta fall uraktlåtitt att tillämpa en kunglig förordning, hvarigenom hela saken får ett förändradt skick och det redan vidgjorda omkullkastas. Denna åberopade förordning är af den 5 april 1805, ställd till alla akademier i riket. Däri läres stadgas, att vid ingen akademi, ifall af två professioners ledighet på samma tid, förslag må uppsättas till den senast ledigblifna, innan den andra efter uppgjort förslag blifvit *tillsatt*; då äfven från denna tid ansökningstiden till den senast ledigblifna professionen bör beräknas.

¹ Jag följer här Geijers egen framställning i bref till Adlerbeth af den 3 december 1816. Geijer VIII: 575.

² *Icke* tredje som prof. Schück af förbiseende uppgifver.

³ Geijer VIII: 575.

Följaktligen: efter den ekonomiska professionen ännu ej blifvit tillsatt, må innan dess intet förslag till den historiska upprättas, utan tvärtom ansökningstiden till denna räknas från ekonomie professors utnämmande. Det märkliga härvid är, att filosofiska fakulteten redan uppsatt förslaget i historien, hvaröfver justeradt protokoll finnes. Fakulteten var således om denna förordning helt okunnig. Ej mindre märkligt är, att en dylik okunnighet tycks hafva rådt hos hela consistorium academicum nästan under alla dessa åren, allt ifrån det förordningen utkom. Redan 1806 voro flera professioner lediga på en gång, hvilka besattes och hvartill förslag skedde utan afseende på denna författning. Sedermera hafva Biberg och Bredman, Grubbe och Lundvall på samma sätt blifvit nämnda till samtida ledigheter vid akademien utan att ifrågavarande förordning lagt hinder i vägen. Ja, helt nyligen har magister Ullgren fått kongl. maj:ts dispens att, oaktadt han redan är föreslagen till ekonomiska professionen, dock nu få komma i åtanke vid förslagens uppsättande till den historiska. Det synes således härigenom, som om förordningen åtminstone för närvarande fall vore till sin verkan upphäfd. Ty huru kunde dispens ges att på en gång få komma på tvenne professorsförslag, om tvenne samtida professorsförslag vore i allmänhet olagliga? Man skulle af allt detta nästan kunna draga den slutsats, att vederbörande i Stockholm förgätit nämnda författning så väl som vederbörande i Upsala. Emellertid har den nu ganska olägligt blifvit framdragen ur sin glömska, genom hvilken vet jag ej. Säkert är, att underrättelsen var oväntad för rektor själf och snart sagdt hela konsistorium. Emellertid har detta väckt den största förvirring inom nämnda värda kollegium. Några hafva varit af den tarcken, att Ullgrens dispens är en dispens äfven af förordningen, och velat skrida till förslags upprättande. Andra hafva ej vågat handla emot en uttrycklig ännu oupphäfd kongl. förordning. Resultatet lär bli, att man ämnar genom kanslern förfråga sig hos kongl. maj:t och med detsamma sjunga ett Pater peccavi. Emellertid ser du, hvilken tidsutdräkt genom allt detta beredes. Fråga uppstår, huru man skall förekomma den. Råd mig! — Jag har nyss fått veta hela denna konfusion och är därpå ännu yr i hufvudet."

Hvilket råd Adlerbeth gifvit Geijer är inte bekant. Men det är sannolikt, att han för att förekomma den tidsutdräkt, som vännen fruktade, utan vidare redogjort för saken för sin pappa, gamle Gudmund Göran. Han har talat med Rosenstein och Rosenstein har preparerat Brahe, universitetskanslern. Det var den vanliga vägen, genom de båda Adlerbeth och Rosenstein till Brahe, eller mera direkt genom Rosenstein ensam, på hvilken Geijer stod i förbindelse med högsta vederbörande.

För att emellertid vara till öfverflöd säker på sin sak företog Geijer som hastigast en resa till Stockholm för att rådgöra med sina vänner. Härom vittna några rader i ett bref till Afzelius af den 17 december 1816, där det heter: "Jag gjorde förliden vecka en resa till Stockholm för att häfva ett hinder, som har yppat sig angående uppsättandet af förslag till historiska professionen. *Det lyckades mig*, men jag var ej fullt ett dygn i staden — — —." (K. B.)

Nog af, det blef konsistoriets beslut, såsom Geijer förmodat, att man skulle ingå till kanslern med anhållan, att denne måtte hos kongl. maj:t göra framställning i frågan. Svaret kom så hastigt, att Geijer inte hade något skäl att klaga öfver tidsutdräkt, men all anledning att vara sina vänner i Stockholm tacksam för deras nit, — det kom till och med innan konsistoriets skrifvelse blifvit justerad och afskickad.¹ Kungabrevet innehöll utan vidare ett åläggande för konsistorium att oaktadt kongl. brevet af den 5 april 1805 ofördröjligen uppsätta och till kongl. maj:t inkomma med förslag till den historiska professionen.

Den enda kvistighet, som efter detta återstod för konsistorium, var frågan huruvida ärendet skulle till fakulteten återförvisas i och för ny behandling. Då emellertid alla fakultetens medlemmar hade säte i konsistorium, men icke stämma, detta så förstådt, att de, som redan i fakulteten röstat, i konsistorium saknade rösträtt, kom man till det resultat, att frågan omedelbart skulle af konsistorium behandlas, men därvid skulle för detta tillfälle de af fakultetens medlemmar, som så önskade, ha rätt att i konsistorium ändra sina vota.

Icke heller omröstningen i konsistorium blef för Geijer någon framgång. Någon ändring af de vota, som i fakulteten afgifvits, förekom icke. Därifrån hade Geijer 3 röster till första förslagsrummet, 3 till andra och 4 till tredje. Af konsistoriales fick han ytterligare 1 röst till första (Per v. Afzelius), 4 till andra och 5 till tredje. Inalles hade alltså Geijer 4 röster till första förslagsrummet, 7 till andra och 9 till tredje — och kom på det slutgiltiga förslaget i *andra* rummet. Tranér fick första och Lindfors tredje. Det återstod för kongl. maj:t att göra sitt val.

I slutet af december 1816 eller i början af januari 1817 hade Upsalamyndigheternas förslag kommit till Stockholm. I början af februari väntades ärendet komma före i konseljen, och redan i slutet af januari är Geijer i Stockholm för att till det sista följa sin sak. Några svårigheter torde inte ha yppat sig. Möjligen kunde därhän tydas några ord i ett bref af den 3 februari från Geijer till hans hustru. "För min sak låter allt väl", skrifver han, "ehuru lundensarne tyckas vilja begynna att fiska i grumligt vatten. Men mina allierade skola väl drifva dem på flykten, och jag har dessutom bestämd försäkran, att deras egen kansler, exc. Engeström, ej är deras allierade."²

¹ Detta sista enligt prof. Schücks uppgift i den ofvan nämnda uppsatsen.

² Det synes, som om Lindfors före afgörandet dragit sig tillbaka. Jfr ofvan, sid. 202, not 2.

Hur som hälst, på sitt fiske fingo lundensarne intet. Den 12 februari utnämndes Geijer på Brahes förord till Professor Historiarum i Upsala. — Geijer hade fått ett lefvebröd och var för alltid räddad åt historien och den svenska odlingen

---

Geijer och folkvisan.

Året 1814 är i Geijers produktion folkvisornas år. — I romantiskt götiska kretsar hade man då redan länge umgåtts med planen att genom utgifvande af en del hos några samlare i handskrifter tillgängliga folkvisor väcka intresse för och ge nytt lif åt den gamla svenska medeltidsdikten, som med konstpoesiens genombrott under 16- och 1700-talen och med den allt folkligt och egenartadt nationellt föraktande pseudoklassiska smakens seger hade råkat i glömska och förfall. Väckelsen till folkvisesamlandet, liksom i viss mån också till den specifikt götiska verksamheten på andra närbesläktade fosterländska kulturområden, historiens, fornkunskapens o. s. v., kom utifrån, från Tyskland och Danmark. I det förra landet började utkomma redan 1805 Arnims och Brentanos berömda samling af tyska folkdikter: *Des Knaben Wunderhorn*. I Danmark hade knappast någon tid intresset för folkpoesien varit helt och hållet utdödt. Från slutet af 1500-talet är Anders Vedels vissamling, från 1600-talet Peder Syvs. Under senare tid verkade Nyerup äfven på folkvisesamlandets fält. Redan på 1780-talet hade han offentliggjort en del medeltida sånger och ballader, och under åren 1812—14 utgaf han tillsammans med Rahbek och Abrahamsen sin bekanta samling *danska visor*, som väl närmast blef mönstret för de senare svenska folkviseutgifvarne.

Främst bland dessa står Afzelius, Nyerups lärjunge. Hans intresse för folkdikten hade blifvit väckt redan tidigt, i barndomen. På tätaströftåg genom hembygden, Vestergötland, hade han redan under studentåren upptecknat ett icke ringa antal gamla folkvisor. Intresserad hade han satt sig i förbindelse med andra folklorister och dymedelst blifvit i tillfälle att förstärka sina egna samlingar. Sporrad af den

danska Nyerup-samlingen och äfven af Nyerup personligen, började han arbeta för en utgifning af sina visor och sökte till medarbetare bland andra brodern i Götiska Förbundet, Geijer, som med sin auktoritet skulle kunna ge det bästa stöd åt företaget. Geijer synes emellertid länge ha varit ovillig. Han tillmätte i en början folkvisorna, såsom han själf uttryckte sig, endast barndomsminnets värde, men ej den litterära betydelse, som kunde motivera en utgifning. Härtill kom, att Geijer af allt att döma länge nog inte kände någon vidare sympati för Afzelius personligen. Man lägge märke blott till *tonen* i följande rader ur ett bref från Geijer till Adlerbeth:

"Afzelii *Neck* är visserligen i sitt närvarande skick så god den kan bli. Men musiken, som jag nu först lärt känna af de bifogade noterna, har återväckt hela mitt missnöje mot poeten. Musiken är förträfflig, har originalitet och karaktär i högsta grad. Och hur passar till dessa toner, i hvilka en så frisk naturkraft talar, den af sentimental dimma omslöjade och i duggregh af känslor uppblötta poesien? Den smakar som nattståndet dricka efter ett glas champagne. Man skall vara en känslös skälvestgöte för att ej af denna musik hafva blifvit inspirerad till kraftigare produkter."¹

Den i Idunas tredje häfte — inte utan protester och emot Geijers votum — offentliggjorda Necken blef emellertid likafullt första steget till förverkligande af Afzelii planer. Småningom lyckades han genom att väcka Geijers intresse för de gamla folkmelodierna vinna honom för sin sak.² När Geijer var vunnin, då var han också vunnin. Hans arbete för folkvisesamlingen har ingalunda varit obetydligt. Det gällde för honom till att börja med att göra sig hemmastadd på marker, som dittills varit honom främmande. Om hans intresse och studier vittna också hans bref till Afzelius. De innehålla talrika anmärkningar, som visa både hur han sträfvar att sätta sig in i frågor, som röra folkvisan,

¹ Geijer VIII: 561. — I sin Berättelse om Götiska Förbundet af 1845 har Geijer ändrat sitt omdöme. "Sällan har", skrifver han om Necken, "man hört ett innerligare och ljufligare sammanhang emellan ord och musik än i denna sköna dikt. Det var också en ny ton lockad ur den svenska lyran, eller rättare, det var den gamle *ström-karlens* toner, som väcktes bland ett yngre släkte. Det var den *svenska folkvisans* ton, som åter var träffad och upplefde." — Det lider intet tvifvel, att ej Geijers ursprungliga omdöme af år 1812 är det mest träffande, liksom i allmänhet den unge Geijers omdöme är mera att lita på än den gamles.

² I sin Berättelse skrifver Geijer: "Han föreslog mig, *ehuru jag i början ej var synnerligen gynnsamt stämd för honom och hans bemödanden*, att vi bägge gemensamt skulle utgifva en samling af gamla svenska folkvisor. *Jag lockades af de gamla härliga melodierna* — — — och kom därigenom in i ämnet."

och hur han delvis redan behärskar dem. Så skrifer han t. ex. från Ransäter i ett långt bref af den 14 juli 1814 (K. B.):

”Bed Hammarsköld genom dig eller egenhändigt sända mig en uppsats (uppgift) på hvad i folkviselitteraturen är vidgjordt i Tyskland, England, Skottland, Frankrike och Italien, så vidt han känner det, och hvilka samlingar blifvit utgifna. Han lofvade att vara mig i sådant till tjänst, och jag vet dessutom, att han är den tjänstaktigaste människa i världen. — Den tyska och engelsk-skottska folksångslitteraturen är den enda jag äger någon, ehuru ofullständig kännedom om. Tillika vore artigt känna de förnämsta vissamlingar inom fäderneslandet. Säg mig, hvad du är skyldig de *Letterströmska*, *Thoméeska* och *Peringskjöldska* samlingarna på Kongl. Biblioteket”
o. s. v.

Säkert har också Geijer genom sina råd och anvisningar och genom sitt reglerande omdöme utöfvat ett hälsosamt inflytande på folkvisearbetet och sålunda bidragit till dess framgång.¹ I hvad mån han åter riktat själfva vissamlingen är mera vanskligt att afgöra. Särdeles många visor har han nog inte meddelat. Likväl torde man ha varit i allmänhet böjd att underskatta antalet af hans bidrag.² Själf skrifer han 1845 i sin *Berättelse om Götiska Förbundet* med vanlig anspråkslöshet, att han, eller rättare hans fästmö, “meddelade några bidrag af Vermlands-visor“, men för resten var arbetet — så när som på inledningen och uppsatsen om omkvädet — Afzelii; Geijers namn stode därför på titelbladet mycket oförtjänt främst.³ I ett bref till Afzelius af den 19 nov. 1816 (K. B.) nämner också Geijer mycket riktigt några vackra visor och melodier, som Häffner hade upptecknat efter hans hustrus sång. Men dessa äro ingalunda de enda, som omtalas i brevväxlingen mellan Geijer och Afzelius. I det nyss återopade brefvet af den 14 juli 1814 heter det:

”Jag sänder dig nu fyra afskrifter af visor, som jag nyss varit så lycklig att få uppteckna efter en nära 80-årig mamsells sång, som hitkommit på besök. Jag tror ej att du har dem förut. De synas mig alla äkta gamla och så till innehåll som musik af värde. Isynnerhet är jag nyfiken att se, huru Häffner sätter melodien till Stolts Margareta, som jag ej kan bjuda till att leta ut någon slags för mitt öra dräg-

¹ Det kan förtjäna påpekas, att Afzelius knappast ägde några musikaliska kunskaper. Så har nog Geijer fått tjänstgöra inte bara som poetiskt utan äfven som musikaliskt smakråd. Själfva arbetet med melodiernas sättning åter hade — genom Geijers förmedling — Häffner åtagit sig.

² Ljunggren uppger alldeles felaktigt, att Geijer ”med samlandet hade intet att skaffa”. (Sv. V:s H., IV: 567.)

³ Dessa Geijers egna ord ha tydligen bestämt uppfattningen af hans andel i själfva vissamlingen.

lig bas till. De äro alla åtföljda af fina melodier, upptecknade så korrekt jag förmått. Melodien är alltid afsatt efter första strofen, hvarifrån till stafvelsemenad ofta på det betydligaste de öfriga variera, så att alla variationer äro omöjliga att upptaga. Denna vårdslösa, blott i groft utkastade meter (som likväl ej gjorde sångerskan i föredragningen af melodien minsta svårighet) stämmer förträffligt öfverens med folkvisans lösa och lediga hållning i det hela" o. s. v.

Och längre fram i samma bref:

"Genom min gamla jungfru äger jag äfven ett par humoristiska stumpar med fina melodier i äkta folksmak. Den ena af dem är en fabel; de skola en annan gång följa. Afvensom en förtjusande vacker visa om en riddare, som blef sin sköna otrogen och därför straffad, som jag ej kunnat få komplett, ehuru jag hört den sjungas styckevis af tvenne personer, som hvardera sjöng den på sin särskilda melodi. Jag äger bägge melodierna, som äro rätt vackra. — Ändtligen bifogar jag äfven en variation af Pröfningen.¹ Vi äga således tre traditioner af denna. Den närvarande torde förtjäna att intagas i bihanget, i synnerhet för sin melodi, som äfven här följer" o. s. v.

I ett bref af november 1819 (K. B.) nämner Geijer, att han genom Dillner² erhållit flera vackra visor och melodier. Afzelius skrifer i december samma år (K. B.): "Sänd mig alla dina visor och melodier, som jag ej ännu äger — de jag äger äro Sven i Rosengård, Tofva, Margreta och Botelid³ " — och samtidigt: "Sänd mig upptecknade dina alla — — — melodier, så att jag af de vackra visor jag äger utan melodi ingen må förbigå, som du har melodi till", — ord, som, ställda i förbindelse med de anförda utdragen ur Geijers egna bref, synas antyda, att hans bidrag till vissamlingen inte varit så alldeles obetydliga. Emellertid är det ingalunda afgjordt, att alla af Geijer meddelade visor och melodier också blifvit i den tryckta samlingen upptagna. Många kunna ju ha funnits redan förut i Afzelii egna samlingar.⁴

¹ Samlingens n:o 8.

² Johan Dillner, fil. mag., präst, slutligen kontraktsprost; ledamot af Götiska Förbundet.

³ De fyra visorna äro sannolikt dem Geijer sände i brefvet af den 14 juli 1814. Åtminstone är Margreta en af dem.

⁴ I de visorna bifogade anmärkningarna hänvisas på tio ställen till traditioner från Vermland. Då det är mer än sannolikt, att alla vermländska uppteckningar medelbart eller omedelbart härröra från Geijer, får man såsom hans bidrag åtminstone följande visor:

Riddaren Tynne (n:o 7), Pröfningen (variant till n:o 8), Stolts Botelid stalldräng (n:o 34), Bergkonungen (n:o 35), Herr Peders sjöresa (n:o 36), Stolts Margreta (n:o 48), Tofva lilla (n:o 49), Sven i Rosengård (n:o 67), Vedergällningen (n:o 76), och Harpans kraft (variant till n:o 91).

Af dessa synas nis 34, 48, 49, 67 och varianten till n:o 8 ha varit kända blott eller väsentligen blott genom de vermländska uppteckningarna. Det är också dessa

Geijers mest betydande arbete för folkviseutgifningen är emellertid afgjordt den i första delen af samlingen 1814 tryckta inledningen: Om den gamla nordiska folkvisan. Den synes ha tillkommit sensommaren och hösten 1814 under Geijers vistelse i hembygden. I sitt bref från Ransäter af den 14 juli skrifver han till Afzelius:

”Jag har omöjligt varit i stånd att ännu sätta handen på papperet till min inledning. Under min brunnstur, som nyss är slutad, var jag alldeles hindrad därifrån, så väl genom vattendrickandet, som gör en sömnig själ, som genom ständig förströelse af främmande. Nu hemkommen måste jag ex officio följa min fästmö till Persmäss marknad i Karlstad och därefter förestår ett musikmöte hos gubben Lilljebjörn, där jag likaledes är oundgänglig. Med ett ord, förrän i slutet af Augusti månad kan jag ej lofva dig mitt opus. Däremot lofvar jag dig, att det skall blifva skrifvet con amore, lättfattligt och så vackert jag kan göra det.”

Geijer höll hvad han lofvade. Det kan vara sant, hvad han skrifver i ett bref till Hammarsköld (11 nov. 1814. — K. B.) om inledningen, att i den “är både för mycket och för litet sagdt“, men i det stora hela är den ett förträffligt arbete.¹ Detta torde framgå af en närmare undersökning.

Man frågar sig, hvilka källor Geijer haft att tillgå för sin uppsats om folkvisan. Vi minnas hur han i det flera gånger nämnda brevet till Afzelius af den 14 juli 1814 beder honom genom Hammarsköld skaffa “en uppsats på hvad i folkviselitteraturen var vidgjordt i Tyskland, England, Skottland, Frankrike och Italien, — — — och hvilka samlingar blifvit utgifna“. Den tyska och engelsk-skottska folksångslitteraturen var den enda Geijer ägde någon, ehuru ofullständig, kännedom om o. s. v.

Och visserligen var Hammarsköld med sin rika beläsenhet och grundliga och omfattande litteraturkännedom rätte mannen att lämna en sådan uppgift. Känner man emellertid den folkviselitteratur, som ännu på den tiden fanns, förstår man, att uppgiften inte kunde blifva

---

visor, som namngifvas såsom Geijerska bidrag i brevväxlingen mellan utgifvarne. De öfriga, n:is 7, 35, 36, 76 och varianten till n:o 91, synas däremot ha förelegat i uppteckningar äfven från andra landskap, företrädesvis Västergötland, hvarifrån ju Afzelius själf hämtat sina visor, men också från Uppland och Nerike.

¹ Recensenten i Svensk Litteraturtidning är idel entusiasm, när Geijers inledning kommer på tal. Han finner den ”mästerlig”; han vill, skrifver han, fästa läsarens uppmärksamhet på detta ”härliga företal — — —, hvilket innehåller icke allenast de viktigaste uppgifter om folkdikten utan äfven de djupaste anmärkningar öfver romanens och i allmänhet poesiens natur och anda. Och äger denna samling igenom herr Geijers åtgärd således en förtjänst, som hvarken de tyska eller danska vise-samlingarna kunna uppvisa.”

särdeles vidlyftig. Forskningen på området hade så godt som just börjat. Det enda stora namnet var Herder, och äfven hos honom hade folkdikten såsom litterär produkt varit blott ett sekundärt intresse. Hans intresse var i bredaste omfattning det filosofiskt etnografiska (om man får däri innesluta både mytologi, språk, folksaga, folkdikt o. s. v.).

Vid en blick öfver folkviselitteraturen i öfrigt vid 1800-talets början möter man först i England, på sätt och vis folkviseforskningens hemland, de två stora viktiga samlingarna af Percy (*Reliquies of ancient poetry*, 1765) och Scott (*Minstrelsy of the Scottish Border* 1806), hvilka Geijer möjligen lärt känna redan under sin vistelse i England 1809—1810. Men i öfrigt hade den engelska litteraturen ingenting att bjuda.¹

Hvad de båda samlingarnas värde för Geijer beträffar, så bjödo de otvifvelaktigt ett ypperligt material för studiet af folkvisan, men någon vidare ledning för detta studium kunde de visserligen icke skänka. Båda äro försedda med företal eller inledningar, som emellertid mest hålla sig till ytan och alldeles icke försöka sig på någon grundligare utredning af folkdiktens natur och väsen. Percy meddelar några i och för sig nog så värdefulla anmärkningar och notiser om den engelska folkpoesien, och äfven andra länders, särskildt den skandinaviska, af hvilken den engelska ju rönt afgjord påverkan. Dessutom har han, hvad han kallar, "An essay on the ancient English minstrels", som innehåller en hel del anekdotmaterial och närmast är ett försök att ge en karaktäristik af de gamla engelska skalderna såsom klass, en framställning af deras plats i samhället o. s. v., men ingenting därutöfver. Det empiriska engelska sinnet har gjort sig gällande: stoff och yttre systematik — den grundligare undersökningen blef den tyska litteraturhistoriens sak.

På samma sätt Scott. Hans förord innehåller en resumé öfver Skottlands äldre historia, en redogörelse för folkreligion och folkseder, af skaldernas ställning som samhällsklass i likhet med Percy o. s. v., men föga eller intet af en utredning öfver folkpoesiens egen historia, uppkomst och utveckling. Det som däraf finnes är mest lösa anmärkningar af skäligen ytlig beskaffenhet, som dessutom gälla blott den speciella skottiska diktningen, och i hvart fall för Geijers storstilade framställning säkert varit föga gifvande.

¹ Engelska och skottiska samlingar af Pinkerton och Jamieson nämner Geijer själf, men kunna dessa icke ha haft någon särskild betydelse för hans arbete.

Äfven om folkviselitteraturen i Frankrike och Italien vill Geijer genom Hammarsköld erhålla upplysningar. Men ifrån dessa länder torde knappast Hammarsköld ha haft något väsentligt att erbjuda. Det skulle dröja rätt länge ännu, innan folkviseforskningen hos de romanska folken nådde någon vidare utveckling.¹ Så mycket mer har säkert Hammarsköld haft att bjuda från Tyskland, det sista stora hufvudlandet.² Hvad de engelska *samlarne* börjat, fortsattes af de tyska *litteraturhistorikerna*. Åren 1778—79 utgaf Herder sina *Volkslieder*, försedda med ett i mycket instruktivt förord, till hvilket vi senare bli i tillfälle att återkomma. Redan 1773 hade han emellertid klart framhållit folkdiktens betydelse och gifvit de första dragen, själfva konturerna, till en karaktäristik i sin snart sagdt epokgörande lilla skrift "Über Ossian und die Lieder alter Völker". Äfven i en uppsats af år 1777, en jämförelse mellan äldre engelsk och tysk diktkonst (Ähnlichkeit der mittleren englischen und deutschen Dichtkunst), hade han lämnat bidrag till kunskapen om folkpoesien, hela hans vidlyftiga skriftställer i öfrigt på det litteraturhistoriska och filosofiskt etnografiska området lämnadt åsido.

I Herders spår följde romantikerna och dem närstående författare. Arnims och Brentanos *Des Knaben Wunderhorn* är redan nämnd. Nämnas kan också bland smärre samlingar från denna tid, som Geijer troligen känt, Büschings och von der Hagens *Sammlung deutscher Volkslieder* och Tiecks *Minnelieder aus dem Schwäbischen Zeitalter*, hvars välskrifna om också föga grundliga inledning synes ha lämnat spår efter sig i kompositionen af Geijers uppsats.³ Romantikerna inskränkte sig emellertid inte till samlingar, de satte in sina krafter på att åstadkomma — liksom i allmänhet en poesiens teori också — en folkpoesiens teori,

¹ Likväl hade redan mot slutet af 1700-talet åtminstone i Frankrike förekommit samlingar af folkdikter.

² Naturligtvis har Geijer använt äfven danska arbeten. Så Nyerups redan nämnda samling. Äfven W. C. Grimms *Altdänische Heldenlieder* (en öfversättning till tyska af Peder Syvs samling) har måhända inte varit utan betydelse.

³ Andra samlare och arbetare på folkviseforskningens fält i Tyskland, som Geijer möjligen känt och af hvilka han måhända kan ha haft ledning för sitt arbete på en eller annan enstaka punkt, äro — utom den redan nämnde Grimm — Elwert och Eschenburg, som han själf omtalar, och — bland filologerna — Myller, Koch o. a. Görres' arbeten åter äro, särskildt vissamlingen, senare, och det kan ifrågasättas, om Geijer ens känt dem. Att han känt till de ofvannämnda filologerna är nog också tviifvelaktigt. De företråda knappast den sida af forskningen, som tilltalade Geijer.

och exploaterade på samma gång folkdikten för sina speciella litterära syften. Så fick genom dem den grundläggande Herderska uppfattningen af folkpoesien — under det den i många afseenden riktades och fördjupades, det får inte glömmas — sin typiska romantiska färgning, som vi skola tydligt känna igen hos Geijer, på samma gång vi finna hans uppfattning i allmänhet af litterära och historie-filosofiska frågor i skriften om folkvisan röja bestämd påverkan af det romantiska åskådningssättet.

Naturligtvis försummade inte Hammarsköld att göra Geijer uppmärksam på de tyska romantiska koryféernas bidrag till folkviseforskningen och på samma gång bringa lärofäderna inom Geijers synkrets, i den mån detta inte redan skett genom Atterbom och än tidigare genom Höijer. Af de romantiska författarnes studier öfver folkdikten förelåg emellertid föga samladt. Tiecks uppsats är redan nämnd. Friedrich Schlegels aforismer och fragment innehålla ett och annat; så också *Über das Studium der griechischen Poesie* och, obetydligt, *Gespräch über die Poesie*, hvilka skrifter Geijer otvifvelaktigt har känt. Mest typisk och koncentrerad föreligger måhända den romantiska uppfattningen hos A. W. Schlegel i hans berömda essay öfver Bürger, som Geijer säkert haft reda på.¹ (Den ingick ju i den lättåtkomliga och representativa samlingen *Charakteristiken und Kritiken*, som bröderna Schlegel tillsammans utgäfvö 1801.) —

Banbrytande för folkviseforskningen hade såsom nämndt Herders arbeten varit; och det är alldeles afgjort, att Geijer känt dessa: han omtalar för resten själf Herder i sin uppsats. Liksom Herder i allmänhet lagt grunden till en uppfattning af folkdikten har han också varit i första hand bestämmande för Geijers uppfattning. I Herders skrifter bör Geijer ha funnit folkdikten fylligast undersökt och karakteriserad. I dem har han kunnat finna både de historiska och de estetiska synpunkterna. I motsats till Herder bortser emellertid Geijer i det stora hela från den estetiska, i hvart fall från den mera formellt estetiska, sidan för att så mycket grundligare undersöka folkdiktens kulturella betydelse och anvisa den dess plats i poesiens historia. Geijers synpunkt är den *historiska*; men på någon närmare detaljerad utredning af folk-

---

¹ Hans Berlin-föreläsningar åter, som rätt vidlyftigt syssla med folkdikten och den närstående frågor, kan Geijer inte ha vetat om, då de icke voro tryckta och sannolikt kända af de svenska romantikerna endast par renommé.

visans komposition, versbyggnad, meter o. d. såsom Herder inlåter sig Geijer nästan alls icke.¹

I sammanhang härmed är också Geijers uppfattning af folkvisan såsom konstprodukt — i likhet med romantiken, hvarom närmare framdeles — skäligen obestämd. Folkvisan är en folkets dikt — men hur? Därpå ger Geijer strängt taget intet svar. Här kunde han ha funnit ledning hos Herder, om han läst honom utan de romantiska glasögonen på. Den folkdikt, omkring hvilken Geijers undersökning närmast rör sig, är ju den medeltida svenska romansen, till sitt ursprung en aristokratisk herremannadiktning, som folkets bredare lager fått ärfva och troget bevarat (väl också omdiktad och gifvit i mycket en annan stämning än den ursprungliga), men ingen folkdikt i egentlig mening. Närmast motsvarar den riddardiktningen i det öfriga Europa. Detta har inte Geijer klargjort för sig, i hvart fall inte konsekvent tillämpat en dylik åsikt. För Herder voro t. ex. Minnesångarne "Volks-sänger und waren's auch nicht, wie man die Sache nimmt" och den motsvarande folkdikten folkdikt med modifikation. För Geijer är den inte folkdikt alls, han uttalar öfver den sin strängaste förkastelsedom² och visar därmed bäst, hur litet han känner det verkliga sambandet mellan den nordiska riddardikten, den egentliga s. k. balladdiktningen, och den allmänt europeiska.

Till denna fråga skall jag i annat sammanhang närmare återkomma. Det var emellertid snarare öfverensstämmelse mellan Herder och Geijer vi skulle söka än skiljaktighet, ehuru äfven insikten i denna senare har värde, visande särskildt begränsningen i Geijers uppfattning af folkdikten. — Öfverensstämmelsen är i viss mening genomgående, men därför icke egentligen grundväsentlig. Den sträcker sig icke till uppfattningen af folkdiktens anda och idéinnehåll, som efter hvad vi skola finna är afgjordt romantisk, utan endast till *den yttre karaktäristiken*. Herder är filolog och särskildt på det estetiska området ännu i mycket en empiriker; det blef den spekulativa romantikens sak att skapa en litteraturhistoria i egentlig, filosofisk mening, i betydelse af *idéhistoria*. Hos romantikerna har man också att söka både mönstren för Geijers framställning och impulserna till hans djuplagda uppfattning af folkdikten. Den är romantisk, och till den har han föga kunnat finna hos Herder.

¹ Undersökningarna öfver omkvädet utgöra undantag.

² Geijer I: 138.

Hvad Geijer hos honom fann var däremot en fin och känslig poetisk uppfattning, som kom hans egen till hjälp. Herders påverkan synes mig — stundom kanske mera i ton och stämning än i sak — oförtydlig i många af de fina träffande drag, med hvilka Geijer tecknar folkvisans yttre framträdande och verkningssätt. Fullt originella äro naturligen dock de, som äro egna för de speciellt nordiska folkvisorna, och som Geijer själf afläst dem. Hur innerligt han i själfva verket förmått tränga in i den nordiska folkdiktens väsen, visar bäst den härliga framställningen af dess förhållande till den nordiska naturen.¹ Så skref knappast — om vi inte hänga upp oss på några enskilda smådrag — en romantiker; här talar Geijer själf, men nog vill man finna, att den, som skrifvit en sådan karaktäristik, måste ha lärt hos mästaren Herder.

För att rätt kunna förstå romantikens betydelse för Geijers uppfattning af folkvisan och på samma gång af poesien i dess helhet, sådan denna finnes framlagd i hans inledning till folkvisesamlingen, kräves det, att man känner i allmänhet hans ställning till romantiken.

I Kants och Schillers tecken har Geijers första betydande litterära arbete kommit till: skriften om inbillningskraften och uppfostran. Redan här märker man emellertid tydligt också romantiskt inflytande. Så ifrån Fichte och Schelling. Påverkad af dessa är äfven Geijers första religionsfilosofiska skrift, "Om falsk och sann upplysning med afseende på religionen", där dessutom Schleiermachers "Reden über die Religion" lämnat spår efter sig särskildt i den räfst, Geijer anställer med "upplysningens" religion och moralteorier.

Men äfven af den egentliga litterära romantiken, sådan denna funnit typiska uttryck i bröderna Schlegels produktion, har Geijer tidigt rönt intryck. Troligen genom Höijer har han först fått kännedom om Schleglarne. Fullt tydligt är deras inflytande, särskildt Fr. Schlegels, som vi tidigare funnit, redan i prisskriften om inbillningskraften år 1810. Frappant är det i Geijers uppsats om folkvisan. Och det fortsätter, på samma gång romantiken i bredaste mening får allt större makt öfver Geijer. Från sin ungdoms frisinnade uppfattning (man jämföre en del af Englandsbrefven) glider han småningom öfver i den politiska ultraismen, som han öfvervinner först mot sin ålderdom, då

¹ Geijer I: 151.

också ensidigheterna i hans romantiskt bestämda estetiska uppfattning viker för en klarare, vidare och modernare.

Något estetiskt system har Geijer aldrig åstadkommit och aldrig velat åstadkomma. Därför betydde hos honom estetiken alldeles för litet. De ensidiga romantiska estetismakarnes kannstöperier voro honom helt säkert — äfven under hans mest utprägladt romantiska period — afgjordt motbjudande. Den som af spridda anmärkningar i Geijers skrifter försöker ploeka ihop något slags konsekvent estetisk uppfattning gör sig säkert också möda förgäfvets. Men dessa anmärkningar ha dock stor betydelse för kännedomen om Geijers allmänna ställning till de stora tidsrörelserna. Så också till romantiken, hvarom nu närmast är fråga.

Höijers inflytande på Geijer är känt, och hans betydande arbete på det estetiska området. Af Höijer har Geijer mottagit bestämda intryck i estetiskt afseende. Med dessa, liksom i allmänhet Höijers filosofi, nöjde sig Geijer likväl icke. Han gick tillbaka till Höijers egna källor, närmast till Kant och Schiller. Men öfver Kant och Schiller går sedan Geijers utveckling i romantisk riktning. Af Schiller har Geijer haft mycket att lära, och man kan säga, att han i stort sedt har blifvit bestämmande för Geijers åskådning i dessa ting. Romantikerna själfva hade ju utgått från Schiller, arbetat vidare på hans etik. Så gör äfven Geijer. Och härunder mottar han starka impulser från Schleglarne och andra. Men i sin fortbildning af Schillers estetiska idéer har han i allmänhet lyckats bättre än de romantiska lärofäderna. Geijer har verkligen i flera betydande afseenden nått ut öfver Schiller. Så i fråga om förhållandet mellan etik och estetik, i uppfattningen af de religiösa och nationella momentens betydelse för konsten o. s. v.¹

I allmänhet kan man påstå, att Geijer med vaket och själfständigt omdöme lärt af romantiken. Hans sunda kritiska förstånd, som redan under de första tjugu-åren fullt medvetet förde sin strid mot fantasiens anspråk på herraväldet, har räddat honom från att råka ut i romantikens förvillelser. I egentlig mening romantiska öfverdrifter och utsväfningar finner man knappast hos Geijer. När han öfverdrifver, står han dock i allmänhet på fast mark. Man känner ensidigheterna

¹ Jfr skriften om inbillningskraftens betydelse vid uppfostran.

såsom konsekvenser af för hårdt pressade premisser — det är en stark vilja som pressar dem — men de äro icke tomma fantastiska hugskott.

En hel del af det mest typiskt romantiska, sådant som man knappast annars kan undgå att förbinda med romantiken, finner man icke hos Geijer, liksom man endast undantagsvis ser honom använda romantikens slagord och termer. Jag påminner t. ex. om de spekulationer öfver mytologien och dess centrala betydelse för konsten, som hos romantikerna, både hos Schelling och Schleglarne, spelar en så stor roll, hvaraf man emellertid hos Geijer finner ingenting, ehuru han i sin studie öfver de nordiska myternas användande i konsten haft de rikaste tillfällen att skatta åt just dessa konstruktioner. Snarare reagerar han om inte direkt verbalt så genom hela sin uppfattning.¹ Hos Geijer finner man vidare aldrig den ensidiga romantiska dyrkan af "den estetiska människan" (ett arf från Schiller)², heller aldrig dessa spetsfundiga skolastiska undersökningar af poesiens väsen, som äro så vanliga hos romantikerna. Poesien är för honom hvarken didaktik eller allegori, som för Fr. Schlegel, men rätt och slätt poesi: "det undransvärdaste i människans natur", utan vidare.³ Många andra synpunkter lämnade.

Å andra sidan finner man visserligen också öfverensstämmelser af säregen romantisk art. Redan det "historiefilosofierande" draget i Geijers litterära intresse är romantiskt.⁴ Att karaktärisera "diktkonstens epoker" är en genomgående ansträngning hos romantikerna, särskildt hos Fr. Schlegel.⁵ Så också hos Geijer. Det är nog att påminna

¹ Under det romantikerna sålunda ställde mytologien rent af som förutsättning för den sanna konsten, tillmätte de mindre betydelse åt historien. Geijer, mera lagd för det konkreta, anser tvärtom att just historien ger konsten de rikaste ämnen; mytologien åter är af mindre eller tvifvelaktigt värde — framför allt den lagade eller på konstladt sätt upplifvade. "Man gör ej mytologier på fri hand, och man gör dem ej heller baklänges." Jfr Geijers skrift om myterna och Haym: 777. — En öfversiktlig framställning af romantikernas mytologidéer i allmänhet lämnar också Haym, sid. 649, 692 ff., 781. Jfr också Fr. Schlegels *Gespräch über die Poesie* — Schlegel V: 196 ff. — Framhållas kan äfven, att det är så mycket mera anmärkningsvärdt, att Geijer hållit sig fri från romantikens mytologiserande, som man hos hans egen lärofader Höijer finner afgjorda tendenser i den riktningen. Jfr Höijer I: 317 ff.

² Jfr Haym: 645, 772 ff.

³ Jfr t. ex. Haym: 857.

⁴ Om "die Geschichtsphilosophie" som ett romantiskt liebhäberi — se Haym: 698. Jfr också sid. 681.

⁵ Jag påminner blott om "Gespräch über die Poesie" — Schlegel V: 173.

om inledningarna till flera af hans smärre uppsatser, t. ex. den nu föreliggande om folkvisan.¹ Dessa inledningar med öfverblickar och indelningar har sannolikt Geijer, äfven rent formellt sedt, efter romantikernas exempel. Det gäller att ställa problemet i stort; "man kan ej nog vänja sig att betrakta Europa såsom ett helt": ett äkta romantiskt yttrande.² Det romantiska resonnementet om "der verloren gegangenen Einheit Europas" är heller inte Geijer främmande.

Ännu mera kunde framdragas. Liksom Schleglarne³ bemödar sig Geijer med en rent virtuosmässigt konstruktiv apparat att deducera fram den "nyare poesien" ur den nya filosofien m. m. d., hvartill jag i ett annat sammanhang skall återkomma. Jag öfvergår nu till en närmare undersökning af Geijers uppsats om folkvisan, denna undersökning inriktad närmast ur synpunkten af romantikens inflytande, efter hvad vi redan funnit det mest betydande, som ifrågakommit. —

Geijer ser som sin uppgift, då han skall åstadkomma ett företal till folkvisesamlingen, icke blott den vanliga att såsom "medlare emellan boken och läsaren redogöra för hvad som lämnas och åtminstone söka undanröjda hindren för ett opartiskt bedömande däraf". Hans uppgift är mera vidsträckt. Det gäller att för allmänheten klargöra värdet af den ringaktade folkdikten, som för Geijer är en dyrbar nationalegendom, och det icke blott genom en utveckling af folkdiktens begrepp och några allmänna betraktelser, hvilket skulle vara fruktlöst, utan fastmer genom att uppvisa dess sammanhang med och betydelse för den högre skattade konstpoesien. Han vill visa,

"huru den ena ur den andra uppkommit, om bandet dem emellan i fortgången synes afbrutet, hvilken främmande inflytelse, som vållat detta, och hvilka gemensamma elaka följder det haft för hvardera; man måste därigenom, att man således förbinder det bekanta med det obekanta, sprida ett ljus öfver det hela, som låter hvar del synas i sitt egna värde. Framställandet af en sådan historisk utveckling, med närmare hänsikt på den fosterländska skaldekonsten, vore utan tvifvel den bästa anmälan för ett första försök till svenska folkdiktens allmängörande."

Och han fortsätter:

"Om man skulle tycka, att jag härvid gripit nog vidt omkring mig, såväl i allmänna betraktelser, som genom deras användande på europeiska poesien i sitt hela,

¹ Till konstruktiva utsväfningar af den art som t. ex. Schellings i hans System des transcendentalen Idealismus förfaller dock Geijer aldrig. Jfr t. ex. Haym: 642.

² Jfr Geijer I: 128 och Fr. Schlegel V: 29 ff.

³ Och för resten — efter allt att döma under romantisk påverkan — äfven Höijer. Jfr Höijer I: 222 ff.

så kan jag, utan att ingå i de orsaker, som ligga i ämnet och i följande försök af sig själfva bli synbara, blott svara, att saker vinna på att blifva sedda i stort, och att man ej nog kan vänja sig att betrakta Europa såsom ett helt.”

Geijer börjar från början med att söka bestämma poesiens väsen. Den är det undransvärdaste hos människan, ett uttryck af hennes innersta natur, hvilket af ingen omsorg och intet arbete för den timliga tillvaron, hur svårtillkämpad denna än är, kan helt och hållet kväfvast. Dikten är en sträfvan utöfver verkligheten, en sträfvan att hela det splittrade, mildra det kantiga, att komma öfver det begränsade i det mänskliga lifvet. Den är själen själf, “som genom välljudets makt löser sina band och med fria vingar sväfvast i morgonrodnaden af den dag, hvars rena ljus ej hinner dödliga ögon“.¹ — Geijer konstaterar vidare, huru lagen om arbetets fördelning gör sig gällande inte blott i det nyttiga och nödvändiga, utan äfven i det sköna, och hur sålunda allt efter som samhällsordningen utbildas också poesien småningom utvecklar sig från folkpoesi, folkets dikt med dess blott *nationella* särmarke till konstpoesi, d. v. s. *individuellt* bestämd dikt.

Denna framställnings romantiska färgning faller genast i ögonen. Romantiskt klingar redan uppslaget: poesien är det undransvärdaste i människans natur. Romantisk är själfva den redan här skymtande allmänna, obestämda uppfattningen af folkdiktens väsen, såsom jag redan förut antydtt och framdeles får anledning att ytterligare understryka. Den utveckling Geijer ger af folkdiktens öfvergång i konstdikt och framhäfvet af skillnaden mellan den förra med dess blott *nationella* särmarke och den *individuellt* bestämda konstdikten är också romantisk; åtminstone såsom embryo finner man tankegången redan hos Fr. Schlegel.²

Men äfven Höijers inflytande är omisskännligt. Till Geijers framställning af poesiens ursprung finner man lätt paralleller i Höijers “Försök att förklara upphofvet till skön konst och dess första arter“. Liksom Höijer i denna uppsats går Geijer tillbaka, visserligen i en ytterst knapphändigt skizzerad framställning, till det mänskliga naturtillståndet och påpekar sammanhanget mellan samhälle och poesi. Poesien finnes öfverallt, där mänsklig sammanlefnad gifves; den födes

¹ Om poesiens väsen och uppgift: jfr också skriften om inbillningskraften, Geijer II: 14 o. 15.

² Jfr “Über das Studium der griechischen Poesie“, Schlegel V: 35 ff., 78 ff. o. 87 ff.

och utvecklas med samhället, ett utlopp för det kraftöfverskott, som alltid återstår sedan behofven blifvit tillfredsställda, ett bevis på människans öfvermakt öfver hindren i naturen och på hennes samhörighet med en värld, oberoende af den i hvilken hon lefver. Så är poesien sprungen ur en förmåga, höjd öfver de timliga begären och behofven, och hon lefver i de idéer och känslor, som äro människornas gemensamma egendom.¹

“Då poesiens element är det högre, gemensamma i människonaturen“, fortsätter Geijer, “och då det just är detta naturligt gemensamma, som samhället utbildar och såsom offentligt föreställer, så skulle det tyckas, att poesiens bildning med samhällsordningen skulle hålla lika steg och i mån af denna utveckling tilltaga så i klarhet och styrka som allmänlighet“. Detta kan, säger Geijer, i det hela icke heller nekas, “likväl med nödvändigt afseende på villkoren för all samhällsbildning“. Och efter några intressanta öfverledande reflexioner anknyter Geijer med åberopandet af lagen om arbetets fördelning åter vid Höijer.² Så löper framställningen parallellt med Höijers — det är skaldens uppgift det gäller —, tills den avslutas med några förträffliga, äkta Geijerska anmärkningar om den fria nationalitetens betydelse för konsten.

Efter att sålunda ha antydt skillnaden mellan folkdikt och konst-dikt³, uppställer Geijer frågan om deras förhållande till hvarandra.

¹ Jfr Höijer I: 243 ff.

² Jfr Höijer I: 336 ff.

³ Närmare finner man denna skillnad förklarad i uppsatsen om omkvädet (Geijer I: 161): ”Gemensamma minnen och känslor äro grunden och ämnet för folkpoesien, såsom för all poesi, med den skillnad, att dessa minnen och känslor i den förra ej blott till sin natur, utan äfven till sitt uttryck äro gemensamma, och att således detta uttryck ej ännu blifvit stegradt till en egen konst. Det är först genom konsten som ett slags egendomsrätt uppstår inom detta gemensamma område, som därför ej upphör att till sitt väsende vara gemensamt och tillgängligt för alla; hvilket åter vill säga, att denna egendomsrätt blott kan förvärfvas i afseende på formen, ej egentligen i afseende på innehållet, som för poesien i det hela är ett redan gifvet och för handen varande, hvilken oändlig mångfaldighet också må äga rum i detta innehålls behandling och utveckling. Endast genom konsten kan på behandlingssättet den prägel af individualitet tryckas, som utmärker en enskilds verk. Om i den bildade poesien således behandlingssättet gör sig mest gällande, så förhåller det sig tvärtom med den, där konsten ännu saknas. Där ligger tvärtom hela vikten på innehållet, och detta innehåll, såsom redan sagdt är, författar sig själf. Allt hvad som till sin natur ibland människorna är gemensamt och således ytterst beror på det högsta gemensamma, ligger utom och utöfver allt enskildt författarskap. Man författar det ej utan man fat-

Detta, säger han, borde vara "det mest vänliga, ja vördnadsfullt å den senares sida". Detta ej blott därför, "att den bildade poesien ur dess sköte utvecklade sig — — utan äfven emedan denna konstlösa poesi, i många enskilda afseenden öfverträffad, dock äger allmänna företräden, som för en bildad poesi äro omöjliga att återvinna". Inte heller ligger det i sakens natur, att konstpoesien nödvändigt skall uttränga folkdikten ur ett folks minne och hjärta. Det gifves nämligen i en naturlig utveckling intet tillstånd, som för ett följande är blott medel. "Tvärtom, naturen verkar i hvar och ett med hela summan af sina krafter; och betraktar man dess gång, så är den mer en utveckling af det obestämda till bestämdhet, af det allmänna till individualitet än ett fortskridande från det sämre till det bättre." Folkdikten, som ännu, så att säga, äger barndomens oskuld, "äger äfven denna ålders symboliska utvecklade rikedom och storhet".

"Men det är blott i den gamla poesien, som vi tycka oss återfinna bildningens rena och vackra förhållanden och en konst, som själf blott var blomman af de lyckligaste naturanlag."¹ Den nyare däremot — ehuru Geijer ej tvekar att påstå, att den till sin ursprungliga anda är djupare än den antika — har synts föga på vägen att bilda sig till ett naturligt helt, utan utmärker sig snarare genom söndring och förvirring.

"Den har äfven börjat med natur- eller folkpoesi. Men den fortgick blott i bildning för att lära sig förakta sin källa; hvarför den ock vid första påseendet visar det besynnerliga skådespelet af en konst utan natur, eller som söker naturen med osäkerhet. Besinnar man orsaken till denna sällsamhet, så synes den närmast vara härmningen efter de gamle, hvarigenom den nyare poesien på en gång ville tillägna sig alla en redan fullkomnad bildnings fördelar och, för att inympas på en främmande stam, lösryckte sig från sin naturliga grund. Beskaffenheten af denna härmning förbjuder oss dock tro, att den var grundad på något klart erkännande af den gamla poesians stora och väsentliga företräde, hvilket ligger i dess organiska utveckling till ett själfständigt helt. De nyare hade då isynnerhet i detta afseende sökt tråda i grekernas fotspår och lärt af dem att utbilda sin naturpoesi i frukterna af en originell

---

tas däraf och blir så författare." — Jfr också sid. 162 o. 163 om skillnaden mellan episk (objektiv) och lyrisk (subjektiv) diktning, såsom af den föregående beroende.

¹ Jfr Fr. Schlegel V: 78 ff. och skriften om inbillningskraften (Geijer II: 6). Det grekiska folket "utmärker den högsta punkten i människans själfva naturliga bildning, en bildning, i hvilken äfven *friheten* blott verkade såsom natur, där alla mänskliga förmögenheter samdräktigt yttrade sig som ett *helt*, innan ännu den söndring uppstått i människans inre, som blott oändligheten och ett evigt hopp kunna fylla". — Jfr också ofvan, sid. 64 ff.

konst, hellre än att sätta sin ära i en ytlig och oväsentlig likhet med så förträffliga mönster. Men det fordras redan en hög grad af egen originalitet för att rätt värdera den hos en annan. Att antaga den andras och nöjaktigt uttrycka den är en förmåga mer, så att med fullt skäl kan sägas, att för att rätt imitera fordras att vara sitt original öfverlägsen.”

Äfven här, i framställningen af förhållandet mellan den antika och den moderna dikten, igenkänner man lätt nog Geijers lärare. Schleglarnes af Goethe påverkade antikicism är känd.¹ Visserligen har den tagit starka intryck äfven af Schillers moderatare — och i det stora hela afgörande — åskådning (i “Über naive und sentimentalische Dichtung“), men utan att ha nått denna hvarken i klarhet eller djup uppfattning. Höijer (i afhandlingen “Om skön konst hos de nyare“) ställer sig närmast den af Goethe och Schleglarne företrädde antikicismen, tar alltså afstånd från Schillers moderna “sentimentalitet“. Geijer åter “tvekar icke att påstå, att den nyare poesien till sin ursprungliga anda är djupare än den antika“. I dessa ord läser man visserligen icke någon bestämd ståndpunkt, de förråda dock släktskapen med Schiller — Geijer står också honom och den moderna åskådningen åtskilliga streck närmare än Höijer. Och på andra ställen uttalar han sig, som vi skola finna, vidlyftigare och afgjordare.

Men i öfrigt är Geijers framställning starkt beroende af Höijer och Schleglarne. Hela resonnementet om den nyare poesiers “söndring och förvirring“, dess onatur o. s. v. är äkta romantiskt.² Orsaken var härmningen af de gamle, “hvarigenom den nyare poesien på en gång ville tillägna sig alla en redan fullkomnad bildnings fördelar och, för att inympas på en främmande stam, lösryckte sig från sin naturliga grund“. Här följer Geijer troget Höijer (på ett ställe rent af till ordalagen) i hans framställning i afhandlingen “Om de gamles och de nyares vitterhet och vältalighet i jämförelse med hvarandra“.³ Så också när han understryker den grekiska poesiers organiska utveckling till ett själfständigt helt som dess “stora och väsentliga företräde“. Detta hade de moderna icke fattat, då hade de snarare lärt af de gamle “att utbilda sin naturpoesi i frukterna af en originell konst,

¹ Hvad beträffar Fr. Schlegel tillhör ju dock den ensidiga antikicismen företrädesvis hans tidigaste period.

² Jfr Fr. Schlegel V: 26 ff.

³ Jfr Höijer I: 227 ff: ”Vår vitterhet och en stor del af de öfriga vackra konsterna äro således inympade på en gammal stam” o. s. v.

hellre än att sätta sin ära i en ytlig och oväsentlig likhet med så förträffliga mönster".¹

Geijer vill emellertid vidare söka utfinna den inre orsaken till de modernes begär efter att härma de gamle. Härunder ledes han in på en djupsinnig utredning af kristendomens grundläggande betydelse för det moderna samhället och därmed också för den i detta samhälle uppspirande dikten.

"Att veta urskilja det allmänna från det enskilda och känna förhållandet dem emellan, är hvad som utmärker den genom samhället bildade människan. Men det högsta hos människan är ej det allmänna eller det enskilda, utan hvad som evigt förrenar bägge och är öfver bägge. Hon känner sig väl tillhöra ett helt, i samma mån som hon känner sig själf. Men då det hela så ofta verkar fientligt mot delarna och i allmänhet går efter lagar, som af den enskilde äro oberoende, så skulle denna känedom blott underrätta människan om ett oupphörligt missförhållande, ifall hon ej till sitt väsende vore en kallad medborgare i ett odödligt och saligt samhälle, och därigenom all missämja emellan det helas och personlighetens fordringar, om ej på ett timligt, dock på ett evigt och gudomligt sätt bilagd. Mänskliga samhället har sin rot utom tiden. Religion är dess innersta band; och allt hvad man utan afseende på detta högsta band kan säga om samhällets natur och egenskaper gör det blott till en orimlighet. Men är religionen samhällighetens lifsprincip, så får äfven bildningen af den sin hela karaktär; och dess uppenbarande i kristendomen är hvad som bestämt den europeiska. Man har däraf med skäl härledt det öfvervägande andliga i den nyare bildningen, och den motsats mellan detta och det sinnliga som däri så skarpt uppträder: en motsats, som ej på samma sätt förmärkes i den gamla, som ännu har en helt och hållet sinnlig själ. Men om man därför prisat denna såsom högst gynnande för poesi och konst, så har man ej heller försummat att förklara den andra för opoetisk till sin natur, emedan den söndrar förmögenheter, på hvilkas gemensamma, harmoniska verksamhet allt skapande af det sköna beror, emedan den styckar människan, som poesien behöfver hel."

Jag har ordagrant återgifvit detta resonnement, då det synes mig särskildt betecknande för uppsatsens breda och djupa läggning. Det romantiska draget är oförtydbart.² Men framställningen är fri från allt ytligt romantiskt djupsinne; den äger i stället verkligt djup — är romantik i bästa mening. Jag påpekar särskildt, hur Geijer förbinder religionens idéer med samhällets. Detta förekommer aldrig hos de romantiska koryféerna, som öfver hufvud saknade (jag talar nu om de litterära romantikerna, inte om de senare romantiska statsrättslärarne, t. ex. Stahl) verklig uppfattning af samhälle och stat,

¹ Jfr också Fr. Schlegel V: 103 o. 106 och Haym: 191 f. — Man får komma ihåg, att Höijer i sin ordning rönt påverkan af Schleglarne.

² Man jämföre Fr. Schlegels "Gespräch über die Poesie".

ensidiga estetici och extrema individualister som de voro. Här har Geijer haft ledning af Höijer och den tyska filosofien, framför allt af Fichte. Men för öfrigt är Geijer aldrig mera originell än i sin samhällsuppfattning. I den finner man alltid honom själf med hans vakna känsla för religionens och rättens idéer.

Man har mot kristendomen riktat den förebråelsen — som Geijer i sin senast återgifna framställning antyder —, att den skulle ha förorsakat eller i hvart fall skärpt den motsats mellan det andliga och sinnliga, hvarom de gamle ringa eller intet visste. Men kristendomen har endast "till högsta stränghet och klarhet utvecklat den motsägelse, som hos människan innefattar alla andra, emellan det andliga och det sinnliga", på samma gång den "hänvisar på en högre, odödlig enhet af elementen i hennes natur, bekräftad genom hvad den framställer som ett faktum, nämligen den gudomliga och mänskliga naturens förening; i enlighet hvarmed den också lärer ej blott andens oförgänglighet, utan äfven den förklarade kroppens uppståndelse. Den söndrar blott människan med sig själf för att för henne uppenbara den rätta enheten i hennes väsende, som ej är af timlig utan evig art och beskaffenhet."

"Så må vi väl", fortsätter Geijer, "föreställa oss, att den kristliga poesien karakteriseras af att uppenbara det inre och väsentliga. Den förskjuter ej det sinnliga. Den skulle förstöra sig själf. Men det är den lika naturligt att förklara, förändliga det, som det var för den hedniska att försinnliga allt andligt. Om den ena gaf själ åt allt, så ser den andra i allt och genom allt blott själen. Den lefver ej i bilder utan i det urbildliga själf, så att man väl kunde kalla den en poesi öfver poesien. Och denna dess karakter, att i allt yttre dock föreställa den inre människan, yttrar sig redan afgjort i dess enklaste och tvifvelsutan första produkt hos de nyare europeiska folkslagen (hvilkas friska naturkraft kristendomen kunde utveckla i en egen bildning, då den tvärtom blott påskyndade den urartade gamla världens fördärf), jag menar den berättande folkvisan eller romansen."¹

Och Geijer öfvergår till att ge en förträfflig karakteristik af denna folkdiktens mest typiska form, en karakteristik, som, tillkommen ur tidens gängse romantiska synpunkter, naturligtvis icke fyller de kraf vi, som ha en afsevärd forskning på området att tillgå, ställa på en sådan, men som likafullt både i detaljer och i grundväsentliga afseenden har originella tankar att bjuda, på hvilka vår egen uppfattning ännu i flera fall hvilat. — Romanserna, heter det,

¹ Man märke den bestämda reaktion mot all ensidig antikicism, som i denna framställning gör sig gällande.

”hvilkas enkla ljud säkert varit hörda hos alla folk, som äro integrerande delar i den europeiska bildningen, äro så vida blott aftryck af verkligheten, som de innehålla folkets minnen af märkliga och underbara händelser eller gärningar; ty man kan taga för afgjordt, att ingen af dem, ehuru fantastisk den må synas, är utan någon sådan anledning; den ännu konstlösa poesien diktat ej annorlunda.”¹

Härmed är romansens verklighetsgrund framhäfd, såsom detta skett redan hos Herder och andra. Men Geijer fortsätter:

”Huru olika är ej strax berättelsens karaktär med allt hvad vi känna af berättande poesi hos de gamle! Den egentliga skillnaden är, att poesien däri ej går på det yttre i händelsen, eller blott på dess sinnligt kraftiga, klara och harmoniska framställning, utan på dess inre betydelse. Det tyckes, som själen här först själf blefve diktens lif; och då den öfverallt gifver sig själf hel med alla sina motsägelser och all sin enfald, så kantrar redan på den moderna poesiens enklaste början all indelning i skaldearter, utstucken efter de gamles mönster, eller, om man därefter skall uttrycka karaktären, kan det blott ske genom hvarannan motsatta karaktärer.² Sälunda skulle man kunna säga, att det episka i romansen är tillika helt och hållet lyriskt och det lyriska åter didaktiskt.”³

Denna framställning är af stort intresse. Geijer synes mig nämligen här nästan rätt fram ansluta sig till Höijer i hans afhandlingar “Om skön konst hos de nyare“ och “Utkast till den sköna konstens historia“. (Att dessa skrifter icke voro tryckta, när Geijer skref sin uppsats, betyder ingenting; Geijer har känt dem eller de idéer, som ligga till grund för dem, från Höijers föreläsningar eller genom Höijer personligen.) Understrykningen af den vikt den moderna poesien i motsats till den antika lägger på den inre betydelsen, som här är kärnpunkten, återkommer emellertid ännu bestämdare än i de nyss anförda orden i fortsättningen af Geijers resonnement. Folkdiktens romantiska karaktär, heter det vidare,

”ligger däri, att föremålen få sitt hela ljus inifrån, från en gemensam ideal värld, som uppgick i den genom kristendomen väckta allmänna sedliga känslan, hvari sederna hos de nyare folken strax visade sig äga en djupare grund, än patriotismen var hos de gamle. Så se vi den kristna folkpoesien ifrån början mindre fästa sig *vid det historiskt än vid det sedligt märkvärdiga*, och äfven i det förra blott söka det senare. Sällsamma exempel af dygd och brott, mänskliga sinnen pröfvade af lycka och olycka, själens egna motsägelser, men i synnerhet de känslor, som äfven under en sinnlig form hafva ett evigt

¹ Jfr uppsatsen om omkvädet (Geijer I: 162): ”Berättande är alla folkslags första poesi, en bevararinna af deras minnen. Den besjunger händelser, ej känslor” o. s. v.

² Jfr härutinnan Höijer I: 227, 228. Jfr också skriften om inbillningskraften: Geijer II: 13.

³ Jfr Geijer I: 140: ”Romansen är en berättelse i sång såsom uttryck af en känsla eller lära.”

föremål, kärleken, såsom heroism i handling och lidande, och under alla sina gestalter och öden äro de käraste ämnen för dess berättelser.”

I det hela på liknande sätt karaktäriserar också Höijer den moderna dikten i motsats till de gamles.¹ Slående är emellertid på samma gång i Geijers och Höijers framställningar af denna fråga skiljaktigheten dem emellan. Geijer är en modern “sentimental“ ande, Höijer af mera formellt, i viss mening antikt skaplygne. Härpå beror en, redan tidigare antydd, allmän motsats mellan Höijer och Geijer i uppfattningen af den moderna poesien. Geijer står Schiller nära, sätter som han antikt och modernt såsom inkommensurabla och på samma gång jämbördiga makter bredvid hvarandra — eller snarare, tillerkänner den moderna poesien primatet. Höijer åter ger afgjort antiken företräde. “De nyare berömma sig“, säger han på ett ställe, “däraf att de bättre än de gamle känna och måla det inre; men detta är verkligen ej till fördel för skön konst.“ För konsten gäller i första rummet *formen*, ej *innehållet*. Här ligger brytningspunkten mellan Geijer och Höijer uppenbar.

För att emellertid återvända till karaktäristiken af folkdikten fäster jag uppmärksamheten vid Geijers framställning af romansens *lyrisk didaktiska* läggning som romantisk. Men jag anmärker, hur Geijer, samtidigt som han på den historiskt romantiska poesien tillämpar romantikernas älsklingstanke om den sanna diktens, d. v. s. den idealt romantiska diktens, didaktiska karaktär, också omedelbart reserverar sig mot deras konstnärligt absurda konsekvenser. “Man må“, skrifver han, “härvid ej tänka på något allegoriserande med afsikt, ej heller på någon förryckning af sakernas rena förhållande efter den diktande personens oklara idéer och enskilda intressen och känslor; hvilket är den vanart hos en af sig kommen poesi, som kallas det sentimentala.“ — “Bäggedera“, fortsätter Geijer — och påpekar här, så vidt jag vet den förste, ett synnerligen viktigt drag till karaktäristiken af den gamla folkdikten —, “strider helt och hållet mot romansens väsende, som till den grad försmår all personlighet, att det visserligen ej är blott slump, att den så sällan förer en författares namn med sig.“

“Genom en röst af den allmänna känslan, gillande, varnande, klagande, försonande“, hafva alltså, fortsätter Geijer, därmed afslutande tankegången om det moraliska momentets, det sedligt märkvärdigas betydelse för den kristligt romantiska folkdikten, ryktbara händelser

¹ Jfr Nyblæus' refererande framställning i ”Den filosofiska forskningen i Sverige”, B. I: 2, sid. 508 ff.

blifvit genom sången helgade åt oförgängligheten.¹ Men moral och sedlighet göra ingen poesi. Hvarifrån kommer då det poetiska i romanerna? Det ligger, svarar Geijer, "i det som är känslans egnaste, i tonen och musiken, som är oskiljaktig ifrån dem och utvecklar blott den sång, som i dem är inneburen. Därför påminna de om denna känslans underbara egenskap, att med ett enda ljud tränga till själen och där uppväcka föreställningen af ett helt mänskligt tillstånd lifligare än all beskrifning det förmår."

Åter måste jag hänvisa på Höijer. Den öfvervägande riktningen på det inre, moraliska, resonnerar han, har haft till följd, att i den moderna, kristna konsten *materien, ämnet, icke formen* blifvit uppfattad som det väsentliga. Genom riktningen på det inre har nämligen det moraliska framträd med anspråk att estetiskt intressera i och för sig, oberoende af det sammanhang och det förhållande, hvori det förekommer i den estetiska kompositionen, ehuru det moraliska blott tillfälligtvis äger skönhet och ehuru det, utan att därigenom förlora sitt eget väsende, kan ses äfven ifrån en annan synpunkt än skönhetens. Den enda form af skönhet, som då är möjlig, är den *lyrisk* eller *musikalisk*. Så snart i konstverket det materiella, ämnet, framträder såsom själfständigt och icke erhåller sin betydelse först i kompositionens fulla och nödvändiga sammanhang, måste det sköna egentligen komma att bestå i en viss hemlig rytm eller harmoni hos det mångfaldiga, i en viss stämning eller sinnesförfattning, hvori det blifvit fattadt och hvori det meddelas åskådaren eller åhöraren. — Parallellen torde få anses slående. Det betyder härvid ingenting, att Höijers resonnement gäller den kristna dikten i pejorativ mening, Geijers rakt tvärtom.²

Säkra på sin förmåga att genom ton och stämning gripa, fortsät-

¹ Geijer passar här på att flicka in några rader om den romantiska ironien, som ju spelade en viktig roll i Schleglarnes estetik. Jfr skriften om inbillningskraften: Geijer II: 9, och Fr. Schlegel V: 132 ff. Jfr också ofvan, sid. 67.

² Jfr Nyblæus' "Den filosofiska forskningen", B. I: 2, sid. 508 ff. — Jfr också Herders förord till "Stimmen der Völker in Liedern": "Das Wesen des Liedes ist *Gesang*, nicht *Gemälde*: seine Vollkommenheit liegt im melodischen Gange der Leidenschaft oder Empfindung, den man mit dem alten treffenden Ausdruck *Weise* nennen könnte. Fehlt diese einem Liede, hat es keinen *Ton*, keine poetische *Modulation*, keinen gehaltenen Gang und Fortgang derselben; habe es Bild und Bilder und Zusammensetzung und Niedlichkeit der Farben, so viel es wolle, es ist kein *Lied* mehr" o. s. v. — Herder (Z. s. L. u. K.) VII: 90 ff.

ter Geijer — och ger i några präktigt skrifna satser ett förträffligt bidrag till folkdiktens karaktäristik —, afgöra folkvisorna

”allt hvad som kan kallas beskrifning utan all möda och på det närmaste och lättaste sättet; en likgiltighet, som går så långt, att de därvid gärna nyttja vissa stående, alltid samma former, utan minsta omsorg för utbildning och omväxling. De gå alltid rakt på det hufvudsakliga, det karaktäristiska i händelsen, behandla allt i stora massor, tillåta sig utan betänkan de djärfvaste öfvergångar och förena dock klarhet med raskhet i berättelsen till en grad, som den högsta konst ofta ej skulle kunna öfverträffa. Med dessa egenskaper öfverensstämmer den förundransvärda allmänheten i deras väsende, hvarigenom de äro utan författare, utan all egenhet som härflyter af stånd och olika bildningsgrader (?), utan bestämd hemort, emedan de lokalisera sig öfverallt, i allmänhet utan all annan individualitet än den nationella, som röjer sig i tonens och behandlingssättets skiftningar.¹ Allt kännemärken, hvarigenom de visa sig tillhöra en enfaldig tid, ännu osöndrad genom bildningens fortgång, men högst betydande i sina anlag, hvilka innehöllo den i sitt ämne och ännu för alla voro en gemensam egendom; eller (emedan allt gemensamt hos människor slutligen beror på deras enighet i det högsta) då det heliga ej ännu var underkastadt fråga, och då hela Europa ägde en lära, en tro, likartade seder och i en kyrka ett gemensamt band. Historiskt är den utmärkt genom ett företag för kyrka och tro — korsfärderna; hvilka tillika beteckna det högsta i den så kallade medeltiden och bereda ett annat tillstånd.”

Framställningen är af omisskännligt romantiskt kynne. I den del däraf, som rör folkdiktens yttre karaktäristik, är dessutom Herders inflytande påtagligt.² Så finner man hos honom paralleller till Geijers resonnement både i fråga om folkvisans förhållande till *beskrifningen*³ och i fråga om dess karaktäristiska “djärfva öfvergångar”.⁴ Att Geijers karaktäristik lika fullt har originalitetsvärde framgår bäst däraf, att den i flera fall äger tillämpning strängt taget blott på den

¹ Jfr härmed uppsatsen om omkvädet, Geijer I: 164, 165. — Jfr också sid. 131: ”Man kan väl kalla den romantiska medeltidspoesien naturpoesi, men ej i den mening, att den uppkommer och bibehåller sig i motsats mot konsten (den innehåller snarare hela konsten i sitt ämne), utan emedan den är före, ja öfver den. Den kan äfven utmärkas under namn af folkpoesi, ej såsom skulle den leda sitt ursprung från en råare samhällsklass, utan emedan den härstammar från tider af en för oss knappt mera fattlig enfald i karaktären, tider då ännu i bildningen blott den nationella individualiteten var uttryckt, den enskilda ännu så outvecklad, att ett helt folk sjöng såsom en man.”

² Att Geijer härutinnan också kunnat hämta något från A. W. Schlegel är icke omöjligt. Jfr uppsatsen om Bürger, *Sämmtliche Werke* VIII: 81,82.

³ Jfr sid. 228, not. 2 — understrykningen af motsatsen mellan *Gesang* och *Gemälde*.

⁴ Jfr Herder VII: 33: ”Nichts in der Welt hat mehr Sprünge und kühne Würfe, als Lieder des Volks, und eben die Lieder des Volks haben deren am meisten, die selbst in ihrem Mittel gedacht, ersonnen, entsprungen und geboren sind, und die sie daher mit so viel Aufwallung und Feuer singen und zu singen nicht ablassen können.”

egentliga nordiska balladen, som Geijer bäst kände. Här ha alltså Geijers egna studier och hans fina poetiska uppfattning gjort sig gällande. —

Romansen var medeltidens dikt. — På medeltiden följde renässansen, "lika märkvärdig genom alla sinnens uppväckelse, alla krafters utveckling som medeltiden genom sin slumrande storhet och betydningfulla enfald". Det är individualismens tid, som brutit in, "då vi se allt hvad hos människan ligger med ungdomlig styrka framstå och utbilda sig oberoende i sin art". Inom kyrkan uppstå olika samfund, staterna afskudda sig påfvestolens primat, stånden bilda stater i staten, och "snillet förkunnar sin själfständighet genom nya världars upptäckt i andligt som världsligt afseende".¹ "Under sådana förhållanden var ej poesien den sista att göra sig fri och samla sin kraft i individuella gestalter." Geijer nämner de romantiska heroerna Dante, Cervantes och Shakespeare. De ha på ett förvånande sätt visat, "huru mycket låg i det enkla romantiska anlaget, och i huru hög mening man kan säga om den moderna konsten, att den står på egen botten."² — Huru olika synas de sinsemellan, huru originella hvar för sig! Och likväl uttrycka alla blott olika sidor af samma romantiska karaktär. I formernas renhet och klarhet öfverträffas de af de gamle; i poetisk halt, i rikedom och djup öfverträffa de dem och äro öofverträffade." Men Geijer fortsätter:

"Om den moderna konstens framsteg ej sedermera tyckts svara mot denna dess härliga morgon, så måste man söka orsaken däri, att den europeiska bildningen, bekynd med en otrolig utveckling af kraft i alla riktningar, ej kunde vinna någon enhet; hvilken högsta enhet alltid är kyrkan. Reformationen har ej fullbordat sitt verk, ty kyrkan förblef söndrad."

Och än vidare:

"Konsten behöfver framför allt kyrkan. I det offentliga och gemensamma lever konstnären som i sin luft. För att kunna öfverlämna sig åt sin ingivelse, för att meddela den, behöfver han någonting i tänkesättet och känslorna, som är öfver all fråga, allt tvifvel, en tro, hvilken endast kan finnas på det afgjordt heliga, som är grunden för en sådan förening som kyrkan är."³

Detta är typisk romantik. Geijer glömmet rent af för ett ögonblick det *nationellas* betydelse för konsten, han som själf både i lära och verk kämpat för detta nationella i vitterhet och vetenskap. "I det offentliga

¹ Jfr teckningen af renässansen i skriften om inbillningskraften (Geijer II: 10 ff.)

² Jfr Geijer I: 130: "Det skulle möjligen kunna visas, att allt hvad i den moderna europeiska poesien är originellt och ej härmning till sitt anlag finnes i romansen."

³ Jfr skriften om myterna — Geijer I: 182 f.

och gemensamma lefver konstnären som i sin luft.“ Men hit hör äfven det nationella. Här om någonsin gäller att det ena behålla och det andra dock icke låta. Ingen konst lefver utan det nationella. Detta står också annars fullt klart för Geijers medvetande. Och däruti ligger *en* af olikheterna mellan hans åskådning och den oftast katolskt och kosmopolitiskt färgade romantiken. Geijer var romantiker, men han var framför allt göt.

Kyrkan förblef söndrad. Ur detta faktum vill nu Geijer konstruera fram hvarken mer eller mindre än orsaken till — den moderna konstens antikimitation och därmed pseudoklassicitetens uppkomst. — De betydande italienska och spanska diktarne uppträdde i en tid af begynnande söndring. Men själfva striden röjde ännu hänförelse för kyrkan, d. v. s. om inte längre för den enda heliga och allmänliga, så i hvar fall för en från denna skiljaktig uppfattning af tros läran, och därmed för religionen, för det heliga. Misshälligheterna rörde formen, ej väsendet. Men, säger Geijer,

”den stadfästade söndringen i formen gaf anledning till en indifferentism, som snart sträckte sig till väsendet, och denna skulle nödvändigt verka förlamande på konsten. I brist på en inre hållning måste man således ge konsten en yttre, och denna blef härmningen efter de gamle, som nu blef allmänt gällande, mindre genom deras öfverlägsenhet än genom de härmandes svaghet; hvilket bekräftas däraf, att så många härliga skalder hade lefvat i den föregående tiden, just omkring epoken af den gamla litteraturens återställelse, då den omfattades med en kärlek utan like, och själfva också till en del voro dess ifrigaste återställare, utan att man kan finna, att de i sina odödliga dikter därigenom uppoffrat det minsta af sin originalitet; äfvensom den nyare målarekonsten under samma tid steg till sin höjd, och innan ännu imitation efter antiken blifvit dess regel.”¹

Härvid kan närmast anmärkas, att den religiösa indifferentismen hade äfven andra och mera grundväsentliga orsaker än den kyrkliga söndringen. Psykologiskt sedt var den framför allt en naturlig reaktion mot medeltidens religiösa ensidighet och tryck — liksom för resten söndringen själf —; i öfrigt äro dess orsaker att söka i den nya, frisinade vetenskapen, som, under den långa medeltiden småningom förberedd, med renässansen uppträdde som en makt jämte religionen. Orsakerna åter till poesiers förfall och formalismens seger lär man känna genom att

¹ Man jämföre tankegången i skriften om inbillningskraften. Deduktionen af antikimitationen ur ”begreppets herravälde” eller ur ”kyrkans söndring” är tydligen i grund och botten samma sak. Men man konstaterar hos Geijer mellan åren 1810 och 1814 ett afgjordt framsteg i konkretion och historisk uppfattning. Jfr också nedan deduktionen af den ”nya poesien” ur den ”nya filosofien”.

undersöka icke endast de religiösa, utan äfven och framför allt de *politiskt nationella* förhållandena i Europa vid slutet af 1500- och i början af 1600-talet.

Italien, eller rättare Italiens olika småstater, hade under en tid af lysande nationell och kulturell utveckling — åt hela Italien, inte att förglömma, föddes härunder *ett språk* — haft äfven en period af litterär och konstnärlig blomstring. Spaniens litterära guldålder sammanfaller tämligen nära med dess yttre storhetstid. Och när den ena som den andra slöt, hade man ännu — i motsats till i Italien — föga lidit af någon religiös indifferentism; det fanns, när den litterära blomstringens tid var förbi, nog och öfvernog med "religiös hänförelse".¹ I både Italien och Spanien iakttaga vi emellertid alldeles samma fenomen, på samma gång en vanlig kulturell företeelse: efter den lysande rika tiden kommer en period af härmning och afmattning, så inom litteratur som konst. — England får man, då det gäller litterära förhållanden, alltid räkna med särskildt. Dess litteratur har i det stora hela genomgått en jämn *nationell* utveckling. Och där fick pseudoklassiciteten aldrig fullt säkert fotfäste — trots den kyrkliga söndringen, som väl borde förberedt jordmånen, och trots indifferentismen i det land, som varit deismens vagga. Tyskland, som skulle föda romantiken på nytt, hade från midten på 1200-talet till fram på 1700-talet ingen nämnvärd litteratur. Under den tiden finner man i Tyskland föga af indifferentism; men *med* indifferentismen kom den litterära blomstringen.² Och Frankrike. Dess storhetstid börjar med det tyska kejsardömets, Italiens och Spaniens förfall vid början af 1600-talet. Med den yttre storheten följde också en litterär blomstringstid, i nationella tecken. Pseudoklassiciteten, i sin mest typiska och lifskraftiga form, är nationellt fransk, född i Frankrike, och sedan under tider af nationell svaghet i de flesta af Europas öfriga länder dessa påtvingad genom den franska kulturens hegemoni (i sin ordning beroende af Frankrikes politiska maktställning). Så har regelkonsten uppkommit. — Härunder får naturligtvis icke glömmas, att den enskilda personligheten, på samma gång den beror af och representerar sin tid, likväl alltid är sig själf, lefver sitt eget lif och utvecklar sina egna möjligheter. Exempel visar Tysklands lit-

¹ Hvad Italien beträffar kan anmärkas, att när Tasso dog 1595 var den religiösa indifferentismen i Italien minst 200 år gammal. Dock måste man ju komma ihåg, att Tasso lefde under motreformationens tid.

² Detsamma gäller frihetstidens och Gustaf III:s Sverige.

teratur. Den äger Schiller och Goethe, trots både den religiösa indifferentismen och den nationella dekadensen.

Efter att sålunda på *sin* väg, och med en äkta romantisk konstruktion¹, ha kommit fram till pseudoklassiciteten, bjuder Geijer på en amper kritik af dess antikimitation och därmed följande stelhet och formalism. Han skrifer:

”Att denna princip (antikimitationen) åtminstone i poesien var en död princip, visade sig snart i dess användning; emedan den, tvärtemot naturen af all bildning, ej i sig hade minsta fortskridning. Då det är ännu bekvämligare att hafva mönstren hemma än borta, så sträcktes nu allmänna omtanken därhän, huruledes man af egna medel måtte kunna fylla alla rummen i det från de gamle abstraherade poetiska klassverket, eller samla de nödortfuga materialen till ett klassiskt tidevarf, en vitterhetens gyllene ålder.² Efter denna hemgjorda klassicitet bildades en smak, som för alltid skulle gifva lag öfver hvad som i vitterheten var passande eller opassande, och som sparade en mödan att efterträcka, genom huru många leder man härstammade från originalen, då man i alla fall var dömd att evärdligen imitera imitationer.”

Det är klarhet och skärpa i denna framställning. Geijer har kommit på fast mark igen — för ett ögonblick. Men han fortsätter:

”Ingen bildning kan vara utan en princip för sin fortskridning, och denna tid visade sig snart äga en högst mäktig i filosofien, som nu först framstod hos de nyare i själfständig verksamhet, och hvilken kristendomen på sitt eget gebit uppkallat i motsats med sig själf. Då dess första grundsats var att genom tviflet söka sanningen, förklarade den sig med detsamma mot all auktoritet. Den har äfven utträngt den ur poesien i samma mån som den hunnit göra henne till ämne för kritiken; och detta den nyare poesiers beroende af teorien är det sista karaktäristiska vi om den veta att anföra.”

Dessa ord syfta tydligen närmast på den romantiska filosofien, speciellt schellingianismen. Geijer tänker inte på, att både Lessing och Herder, Schiller och Goethe voro tämligen oberoende af de nya teo-

¹ För att styrka detta påstående torde det vara nog att erinra om Novalis' fragment ”Die Christenheit oder Europa”, hvori man har att söka ursprunget till de romantiska utfallen mot reformationen såsom indifferentismens moder, sprängkilen i kyrkans enhet o. s. v. Originellt Geijersk är dock, så vidt jag vet, tillämpningen på den litterära utvecklingen, om än tendenser i den riktningen kunna påvisas äfven hos Schleglarne.

Det kan anmärkas såsom egendomligt, att Geijer för sin utredning om pseudoklassicitetens uppkomst ingenting synes ha lärt af Höijers praktiga — alldeles tillräckligt djupsinniga — sundt kritiska utveckling i hans hithörande afhandlingar, företrädesvis i den ”Om de gamlas och de nyares vitterhet”. — I framställningen af själfva antikimitationen såsom ett försök att ”i brist på en inre hållning” ge konsten en yttre, orsakerna till den bristande inre hållningen å sido, finner man däremot paralleller både hos Höijer och Schleglarne. Jfr Fr. Schlegel V:24, 31 och 41.

² Jfr ofvan, sid. 226, not 2.

rierna. Den nya tiden kom, när det föddes män med nog kraftiga skuldror att bära upp den, litterära snillen, som vågade och orkade på allvar skaka i auktoritetsfjättrarne. — Emellertid är, som jag redan förut påpekat, denna Geijers framställning alltigenom romantisk.¹ Man återfinner tankegången mer eller mindre klart uttryckt hos både Schelling och Schleglarne, framför allt hos Fr. Schlegel. Jag påminner blott om uppsatsen "Epochen der Dichtkunst" i "Gespräch der Poesie".² —

Då Geijer tecknade den kristna folkpoesien under karaktären af romansen, så var det, säger han, ej därför att denna var den enda arten och inte heller den äldsta, utan därför, att den var i egentligaste mening *romantisk*. Och han öfvergår till en utredning af romansens förhållande till den öfriga folkliga dikten och af dennas senare utveckling. Han ställer den romantiska folkpoesien i förbindelse med den äldre germanska, till sin grund hedniska, hjälteepiken, i hvilken han ser den "granithäll, hvarpå hela den romantiska blomsterprakten ytterst hvilar", och hvarifrån han hämtar romansens *episka* element, under det han söker det *lyriska* i södern; och han visar hur romansen småningom liksom löses upp i dessa sina båda element och sålunda episkt ger lif åt romanen, lyriskt till den ridderliga galanteridikten, af hvilka emellertid ingendera längre är folkdikt; ingendera finner heller synnerlig nåd för Geijers ögon. Förnämt, skrifver han, sågo de ned på romansen, som dock "i sin enfald ensam ägde all den poetiska kraft, som de delat sig emellan. Enformiga, utan naturpoesiens anspråkslöshet och gedigenhet, utan den individuella originalitet, som utvecklad gör bildningen behaglig, äro de blott en ytlig utvidgning af poesiens värde under medeltiden, och ehuru ej utan älskvärdhet, dock i det hela och med få undantag blott en uppenbarad fattigdom."

I denna framställning sticker göten Geijer fram. Han söker medelpunkten till de "minnen, som stå i gemenskap med den stora folkvandringen" — och utgöra innehållet i den åsyftade folkdikten — i "skandinaviska myter och sagor". "Dessa senare hafva sträckt sina rötter in i hjärtat af Europa, och i Tyskland uppskjutit i en kristlig, rättare sagdt kristnad saga, hvaraf den episka dikten Lied der Nibelungen är en lämning, som ännu hänvisar på den nordiskt hedniska

¹ Jfr ofvan, sid 219.

² Jfr Fr. Schlegel V: 185 ff. Jfr också sid. 74 och Haym: 192 o. 821.

kämpasagan“.¹ — Att undersöka, i hvad mån dessa påståenden beriktigats af en senare forskning, är icke här platsen. Jag påpekar dock, hur skarpsinnigt Geijer utfunnit den medeltida nordiska balladens strängt episka karaktär och fastslagit denna karaktär som ett nordiskt särmärke. Äfven däri “att romansen är sång och saga i fullkomligaste sammansmältning“ har Geijer alldeles rätt. Att, sedan han funnit det episka elementet i Norden, söka det lyriska i södern är visserligen också riktigt med modifikation. Denna modifikation gör Geijer. Att emellertid den dithörande framställningen, som berör den spanska och franska folkdikten, inte är tillfredsställande — för resten är den oklar —, kan ju inte väcka undran. —

Kom så den moderna diktens gyllene ålder, då vi se “det romantiska anlaget uppblomstra i själfständig rikedom“. Geijer har nämnt, och han nämner omigen de stora namnen: Dante — med honom “slog poesien först rot i djupet för att nå till himlen“ — Cervantes och Shakespeare, Ariosto, Tasso och Camoëns. Och folkdikten? Den förlorade allt mer sitt rent romantiska kynne, började taga intryck af tidens sociala, politiska och religiösa rörelser, blef satirisk och didaktisk, stundom äfven rent religiös. Det var tiden för det tredje ståndets, borgerskapets, uppkomst, religionskrigens och de stora politiska omhvälfningarnas århundrade. Så lefde folkdikten intill midten af 1600-talet ett allt mer tynande lif för att slutligen nedsjunka till obetydlighet. Hvilken var då orsaken till förfallet? Den är att söka i det afstånd, som småningom allt starkare befästes mellan folkpoesien och den lärda, förnäma antikiserande dikten. Därmed upphörde också poesien att vara ett uttryck för det offentliga och gemensamma. Den blef allt mera en lärd konst, “upparbetad med största ifver och en förundransvärd talent“, främmande för folket, som, sedan dess egen diktning dött ut, fick nöja sig med hvad af det gamla kunnat genom minnet eller i uppteckningar bevaras, såsom hågkomster af en tid, “då det fanns en poesi för den högste som för den lägste, och då folk ej betydde en viss klass eller en sammangyttring af klasser, utan hvad som genom ett själarnes gemensamma band var sammanhållet“. — — —

¹ Jfr Steenstrup: "Vore Folkeviser fra Middelalderen", sid. 31 ff. — Det kan i förbigående anmärkas, att flera drag af Geijers resonnement återfinnas hos Tieck i hans inledning till "Minnelieder aus dem Schwäbischen Zeitalter". Tieck är dock säkert icke Geijers källa. Båda ansluta sig sannolikt till en gängse föreställning.

Härmed har Geijer avslutat den allmänna och på samma gång intressantare hälften af sin uppsats — därför den intressantare, att den förträffligt belyser Geijers vittra ståndpunkt under den mest romantiska perioden af hans ungdom. Den andra hälften sysselsätter sig mera detaljeradt med den gamla nordiska folkvisans karaktär och historia. Har jag i det föregående kunnat gå på gång uppvisa de författare och arbeten, af hvilka Geijer rönt påverkan, så är åter denna senare del afgjordt originellare. Detta är också helt naturligt. En allmänt hållen resonnerande framställning är ju alltid mera beroende af strömningarna i tiden än en detaljundersökning. Grunddragen till sin åskådning i en viss fråga erhåller hvarje forskare — han må vara än så originell — alltid till afsevärd del utifrån, i främsta rummet genom litteraturens förmedling; på honom själf faller sedan, dels att på sitt individuella sätt draga konklusioner ur de gifna premisserna, dels att i detalj utfylla de mottagna grunddragen. Så också här. Geijer är mest originell i hvad som rör karaktäristiken af folkvisan såsom fristående litterär produkt, bortsedt från dess ställning i den litterära utvecklingen o. s. v. En sådan teckning måste också bli mera originell redan därför, att det fanns för Geijer, så snart det gällde detaljerna, blott obetydligt af litteratur att tillgå. Att han emellertid äfven härutinnan rönt påverkan af romantikerna, är gifvet; men om en sådan också på sina ställen är märkbar, är den därför knappast märkvärd. Mera har Geijer lärt hos Herder, hos honom har han lärt framför allt själfva *metoden*, lärt att studera folkdikten; men det är närmast resultatet af sina egna studier han lägger fram.¹

Jag kan här inte gå in på någon strängt facklig, detaljerad redogörelse för denna senare hälft af Geijers uppsats. Att jämföra t. ex. Geijers uppfattning af folkdikten med den moderna är en uppgift för sig — nog så intressant —; men det är här närmast fråga om att uppspåra de historiska faktorerna till den uppfattning, som föreligger. En jämförelse med den moderna intresserar mig egentligen blott så till vida, att jag — hädanefter som hittills — vill påpeka de bestående resultat, med hvilka Geijer riktat folkviseforskningen. I öfrigt endast antydningar i förbigående —

Af de nationer, "som haft någon inflytelse på Europas öden och bildning", äro, framhåller Geijer, "svenskarne nästan den enda, som

¹ Jfr sid. 216.

ej gjort något verksamt försök att från fullkomlig glömska och förgängelse rädda lämningarna af en äldre, konstlös, i folkets minne och hjärta blott lefvande poesi". Han redogör för grannfolkens, särskildt danskarnes, arbeten på folkviseforskningens fält och ger en framställning af den speciellt nordiska folkvisans ställning till folkdikten i de andra germanska länderna. "England, Skottland, Tyskland och Skandinavien, liksom de till språket föreställa en egen stam, som skiljer sig från de romaniska tungomålen, äga äfven i sin äldre poesi så mycken släktskap, att den kan betraktas såsom ett eget helt." Säkert hade äfven dessa folkslags äldsta poesi en gemensam episk grund, en gemensam saga. Geijer söker uppvisa dennas samband med de s. k. kämpasagorna, dem han träffande karaktäriserar. "Det synes för väl", säger han, "att den ursprungliga hedniska sagan förlorar sitt rätta förstånd i ett till kristendomen öfvergåendet folks mun. Man ser allt för mycket, att de, som i dessa visor besjunga en kolossal forntid, själfva äro utom den; hvarför de också i allmänhet travestera den och endera falla i matthet eller i en löjlig öfverdrift, hvilka bägge för den gamla sagan i sin äkta gestalt äro främmande." Med god blick pekar Geijer särskildt på visan om Grimborg, som ju också, hvad Geijer knappast tänkte sig, är mycket sen och med den äkta balladen ingenting har att skaffa. I motsats till kämpavisorna födde emellertid "kristendomen i Norden en egen poesi, hvilken väl kämpasagans järnålder ännu genomgår, men mildrad af en själfull religion och förenad med en härlig lyrisk klang; jag menar den nordiska riddarvisan eller, om man så vill kalla den, då den i allt afseende är af en djupt romantisk karaktär, den nordiska romansen."

"Att de gamla visorna i synnerhet spela i riddartiderna, faller ögat vid den flyktigaste bekantskap med dem." Frågan är då, om de verkligen också härstamma från den gamla tiden. Geijer söker uppvisa, att de verkligen äro äkta och gamla. Han riktar uppmärksamheten först på visorna med en erkänt historisk grund. Visserligen, anmärker han, och påpekar därmed ett synnerligen viktigt drag hos folkvisan, strida stundom mindre omständigheter mot historisk sannolikhet; ibland kan t. o. m. själfva upplösningen, katastrofen, vara en annan än den historien berättar; men sådant endast karaktäriserar folkvisans sätt "att behandla det historiska, ty den fäster sig helt och hållet vid händelsens mening och betydelse, obekymrad om det blott yttre och tillfälliga, hvilket också med allt poetiskt fog väl må vårdslösas,

om händelsen behandlas såsom dikt“. Men om man också kan åberopa de gamla händelser, hvarpå en visa erkänt grundar sig, och af språkets eller tonens mer och mindre likhet sluta sig till andras tid, så skall "likväl alltid det inkast kunna göras, att visorna i själfva verket aldrig varit samtida med händelserna, utan först långt efter uppkommit och utspriddt sig“.

”Däremot strider väl, att de då i egentlig mening skulle varit enskildes verk, och i det fallet väl någon gång fört en författares namn med sig, hvilket, så vidt jag vet, ej är händelsen med en enda; äfvensom deras förunderliga allmänhet ej på det sättet skulle kunna förklaras, då de, långt ifrån att blott flyta ur enskilda källor, snarare synas helt och hållet vara uttryck af nationella minnet och känslan. Ty hvad jag här framställer såsom ett påstående skall en utvidgad erfarenhet bestyrka: det finnes svårigen en enda gammal visa af betydighet, som ej är gemensam för alla svenska landskap, ja, i de mesta fall för hela Norden.”

Skarpsinnet i denna undersökning är obestridligt. I det hela innehåller den också fullt riktiga, af en senare forskning bekräftade iakttagelser. Jag påpekar dock satsen: "däremot strider väl, att de (romanserna) då i egentlig mening skulle varit enskildes verk“, som tydligt vittnar om Geijers vagua, typiskt romantiska uppfattning af folkdikten. Den är i allmänhet folkets dikt. Härmed nöjer sig Geijer liksom romantikerna. Här synes han dock vilja närmare förklara sig genom den negativa bestämningen — i förbigående —, *att folkdikten icke är den enskildes verk*.¹ Det är folket, som diktar, folket in abstracto. I det riktigt anmärkta faktum, att de äkta visorna aldrig föra något författarenamn med sig, vill Geijer finna sin åsikt bekräftad. Att detta djupare sedt, såsom Geijer framhåller, sammanhänger med folkvisans natur att vara, icke en individuell dikt, utan i allmänhet ett "uttryck af nationella minnet och känslan“, är nog obestridligt. Att det närmast åter beror på vida ytligare liggande grunder: på den medeltida föreställningen om litterär äganderätt o. s. v., därom visste Geijer ingenting.²

Men det gällde visornas ålder. "Det allmänna och ovedersägliga kännemärket“ på denna vill Geijer finna i "den sedliga värld de framställa“. Lifligheten af sedemålningen i visorna gör det nödvändigt att anse dem såsom till sin uppkomst samtida med de seder, som målas.

¹ En högre grad af klarhet tyckes Geijer ha nått i uppsatsen om omkvädet. Där talar han om den diktens utvecklingsperiod, då det finnes "författare och likväl ej ett enskildt författarskap: en konst utan konstnärer, emedan denna konst är sig alltid lik". Geijer I:163.

² Jfr dock skriften om omkvädet: Geijer I :161 o. 163. Jfr också ofvan, sid. 221, not. 3.

Af dessa ger Geijer en utförlig framställning. Typiska som de äro, kunna de ej hafva diktats af en senare tid med olika seder; de hafva nödvändigt sitt ursprung i själfva det samtida lifvet. Alla hänvisa de på "den nordiska medelåldern", som också är den folkliga diktens egentliga gyllene ålder. — Men Geijer fortsätter:

"Ett par andra inre egenskaper hos dem kunna leda oss till en närmare tidsbestämning. Det måste väcka uppmärksamhet, att de nästan uteslutande sysselsätta sig med höga och adliga personer; talas ej alltid uttryckligt om konungar och riddare, så nämnas dock herrar, fruar, stoltsjungfrur: titlar, som enligt äldre bruk endast kunde tillhöra ridderskapet. Nu vilja vi väl ej påstå, att visorna noga iakttagit någon rangordning; emellertid bevisar detta, att de tagit sina ämnen ur det högre och förnämre lifvet. Det är dess seder, som de i synnerhet föreställa, då lifligheten i målningen nödvändigt väcker den förmodan, att de äfven där tagit sitt ursprung. Å andra sidan hafva de bland allmogen varit så inhemska och äro det än, som om de endast inom dess krets blifvit alstrade. Detta allt förer oss tillbaka till tider, då ännu ej stånden trädte i något slags fientlig motsats mot hvarandra; då ännu adeln till större delen blott var naturlig, eller bestod i den naturliga glans, som stora förfäder och en genom dem till förmögenhet och anseende försäkrad borgerlig existens gifva före alla privilegier; då den således tillhörde folket och af det betraktades såsom dess egen blomma och härlighet. En sådan tid har hos oss funnits och är blott misskännlig för den, som begynner med att i historien inlägga alla en senare tids aristokratiska och demokratiska partibegrepp. Vi torde ej misstaga oss, om vi säga, att det var först i Magnus Erikssons tid, i 14:de århundradet, som adeln inträdde i ett för folket tryckande förhållande och därigenom hos det väckte en motverkan, som sedermera under och efter unionstiderna hade så stora följder."¹

Här gör Geijer, när han påpekar den sociala sfär, i hvilken visorna röra sig, en alldeles riktig iakttagelse. Tyvärr ledes han af sina dispositioner att använda den som premiss för helt och hållet felaktiga konklusioner. Här, synes det mig, framlyser särskildt väl den grundväsentliga svagheten i Geijers uppfattning, som jag redan tidigare anmärkt: han känner inte den nordiska balladens verkliga ursprung, han laborerar med det obestämda romantiska folkvisbegreppet och når trots alla geniala och för folkviseforskningen betydelsefulla rön icke fram till en konsekvent och fullgången karaktäristik.²

Så här. Han har skarpsinnigt utfunnit, att folkvisorna nästan uteslutande sysselsätta sig med "höga och adliga personer". Den rätta

¹ Jfr den romantiska skönmålningen, Geijer I: 139.

² Ett ögonblick förefaller Geijer på rätt väg, när han — i konsekvens med sitt påstående om "den sedliga världens" afgörande betydelse — anmärker, att "lifligheten i målningen nödvändigt väcker den förmodan, att visorna äfven bland de förnäm tagit sitt ursprung".

slutsatsen ligger nära: visan har också ursprungligen varit en dikt först och främst för det högst bildade ståndet, adeln, ridderskapet, i hvars värld den rör sig, och sedan har den, när den moderna lärda konstdikten där gjorde sig gällande, sjunkit ned till en folkets dikt.¹ I stället tar sig Geijer anledning till att framlägga en teori om ståndens förhållande till hvarandra under medeltiden, i hög grad ohistorisk, ehuru den visserligen äger en kärna af sanning och icke saknar träffande anmärkningar om våra specifikt svenska förhållanden, i så väsentlig grad olika dem på kontinenten.

Med den andra egenskapen Geijer ville påvisa hos folkvisan har han emellertid fäst uppmärksamheten vid ett mycket viktigt förhållande.

”Vi finna”, fortsätter han, ”i de gamla folkvisorna ej blott intet ståndshat, utan äfven intet nationalhat emellan de tre nordiska folken. Detta förklarar, huru de kunna vara så gemensamma för hela Norden, en gemensamhet, som äfven sträcker sig till de äldre, hedniska visorna. De danska behandla ämnen ur svenska historier, och visor om konung Valdemar i Danmark och drottning Dagmar har jag hört sjungas i Vermland, och vet äfven, att de finnas i Östergötland. Detta tillbakasetter i allmänhet visornas uppkomst till tider, då de tre nationerna, ehuru skilda i regering, dock genom seder, språk och åtanka af gemensamt ursprung ännu ansågo sig för en släkt. Romansen såsom folkdikt är också blott möjlig i en enfaldig, i seder osöndrad tid; ty blott i en sådan är den opartiskhet möjlig, som tillåter ett folk att i händelserna ej se det enskildt intresserande, utan det allmänna och poetiska, och att således behandla verkligheten såsom en dikt. Tyvärr var det just hvad som borde närmare förena de skandinaviska folken, som under missgynnande omständigheter väckte ett olyckligt partihat dem emellan, nämligen unionen, och under unionstiderna se vi ock den nationella poesien antaga en annan, från den romantiska vida skild natur.”

På grund af de sålunda anförda inre kännemärkena bestämmer Geijer, i enlighet med Nyerup, den nordiska romansens ålder till 13:de, 14:de och 15:de århundradena.

Med tiden för unionen var emellertid, som Geijer anmärkte, den romantiska perioden slut. En ny tid bryter in med en ny dikt.

”Om den romantiska folksångens element är en blandning af verklighet och

¹ Jfr A. W. Schlegel VIII: 80, där det talas om ”den alten Romanzen, die nicht mit Absicht für das Volk (ss. Bürgers, hvarom här är fråga), sondern *unter dem Volke gedichtet wurden*, deren Dichter gewissermassen *das Volk im Ganzen war*”. O. s. v. Jfr också Haym: 828. A. W. Schlegels ståndpunkt synes särskildt obestämd. Än talar han om folkpoesi och förstår därmed uteslutande visor, som diktas *för* och *bland* de lägre stånden, än talar han — med en tendens i rätt riktning (jfr nedan Geijer) — om romansen som ett sista ”återljud af den äldre naturpoesien”, som tagit sin tillflykt från de högre till de lägre stånden o. s. v.

dikt, som tillika hänvisar oss på tider, då prosa och poesi i språket ännu ej skilt sig åt, så kunna vi anse rimkrönikorna — — — såsom förebåd till en sådan skillnad och till en annan period; ty de visa oss blott brist på prosa och äro, rimmen afräknade, i själfva verket ej annat. För att föreställa sig den karaktär nationella poesien nu fick, så må man påminna sig den stora rörelse bland svenska folket, riktad mot utländskt och inhemskt förtryck, som begynte med Engelbrekt, sönderslet den skandinaviska unionen tillika med den gemensamma nordiska aristokratien, som var dess band, väckte Gustaf Vasa, som är svenska nationens stiftare såsom ett eget folk, samt med sina sista vågor slog Sigismund af tronen. Tar man tillika reformationen i betraktande och den stämning den gaf sinnena, så har man förklaringen på poesiens lynne under denna period. Den har en större mångfaldighet än under den föregående; den visar redan ett slags utveckling af de poetiska element, som i den äldre folkvisan ännu äro oskiljaktigt tillsammans, men en utveckling, som ännu är så ofullkomlig, att den ingalunda genom rik individualitet kan ersätta den äldre diktens menlösa enfald och allmänna poetiska natur. Dess bästa sida i den berättande visan, som nu blifvit politiserande och moraliserande, är en naiv kraft och duktighet och ett visst lustigt väsende, som för sin äkta nationella art på en svensk gör ett högst behagligt intryck.”

Jag har velat anföra denna ypperliga framställning, i hvilken man skymtar historikern Geijer. Den afslutas med en hastig blick öfver den senare utvecklingen från Stiernhielm öfver Gustaf III:s tidevarf fram till Geijers egen tid med dess nyväckta litterära lif.

Om den sista delen af Geijers uppsats kan jag fatta mig kort. Den innehåller mest notiser, dels till folkdikten i allmänhet, dels till den föreliggande samlingen och enskilda i den intagna visor.¹ Det mest anmärkningsvärda partiet är den redan omtalta karaktäristiken af den svenska folkpoesien ställd i förbindelse med den nordiska naturens egenart, inledd med några träffande jämförande antydningar till den tyska, engelska och skottska folkdikten.² —

Till Geijers arbete för folkvisesamlingen hör också den lilla uppsatsen “Om omkvädet i de gamla skandinaviska visorna“ af år 1817, tryckt i tredje bandet af samlingen. — Uppsatsen tillkom med anledning af en recension i Allgemeine Musikalische Zeitung 1816³ öfver de gamla nordiska folkvisorna. Bland annat söker här författaren, justitierådet Peder Groenland, ge hvad han icke anser, att de svenska ut-

¹ För dessa notiser har Geijer anlitat de flesta samtida vissamlingarna, Percy, Nyerup, Arnim och Brentano m. fl.

² Särskildt att observera äro anmärkningarna, att den nordiska visan aldrig uppehåller sig med naturbeskrifning, den är till sitt innersta väsende afgjordt tragisk o. s. v.

³ N:is 35 och 36.

gifvarne förmått¹, en utredning af omkvädets natur, som han vill finna däri, att det i visan har att föreställa folket själf, vara *folkets* egen stämma; just genom omkvädet blir folkvisan *folkvisa*: omkvädet uttrycker visans nationella karaktär; och han går så långt, att han, fästade sig ensamt vid omkvädets *form* utan att bry sig om innehållet — som han finner vanligen vara intetsägande och trivialt — och fränkännande det alla metriska och rytmiska egenskaper, anser det för närmast ett bevis på folkets fria yttranderätt och befintligheten af en fri statsförfattning. I öfverensstämmelse härmed tänker han sig omkvädet vid utförandet motsvara koren i den grekiska hymnen.

Geijer företar sig nu att närmare utreda frågan. Efter några inledande anmärkningar om förhållandet mellan folkpoesi och konstpoesi, poetiskt innehåll och poetisk form, klargör han de olika diktarternas, epikens, lyrikens och dramatikens ursprung och utveckling. Dessa sina betraktelser använder han sedan på sitt ämne, frågan om omkvädets natur; uppvisar, att folkvisan står på öfvergången mellan den episka och lyriska utvecklingsperioden och ser just i omkvädet det lyriska momentet tillgodosedt. Eller som han närmare preciserar dess uppgift — i fullkomlig öfverensstämmelse med hvad sedermera blifvit af vetenskapen faktiskt fastslaget — till att återkalla i minnet antingen hufvudpersonen i visan eller någon hufvudsaklig omständighet i berättelsen, att uttrycka blott en poetisk sinnesstämning i allmänhet, eller bestämdare den, som är i visan rådande.

Man måste beundra den skarpa iakttagelseförmåga och framförallt den intuition, hvaraf Geijer visar sig mäktigt såväl i denna som i föregående uppsats, när det gäller utredningar öfver folkvisan. Hvad

¹ Likväl har Geijer i sin inledning med några korta anmärkningar bestämt omkvädets karaktär. Hans uppsats om omkvädet är mest ett närmare utförande af dessa anmärkningar. Det heter (Geijer I: 154): "Folkvisan är till sin natur improvisation (efter Höijer?). Det bevisar omkvädet eller ordstäfvet, som merendels åtföljer hvarje strof, och ofta är dubbelt eller finnes så väl midt i strofen som vid slutet. Det synes som dessa alltid återkommande anslag varit liksom stödjepunkter för sångarens uppmärksamhet, vid hvilka han kan påminna sig det hela och betänka den del, som följer. Därför innehåller omkvädet, enligt sin ursprungliga mening, någonting som uttrycker och återkallar hela visans karaktär. Men genom visornas allmänhet hafva en mängd sådana omkväden blifvit likasom en gemensam egendom i sångarnes minne, hvarigenom de vid föredraget af en visa användt än ett omkväde, än ett annat, ofta till visans karaktär ej hörande, intetsägande eller opassande, så att just i denna del härskar i traditionerna den mesta förvirring."

beträffar särskildt frågan om omkvädet är han den, som, genom att fastslå dess lyriska egenart, först klargjort dess mening och betydelse.¹ Man beklagar blott, att denna Geijers intuition inte sällan grumlats af romantiska föreställningar och dispositioner. Renare och kraftigare återfinner man den emellertid i hans historieskrifning, där den kanske är hans mest betydande egenskap, och först och främst i hans snillrika inledning till Svea Rikes Häfder.

---

¹ Jfr Steenstrup: "Vore Folkeviser fra Middelalderen", sid. 79 ff., 88 ff. Dock vill jag anmärka, att Geijer icke så bestämdt förkastat tanken om omkvädets kornatur som Steenstrup vill låta påskina. — Anmärkas kan också, att Steenstrup inte synes veta något om Geijers betydelsefulla arbete för den rätta kännedomen af den nordiska balladen. I hvart fall finner man hos honom intet erkännande däraf.

Om de nordiska myterna och skön konst. Efterskörd.

Om anledningen till "Betraktelser i afseende på de nordiska myternas användande i skön konst" berättar Geijer själf i sin lilla historik öfver Götiska Förbundets stiftelse och verksamhet.

Från Götiska Förbundet ledde den fosterländska riktningen inom litteratur, historia och fornforskning sitt ursprung. Från göterna kom äfven väckelsen till skapandet af en nationell konst. Åren 1814—1817 höll Ling sina talrikt besökta föreläsningar öfver de nordiska myternas användande i skön konst, på uppdrag af det nybildade Sällskapet för konststudium, som bland sina ledande män räknade Fogelberg, Sandberg och Breda. Sällskapet för konststudium representerade oppositionen inom konsten, liksom fosforisterna inom vitterheten. Lösen var densamma: inga auktoriteter, ingen slentrian. Front mot akademismen. Och positivt med göterna: en svensk, en nationell konst.

Väckelsen hade, som nämndt, genom Ling utgått från Götiska Förbundet. "Med den stora omfattning", skrifver Geijer i sin Berättelse, "som Ling i allt gaf åt sina sträfvanden, ville han äfven uppstå såsom reformator af den bildande konsten i fäderneslandet. Det sammanhänge med hans gymnastiska idéer och hans stora kännedom af människokroppen i alla dess lägen och ställningar. En af hans älsklings-tankar var en ny, på naturen grundad konst, med ämnen hämtade ur nordiska mytologien, och såsom hans egen poesi nordisk och fosterländsk. Man kunde ej i detta, såsom knappast i något ämne, höra honom utan att hänföras af hans eld och beundra hans skarpsinnighet. Han umgicks med artister. Han gjorde proselyter."¹

¹ Bengt Erland Fogelberg var en af hans lärjungar.

Lings öfverdrifter voro emellertid kända. Det var att frukta, att om hans meningar lyckades göra sig helt gällande, skulle den nya nationella riktningen inom konsten komma på afvägar — och hvad värre var, kanske därmed också hela den nyburna fosterländska rörelsen bli till åtlöje. Detta insåg bland andra Geijer, som med sitt varma skönhets-sinne, sin vida klara blick utöfver den mänskliga odlingen i dess helhet, så svensk och göt i hjärtat han än var, aldrig hade skattat åt den specifikt Lingska goticismen. Han umgicks också med planer att offentligen uttala sina betänkligheter. Dessa planer satte han i verket, när i juni 1817 af en konstälskare, som ville vara okänd¹, till Götiska Förbundet öfverlämnades en summa af 50 dukater, ämnad till "belöning och uppmuntran för dem bland Sveriges och Norges konstnärer, som ur den nordiska mytologien hämtade ämnen för sina framställningar i bildande konst"² — Betraktelserna trycktes i Idunas sjunde häfte, som utkom i början af år 1818.³

Liksom prisskriften af år 1810 om inbillningskraften och uppfost-
ran och uppsatsen om folkvisan börjar Geijer sin afhandling om de nordiska myternas användande i skön konst med en historiserande inledning, eller ger en historisk bakgrund åt sin framställning. Han uppvisar, hur den vaknande kärleken för folkens gamla minnen var en af tidens mest djupgående andliga strömningar, som med de samtida religiösa, sociala och politiska stod i det innerligaste samband. Franska revolutionens omedelbara följder hade krossat illusionerna, och alla de luftslott man byggt på grundvalen af upplysningstidens lösa idéer hade ramlat. Tiden var trött efter 20 års den mest intensiva nervspänning.

¹ Envoyéen baron G. U. Silfverhjelms.

² Den okändes gåfva blef anledning till Götiska Förbundets stora konstutställning 1818 och några af de följande årens konsttäfningar.

³ I sin Berättelse skrifer Geijer om anledningen till skriften:

"En ny bana började utstakas för konsten, och ett och annat försök på densamma skedde. Jag hade själf emottagit ett ganska smickrande prof däraf. Efter att någon tid hafva hållit offentliga föreläsningar i Upsala öfver Skandinaviens gamla historia, emottog jag af mina där studerande landsmän en hedersskänk, ett götiskt dryckeshorn, prydt i drifvet silfver med lika sinnrika som skönt utförda framställningar ur de nordiska myterna, efter min vän Fogelbergs ritningar. Jag var högst tacksam, men trodde mig likväl på denna nya bana böra äfven fästa uppmärksamheten på en afväg och framställde mina betänkligheter i några Betraktelser", etc. I en not till sin skrift säger emellertid Geijer: "De blefvo föranledda genom en okänd konstälskares uppgift af ämnen ur de nordiska myterna till våra konstnärers täflan." Med dessa ord har han också säkert uppgifvit den egentliga anledningen.

Förhoppningarnas ljusa himmel hade bytts i reaktionens och den heliga alliansens grå. Man kände det under inverkan af tröttheten som om den lyckliga tiden vore förbi, och förbi för alltid. Så hade minnet återtagit sin rätt på hoppets bekostnad. — Detta är i största korthet Geijers tankegång, som emellertid får en djupgående utveckling.

Med kärleken till det gamla sammanhänger frågan om tidens reaktion. Man hör, säger han,

”talrika röster ifrande ropa mot en återgång i tänkesätt och bemödanden, som isynnerhet skall röjas hos det uppväxande släktet. Äger en sådan verkligen rum, bär den så tillbaka åt djupet af barbari, som många förmena, så vore det redan en förtjänst att befinna sig stillastående; och det är tillika en förtjänst, hvilken vi gärna lämna åt dem, som däraf skulle vilja berömma sig. Med dem hafva vi ej att tala. Tiden är i alla fall döf för deras tillsägelse att göra halt. De äro, hur man ock bär sig åt, otröstliga. Vi vilja blott först och främst med anledning af den öfverklagade återgången förklara oss själfva, och säga då, att det finnes en återgång, som ej blott är möjlig, utan äfven under alla tider och omständigheter loflig och nyttig, det är: återgången till sig själf.”

Och Geijer fortsätter:

”Hvad är det, som utgör ett folk? Måne blott de samtidas förening för ögonblickliga behof? Det skulle i det fallet ej ens i sin egen föreställning kunna gälla som ett sådant. Utan nationalmedvetande ingen nation. Men detta är ej blott medvetandet af en enhet för stunden, som nästa stund kunde åter upplösas, utan af en sådan, som gör och gjort sig gällande under alla förändringar och just därigenom urskiljer sig själf. Under tidens pröfningar utvecklas hos ett folk detta egna medvetande, som man äfven kallar nationalkänsla; och om detta slags personlighet gäller detsamma som om all annan: den äges ej utan att tillika oupphörligt förvärfvas. Man är ej ett *jag* utan att dagligen bli det alltmera. Därför heter det äfven, att man *lär* känna sig själf.”

Det gäller för ett folk att bevara kontinuiteten i sitt lif, att genom sin historia bibehålla förbindelsen med sitt förflutna.

Men förhållandet till det förflutna växlar genom tidens egen natur. Folken lefva i nuet, i minnet eller i hoppet. Hoppet är ungdomens ålder, nuet den stadgade mannaålderns och minnet ålderdomens. Så tillväxa, aftaga och dö folk och släkten.

Renässansen är i Europas historia ungdomens tid par préférence. Den var också en tid, som födde stora tankar. Tanken på ett världsherravälde var den största: Europas hegemoni öfver världen. Den tanken, säger Geijer,

”utfördes så nära, som historien väl någonsin af några folkslag eller någon gemensamhet af samhällen får se den utförd. Genom världshandeln häskade Europa öfver världens tillgångar. Därmed hade det också i odling, välstånd och makt gått förbi alla ålderdomens mönster. Man begynte själf tro det, begynte inse, att man

hädanefter blott kunde vara mönster för sig själf. Äfven i den vördade klassiska fornvärlden ville man förmärka en viss inskränkning, en viss brist på hvad man kallade världsborgaranda. Man talade mycket om denna anda och berömde sig däraf såsom af mänskliga odlingens skönaste frukt. Senare förändrade tider hafva gjort den till ett föremål för tadel, och man har föga vetat hvad man tadlade eller berömde. Den föddes nödvändigt af det närvarande tillståndet. Med njutningar och behof hämtade från alla trakter af jorden, med blicken ur det egna hushållet ledd på världsdelarna är man naturligen världsborgare, och erbjuder sig allt detta utan eget synnerligt bemödande, så är man det tillika ganska bekvämligen. Europa visade i själfva verket skådespelet af ett slags världsborgar-republik. En allmän välmåga jämnade människorna med hvarandra. Man lefde under alla regeringar nästan lika väl; ty alla lifvades af samma anda, att befordra friheten i förvärf och njutning, och denna hade tagit hela jorden för sig. Alla hemband bland folken lossnade mer och mer. Det var ett tillstånd af stor obundenhet, stort välstånd och däremot svarande gladt förmättna förhoppningar. De lifligare begynte därför allt mer besinna, om ej stunden en gång vore inne att nedbryta alla ännu öfriga inskränkningar, föråldrade arf af en förgången trångbodd tid. Det var — för att bli vid liknelsen — knappast fråga om att göra huset rymligare. Det ansågs ej värdt sin lagning. Och hvartill i allmänhet hus? Tidens luft var så mild, att man väl trodde sig om att tillsammans kunna bo under fri himmel. Sådana voro ungefär tänkesätten ifråga om samhällsförfattning. De uttalade sig äfven i följande fordran: vi vilja hädanefter blott och bart vara människor med jämlik frihet och rätt. Man har sedermera i denna tanke mest tadlat, att den var för idealisk, för hög, hvarför äfven just de, som försökte utförandet, snart läto sig behaga att med djurisk vördnad se opp till den lössläppta, råa styrkan såsom mänskliga sakersnas härskarinna. O, I klentrogne! måtte man väl utropa. För hög, för skön var ej denna tanke, utan bägge delarna allt för litet, så som den fattades af er. Felet var ej, att den var nedkommen ur idealens himmel, utan att den var allt för mycket växt på tidens egen bräckliga grund. Den hade nämligen mest utvecklats sig ur begreppet om handelsfrihet såsom en oinskränkt, gemensam rätt att förvärfva och njuta. Men hvem skulle styra, då ingen ville umbära, och då konsten att styra i så många afseenden är just densamma som konsten att umbära? Denna mänsklighet, hvilken man på en gång ville ikläda sig, låg ej långt ur vägen. Det var till den från världsborgarskapet blott ett steg, och det gjordes; med samma följd som om en odlare, genom hvars land rika vattuledningar i mångfaldig riktning bära fruktbarhet och välsignelse, vid sig själf tänker, att rätta fruktbarheten först skulle komma, om alla vatten gjordes fria. Damarna brytas, och man har — öfversvämning.”

Öfversvämningen var den franska revolutionen. Härmed är Geijer åter framme vid sin egen tid.

Släktet är trött och vill lefva i sina minnen. Frågan är då, om dess kärlek till det gamla “är föränderlig som tiden själf, eller har nog allvar att kunna förändra tiden; om den är en kraft, som samlar sig själf, eller en svaghet, som blott försöker nya lägen“. Det gäller börja på nytt med lösningen af de gamla frågorna, och från nya synpunkter. Man är nybörjare om ock med århundradens erfarenhet, en erfarenhet, som

inte är bara till gagn. Ty det är nästan så, att tiden lider af öfverflöd på erfarenhet, när den skall ge sig på att försöka inrätta sig under de nya förhållandena. "Den vet för mycket för att veta det ena nödvändiga." Och "ibland det på försök utgående tidehvarfvets riktningar" är det särskildt *en*, som Geijer vill åt: det är reaktionen, från hvilken han redan i början på sin uppsats tagit bestämdt afstånd. Det är skäl att minnas hans ord; de äro nedskrifna redan 1817. "Tbland det på försök utgående tidehvarfvets många riktningar", skrifver han, "är väl också en, röjd hos många, hvilken syftar endast på återställandet af alla gamla, länge sedan sönderfallna eller krossade former, — liksom om ingenting hade passerat! Förutsättningen är verkligen vidunderlig." — Men han fortsätter, pekande på den ljusa sidan, nationalitetsidéens färd mot seger i Europa:

"Däremot visar, till sin bättre del, tiden åtminstone en bestämd syftning, som rakt utgår ur dess eget behof att efter skakningarna från grunden åter uppföra eller förbättra sin hela samhällsbyggnad. Detta behof återförvisar hvarje samhälle tillbaka på sig själf på sina egna verkliga krafter och tillgångar, och följden är, att det *nationella*, i allt afseende, på en gång fått ett vida högre värde än förr. Men folkslagen äro bragta därhän att nödgas besinna sig på sig själfva, för att känna igen sig. De måste återsamla de strödda dragen af sin egen bild. De måste gå i tiderna tillbaka, ja tränga så vidt möjligt till själfva sitt ursprung, för att därifrån med blicken följa utvecklandet af de naturliga anlag, på hvilka endast och ej på främmande grundval ett nytt tillstånd med säkerhet kan byggas. Så vinna deras gamla och äfven äldsta minnen nödvändigt en ny betydelse. Så är första ögonblicket af ett åter inträdande lugn öfver allt tidpunkten för en stor historisk repetition, och denna själf en handling, hvarigenom folken, efter en lycka och olycka, som bägge hotat med upplösning af alla samfundsband, söka i full kraft återställa sitt störda och afbrutna nationalmedvetande."

Inledningen till sin afhandling slutar Geijer med några anmärkningar, som äro af stort intresse för kändedomen om hans ställning till de litterära strömningarna vid denna tid. "Detta tidens återgående till sig själf", säger han, "denna folkslagens riktning på det egna och nationella yttrar sig äfven i allmänhet genom det mer än någonsin lifliga intresset, ej egentligen för det gamla, men väl för det *ursprungliga* i alla saker, och detta drag är äfven det mest utmärkande i all nyare vetenskap och konst." Geijer påminner, hurusom, "då alla gamla band i allmänhet lossades", äfven vitterheten gjorde sig ledig "från en trångbröstad myndighets lindor och njöt sin frihet, ej utan öfvermod". Det var inte längre fråga om mönster och efterbildning; det var det originella man hyllade hvar och huru man fann det, hos landsmän eller hos främlingar. Geijer påminner om den förtjusning, med hvilken Ossian mot-

togs i hela Europa, den indiska dikten på samma sätt, och af en senare tids vittra stormän Shakespeare och de italienska och spanska renässansskalderna. Slutligen också den gamla riddarpoesien och folkdikten, och den gamla hedniska sagan.

Så sökte man originalitet — och fann nya mönster. Man måste medge, säger Geijer:

”att detta begär efter det originella till en början mer bevisade hvad man saknade än hvad man ägde. Med ett slags lidelsefull häftighet, med en verklig hunger har man kastat sig på allt hvad inom den andliga synkretsens område erbjöd utseende af ett sådant, och sökt tillägna sig det. Man har hvarken skonat det egna eller det främmande, utan att i någon af dessa mångfaldiga antagna former kunna tillfredsställa sig själf. Öfver allt har det ursprungliga blifvit dränkt i en omätlig flod af efterbildningar, tills man hvarken kände igen sig själf eller sin urbild. Man har dött af originalitetssjuka under ideliga härmningar. Emellertid kan ej nekas, att en ofantlig bildningsförmåga röjt sig i alla dessa försök. Den finnes, men form och gestalt har den ännu ej funnit. Så visar sig den nyare och nyaste bildningen såsom ett kaos af de mest olikartade organiska ämnen, af kärlek och hat, fikenhet och ledsnad, snart förenta, snart från hvarandra stötta; — och ännu förvänta vi, att den gudomliga andan skall sväfva öfver ytan af vattnen.”

Trots allt kunna emellertid i den europeiska bildningen urskiljas “tvenne stora massor af tradition — — — bägge sins emellan mycket olika, men bägge gemensamt underordnade den kristna religionens inflytande“. Det ena elementet leder sitt ursprung från den antika världen, är af universell art. Det andra sammanhänger med det säreget nationella hos de folk, som trädde fram på den historiska skådeplatsen efter Roms fall. Det ena elementet har öfverhand under medeltiden, det andra under de tre århundraden, som följa den efter. Först genom revolutionstidehvarfvets

”upprifning och omhävfnung af alla saker har motsatsen emellan århundraden blifvit kastad midt in i det närvarande; och under det den yttrar sig i alla samhälls-förhållanden uti striden mellan republikanism och feodalism, har den äfven — — — framträd i all europeisk vitterhet och konst — — —. Att något af dessa motsatta element skall kunna utkasta det andra, det är en fåfång väntan; och om så skedde, så mycket värre. De äro bägge för djupt inväxta i hela det europeiska lifvet. Att en ny bildning ur det närvarande kaotiska tillståndet skulle kunna uppgå annorlunda än genom en ny förening emellan bägge, det kan man icke heller inse.”

En sådan förening åter kan ske blott genom *religionen*, det innersta bandet mellan alla odlingens element.¹ —

Bestämdare än i det öfriga Europa (speciellt det germanska Europa) hade i Norden, och äfven i Sverige, sträfvan att återknyta förbindelsen

¹ Jfr ofvan sid. 230.

med forntiden gjort sig gällande. Detta var ju också att vänta, då i Norden den gamla germanska andan lefde kvar renare än annorstädes. Norden var den germanska stammens vagga, och de nordiska folken hade lefvat nog isolerade för att kunna bevara sina lagar, seder och minnen tämligen oförändrade genom århundraden. På en nogare bekantskap med forntidens minnen, dess saga och dikt följde också försök till efterbildningar; "det nordiska elementet begynte att i poesi och konst vilja göra sig själfständigt gällande". Men under försöken att sålunda återställa den gamla äkta nordiskheten hade man icke gått fri från förvillelser. Däröfver var ju heller ej att undra; hvarje ny riktning går fram i öfverdrifter. Det är emellertid dessa förvillelser Geijer genom sin uppsats närmast vill belysa. — Han fäster sig först vid vitterheten.

Två olika riktningar böra särskiljas. En ytligare, för hvilken nordiskheten sitter i mytologiska namn och ålderdomliga bilder och uttryckssätt, med ett ord i de yttre attributen. På den är icke nödigt spilla ord. En annan riktning är, "ehuru den yttrar sig i större bemödanden, i sig själf ej af bättre halt". Det är den, "som gör den nordiska mytologien till ett slags stående maskineri för ett nationalepos, hvarigenom den lösryckes från sin tid, sitt lif, sin historiska grund och blir — — — aldrig annat än en förklädnings"; förklädnaden blir det ena, om också det oväsentliga, saken blir det andra, och emellan de båda blir en afgjord söndring.

Men skola de gamla myterna användas, så måste de användas så, "att de från själfva ämnet äro oskiljaktiga som huden från kroppen, det vill säga, ej mer äro blott klädnad utan lefvande form. Och när inträffar detta? Endast i den tid, för och i hvilken de verkligen lefde. Hvilket inskränker deras tillämpning inom framställningarna af den samma tidsålder, på hvilken de tillämpa sig själfva. — — — Det gudomliga må fattas huru som hälst, så är det dock alltid i sitt förhållande till det mänskliga som det bestämmes, och just detta förhållande är det, som hvar och en tid efter olika bildningsgrader i sina föreställningar om en högre värld uttrycker. Däri ligger äfven den enkla nödvändigheten, att man ej kan taga dessa föreställningar ur någon tid, utan att taga tiden tillika, eller, som är detsamma, för hvarje gud följer ett människosläkte med."

Det blir då tydligt, att använder sig en skald af ett förgånget mytologiskt system så, att han låter handlingen röra blott mytiska personligheter, beröfvar han sig dels en fördel, nämligen den "att uttrycka dessas sammanhang med den mänsklighet, till hvilken de hörde, ur hvars inbillningskraft de runnit upp och i förhållande till hvilken de endast

åter kunna åskådas som lefvande“, dels undgår han icke — så vidt han med någon själfständighet behandlar sitt ämne — att i någon mån lägga sin tids färg öfver de gamla bilderna, hvarigenom formen kommer att svära mot innehållet, eller ock “hela den mytiska gudaskaran förflyktigas till luftiga allegorier af skaldens egna begrepp, väl tjänliga att hvar för sig prunka i en stillastående beskrifning, men för sin obestämdhets skull nästan poetiskt omöjliga att sätta i handling“. Af sådana grunder blir ett skaldeverk, i hvilket mytiska personer spela hufvudrollen, såsom ett helt betraktadt misslyckadt, om det också, där det är ett snilles företag, genom enskildheter kan få ett relativt högt poetiskt värde. Såsom en afgjord villfarelse betecknar därför Geijer det företräde man ofta nog inom den nordiska renässansen syntts böjd att ge åt ämnen ur den egentliga myten, under det att man försummade det fornnordiska hjältelifvet. Ty detta är det, och Geijer uttalar härmed en tanke, till hvilken han sedermera återkommer, när det blir tal om den bildande konsten, det nordiska hjältelifvet, det *mänskliga* elementet i den gamla sagan är det, som äger hvad mytologien ensam för sig saknar, egenskapen att låta sig poetiskt behandlas. Och en sådan behandling utesluter ingalunda det mytologiska; tvärt om får detta först genom sin förbindelse med det mänskliga “hållning och betydelse“.

Geijer tillämpar vidare de slutsatser rörande mytens användbarhet för vittra ändamål, till hvilka han sålunda kommit, på dess förhållande till de bildande konsterna, måleri och skulptur, under iakttagande af de synpunkter, som på grund af dessa konsternas egenart ytterligare erbjuda sig. — Det var mot sträfvandet att i poesien återställa endast de gamla formerna utan att på samma gång förmå i dem inlägga något af den sanna nordiska andan, som Geijer i det föregående varnat. Denna varning kommer, säger han, för bildhuggaren och målaren af sig själf. “Ty hvilka former af den nordiska fornåldern äga dessa konstner att återställa?“ Den nordiska fantasien är snarare en förstörande än en skapande. Och en sådan karaktär har den redan i sitt första alster, i den gamla mytologien. Man tänke sig bredvid hvarandra den grekiska Olympens sköna mänskliga gudar i sin saliga ro och Valhalls, dessa öfvermänniska, i ständiga strider med hvarandra invecklade krafter. I poetisk halt och filosofisk betydelse står den nordiska mytologien ingen annan efter, snarare tvärtom; men hvad den därutinnan vunnit, har den förlorat i yttre harmonisk fulländning. Den sinnliga skönheten kunde ej bli regeln för gestalter, som till större delen blott äro sym-

boler af en oupphörlig, aldrig, om ej genom undergång, försonad strid. De kunna äga en utmärkt poetisk användbarhet, men äro för en behandling af den bildande konsten alltför obestämda; den fulla begränsning, som saknas dem, kunna de få blott genom att pånyttfödas och med detsamma bli någonting helt annat än de ursprungligen varit. På möjligheten af denna nyfödelse är det emellertid Geijer tviflar. Ty hvad är det, som den bildande konsten först och främst måste ge dessa den gamla mytens gestalter, om den ibland dem vill välja sina ämnen? Just den sinnliga bestämdheten. "Men med denna kommer man nu tusen år försent, och i allmänhet försent, så snart myten mistat sitt levande underlag i den nationella inbillningskraft och tro, där den först rann opp och äfven hade sin sinnliga friskhet." *Förändligas* kan en förgången tids myt, *försinnligas icke*. "Man gör ej mytologier på fri hand, och man gör dem ej heller baklänges."

De brister, som den nordiska mytologien sålunda röjer, när den betraktas ur synpunkten af sin användbarhet för den bildande konsten, bli af naturliga skäl mest märkbara, om konstnären inskränker sig till behandlingen af *enskilda* mytiska figurer. Dels fattas nämligen allt för många drag till bildens fullständighet, dels "äro de bibehållna dragen till en del af en beskaffenhet att göra konstnärens förtviflan". Geijer påminner om Odins enögdhed, om hans åttafotade häst m. m. Föreställningar, som af skalden kunna med fördel användas, men som bli för den bildande konstnären omöjliga:

"Ty han arbetar för ögat, och ett ögonskenligt missförhållande, en fulhet låter ej bortförklara sig. Men i hela den nordiska mytologien är formen, där den finnes angifven, uppoffrad för betydelsen, hvaraf åter följer, att denna mytologi utan tvifvel minst erbjuder några ämnen för bildhuggaren, hvars konst blott lever i formernas renhet och dessutom genom sin natur mest är bunden vid framställningens högsta enkelhet, utan att i större sammansättningar genom handlingens rikedom och intresset af det hela kunna öfverskylda enskilda brister."

Är då en nationell bildhuggarkonst omöjlig? Geijer besvarar frågan nekande. Det är sant, säger han, att den af alla konster är minst ägnad att af det nationella genomträngas. Den är till sitt väsende allmän. "Den mänskliga gestalten i dess idealiska fullkomlighet — — — är dess föremål. Af alla konster den, som äger i högsta mått sinnlig gedigenhet, försmår den dock allt hvad sinnena smickrar och likasom allt hvad om skönhetens jordiska ursprung påminner. Dess skönhet är en ren, färglös, blott i förhållanden och former sig uppenbarande skönhet." Det

är därför mest en tillfällighet att *ett* folk blifvit för alla andra mönster i denna konst. "Grekerna hafva blifvit mönster, ej såsom greker, utan emedan de i sina bildverk så fullkomligt uttryckt det allmänt och rent mänskliga i nästan alla dess skiftningar."

"Hvem har sett en Apollo, en Bacchus eller Hercules, en Venus eller Juno eller Hebe, och tänker sig därvid först den eller den grekiske guden, gudinnan eller hjälten? Den vore åtminstone förr boren antikvarius än människa. Nej, den idealiskt fullkomliga människogestaltens rena härlighet, behag och majestät är det som först slår och hänrycker hans blick; och namnen bli honom sedermera blott namn på dessa allmänna karaktärsuttryck. Den grekiska konsten är därför nationell, eller kan bli det öfver allt hvarest begreppen om mänsklig skönhet med den äro ense. Och att behandla den såsom ett lån, hvilket Nordens ofta omförmälda kraft ej skulle behöfva från Södern, att anse den nyare konstens bemödanden i den gamlas spår såsom en onationell hämning af någonting för oss främmande: allt detta kan ej annorlunda förstås än såsom det sällsammaste af alla missförstånd. Ty slutligen stannade ändå hela denna nationalitet, som man äfven ville ålägga bildhuggaren, i bisaker. Den kroppsliga skönheten måste alltid bli hans syftemål och regel. Det hör till hans konst. Är detta en gång gifvet, så härmar han också alltid antiken, äfven utan att vilja härma den, och uppgiften må vara tagen hvar som helst. Tor är t. ex. i den nordiska myten styrkans sinnebild. Man uppgifve åt konstnären detta ämne. Han skall alltid arbeta sin bild i meningen af en Hercules, emedan den manliga styrkans öfvermåktiga fullhet ej bättre, ja knappt annorlunda låter sig uttryckas. Om han nu gäfve denne Hercules hammaren istället för klubban, och kanske björnskinnet för lejonhuden, och kallade honom Tor — eller om man på dylikt sätt förvandlade våra Venusbilder uti idel Frejor: hvad stort vore väl med sådana småsaker vunnet?"

Kunna således de nordiska gudagestalterna svårligen i och för sig själfva ge den plastiska konsten nya lyckliga ämnen, så återstår blott ett sätt, hvarpå konstnären här kan begagna sig af de gamla myterna: nämligen så, att han uppfattar deras anda och söker uttrycka denna i de redan af konsten godkända formerna. Ett sådant studium af den nordiska andan är af så mycket större betydelse, som det är det bästa och enda medlet mot den själlösa formalism och den sträfvan efter simpel handtverksskönhet inom konsten, hvartill den i sig själf lofvärda efterbildningen af antiken lätt och ofta öfvergår. Och Geijer pekar på Sergel, en äkta nordisk konstnär, som vetat "förena lif och djup i uttrycket af det inre eller karaktären" med formernas skönhet, d. v. s. det nordiska elementet med det antika. "Ty", säger Geijer, "i det betydelsefulla, karaktäristiska, vida mer än i det egentligen sköna, ligger just den nordiska andens förnämsta styrka, och det till den grad, att den ej utan märklig strid — men en härlig strid, nämligen snillets med regeln — kan i sina verk uppnå den formella fullkomligheten." Denna åter är i egentlig mening de sydländska folkens sak.

Så långt om bildhuggaren. Än målaren då? För honom ställer sig saken något annorlunda. Målarkonsten uttrycker vida mer och mångfaldigt det *inre* än den plastiska konsten förmår. Den är icke blott en konst för ögat. Om i bildhuggeriet "formens skönhet i allmänhet taladt är det första, och det karaktäristiska blott lofligt i den mån det ej stör den förra, så är förhållandet i målarkonsten motsatt. Det karaktäristiska är där det första, och därefter må formerna sig bekväma. Så kan en målning ha sin *raison d'être*, äfven om den inte framställer sköna föremål, "blott det inre lifvet ur den framlyser, då däremot med fel mot förhållanden och former bildhuggaren har fördärfvat allt". Med detta är icke sagdt, att målaren får försumma sådana ting som stränghet i teckning och formernas skönhet. De få blott icke bli allt, såsom för den antikiserande riktning inom måleriet, hvilken grasserade samtidigt med den franska pseudoklassiciteten, och mot hvilken Geijer uttalar den strängaste förkastelsesdom.

Medlet mot en dylik urartning blir inom målarkonsten som inom vitterhet och bildhuggeri det nationella.

"Ty ligger i det karaktäristiska i allt afseende målarkonstens största rikedom, hör i följd däraf det nationella, ja det individuella vida mer till dess än till plastikens område, så är äfven tydligt, att den förra konstens natur, långt ifrån att sträfvat emot uttrycket äfven af den nordiska nationaliteten, tvärtom inbjuder därtill; så mycket snarare, ju mer denna nationalitet själf utmärker sig genom karaktärens djup och betydelse, samt i handlingar och händelser utvecklat dem."

Emellertid gäller det naturligtvis för målaren på samma sätt som för bildhuggaren och skalden att vid behandlingen af nationella nordiska ämnen väl vakta sig för förvillelser. Svårigheterna äro stora, särskildt när det blir fråga om den egentliga mytologien. Genom sin karaktäristiska halt ligga emellertid äfven de nordiska myterna bland konsterna ostridligt målarkonsten närmast. Den har också ett medel att närmare bestämma de så ofta till form och gestalt sväfvande mytiska personerna. Dessa bestämmas redan i mytologien mera genom sina handlingar för tanken än genom sin gestalt för ögat. Den nordiska mytologien är afgjordt en handlingens mytologi. Handlingen har emellertid målarkonsten näst poesien mest i sin makt att uttrycka. Målaren bör alltså sätta det mytiska i handling, när han vill använda det. Men all handling förmänskligar. I den mån gudarna endast såsom handlande kunna framställas bli de människor, man må föröfrigt benämna dem med hvilka namn som hälst. Sålunda dragas gudarna inom *hjälesagans* område — och Geijers framställning mynnar här, liksom då

det gällde vitterheten, däri ut, att för konstnärlig behandling böra ämnen väljas företrädesvis ur den gamla nordiska hjältesagan, ur mytologien blott för så vidt de kunna bringas i förbindelse med hjältesagan. "Om bruket af den nordiska mytologien i och för sig själf borde därför i fråga om konsten knappt talas. Den användning den äger är i själfva verket hjältesagans eller äges genom den." Om denna senares användbarhet, ja förträfflighet i artistiskt afseende är däremot intet tvifvel.

Härmed har Geijer fullbordat sin undersökning. Hans resultat kunna sammanfattas i följande ord: den nordiska myten kan med fördel användas af poesi och måleri, med svårighet af den plastiska konsten. Men när den användes, måste dess personligheter framställas handlande, sålunda förmänskligade — med ett ord i förbindelse med hjältesagan. Denna åter med sin väl bibehållna tidsfärg, sin i allo utpräglade karaktär erbjuder för konstnärlig behandling i allmänhet lämpligare ämnen än mytologien, ja skänker öfver hufvud taget konsten dess högsta ämnen.

Men hur konstnären väljer sitt ämne, nationell blir han icke genom ämnet, utan genom den anda han däri ingjuter. Eller, såsom Geijer afslutar sina betraktelser:

"Att uttrycket af den ande, som i de nordiska myterna lefver, eller af den nordiske anden i allmänhet, för öfrigt alldeles ej är bundet vid vissa former, därom hafva vi i närvarande betraktelser mer än en gång yttrat vår öfvertygelse, och därpå har väl tiden fört det bästa beviset. Denna ande är vårt egentliga *själ*. Alla former utan den äro lika obetydliga; alla former med den äro goda. *En återgång*, begynte vi med att säga, är alltid och allestädes loflig och nyttig, det är återgången till sig själf. Vi tillägga nu: endast såvida är en återgång till det gamla lofvärd och nyttig, som man med detsamma alltid återgår till sig själf." — — —

Hvilka äro nu förutsättningarna för Geijers afhandling om de nordiska myternas betydelse för skön konst?

Redan tidigare har jag som ett romantiskt drag påpekat den sträfvaren efter bred "historiefilosofisk" belysning, af allmän kulturhistorisk inramning, som gör sig gällande i de historiserande inledningar Geijer förutskickar den egentliga undersökningen i flera af sina uppsatser. Beroendet af romantiken är också i den allmännare delen af Geijers afhandling om myterna oförtydligt, liksom i motsvarande parter af de båda skrifter, som förut blifvit granskade (om inbillningskraften och om folkvisan). Det är dock icke här lika frappant som tidigare. Man känner, hur hela åskådningen är romantisk, och dess uttryck har

ofta en afjordt romantisk färg. Men man finner icke på samma sätt som förut en direkt inverkan från romantiska skriftställare äfven i detalj påvisbar. Det mottagna romantiska idéinnehållet börjar nu vara nedsmält. För tre år sedan, när Geijer skref sin uppsats om folkvisan, stod han midt inne i romantiken, nu har han arbetat sig ett godt stycke igenom den.

Den romantik Geijer lämnat bakom sig är den egentliga konstnärliga romantiken. Det visar sig företrädesvis i hans uttalanden om litterära förhållanden.¹ Man har det intrycket, att den som i uppsatsen om myterna bedömer de litterära fenomenen är en man, som står öfver partierna eller i hvart fall sträfvar att göra det. Och jag konstaterar härutinnan ett framsteg, i det jag hänvisar till skriften om folkvisan, i hvilken Geijer visar sig omfatta vida mer ensidigt romantiska åsikter än nu är fallet.

Det är alltså inte längre den litterära romantiken med Schleglarne, som behärskar Geijer²; och hans framställning är inte, såsom det ju föll sig helt naturligt i uppsatsen om folkvisan, inriktad väsentligen ur estetiska eller litteraturhistoriska synpunkter. Den ger, med hänsyn i främsta rummet till de sociala, politiska och religiösa faktorerna, en karaktäristik af det gryende 1800-talet, med franska revolutionen som bakgrund. Och här är Geijer påverkad af det romantiska tänkandet på dessa områden, representeradt närmast af Fichte.³

Något mera betydande inflytande i enskilda bestämda drag från Fichte eller de andra romantiska tänkarne kan jag inte här påvisa, så skizzerad och allmänt hållen inledningen till Geijers uppsats är.⁴ Men det allmänna romantiska åskådningssättet röjer sig i flera punkter. Så i framställningen af den nya litterära riktningens intresse för Shakespeare och de sydländska skalderna, folkvisan och medeltiden. Fram-

¹ Jfr ofvan sid. 248 f.

² Detta gäller, äfven om helt naturligt enstaka reminiscenser från Fr. Schlegel alltjämt kunna påvisas; särskildt Geijers framställning af den grekiska konsten visar ännu intryck af Schlegels uppfattning.

³ Jag fäster särskildt uppmärksamheten vid Fichtes: "Die Grundzüge des gegenwärtigen Zeitalters".

⁴ Jag anmärker dock t. ex. den äkta Fichteska satsen om personligheten: "den äges ej utan att tillika oupphörligt förvärfvas. Man är ej ett *jag* utan att dagligen bli det alltmera." (Geijer I: 176.)

för allt dock, som jag redan antydtt, i uppfattningen af den franska revolutionen, upplysningstidehvarfvets slutakt, dess orsaker och verkningar, och i karaktäristiken af den nationella rörelse, som i den breda romantiska riktningens hägn växte upp ur ruinerna af de napoleonska världsväldeplanerna.¹

Hvad beträffar själfva Geijers afhandling är ju den ett försök till en syntes af den äldre akademiska, klassiska eller pseudoklassiska konstriktningen och den götiska, sådan den mest utprägladt representerades af Ling. Man kan då fråga sig, i hvad mån syntesen har lyckats.

Obetingadt lyckad synes den mig vara i fråga om de nordiska myternas användbarhet i dikten. Reaktionen mot den ytliga goticismen är klar och träffande. Och yrkandet, att myten icke brukas oberoende af sin tid utan i poetisk framställning af det släkte, för hvilket den betydde ett lefvande andligt innehåll, är naturligtvis alldeles riktigt; skalden bör söka sig väg genom hjältesagan till gudasagan. Och först och sist är det fråga om *anda*, icke yttre former och attributer: det är kärnpunkten.

När det gällde att afgöra öfver den del af frågan, som rörde poesien, var Geijer bäst rustad. Han var själf skald, hade själf diktat i götisk riktning och gjort det lyckligt, det var blott att teoretiskt uttala de grundsatser han mer eller mindre medvetet praktiskt tillämpat. På det litterära området hade han också sina grundligaste studier.

Men i sin framställning af de nordiska myternas betydelse för de bildande konsterna har Geijer icke lyckats på samma sätt. Särskildt gäller detta plastiken.

Af de bildande konsternas väsen hade Geijer ingen praktisk erfarenhet, han hade heller inga djupare studier i ämnet. Det fanns ju för öfrigt inte mycket att studera. Studiet af de bildande konsternas natur och historia hade just börjat.

Winckelmann är det första betydande namnet, Lessing det andra, Herder det tredje. Dessa har nog också Geijer studerat, säkert Les-

¹ Jag erinrar om Fichtes "Reden an die deutsche Nation". Romantiskt är också, om man så vill, det konstruktiva drag, som flerstädes faller i ögonen. Uppsatsen om myterna är skriven samtidigt med Geijers tidigare föreläsningar, och på den, särskildt den historiserande inledningen, kan också i någon mån tillämpas hvad han själf säger om sina föreläsningar, att de "vittnade mer om fantasi och känsla än om förstånd och insikt" — de skattade åt konstruktionen, röjande ett själfgjordt sammanhang, icke sakernas eget o. s. v. Man jämföre t. ex. framställningen af renässansen.

sing och Herder, Winckelmanns teorier åtminstone medelbart genom Lessing och i allmänhet genom det han kände af tidens litteratur i ämnet, som i stort sedt var bestämd af Winckelmanns uppfattning.

Att Geijer ifråga om plastiken icke nått fram till en tillfredsställande lösning af sitt problem, beror också på den uppfattning af plastikens konst, som han fått genom Winckelmann och som först hos Herder börjar vika för en modernare. Högsta uppgift för konsten och speciellt den plastiska är ju enligt Winckelmann *skönheten*. Individuell sanning, karaktäristik, handling och uttryck måste underordnas skönheten. Skönhet är idealitet, d. v. s. framställningen af en allmän, genom urval af det skönaste i naturen gifna vunnen typ.

Denna tanke är grundläggande för Geijers uppfattning af plastiken, ehuru modifierad, tack vare samtidigt inflytande från Herder, i modernare riktning. Plastiken är, säger Geijer, af alla konster den, "som minst kan antaga lynnet af nationalitet. Det är en till sitt väsende allmän, ja en gudomlig konst, som mest af alla gjort sig lös från tillfälligheter af tid och ort och enskilda tycken. Den mänskliga gestalten i dess idealiska fullkomlighet och i alla de uttryck, hvaraf denna visar sig mäktig, är dess föremål. Af alla konster den, som äger i högsta mått sinnlig gedigenhet, försmår den dock allt hvad sinnena smiekrar och likasom allt hvad om skönhetens jordiska ursprung påminner. Dess skönhet är en ren, färglös, blott i förhållanden och former sig uppenbarande skönhet." Man kommer ovillkorligen att tänka på Winckelmanns bekanta yttrande, att skönheten skall vara "wie das vollkommenste Wasser aus dem Schoosse der Quelle geschöpft, welches je weniger Geschmack es hat, desto gesunder geachtet wird, weil es von allen fremden Theilen geläutert ist".¹

Grundfelet i Winckelmanns åskådning är ju hans formalism. Det sköna är den sköna formen, som är något för sig bestående, själfändamål, icke ett uttryck för idéer, för ett andligt innehåll, stämning och känsla. Winckelmanns skönhetsideal är icke ett efter olika tider och folk och olika konster växlande, det är ett enda allmängiltigt: das wahre Schöne ist nur eines und nicht mancherlei. Och det skönhetsidealet ha grekerna, så långt det öfver hufvud är möjligt, realiserat.

¹ Jfr Winckelmanns *Geschichte der Kunst des Alterthums*, sid. 150. — Jfr också Sander: *Nationalmuseum IV*: 21.

Detta synes också vara Geijers åsikt om plastiken — men visserligen inte längre.¹

Winckelmann ser med samma ögon på poesi och bildande konst, på skulptur och måleri. Icke så Geijer. Han har här lärt af Winckelmanns efterföljare, af Lessing och Herder. Lessing gjorde ju med sin Laokoon början, i det han vederlade den förmenta enheten af poesi och bildande konst och uppvisade deras bestämda artåtskillnad. Men för Lessing föllo ännu de båda bildande konsterna under samma kategori. Han säger själf i förordet till Laokoon, att han inbegriper "unter dem Namen der Malerei die bildenden Künste überhaupt".² Och hans skönhetsideal är ännu ensidigare och liflösare än Winckelmanns.³

Först hos Herder, närmast i hans Plastik, finner man en ny och modernare uppfattning. Att Geijer känt denna skrift, därom kan inte vara något tvifvel. Ty på den hvilar i själfva verket hans framställning. Af Herder beror sålunda framför allt Geijers klart medvetna och i det hela riktiga distinktion mellan måleri och plastik — en distinktion, som så vidt jag vet först gjorts af Herder.

Herder bekämpar Winckelmanns oföränderliga idealsköna och särskildt förblandningen af den plastiska och måleriska skönheten. Han uppställer grekerna som mönster för bildhuggeriet. Men "sie sollen nur Freunde sein und nicht Gebieter: nicht unterjochen, sondern — — — Vorbild sein", etc.⁴ Af måleriet åter fordrar Herder en lefvande växling af gestalter allt efter historiens växling och människornas olikhet. "Die Formen der Skulptur sind so einförmig und ewig als die einfache reine Menschennatur; die Gestalten der Malerei, die eine Tafel der Zeit sind, wechseln ab mit Geschichte, Menschenart und Zeiten."⁵

Man igenkänner häri utan svårighet en af de ledande tankarna för Geijers framställning.⁶

¹ Jfr Winckelmann sid. 154 ff., 167 ff.

² Jfr Laokoon (Reclam) sid. 5.

³ Jfr Laokoon sid. 10 ff., 17 ff.

⁴ Herder (Z. sch. Litt. u. K.) XIX: 69.

⁵ Herder XIX: 67.

⁶ Jfr närmare Geijer I: 192 ff. och Herder XIX: 39 ff., 67 ff. Särskildt anmärkningsvärd är Geijers bestämda och klart medvetna reaktion mot den konstuppfattning, som, företrädd i första rummet af Winckelmann och Lessing, ville göra plastiken till bestämmande mönster för måleriet, det antikiserande måleriet. Denna uppfattning berodde naturligtvis på misskännandet af måleriets och plastikens olika natur och föll med en klar insikt härutinnan. Jfr Geijer I: 193, 194 och Herder XIX: 42 ff., 65

Emellertid kommer Geijer, som jag redan framhållit, i sin uppfattning af plastiken Winckelmann mycket nära. Han har äfven här tagit intryck af Herder, men står dock afgjort ett streck närmare Winckelmanns antikicism och formalism än Herders ståndpunkt, vare sig nu detta beror på ett öfvermåktigt inflytande från Winckelmann och Lessing eller, och kanske snarast, på tidiga intryck af *Höijer*.¹ Men jag tror mig icke om att dra upp en bestämd gräns, där Geijer i sin uppfattning skiljer sig från Herder. Därför är Geijers framställning inte nog utförd, och äfven om Herders åskådning, i hvad den härutinnan skiljer sig från Winckelmanns, har man föga mer än antydningar.²

Dessutom är Geijers framställning af plastiken inte utan motsägelser — tendenser i modern riktning svära mot antikicismen och formalismen. Jag anmärker en genomgående sådan, redan påpekad af Sander.³

Jag syftar på, att Geijer å ena sidan förklarar den grekiska konsten vara obetingadt normgifvande förebild för vår tids bildhuggeri — den har "fullkomligt uttryckt det allmänt och rent mänskliga", den "idealiskt fullkomliga människogestaltens rena härlighet, behag och majestät" — på samma gång han varnar för den själlösa formalism, som lätt blir en följd af den i sig själf lofvärda efterbildningen af antiken. Denna kan förebyggas blott genom en rikare karaktäristik, däri-genom att konstnären "med formernas skönhet vet förena lif och djup i uttrycket af det inre eller karaktären" — men plastiken, den konst,

ff., 70 o. 71. — Jfr också Geijers grumliga färg- och ljusteorier sid. 192 o. 194 med Herders framställning sid. 70 o. 71.

¹ Om Höijers antikicism, jfr ofvan kap. "Geijer och folkvisan".

² En bestämd brytningspunkt vill jag dock redan här antyda. I sin framställning af den grekiska plastiken (sid. 190) skrifer Geijer: "Grekerna hafva blifvit mönster ej såsom greker, utan emedan de i sina bildverk så fullkomligt uttryckt det allmänt och rent mänskliga i nästan alla dess skiftningar, att bildernas namn och begrepp helt och hållet sammansmält med föreställningarna om själfva de olika karaktärerna. Hvem har sett en Apollo, en Bacchus eller Hercules, en Venus eller Juno eller Hebe, och tänker sig därvid först den eller den grekiske guden, gudinnan eller hjälten? Den vore åtminstone förr boren antikvarius än människa. Nej, den idealiskt fullkomliga människogestaltens rena härlighet, behag och majestät är det, som först slår och hänycker hans blick; och namnen bli honom sedermera blott namn på dessa allmänna karaktärsuttryck." Jfr härmed Herder XIII: 130—138, där en sådan uppfattning som Geijers bestämdt bestrides. Geijer har här närmast följt Lessing. Jfr också Sander: Nationalmuseum IV: 21.

³ Nationalmuseum IV: 22.

som har den kroppsliga skönheten till syftemål och regel, och som blott lefver för formens renhet, hade ju ingenting med det individuellt och nationellt karaktäristiska att skaffa.¹ Här bryter sig tydligt den Winckelmannska formalismen med det moderna krafvet på konsten, äfven den plastiska, som ett uttryck för ett andligt innehåll, ett kraf som Geijer visserligen inte annars misskänner.²

Häri ligger själfva grundbristen i Geijers framställning — i den otillfredsställande uppfattningen af plastikens väsen, och på grund där-af är det hans försök att värdesätta det folkegnas betydelse för plastiken misslyckats. Han har rätt så länge fråga är om myterna. "Hvad är det, som den bildande konsten först och främst måste ge dessa gestalter, om den ibland dem valde sina ämnen? Den sinnliga bestämdheten, utan tvifvel. Men med denna kommer man nu ungefär tusen år för sent, och i allmänhet för sent, så snart myten mistat sitt lefvande underlag i den nationella inbillningskraft och tro, där den först rann opp och äfven hade sin sinnliga friskhet." O. s. v. Här har också utvecklingen i det stora hela gifvit Geijer rätt.³ Men här hvilat också hans bevisning därpå, att det *andliga innehåll*, åt hvilket bildhuggaren skulle ge form, mist sin betydelse! Den för hvilken detta innehåll ännu i våra dagar kunnat få lifsvärde, han har också kunnat ge det form. Det visar Fogelbergs Tor. Men afgjordt orätt har utvecklingen gett Geijer i fråga om plastikens möjligheter att uttrycka det nationella. Natur-

¹ Jfr ofvan sid. 258.

² Jag talade nyss om den gräns, där Geijers uppfattning af plastiken skiljer sig från Herders. Här föreligger ännu en punkt till bestämmande af den gränsen. Här synes Geijer inte ha fullt tillgodogjort sig Herders tankar. Äfven Herders uppfattning är nog inte utan motsägelse — naturligt nog vid en brytning mellan gammalt och nytt —, men han tar dock tydligt och bestämdt afsteg från den Winckelmannska formalismen. Jfr t. ex. Herder XIX: 95 ff. o. 126: konstens väsen är "Seele, die sich Form schafft" o. s. v.; sid. 98 ff. o. 108 ff.: framställningen af karaktäristik och handling i den plastiska konsten (jfr härom också den ofvan återopade framställningen, Herder XIII: 130—138). Belysande är äfven undersökningen af det fulas roll i den bildande konsten: sid 61 ff. Här tager Herder bestämdt afstånd från Winckelmanns och Lessings teorier (jfr t. ex. Laokoon, sid. 132—135). Geijer följer Herder i fråga om måleriet, men inte när det gäller den plastiska konsten: jfr särskildt sid. 64 hos Herder. — I sammanhang härmed bör dock anmärkas, att det synes, som om Geijer under loppet af sin framställning småningom något modifierat sin stränga formalism i fråga om plastiken. Jfr också Sander: Nationalmuseum IV: 28.

³ Sanders invändningar äro i detta fall icke öfvertygande. Nationalmuseum IV: 23 m. fl. ställen.

ligtvis har Geijer rätt i, att plastiken är den mest allmängiltiga, mest formella af de högre konsterna, men därifrån är det långt till det alldeles falska påståendet, att allt det nationella en bildhuggare förmår ge åt sitt verk stannar i bisaker och yttre attribut. — Jag anser mig emellertid inte böra ingå på någon närmare granskning af Geijers skrift i dessa afseenden, en sådan är af ringa intresse, sedan utvecklingen länge sedan fällt sitt utslag; jag kan dessutom hänvisa till Sanders i det hela träffande kritik.¹

Hvad vidkommer åter måleriet gäller detsamma om det som om poesien. Geijer har här, som jag redan nämnt, följt Herder i bestämmandet af måleriets ställning bland konsterna. Och ifråga om myternas användbarhet har han i stort sedt kommit till samma riktiga resultat som för poesien.²

Winckelmanns, Lessings och Herders forskning, framför allt den sistes, har alltså varit grundläggande för Geijers uppfattning. Men hos ingen af dem fann han någon egentlig ledning för lösningen af den speciella fråga han förelagt sig. Herders lilla uppsats, *Nordische Mythologie*³, har, äfven om Geijer känt den, icke kunnat vara honom till någon nämnvärd hjälp, därtill är den för allmänt resonnerande hållen. Detsamma gäller den litteratur i öfrigt jag känner i ämnet, som dessutom sysslar så godt som uteslutande med frågan om poesiens förhållande till den germanska mytologien. Af nordisk litteratur fanns föga annat än Oehlschlägers prisskrift af år 1801, som är en obetydlighet.

Så vidt jag kan afgöra saken, är därför Geijer i sin framställning af de nordiska myternas användande i skön konst originell, särskildt hvad vidkommer den bildande konsten. Det är en så godt som ny uppgift Geijer företagit sig, och man kan då inte vänta, att han skulle slutgiltigt lösa den. Tvärtom har man skäl att förvåna sig öfver, att Geijer i det hela träffat så rätt som han gjort, och beundra den säkerhet i det konstnärliga omdömet, hvaraf han visat sig mäktig.

Sin afhandling synes också Geijer ha själf satt högt. Jag har bland hans anteckningar från senare år funnit följande typiska uttalande: "Den 17:de mars 1831 fattade jag vid genomläsning af mina 181 7 för-

¹ Nationalmuseum IV: 22 ff.

² Bakom Geijers bestämda rekommendation af hjältesagan på mytens bekostnad ligger möjligen en Herdersk tanke. Se Herder XIII: 130—138: distinktionen mellan *historisk* och *emblemätisk* mytologi.

³ Herder (*Z. sch. Litt. u. K.*), B. XVIII.

fattade välskrifna betraktelser om de nordiska myternas användande i skön konst det beslutet att, när tiden medgifver, utgifva en samling af mina strödda uppsatser.“

Detta blef också fallet. Och jag medgifver gärna att uppsatsen är välskrifven. Men jag kan inte härutinnan sätta den i jämnhöjd med Geijers tidigare afhandlingar, t. ex. den om folkvisan. Uppsatsen är karaktäristisk för Geijer vid denna tid. Den har ett drag af intelligensaristokratens förnämhet, som man stundom ser sticka fram hos Geijer, särskildt under dessa år, med stänk också af genialt effektsökeri. Detta gäller framför allt inledningen. Man läse rader som dessa:

”Det fordras en nedgående sol och skuggans flor öfver nejden, innan minnenas stjärnhimmel kan begynna att tindra. Är liknelsen ej allt för oriktig, så skulle svaret på vår fråga lätt kunna sammanhänga med svaret på en annan, nämligen denna: väktare, hvad lider tiden?” (Sid. 175.)

”Minnet har återtagit sin rätt, till en del på hoppets bekostnad, under det önskingarne likväl äro mångfaldigare än någonsin; och det må då ej förundra oss att ibland mängden af dessa få, ännu innan alla dagars ända, höra röster, som ropa: I döde, stå åter upp igen!” (Sid. 175.)

”Om och huru en sådan förening (mellan tidens klassiska och romantiska riktningar) kommer att ske, det beror dock af många orsaker, och ytterst — emedan vår tid drivit allt till det yttersta — däraf, huruvida religionen, som är det innersta bandet mellan alla odlingens element, kommer att nyföda sig själf. Och med detta tvifvelsutänksamt besynnerliga yttrande vilje vi sluta inledningen till våra betraktelser.” (Sid. 183.)

Stilen är ofta oklar och krystad och inte utan spår af sekunda fras. Jag påpekar den tillkrånglade framställningen sid. 176: “Under tidens pröfningar“ o. s. v. Krystade finner jag meningar som dessa:

”Ett bevis härför må den stora tidpunkt gifva oss, som slutar medeltiden och begynner nyare historien, då, under det en af de förändringar i de religiösa tänkesätten beredd, hvilka mer än något annat skilja tider åt, en *ny* värld bortom oceanen för det förvånade ögat uppstod, och den *gamla* på samma gång för den väckta nygirigheten ej mera blef till sin skönare, rikare del obekant.” (Sid. 178.)

”De ägde, dessa människor, tankens och ordets hela makt — — — och tillika alla naturliga krafter fulla oförsvagade hälsa — — — inom sig öfning i mångfaldig strid, i den härliga striden för tro, frihet och rätt, — och för första gången *Indier* vid båda sidorna om synkretsen.” (Sid. 178.)

Nästan obegriplig är följande punkt:

”Ty hvilka former af den nordiska fornåldern äga dessa konster att återställa? Den har i ingen af dem uttryckt sig själf; och skulle väl svårligen gjort det, om den äfven kunnat (hvad den alldeles icke kan) för oss vara exempel, ej mindre genom bildning än genom stora, naturliga krafter.” (Sid. 187.)

Och hvad är meningen med denna tirad:

”Den hänvisar på en ljusare rymd genom den remnade förlåten af dödens skuggor, — och midnattssolen lyser äfven i den gamla myten.” (Sid. 188.)

Det är en fras, ingenting annat. Som vackra men obegripliga ord måste jag stämpla också åtskilliga af de färgspekulationer jag ofvan i förbigående karakteriserade som ”grumliga”. —

Huru mottogos nu Geijers Betraktelser? En bland dem, som inte läto sig omvändas af varningarna, var Tegnér. På sitt vanliga spirituella och träffande sätt — inte utan ytlighet — sökte han helt och hållet vända upp och ner på Geijers åsikt med den anmärkningen, att den grekiska mytologiens sinnligt bestämda karaktär just var en följd af att den grekiska konsten behandlade myterna. Härutinnan har naturligtvis Tegnér alldeles rätt, något som visserligen Geijer också själf kunnat erkänna. Men Tegnér har orätt, då han af sin sats vill sluta, att den sinnliga bestämdhet de nordiska myterna sakna skulle kunna bibringas dem genom en konstnärlig behandling i 1800-talets Sverige. En sådan komme alldeles, som Geijer säger, ungefär tusen år för sent. Ty sin sinnligt bestämda form fingo de grekiska myterna genom konstens behandling, innan ännu myten blifvit myt, medan den ännu var en levande religiös föreställning hos det grekiska folket. I sig själfva och ursprungligen, däruti har nog Tegnér rätt, voro de grekiska myterna icke mera sinnligt bestämda än de nordiska. Men grekerna voro ett konstnärligt folk, som hunno med att genom konsten utveckla sina myter ett par årtusen, innan man i det karga Norden kommit att tänka på den saken. Och detta gäller inte bara myternas utbildning i den plastiska konsten utan äfven, fast visserligen i vida mindre grad, deras poetiska form och utsmyckning.¹

In summa: Geijer har — säkert mera formellt än reellt — förbisett den omständigheten, att sinnlig bestämdhet (i den betydelse uttrycket i detta sammanhang användts) alltid är en följd af konstnärlig verksamhet. Tegnér har förbisett att denna sinnliga bestämdhet, hvilken naturligtvis kunnat bibringas de nordiska myterna lika väl som de grekiska, den var det, åtminstone i det stora hela, för sent att söka bibringa dem tusen år sedan de förjagats ur folkets minnen och hjärtan.²

En som inte heller lät sig öfvertyga af Geijers teorier var Ling. Betraktelserna väckte säkert på flere håll i Götiska Förbundet allt annat

¹ Man jämföre med Tegnér's uppfattning Sanders kritik af Geijer i Nationalmuseum.

² Jfr ofvan sid. 261 f.

än entusiasm; endast från Ling märktes likväl något uttryck af ovilja. För honom voro de, säger Geijer, ett crimen læsæ mot den fosterländska konsten. Innan de ännu voro tillgängliga i tryck — kända blott genom manuskript och en uppläsning (som det synes endast af inledningen) vid en af Förbundets stämmor — hade Ling utträdtt ur göternas krets.¹ Hans utträde väckte brödernas bestörtning. I sitt afsägelsebref åberopade han sina göromål och sin hälsa. Men någon, som frågade honom om egentliga orsaken, skall han hafva svarat: "Skulle min herre t. ex. vilja förblifva medlem af en kristlig församling, om någon där uppstode och med allmänt bifall förnekade vår herre Kristus?"² Kort efteråt träffade Geijer Ling hos Adlerbeth. "Han sade hårda ord", berättar Geijer, "jag hade godt af min lyckliga förmåga att ej lätteligen blifva stött." De blefvo dock småningom vänner, en vänskap, som räckte till Lings död.³

Hvilka blefvo då, kan man fråga, för den svenska konsten följderna af Geijers afhandling? Svaret måste lyda: de åsyftade. Geijer hade inte velat fälla dom, men varna för ensidighet och öfverdrift; hans anmärkningar väckte ogillande hos många, men — de togos ad notam. Ur konstnärlig synpunkt sedt hade Geijer fruktat få se det formlösa, det osköna, för att icke säga det vidunderliga, föras in i konsten i den nordiska kraftens heliga namn; hans lugna teoretiska utredning verkade afkylande på de forntidssvärmande göterna och bidrog att rena konstnärernas föreställningar och klara deras uppfattning. Äfven i enskildheter hade Geijer glädjen att iakttaga frukterna af sitt inlägg. Vi erinra oss hur han på samma gång han betviflar myternas

¹ Sannolikt har Ling genom Adlerbeth erhållit närmare vetskap om innehållet och andan i Geijers Betraktelser. Hans meddelande om utträde ur Förbundet skall ha anländt under det Geijer själf på stämman den 30 dec. föredrog senare hälften af sin uppsats. (Förra delen hade föredragits af Adlerbeth på stämman d. 16 nov., då också skriftens införande i Idunas sjunde häfte *enhälligt* beslöts.) Jfr Hjärne: Götiska Förbundet, sid. 58 ff.

² Säkerligen hade Ling blifvit retad äfven af Geijers anspelning på hans skaldskap. Det talas nämligen i Betraktelserna om missgrepp vid myternas användning inom vitterheten, som redan ägt rum och berättigade till varningar — hvilka ingen var närmare att ta åt sig än Ling.

³ Ling och Geijer hade träffats, när den förre 1813 bosatte sig i Stockholm och inträdde i Götiska Förbundet. Båda varmt fosterländska män och redbara, öppna manliga karaktärer, hade de snart nog kommit hvarandra nära trots olikheter både i skaplynne och åsikter.

starkt understryker hjältesagans användbarhet inom konsten. Götiska Förbundet följde härutinnan Geijers vink vid utsättandet af prisämnen för de följande årens konsttävlingar. — Småningom lade sig också hänförelsen för myterna, allt eftersom man kom underfund med sanningen i Geijers framställning. Den tid, som förflutit sedan frågan om de nordiska myternas användning i konsten först väcktes, har heller inte haft många konstverk att bjuda, behandlande rent fornnordiskt mytiska ämnen. På bildhuggeriets område — och detta gällde i första rummet Geijers varningar — är det väl knappast mer än Fogelbergs gudar man har att minnas.¹

När Geijer skref sina Betraktelser, var det emellertid helt säkert inte blott de rent konstnärliga intressena det låg honom om hjärtat att värna. Som redan förut antydts gällde hans omsorger och fruktan hela den nya fosterländska rörelsen. Den fick inte lämnas ut till åtlöje på grund af några få enskildes ensidigheter — om än så varmt och ärligt menade. Götiska Förbundet hade upptagit den gamla rudbeckianismens traditioner både på godt och ondt. Rudbeckianismen hade i all sin storhet genom sina oförnekliga öfverdrifter, förlöjligade af ett helt århundrades småsinne, tillfogat flera de mest betydande fosterländska kulturintressen allvarliga skador. Nya utslag af dessa öfverdrifter måste motas i tid. Härtill har Geijer medverkat genom sina Betraktelser.²

*

¹ Geijers betraktelser och göternas konstutställningar gäfvo upphof till en liflig polemik i tidningar och broschyrer, för hvilken, då den har intresse väsentligen för konsthistorien, och då Geijer däruti icke deltog, här icke är platsen att redogöra. Jfr Rudolf Hjärke: Götiska Förbundet och Sander: Nationalmuseum.

² Svensk Litteraturtidning för 1819 har i en recension af Idunas sjunde häfte en utförlig granskning af Geijers Betraktelser. Rec. opponerar mot flera enskilda punkter — särskildt mot Geijers uppfattning af de nordiska myternas betydelse i plastiken — men yttrar sig i det hela synnerligen berömmande. Rec. ville gärna åt Geijers afhandling "inrymma ett af de yppersta rummen bland de estetiska uppsatser vi äga på svenska". "Dess studium skall visserligen lämna fäderneslandets konstnärer en rik belöning. Vål lofvar öfverskriften blott en inskränkt undervisning, men förf:s skarpa genialiska allblick:

Dem Geier gleich,
Der auf schweren Morgenwolken
Mit sanftem Fittich ruhend
Nach Beute schaut,

har uppfattat en mängd föremål och vetat, med den konst, som är snillet egen, att sammanbinda dem med sitt egentliga ämne till en lika behaglig som tänkvärdig väfnad af de viktigaste sanningar." O. s. v.

Det återstår att af Geijers ungdoms rika litterära produktion göra efterskörden.

Från 1811 (eller 1812) är en föga märklig — men om Geijers, jag hade så när sagt, ohyggliga lärdom vittnande — recension af G. A. Silfverstolpes Lärobok i allmänna historien.¹ Från 1813 är skriften Om det offentliga läroverket, äfven den ursprungligen en recension i fyra artiklar i Svensk Litteraturtidning af C. U. Broocmans "Magazin för föräldrar och lärare". Uppsatsen är emellertid mindre en recension än fast mer en tämligen ingående framställning af Geijers egna uppfostringsteorier. Tankegången är densamma, som vi redan känna från afhandlingen om inbillningsgåfvan och uppfostran, principerna nu blott tillämpade på ett mera speciellt ämne. Skrifven i Geijers ungdomliga, starka, djärfva och mättade stil, med skärpa och sälta, är Om det offentliga läroverket — trots ensidigheter, paradoxer och öfverdrifter — en hel guldgrufva af förnuftiga tankar, till hvilka jag hoppas få återkomma i samband med en redogörelse för den ställning Geijer under sin mannaålder praktiskt kom att intaga till Sveriges undervisningsfråga. Denna Geijers ställning lär man känna genom "Några anmärkningar om uppfostran och undervisning med afseende på de yrkade förändringarna i allmänna läroverket" af år 1829.²

Från 1813³ är också öfversättningen af Macbeth, en af Geijers vittra ungdomsbragder. Den synes ha sysselsatt honom en god del af 1812. I mars skrifver han till Tegnér: "Upsala begynner för mig bli rätt tomt, i anseende därtill, att jag här öfverlevvat mina mesta vänner. Man måste läsa flitigt af bara ledsnad. Vid lediga stunder roar jag mig med ett försök till öfversättning af *Macbeth*; men Shakespeare är *hårdlekt*, som det heter på vermländska." — Först i november (1812) kan han skrifva till fästmon, att Macbeth är färdig att läggas på trycket.

Sannolikt är det Schillers bearbetning af Macbeth, som sporrat Geijer till en öfversättning på svenska af samma Shakespeares mästerverk.⁴ Af Schillers arbete har också Geijer påtagligt haft ledning och

¹ Recensionen, som är funnen bland Geijers efterlämnade papper, har af obekant anledning aldrig blifvit tryckt förr än i Samlade skrifter.

² Ljunggren räknar Geijers recension till "en af de yppersta artiklarna i Litt. Tidn., om icke den yppersta". — Recensionen väckte också på sin tid stort uppseende.

³ Tryckåret.

⁴ A. W. Schlegel och Tieck hade också blott ett par år tidigare afslutat sin samling öfversättningar af Shakespeares dramer.

hjälp. Men under det Schiller alls inte haft för afsikt att åstadkomma en *öfversättning* utan en *omarbetning*, lämplig att uppföras på hofteatern i Weimar, har Geijer tydligen åsyftat en verklig öfversättning. En öfversättning i sträng mening är dock knappast Geijers Macbeth; Hagberg nämner den också "snarare bearbetning". Geijers bearbetning inskränker sig emellertid — såsom han själf i sitt förord antyder — till att han på ett ställe (i andra aktens tredje scen, den s. k. portvaktarscenen) följt Schillers omstufning af några repliker, som han fruktade skulle verka stötande på moderna svenska läsare, utan att likväl med Schiller samtidigt förfuska hela scenen. Detta är den enda egentliga "bearbetningen". På ett par ställen har han dessutom något mildrat eller helt och hållet uteslutit några fränt naturalistiska partier; äfven en och annan förkortning har han tillåtit sig; utelämnad är sålunda (liksom hos Schiller) hela andra scenen i fjärde akten, där Lady Macduff och hennes son mördas; strukna äro också i fjärde aktens tredje scen de repliker, som växlas mellan läkaren, Macduff och Malcolm.¹ Men förresten har Geijer följt originalet med en trohet i återgifningen af både text och tankar, som är värd allt beröm och vittnar om hans arbete och grundliga studier af Shakespeare och om hans geniala förståelse.

Emellertid äro öfversättningens förtjänster afgjordt mindre af filologisk än af poetisk natur. På samma gång Hagberg ofta ord för ord begagnar långa stycken af Geijers öfversättning, erkänner han i första rummet den ledning han haft af sin föregångares *poetiska uppfattning*. Jämför man uteslutande ur teknisk synpunkt Geijers och Hagbergs öfversättningar, stannar också gifvetvis den förres långt efter. Språkliga och metrisk felaktigheter eller svagheter äro långt ifrån sällsynta. Man må emellertid komma ihåg svårigheterna vid en tolkning af Shakespeare; Geijers öfversättning var dessutom i Sverige den första i sitt slag; den af Shakespeare använda versen, den femfotade jamben, hade knappast tidigare ens förekommit på svenskt språk.

¹ På Geijers ändringar och uteslutningar synes man icke kunna med fog påstå att dramat något nämnvärdt lidit. Snarare vore ett sådant påstående berättigadt med afseende på Schillers omarbetning. — Bland uteslutningar och ändringar kunna ytterligare nämnas: slutet af första aktens andra scen (sista raderna af sid. 6); tredje scenen i samma akt (sid. 10): häntydingen på Sinels död; tredje aktens första scen (sid. 48): några af verserna i Macbeths tal till mördarne; fjärde aktens första verser (sid. 67).

Äfven i utlandet hade Geijer inte många föregångare af betydenhet. Vi skriva ännu 1813, och den väldiga litteraturen af Shakespeare-öfversättningar och Shakespeare-kritiker har till allra största delen senare uppstått. Geijer var sålunda i Sverige banbrytare på Shakespeare-studiets fält; däri ligger största betydelsen af hans Macbeth-öfversättning. Så skrifer han också i sitt förord:

”Om jag anmärker, att detta försök till en öfversättning af Shakespeare lär vara det första, som blifvit allmängjordt på vårt språk, så tror jag mig hafva sagt nog för att i hans beundrare och vänner samt alla dem, som känna svårigheterna af företaget, kunna vänta billiga domare. De skola inse, att jag sökt gifva mitt original så rent, som vid ett första försök torde vara möjligt. Högre anspråk än de, som här äro uppfyllda, skulle kunna göras af läsare, redan förtrolige med den store skalden. Antalet af dem är ännu ibland oss högst inskränkt, och deras fordringar kan jag blott möta med den försäkran, att min varmaste önskan är att öfverträffas och att hafva brutit banan för lyckligare efterföljare.”¹

Härmed har Geijer själf angifvit den rätta synpunkten för bedömandet af hans öfversättning.

¹ Macbeth recenserades ingående och välvilligt i Svensk Litteraturtidning 1813, n:is 26 och 29. — Efter några inledande allmänna anmärkningar om Shakespeare och hans dramer heter det:

”Hvad öfversättningen angår, lär, då den är författad af en man, som så rättvist förvärfvat sig en bland de yppersta platserna bland våra skalder, hvar och en på förhand förmoda att finna den af hög förtjänst, och denna förmodan blir icke, på det hela taget, bedragen. Däremot måste rec. medge, att hvad detaljerna angår skulle han här och där önskat vissa ställen gifna med mera trohet, mera originalet efterbildade. Dessa fordringar kunna dock göras af en sådan öfversättare som Herr Geijer, liksom det endast är Hannibal man tadlar, för det han ej eröfrat Rom.”

Rec. anför exempel på fraser, ord och uttryck, som ”blifvit i tolkningen gifna mera afvikande från originalet än kanske nödigt varit”.

Och språket? — ”Man har redan en gång”, skrifer han, ”gjort Herr Geijer den förebråelsen, att han nog egenmäktigt behandlar modersmålet, och denna öfversättning lämnar verkligen några exempel på konstruktioner och ordböjningar, hvilka ej med språkbruket äro öfverensstämmande.” Rec. anmärker sid. 13: förkväfs *inför* ett sken; sid. 19: *mörksta* rök; sid. 70: *stå* fram och gör hvad dig *åläg*, o. s. v.

Om versifikationens heter det, att den är i allmänhet lika lättflytande som korrekt. Dock påpekar rec. några svagheter; så sid. 19: — — jag känner *en hel* framtid; sid. 22: — — upphofsmanen och *rättvisan*, o. s. v. Han förebrår öfversättaren, att han på flera ställen underlåtit att rimma, där originalet har rimmad vers (ex.: sid. 16, 50, 71), och slutar sin granskning med följande ord:

”Läsaren finner lätt, att vi endast uppehållit oss vid bristerna: det goda kan endast betraktas i sitt sammanhang. En författare, som måste ha sin blick riktad på det hela, kan mycket undfalla; först genom öfningen blir det lyckliga naturer unadt att uppnå det mästerskap, hvarvid kritiken nedlägger sina vapen — och granskaren förvandlas till beundrare.”

